

EURÁZSIA

SZEMLE

II. évf. 2022/2. szám

EURASIA
CENTER

EURÁZSIA SZEMLE

II. évfolyam 2022/2. szám

Szerkesztőbizottság:

Főszerkesztő:

Prof. Dr. Szilágyi István

Főszerkesztő-helyettesek:

Dr. Moldicz Csaba

Dr. habil. Salát Gergely

Felelős szerkesztő:

Dr. Horváth Levente

Rovatvezetők:

Dr. Bernek Ágnes Csc.

Dr. Háda Béla

Dr. Horváth Levente

Dr. Klemensits Péter

Prof. Dr. Rostoványi Zsolt

Dr. Szatmári Péter

Dr. habil. Wilhelm Zoltán

Zoltai Alexandra

EURÁZSIA KÖZPONT
NEUMANN JÁNOS EGYETEM

Budapest, 2022. június

Főszerkesztő:

Prof. Dr. Szilágyi István

Főszerkesztő-helyettesek:

Dr. Moldicz Csaba

Dr. habil. Salát Gergely

Felelős szerkesztő:

Dr. Horváth Levente

Rovatvezetők:

Dr. Bernek Ágnes Csc. – Európa rovat vezetője

Dr. Horváth Levente – Kína rovat vezetője

Dr. Klemensits Péter – Délkelet-Ázsia rovat vezetője

Prof. Dr. Rostoványi Zsolt – Iszlám világ rovat vezetője

Dr. Szatmári Péter – Oroszország rovat vezetője

Dr. habil. Wilhelm Zoltán és Dr. Háda Béla – India és Dél-Ázsia rovat vezetője

Zoltai Alexandra – Könyvismertető rovat vezetője

Borító terv és térkép illusztrációk

Érsek-Csanádi Alexandra

Felelős kiadó:

Neumann János Egyetem, Kecskemét

Dr. Fülöp Tamás, rektor

A folyóirat megjelentetését a Neumann János Egyetemért Alapítvány támogatta.

Jelen kiadványban megjelenő tanulmányok és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők az Eurázsia Szemle Szerkesztőbizottsága álláspontjának.

ISSN: 2786-409X

Grafika: Copy&Consulting Kft.

TARTALOM

Bevezetés

KLEMENSITS PÉTER

Előszó..... 4

Tanulmányok

SIPOS SÁNDOR

55 évnyi siker? Egység és egyéni lét egymásmellettiége az ASEAN-ban:
a múlt eredményei és a jövőbeni kilátások 8

PAPP BENDEGÚZ

Katasztrófális helyzet? – Katasztrófaveszélyeztetettség Délkelet-Ázsiában 26

KASZNÁR ATTILA

Az ASEAN országok szerepe a globális terrorizmus elleni fellépésben 48

SZAKÁLI MÁTÉ

Indonézia, mint a „Világ Tengeri Tengelye” elképzelés – szakpolitikai látlet 70

KLEMENSITS PÉTER

A laoszi politikai rendszer fejlődése a 20-21. században 90

Kitekintő

HORVÁTH MARCELL – NAGY ILDIKÓ – GULYÁS ZSÓFIA

Nemzetközi pénzügyi központok Euráziában 108

Konferenciabeszámolók

HORVÁTH LEVENTE

Nagyköveti Teaszalon Szingapúrban és Indonéziában 140

Könyvismertető

TÁRIK MESZÁR

Kishore Mahbubani – Jeffery Sng: Az ASEAN-csoda 148

ZOLTAI ALEXANDRA

David Shambaugh: Ahol a nagyhatalmak találkoznak 156

BEVEZETÉS

ELŐSZÓ

Délkelet-Ázsia területe, népessége, gazdasági súlya révén egyre jelentősebb szerepet tölt be a világban. Az ázsiai kontinens egyik meghatározó része, összterülete több mint 4,5 millió négyzetkilométer, lakosainak száma meghaladja a 653 millió főt. A régió bonyolultságát, heterogenitását jól tükrözi, hogy maga a „Délkelet-Ázsia” fogalom is csupán a második világháborút követően vált elfogadottá. A fogalom tisztázása ellenére nyitott kérdések persze ezután is maradtak, hiszen a Fülöp-szigetek hovatarozásáról sokáig vita folyt, a tudomány csak az 1970-es évekre fogadta el a szigetország Délkelet-Ázsiához való tartozását.

A régióban már a klasszikus korban (9-13. század) olyan birodalmak emelkedtek ki, mint Angkor, Pagan, Srividzsaja, melyek politikai, gazdasági és kulturális értelemben a későbbiekben is mintaként szolgáltak a létrejövő államalakulatoknak. Délkelet-Ázsia évszázadokon át fontos szereplője volt a nemzetközi kapcsolatoknak, melynek következtében az indiai és a kínai civilizáció vívmányai, majd pedig az iszlám is eljutott a térségbe, átformálva annak politikai és kulturális térképét, egyúttal tovább gazdagítva a ma ismert délkelet-ázsiai kultúrát. A 16. század előtt a régió államainak többsége a kínai vazallusrendszer részét képezte, amely kölcsönösen eredményes együttműködést biztosított Kína és a kisebb országok számára, felvirágoztatva nagyrészt a tengeren bonyolódó távolsági kereskedelmet. Az európai gyarmatosítók érkezése aztán a 19. század végére teljesen átformálta a térséget: az egyes államok Thaiföld kivételével elveszítették függetlenségüket, és a britek, franciák, hollandok és spanyolok által uralt gyarmatbirodalmak részeivé váltak. Stratégiai és gazdasági okok miatt a 20. század első felében az Egyesült Államok is megjelent a Fülöp-szigeteken, majd pedig a második világháborúban japán ellenőrzés alá került a térség. Az 1945 után megindult dekolonizáció során – némely esetben elhúzódó fegyveres konfliktus révén – létrejöttek a ma ismert nemzetállamok a térség pedig a fejlődés útjára léphetett, persze a kibontakozó hidegháború kontextusában.

Politikai értelemben az ASEAN (Association of Southeast Asian Nations – Délkelet-Ázsiai Nemzetek Szervezete) tíz tagállama (Mianmar, Thaiföld, Kambodzsa, Laosz, Vietnám, Malajzia, Szingapúr, Indonézia, Brunei, Fülöp-szigetek) és a 2002-ben függetlenné vált Kelet-Timor található a régióban. Mint regionális integrációs szervezet az ASEAN 1967-ben jött létre, fő célja pedig a gazdasági fejlődés, a béke és a biztonság garantálása volt. A szervezet eredményessége megkérdőjelezhetetlen, az évek során számos kelet- és dél-ázsiai regionális intézménynek szolgált példaként, miközben ma is fontos szereplője a nemzetközi rendszernek.

Az ASEAN a világon a harmadik leggyorsabban növekvő gazdaság volt az elmúlt évtizedben, ahol az ún. „tigriskölyök gazdaságok” (Indonézia, Malajzia, a Fülöp-szigetek, Thaiföld és Vietnám) szerepe kiemelkedő. A térség legnagyobb gazdasága Indonézia, vásárlóerő paritáson számolva az ország jelenleg a 7. legnagyobb GDP-vel rendelkezik a világon, miközben Szingapúr a világ egyik legfejlettebb állama, mely pénzügyi és kereskedelmi központ, egyes prognózisok szerint pedig az évszázad közepére egy főre kivetítve a világ leggazdagabb állama lehet. Délkelet-Ázsia második legnagyobb gazdasága Thaiföld elsősorban a feldolgozóiparnak a turizmusnak és a mezőgazdaságnak köszönheti fejlődését, Vietnámhoz hasonlóan, amely jelenleg a Föld 23. legnagyobb gazdasága. Csakúgy, mint Ázsia 8. legnépesebb állama a Fülöp-szigetek, valamint az átlagban 6-7% körüli éves GDP-növekedést produkáló Malajzia, amely az oktatás és az üzleti élet terén is központi szerepet tölt be.

A legtöbb délkelet-ázsiai ország az újonnan iparosodott államok csoportjába tartozik, világgazdasági jelentőségük azonban folyamatosan nő. Délkelet-Ázsiának a világgazdaságban betöltött szerepét jól illusztrálja, hogy a régió globális feldolgozóipari központjának számít. A befektetések mellett a fokozott innováció szintén fontos összetevőjét biztosítja a növekedésnek. A produktivitást nagyban elősegítheti a mobil internet, a *big data*, a „dolgok internete”, az automatizáció, és a felhő alapú technológiák elterjedése. Noha a Covid-19 járvány az ASEAN gazdaságokra is negatívan hatott, a sikeres járványkezelésnek köszönhetően a talpraállás is megkezdődött, illetve befejeződött, amely folyamatot kisebb mértékben ma az orosz-ukrán háború következményei lassítanak (infláció, nyersanyagok árának emelkedése).

Az eurázsiai integráció tekintetében Délkelet-Ázsia szerepe szintén nem elhanyagolható. Habár a kínai-amerikai rivalizálás miatt a térségben komoly geopolitikai küzdelem zajlik, az ASEAN államok kezdettől fogva a kettejük közötti közvetítés lehetőségét, a kölcsönös együttműködés előnyeit tartották szem előtt, amely az ASEAN központi szerepét is kihangsúlyozta. Gazdasági értelemben Kína befolyása meghatározó, ennek részeként a délkelet-ázsiai országok szívesen vesznek részt a kínai „Övezet és Út” kezdeményezésben. Az érintett országok ugyanakkor Oroszországgal is hajlandóak együttműködni és bár az Amerikai Egyesült Államok biztonsági jelenlétére igényt tartanak, cselekedeteiket nem a Nyugat elvárásai, hanem a saját érdekeik motiválják. Az utóbbi időben India és Japán is megerősítette jelenlétét a régióban, ami szintén elősegíti Dél- Délkelet- és Kelet-Ázsia gazdasági integrálódását.

Az Eurázsia Szemle jelen tematikus száma Délkelet-Ázsiára fókuszál, melynek következtében a tanulmányokat két csoportba sorolhatjuk. Egyesek valamilyen speciális témára koncentrálnak Délkelet-Ázsia egészével foglalkoznak, míg mások leszűkítve a feldolgozott témát csupán egy-egy országra kívánják fókuszálni. Az előbbi csoportba tartozik Sipos Sándor tanulmánya, amely arra a kérdésre keresi a választ, hogy az ASEAN több évtizedes fennállása során miként volt képes egyesíteni a tagállamok politikai és gazdasági erejét, egyúttal a középútat járva, megőrizni függetlenségét egyes nagyhatalmak ellentétes törekvéseinek ellenében. Papp Bendegúz a délkelet-ázsiai térség katasztrófa veszélyeztetettségét vizsgálja meg a 2004 és 2018 közötti eseményekre koncentrálnak a katasztrófastatisztikai adatok alapján. Kasznár Attila cikke a térség terrorfenyegetettségére fókuszál, bemutatva az egyes országokban jelen levő terrorizmus jellemzőit, majd pedig az ASEAN terrorizmus ellenes fellépésének tapasztalatait, lehetőségeit.

Ami az egyes országokkal foglalkozó írásokat illeti, Szakáli Máté Indonézia jelenlegi külpolitikai stratégiáját vizsgálja a nemzetközi kapcsolatok elméleti neoklasszikus realizmus iskolájának módszertanát felhasználva. Klemensits Péter cikkében Laosz politikai rendszerének fejlődését tekinti át a 20-21. század során az aktuális politikai, gazdasági, társadalmi kihívásokat is bemutatva.

A kitekintés rovatban Horváth Marcell, Nagy Ildikó és Gulyás Zsófia cikke a nemzetközi pénzügyi központok – köztük Szingapúr – eurázsiai megjelenésével foglalkozik. Horváth Levente írása pedig a Neumann János Egyetem Eurázsia Központja által az indonéziai és a szingapúri magyar diplomáciai képviselőket vezetőjével folytatott beszélgetésekről közöl összefoglalást. A könyvajánlók keretében bemutatott két kötet az ASEAN szerepét, illetve a térség nemzetközi kapcsolatainak alakulását veszi górcső alá.

Bízunk benne, hogy folyóiratunk e száma hozzájárul a Délkelet-Ázsiához kapcsolódó ismeretek magyarországi terjesztéséhez, a tudományos diskurzus előmozdításához, valamint a politikai és gazdasági döntések megalapozásához. Délkelet-Ázsia megértése nélkül az Eurázsia koncepció értelmezése sem lehet teljes.

Az Eurázsia Szemle Délkelet-Ázsia rovatának vezetője:

Dr. Klemensits Péter

SIPOS SÁNDOR

55 évnyi siker? Egység és egyéni lét egymásmellettsége az ASEAN-ban: a múlt eredményei és a jövőbeni kilátások

55 ÉVNYI SIKER? EGYSÉG ÉS EGYÉNI LÉT EGYMÁS- MELLETTISÉGE AZ ASEAN-BAN: A MÚLT EREDMÉNYEI ÉS A JÖVŐBENI KILÁTÁSOK

SIPOS SÁNDOR¹

Absztrakt

Az elmúlt évszázad bipoláris nagyhatalmi versengésének elkerülhetetlen következménye volt egy olyan érzet kialakulása a nemzetközi szereplőkben, hogy választaniuk kell a szuperhatalmak által kreált és fenntartott rendszerek, értékek és eszmék között. Az 1967-ben alapított Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN) e „szükségyszerűség” meghaladását célozta meg, valamint hogy a világ egyik legbizonytalanabb térségében kifaradjon a nagyhatalmi versengésből.

Nagyon kevés megfigyelő gondolta, hogy az ASEAN, amelyet éles politikai, kulturális, etnikai elhatárolások szabdalnak fel, nem csak életképes, de kimagasló és előremutató intézményként marad fenn. Eközben az ASEAN azt bizonyította, hogy miközben alkalmas a Nyugatról és Keletről érkezett eszmék és szereplők összekapcsolására, képes önálló fejlődési útját is járni.

Összefoglalva – az elméletileg – az ASEAN összetartást kizáró vagy nehezítő elemeket, e tanulmány magyarázatot keres arra, hogy a helyi szereplők miként tudták félretenni komoly ellentéteiket, és egyesítve politikai és gazdasági erejüket ellenálljanak bármiféle külső hatalom általi behódolási kísérletnek és megmaradjanak azon az irányvonalon, amely a Kelet és Nyugat által kijelölt, utóbbiakhoz is igazodó utak köztes területét jelenti.

¹ Dr. Sipos Sándor Ph.D., Magyarország Thaiföldre és Laoszba akkreditált rendkívüli és meghatalmazott nagykövete, aki saját kutatási eredményeit osztja meg. A cikkben szereplő következtetések kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik és nem tekintendők az Külgazdasági és Külügyminisztérium álláspontjának.

Az ASEAN legfőbb jellemzője, hogy eltérő háttérű és feltételű országok által alkotottan is sikerült megőriznie egységét a harmadik országok irányában. Mindazonáltal, mint bármely más élő szervezetnek, az ASEAN-nak is vannak gondjai és továbbra is érvényes a kérdés, hogy képes lesz-e a jövőben sikeresen szembeszállni a belső és külső nehézségekkel. A jelek és feltételek alapján a szervezet e képessége pozitívan megelőlegezhető.

A mai kor számára tanulság, hogy a Kelet felemelkedése egész térségek fejlődésének lehet a kulcsa. Az Eurázsia koncepció, mint szoros együttműködési projektnek létjogosultsága nemcsak igazolódik, hanem jelentősége fokozatosan növekszik. Magyarországnak és európai partnereinek nemzeti és együttes érdeke, hogy ezen a „közös földrészen” az együttműködés tovább fejlődjék.

Kulcsszavak: ASEAN, integráció, összetartás, regionális biztonság, Eurázsia-koncepció

Abstract: An inevitable consequence of bipolar great-power competition of the last century was the enforced feeling of smaller actors that they have to choose between systems, values and ideas created and up-held by super-powers. The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) established in 1967 aimed at overcoming this necessity and stay out of related great power competition in one of the most insecure regions of the world.

Very few observers had thought that ASEAN, so sharply divided along political, cultural, ethnic lines could become not only a viable but outstanding and forward-looking institution. However, ASEAN has proved that while bringing together ideas and actors from West and East it can retain its independent course.

Summing up elements that – theoretically – contradict or hinder ASEAN cohesion this study explains how the regional actors managed to put aside their serious dissension and combine their political and economic strength to resist subjugation to any outside power and remain on their intermediate course attuned by and to East and West.

The most spectacular feature of ASEAN is that having come from diverse background and conditions, it succeeded in preserving its unity toward third parties. Nevertheless, like all other living institutions, ASEAN is also facing problems and the question remains whether it can successfully withstand internal and external difficulties. Glancing at the current regional and national challenges, the long-term viability of ASEAN can be positively anticipated.

It is the basic message of our time that the emergence of Asia will remain a decisive factor for many regions and the Eurasia-concept that envisages Eurasian togetherness, will remain valid. It is the national and joint interest of Hungary and its European partners, to follow developments on this ‘common continent’ and improve continental cooperation.

Keywords: political cohesion, regional security, ASEAN coexistence, East and West concept

1. A kezdetek

Kevesek által vitatott, hogy napjaink egyik, ha nem legsikeresebb regionális tömörülése a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége, az ASEAN (Association of Southeast Asian Nations). Kijelenthető ez annak ellenére, hogy önmagában a Délkelet-Ázsia fogalomnak használata sem vezethető vissza hosszú múltra. Igaz, ez a földrajzi irány-megjelölés korábban is létezhetett, de politikai fogalomként csak a második világháborút követően terjedt el, vált általánosan elfogadottá. A fogalom hiányát egyszerű megmagyarázni: korábban sohasem létezett olyan hatalom (politikai, katonai, gazdasági vagy éppen kulturális-vallási erő), amely a mai értelmezés szerinti térséget egészében uralta volna.²

A sikerességnek, csak úgy, mint sok más társadalomtudományi fogalomnak tartalma, de még inkább értékmérése egyéni (szakmai) értelmezés és értékelés függvénye. A regionalizmus kérdésében, éppen úgy, mint a létező regionális szerveződések eredményeinek vagy éppen létjogosultságának, fenntarthatóságának, életképességének témájában súlyos tudományos és gyakorlati nézetek ütköznek. Ezzel együtt egyértelmű, hogy a maga elé tűzött célok megvalósítása terén korunkban valóban ezt a szervezetet lehet az egyik legsikeresebbnek említeni. Talán éppen ezért értékeli néhány kutató az ASEAN-t, mintha az az európai integrációs törekvések egyfajta alternatívája lenne. Bár mindkét esetben nemzetközi összefogásról van szó, azonban a hasonlatosságok mellett markáns különbségeket is tapasztalva egyértelmű, hogy az Európai Unió (EU) rendkívül sajátos, minden más nemzetközi és integrációs tömörüléstől alapvető jellemzők által jól elkülöníthető (Jetschke, 2014, p. 327).

A fentiek ki kell egészíteni azzal, hogy ez az egyébként hatalmas térség politikailag, gazdaságilag, és ami nem kevésbé fontos, etnikailag, vallásilag és kulturálisan is mindenkor szabdalt volt. S maradt egészen korunkig. Kiemelkedő államok – mint Földünk más térségeiben, úgy itt is – jöttek, mentek, felemelkedtek majd lehanyatlottak, de egyikük sem volt képes sem az óriási szigetvilágot, sem az ázsiai kontinens délkeleti nyúlványát akár ilyen formában részenként, és pláne nem e két részt együtt ellenőrzése alá vonni. Nem érdektelen megjegyezni, hogy azért létezett egyetlen olyan hatalom, amely – a történelmi múltban, de a jelenben is – képesnek mutatkozott ennek az övezetnek szinte minden szegletében hatást gyakorolni, és ez Kína volt. Sohasem folyamatosan és állandó jelenléttel, de erejének és befolyásának kihatásaként rendszeresen bele tudott szólni a helyi ügyekbe is (Shambaugh, 2021).

Természetesen a földrész szárazföldi, Kínával határos nyúlványában, amely ma az ASEAN öt államát is magában foglalja (Mianmart, Thaiföldet és az indokínai három országot, Kambodzsát, Laoszt és Vietnámot) a kínai hatás közvetlenül érvényesült, de még itt sem alakult ki egység, a szigetvilág pedig, már csak a földrajzi adottságai folytán is szétszabdaltabb volt.

Az európaiak megjelenése sem az egységesülés irányában hatott, hiszen négy nagy gyarmattartó (Anglia, Francia-, illetve Spanyolország, továbbá Hollandia) is jelentős területeket foglalt el. Az ASEAN tagjai közül egyedül a mai Thaiföld (Sziám) mentesült a közvetlen idegen uralom alól, bár a királyságnak rendkívül ügyesen kellett Anglia és Franciaország között egyensúlyoznia, hogy

² Délkelet-Ázsia múltjának gazdag irodalmából ajánljuk D.G.E. Hall (1955) klasszikus munkáját, a Tarling (2008) által szerkesztett köteteket, illetve Croissant és Lorenz (2018) munkáját.

ne adjon okot és lehetőséget egyik európai hatalomnak se a katonai beavatkozásra. A politikai és gazdasági befolyásnak azonban így sem tudta teljesen az elejét venni. Megemlíthető, hogy a térségben még Portugália is jelen volt, Kelet-Timorban, de a térségi folyamatokra az utóbbi évszázadokban már érdemi hatást nem gyakorolt.

Évszázados jelenlétüknek vizsgálódásunk tekintetében számos komoly következménye volt. Mindezekelőtt az, hogy Délkelet-Ázsia önkényes (a gyarmatosítási sikerek szerinti) felosztásával megakadályozták a helyi népek önálló fejlődését. Az európaiak jelenléte, az egyik oldalon, segítette az itteni gazdaságoknak a világgazdasági rendszerbe való – igaz, torzított – beilleszkedését, míg a másik oldalon gátat vetett a helyi népek nemzeti tudata és államisága megalapozásának.

Az európaiak közül mindenki a saját politikai és gazdasági elképzelése szerint kezelte a hozzá kapcsolódó függőségi területeket, amellyel – a függetlenség elnyerését követő időszakra komolyan kiható módon – igen különböző társadalmi-politikai, és nem utolsósorban kulturális rendszereknek vetették meg az alapjait. Előbbiek legsúlyosabb negatívumának azt tekinthetjük, hogy az önállóság elnyerését követően szinte minden újonnan létrejött helyi állam egyidejűleg került szembe a nemzet és államépítésnek, valamint a szomszédokkal való viszony kialakításának feladatával, bár inkább problémájával. Visszatekintve, nem lehet felróni egyik államnak sem, hogy a dekolonizációt követően elsődlegesen saját belső problémáikra koncentrált, és azok kezeléséhez igazította külpolitikáját, beleértve a régió kívüli nagyhatalmakhoz, illetve a térségbeli szomszédokhoz fűződő kapcsolatokat is.

A térség legújabb kori korszakolásánál – és Délkelet-Ázsia helyzetének alakulása tekintetében is – talán a legmarkánsabb határvonalat az 1960-as évek utolsó harmadánál kell meghúznunk. Bármi-ként is ítélkezik majd az utókor történelmszázad az 1965-1967-es indonéziai eseményekről, az tény, hogy Suharto elnök alapvetően módosította a térség meghatározó államának, Indonéziának kül- és biztonságpolitikáját és megteremtette az Indokínán kívüli, számottevő erővel bíró államok közeledésének lehetőségét. A hatalmas ország függetlenségét kinyilvánító, de lényegében minden szomszédjával szemben ellenségesen fellépő korábbi indonéz elnök, Sukarno felváltása nem jelentette minden ellentét vagy különbség azonnali feloldását. Ugyanakkor kiiktatta az indonéz külpolitikai szótárból a „*konfrontasi*” fogalmát és az új vezetés bizonyos érdekek egybeesésére építve kereste az együttműködést az addigi „ellenségekkel”. Természetesen, a közeledéshez szükség volt olyan partnerekre is, akik megértették, mennyivel hasznosabb az összefogás, mint a szembenállás.

Az 1960-as évek végén Délkelet-Ázsiában a helyi államok egyébként feszítő belső gondjai mellett a két régió nemzetközi politikai-biztonsági alapkérdése az volt, hogy sikerül-e a térség együttműködésre kész, és arra fogható államainak felülemelkednie a feloldhatatlan ellentéteken³ és megtalálni a találkozási pontokat, közös érdekeket; illetve a nemzetközi helyzet biztosítja-e kooperációjukhoz a szükséges hátteret. A történelem lényegében megadta a válaszokat a kérdésekre. Az ASEAN öt alapító tagjának (majd a sorban csatlakozó másik öt helyi államnak is) sikerült, egyrészt, leküzdenie az együttműködéstől talán leginkább visszatartó erőket, a gyanakvást és megtalálnia azokat a pontokat, amelyekre építve a kooperáció kialakítható volt. Másrészt, a kor két kiemelkedő hatalma („szuper-

³ Fentiekén túl ajánljuk Kusuma és Scott (2005) kötetét.

hatalma”) nem tudta – ha kívánta is, nem volt módjában – megakadályozni a szervezet létrejöttét. Sőt, lényegében mindkettő számára még előnyökkel is járt az öt állam belső összefogása, amely mintegy távol tartotta ezen országokat (a Szovjetuniótól), de valamelyest függetlenítette is őket (az USA-tól) és csökkentette a térségbeli feszültséget.

A konkrét helyzetet összegezve, 1967-re világosan kirajzolódtak a regionális politikai (és ideológiai) határvonalak. A sukarnoi „harmadik utas” politikán túljutó, az USA partnerségét kereső Indonézia, valamint az amerikaiakkal szövetségesi viszonyt kialakító Thaiföld és Fülöp-szigetek mellett Malajzia és Szingapúr is szemben állt a térségben látszólag erős, a valóságban viszont mérsékelt befolyással bíró Szovjetunióval, de még inkább a térségbeli – betiltott – kommunista pártokon keresztül felkelést szító Kínával. Utólag visszatekintve megállapítható, hogy miközben a térséget a hidegháború kiemelt küzdőtereként tartották számon a helyi szereplők játéktere meglehetősen szűk volt.

Az a tény, hogy a délkelet-ázsiai államoknak már nem kellett a térségen belüli biztonságpolitikai fenyegetettségétől tartani, feltétlenül ösztönözte a közeledést. Az állami lét és a határok – viszonylagos – stabilitása és elfogadottsága megengedte a helyi államoknak nem csupán a kapcsolatok kibontakoztatását, de a mindenki számára alapvető kérdést jelentő – a klasszikus európai terminológiát alkalmazva – nemzetépítéssel való foglalkozást is. Amint – nem csekély mértékben a be nem avatkozási politika szigorú érvényesítése révén elősegíthette az „új” politikai rendszer(ek) megerősítését, a posztkolonista nemzetgazdaságok kialakítását és fejlesztését. Másrészt, valamennyi országot érintette az etnikai sokszínűség, a központi hatalom és a centrumon kívül elhelyezkedő erők viszonyának rendezetlensége, a társadalmi elmaradottság, amint a gyarmati korból hátrahagyott politikai és határproblémák sora is. Tehát egyértelműen megmutatkoztak azok a területek, ahol szükség volt a belső (nemzeti) stabilitásra, és nyilvánvaló volt, hogy ez elérhetetlen az egymáshoz való közeledés, egymás elfogadottsága, a párbeszéd, és végső soron az egymásra (is) támaszkodás nélkül.

Összességében az alapító államoknak sikerült beazonosítani és egymással elfogadtatni azokat a pontokat, elveket és célokat, és egyben magatartási kódexet is, amelyek közös vágányra terelték őket, és amelyek alapján az érdekek egyes összetevői képesek voltak feledtetni az ellentmondásokból fakadó más elemeket, a később csatlakozók pedig átvették, és ugyancsak fenntartották a korábban alkalmazott gyakorlatot.

2. A szervezeti lét és működés kibontakoztatása

Egy szervezet sikerét természetesen azon lehet legjobban lemérni, hogy miként teljesíti-teljesítette a kitűzött célokat, miként szolgálta ki az alapítók és a később csatlakozottak törekvéseit, érdekeit. Minden szervezet azonban csak akkor képes megfelelni az elvárásoknak, ha ezek a célok megvalósíthatók, ha a partnerek készek az együttműködésre, és ha megteremtik a kooperációhoz szükséges feltételeket. E feltételek egy része adminisztratív-technikai, de a meghatározó elemek többsége politikai-ideológiai, továbbá – az együttműködés jellegétől függően – gazdasági, kulturális, vagy éppen más tartalmú.

Az adminisztratív-technikai feltételeket az ASEAN fokozatosan teljesítette, létrehozta 1976-ban az

ASEAN Titkárságot, kialakította saját működési mechanizmusait, lényegében megteremtette a belső diplomácia kereteit (Association of Southeast Asian Nations, 2022). A Titkárság azonban, mint az ASEAN más szervei is, nem rendelkezik nemzetek feletti jogkörökkel, szerepe mindenekelőtt a kezdeményezésre, a koordinációra korlátozódik. Maga a Főtitkár sem jogosult érdemi kérdésekben döntést hozni. Ez egyértelmű jelzése volt annak, hogy a tagállamok nem kívánják kiadni kezükből a kérdések rendezésének jogát. (Ez jelentős eltérést mutat az EU némely intézményének döntéshozatali képességével szemben.) Sor került további szervezeti-működési „újításokra” is, de a tagállami szuverenitás korlátozására a tagállamok továbbra sem vállalkoztak. (Így például megszületett az Állandó Képviselők Bizottsága /Committee of Permanent Representatives – CPR/, amelyhez hasonlóan az EU-ban is találunk a Coreper-ek formájában, de a szövetség egészének sajátosságaiából fakadóan a két szerv feladatköre és tevékenysége ismét csak nehezen összehasonlítható.)

Idővel a külügyminiszterek találkozási mellett – az ASEAN politikai-gazdasági ambícióinak kiszélesítésével – mind a politikai, mind az egyéb szakmai területeken komplexebb struktúrák jöttek létre. E tekintetben is az ASEAN Alapokmányt tekinthetjük kiindulási pontnak, hiszen ez a dokumentum rendelkezik a már létrehozott belső szervek és intézmények helyzetének megerősítéséről, mind az újonnan létrehozandó közös fórumok felállításáról. A legfontosabb elemnek itt azt tekinthetjük, hogy a legfelső politikai döntéshozatali szervtől kezdve a szakmai testületekig bezárólag lefedésre került szinte minden olyan terület, amelyen a tagállamok érdekeltnek mutatkoztak az együttműködésben. A nemzetekfeletti kérdés továbbra sem került napirendre, de a szakmai és emberi kapcsolatok elmélyülésével e fejlemények feltétlenül az együttműködés kibontakozása, a belső kohézió erősödése irányában hatottak, illetve hatnak. Ezt feltétlenül pozitív elemnek kell tekinteni, hiszen közelebb visz egyfajta ASEAN-identitás kialakulásához is, de nem feledhető, hogy a politikai, vagy éppen biztonságpolitikai ellentétek nagyon gyorsan eltörölhetik az elért eredményeket.

Sajátos eszközt jelent az ASEAN Alapokmányban életre hívott vitarendezési mechanizmus (dispute settlement mechanism – DSM; ASEAN Charter Chapter VIII). Ilyen elnevezésű fórummal találkozhatunk a WTO-ban is (míg ilyen formában nem létezik az EU-ban). A DSM az együttműködés minden területén alkalmazandó, és miközben célja minden vita békés feloldása, eszközei pedig a párbeszéd, a konzultáció, és a tárgyalások. Ebben a megközelítésben a DSM önmagában is jelentős lépésnek tekinthető, különösen, hogy az ASEAN Titkárságnak is biztosít némi szerepet e folyamatok követésében. Korlátozó elemként jelentkezik azonban, hogy a mechanizmus sem módosít a tagállami szuverenitás csorbíthatatlanságán (lényegében az elutasítás vagy vétó alkalmazhatóságán), hiszen az ellentétek feloldatlansága esetén az ASEAN csúcstalálkozó elé kerülnek az ügyek, amelyen viszont továbbra is az egyhangúság érvényesül.

Kezdetektől fogva érvényesültek a működésben a mindmáig fenntartott, ASEAN-útként (ASEAN-way) aposztrofált alapelvek: a tagállami szuverenitás merev értelmezése és szem előtt tartása; a „belügyekbe” való be nem avatkozás hasonló módon való alkalmazása; a döntések együttes, egyhangú meghozatala. Az együttes és egyhangú döntéshozatal annyiban „enyhült” az évek során, hogy egyes tagállamok kimaradhatnak számukra kényes ügyek eldöntéséből. Az elfogadott megállapodások azonban nem is terjednek ki az így érintett tagállamra

Ezek az elvek, miközben a szervezet a kooperációnak fokozatosan mind magasabb céljait tűzte maga elé, fennmaradtak. Ez feltétlenül stabilizálta a résztvevők kapcsolatait, nem engedte az ellentétek felszínre kerülését, másrészt szigorú korlátokat állított a közösségi érdekeknek az egyéni érdekeltségek fölé helyezése elé.

A legelső ASEAN dokumentum, az 1967-es Bangkoki Nyilatkozat (Bangkok Declaration), még csak általános formákban tett hitet a széleskörű együttműködés mellett, illetve szorgalmazta a regionális béke és biztonság megteremtését, hogy napjainkra eljussunk három „közösség” létrehozásának megcélzásáig. Az 1976-ban elfogadott ASEAN Concord II⁴ dokumentum három közösség életre hívását jelölte meg feladatként. Ezek az ASEAN Gazdasági Közösség (ASEAN Economic Community – AEC), az ASEAN Biztonsági és Politikai Közösség (ASEAN Security and Political Community – ASPC), és az ASEAN Társadalmi és Kulturális Közösség (ASEAN Social and Cultural Community – ASCC).

A 2008-ban hatályba lépett ASEAN Alapokmány (ASEAN Charter)⁵ jogalanyisággal is felruházta a szervezetet. E lépés jelentőségét még nem is napjainkban, hanem – adott feltételek között – a későbbiekben lehet majd felmérni. A jogi személyiség biztosítása ugyanis tekinthető egyszerű politikai gesztusnak is, amelynek révén a tagállamok a nemzetközi kapcsolatokban igyekeznek még markánsabb jelleggel felruházni a szövetséget. A mindennapok gyakorlatában azonban a státusznak nem kell feltétlenül mélyebb tartalmat tulajdonítani. Igaz, az egyik oldalon a jogi személyiség státusza jogokat, de kötelezettségeket is feltételez, ráadásul az ASEAN-t, mint szervezetet illetően. A másik oldalon viszont, mindez még nem jelenti, hogy a tagállamok bármennyit is engedtek volna a kormányköziségből és felruházták volna a szervezetet, hogy helyettük cselekedjék. Az ASEAN azonban így képessé vált, hogy más, hivatalosabb formában jelenítse meg a tagállamok közösségét. Ettől függetlenül, a jogi személyiség státusz-megadásának sokkal inkább a jövőben lehet majd jelentősége, amikor a szervezet – akár csekély mértékben is – hajlandó lesz lazábban kezelni a kormányköziség elvét.

3. Dinamizmus a gazdasági együttműködésben

A politikai és társadalmi kérdésekkel foglalkozók számára nem kérdéses, hogy a nemzeti határokon túlnyúló kooperációs kapcsolatokban a különböző területek felhasználhatósága, kiaknázhatósága eltérő. Vannak területek, amelyek túlságosan érzékenyek mutatkoznak ahhoz, hogy különböző országok szoros együttműködésüket éppen ott kezdjék kibontakoztatni. Így, például, a politikai, és különösen biztonságpolitikai együttműködés nem csupán közvetlenül érinti a nemzeti szuverenitást, de ez a közösség (nemzet, választópolgárok, stb.) számára is az ilyen külső elkötelezettség nehezebben „eladható”, mint például a hosszú idők óta még ellenfelek, sőt, ellenségek között is legfeljebb mérsékeltebb korlátok között folyó gazdasági, és különösen kereskedelmi kooperáció. Ezt a felisme-

⁴ A dokumentum szövege megtalálható: <https://asean.org/speechandstatement/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii/>

⁵ Az Alapokmány 2008-ban lépett hatályba. Szövege megtalálható: <http://www.asean.org/images/2012/publications/ASEAN-Charter.pdf>

rest tükrözte a Bangkoki Nyilatkozat is, amely „csupán” a közös problémák megoldása mellett tett hitet, de amelyhez a politikai hátteret a gazdasági kooperáció kiszélesítése nyújthatta.

A gazdasági együttműködést ekkor még nem az érdekek együttes érvényesítésének lehetősége vagy valamiféle „egymásra támaszkodás” jelentette, hiszen az ASEAN tagjai – Szingapúr kivételével – mindannyian kevésbé fejlett államok voltak. Elmaradottságuk ellenére az ún. Harmadik Világ „szerencsésebb” tagjai közé tartoztak. Részben, mert eleve kedvezőbb helyzetből indultak, mint sok más függőségi terület (például, az afrikaiak), és viszonylag rövid időn belül túljutottak a dekolonizáció politikai-katonai folyamatán. A feljük irányuló politikai (és részben biztonságpolitikai) figyelmet kihasználva jelentős forrásokhoz és beruházásokhoz is jutottak. Mindezt kiegészítették a térség kedvező gazdasági adottságai, a nemzetközi piacokon keresett nyersanyagok, élelmiszerek előállítására, és nem utolsósorban a világ más részeihez képest magasabban képzett, kulturális oldalról is alkalmazkodni képes munkaerő. Végül nem feledhető, hogy a világgazdaságban zajló hullámozó folyamatokhoz is sikerült az ASEAN eredeti tagjainak jobban igazodni, és bár kimaradtak – Szingapúr kivételével – az első körös NIC (újjonnan iparosodott országok) csoportból, de mögöttük, az azt követező évtizedekben már ők is ott sorakoztak. A későbbiekben Vietnámnak is sikerült az élre kerülni Szingapúrhoz, Malajziához, részben Thaiföldhöz felzárkózni. Indonézia és a Fülöp-szigetek, amelyek a többiekénél kedvezőtlenebb helyzetből indultak, ugyancsak tettek – nem is sikertelen – lépéseket hátrányuk ledolgozására (Cheong, 2004; Mahbubani & Sng, 2019).

A szervezet megalakulását követően – más fejlődő területekhez és országcsoportokhoz mérten – jelentősebb mérvű tőke érkezett a régióba. Ezt a helyi államok korántsem mindig átgondolt, de hosszú távon mégis sikeresnek bizonyult, legalább a részleges liberalizációra építő gazdaságpolitika révén hasznosították. Függetlenül attól, hogy szinte minden helyi állam sajátos, ön maga által kijelölt gazdaságfejlesztési utat járt be, mégis, ebben az időszakban, e gazdaságok stabilizálódtak, iparosodtak, pénzügyileg javítottak helyzetükön, csökkent a külső eladósodás mértéke, emelkedtek a hazai megtakarítások. Jelentős változások következtek be a hazai gazdaságokban, ehhez kapcsolódóan az exportszerkezetben, de a külgazdasági kapcsolatokban is.

A kereskedelmi forgalom a vezető gazdaságokkal sokszorosára emelkedett, de az ASEAN beilleszkedését a világgazdaságba talán még jobban mutatja, hogy a globális érték- és termelési láncok (Global Value Chains – GVC) terén részaránya az EU kivételével minden más regionális csoportosulását meghaladja. Kétségtelen, a tagállamok – Szingapúr kivételével – még elsődlegesen csak a bedolgozás, és kevésbé az eredeti termékképzés révén biztosítanak hozzáadott értéket (Yamaguchi, 2018). Legfőbb partnereik azonban a világ vezető gazdasági szereplői, amelyekből a GVC keretében nem csupán jövedelmező feladatokat kapnak, hanem alapvető technológiai-tudományos ismereteket is átvesznek, amelyek révén felgyorsíthatták a már korábban elkezdett ipari-technológiai fejlődésüket. Napjainkban Malajzia, Thaiföld vagy Vietnám közvetlenül az élenjáró ipari államok után következnek, de Indonéziában és a Fülöp-szigeteken, de még az indokínai kisebb államokban is már jelét látjuk a haladásnak.

A regionális gazdasági együttműködést illetően, azt a külső tényezők alapvetően segítették, míg a belsők inkább visszafogták. A helyi államok – amint ez jellemző volt az elmaradott országokra

általában is – inkább az egykori gyarmati hatalmak vagy külső domináns erő (USA, Japán) felé orientálódtak, mert onnan várhattak támogatást (tőkét vagy éppen segélyeket), de technológiai ismereteket, és nem utolsó sorban piacot is. A fokozatosan regionális gyűjtőközponttá önmagát kinövő Szingapúr kivételével egészen az 1970-1980-as évekig nem tudták sem a politikai és gazdaságpolitikai megfontolások, de még inkább a gyakorlati együttműködés terén ezt a függést jelentősen lazítani. Mondhatni, a helyi államok inkább versenytársai, semmint kiegészítői voltak egymásnak. Azaz, a tagországok inkább kompetitív, semmint komplementer gazdaságokkal bírtak, és ebben a helyzetben nehezebb volt megteremteni azokat a feltételeket, amelyek előmozdíthatták a belső gátak lebontását, illetve a kifelé irányuló gazdaság- és kereskedelempolitika összehangolását. Az ASEAN kezdeti éveiben sem elsősorban a belső összefogás mélysége, hanem inkább a külső partnerek személye változott, amennyiben a volt gyarmattartók fokozatosan háttérbe szorultak és helyükre az USA és Japán lépett. Az ezredfordulót követően a helyzet radikálisan megváltozott és Kína nem egyszerűen behozni látszik versenytársait, hanem szinte valamennyi tagállamban a többieket megelőző gazdasági partnerré vált.

A gazdasági együttműködésben az első érdemi sikereket az 1992-es szabadkereskedelmi megállapodás (ASEAN Free Trade Area – AFTA) jelentette. A tagállamok egy helyi egységes piacot terveztek kialakítani, főként vámkedvezmények nyújtásával. Ha nem is feltétlenül a tervezett időpontokra, de általános formájában megvalósultak az AFTA-ban foglaltak. (2019-ben – az ASEAN Titkárság adatai szerint az importvám 98,6%-át megszüntették a tagállamok a belső kereskedelemben. A vámok lebontása segítette a belső kereskedelem értékbeli növekedését, de tekintve a külkereskedelmi forgalom ugyancsak gyors emelkedését, az intra-ASEAN kereskedelem aránya a teljes regionális forgalomban nem emelkedett kiemelkedő módon, és mindössze a 23-25%-ot éri el. Egyértelmű, hogy ez a tény visszavezethető a hagyományos nemzetgazdasági szerkezetekre, de az új hatások közül érvényes, hogy a fejlődés folyamatát, mint ezt GVC részvétel is jelzi, a legfejlettebb ipari államokhoz való közvetlen kötődés határozza meg. A GVC-részvétel korántsem mellékes, miután az ASEAN-export mintegy kétharmada származik a globális értékhálózatokkal összefüggő tevékenységből. Ez tekintélyes módon elősegítette az áruk belső mozgását, de az örökölt, a belső forgalmat gátló problémákon még nem lendítette át a tagállamokat.

Az ASEAN Alapokmány túllépett az AFTA-n és egy ASEAN Gazdasági Közösség (ASEAN Economic Community – AEC) létrehozását célozta meg. Az AEC végső célja egy egységes piac és egységes termelési alap kialakítása (amelyen belül az áruk, a szolgáltatások, beruházások, a tőke és a szakképzett munkaerő szabadon áramolhat), a versenyképesség regionális szintű erőteljes javítása, amely elősegíti mind a kiegyensúlyozottabb, igazságosabb gazdasági fejlődést, mind a térség még szervezettebb beilleszkedését a világgazdaságba (Ishigawa, 2021). Ennek érdekében irányozzák elő a megfelelő jogi háttér kialakítását is. E törekvések keretében már számos regionális megállapodás született, mint az ASEAN Trade in Goods Agreement (ATIGA), amely kapcsolódik a Common Effective Preferential Tariff (CEPT) Scheme-hez, az ASEAN Framework Agreement on Services (AFAS) és ASEAN Comprehensive Investment Agreement (ACIA).

E téren nem lebecsülendő eredmények is mutatkoztak, amennyiben a vámjellegű akadályok fokozatosan lebomlottak, és erőteljes növekedésnek indultak a belső, regionális tőkeberuházások is (CARI ASEAN Research and Advocacy, 2019). A Gazdasági Közösség – hivatalosan – 2015-ben létrejött, de kibontakoztatásához, érdemi megvalósításához még számos gazdasági-kereskedelmi területen jelentős változtatásokat kell végrehajtani, amelyhez az ASEAN Gazdasági Közösség 2025 Tervezete (ASEAN Economic Community Blueprint 2025) nyújt kereteket.⁶

Ugyanis, miközben látszik a belső kohézió erősödése, nem lehet figyelmen kívül hagyni a még jelentkező gyengeségeket sem. Így mindenekelőtt azt, hogy a térség gazdasági fejlődése gyors és látványos volt, de ez nem járt együtt a belső kooperáció – arányos – kibontakozásával. Szinte minden területen, ahol érzékelhető az általános haladás, a belső együttműködés mértéke stagnált. Pedig a Gazdasági Közösség önállósága és életképessége részben attól is függ, hogy mennyire tudnak a tagállamok a belső piacra támaszkodni, és ezzel mintegy a külső függőségen lazítani, és itt mérsekeltebbek a sikerek. A vámok lebontásában elért előrehaladást ugyanis, például, negatív módon ellensúlyozza, hogy megnövekedett, illetve továbbra is magas a nem-vám jellegű, technikai és egyéb tartalmú akadályok száma.

Az összességében kedvező folyamatok legegységesebb bizonyítéka – és ezt valóban igen nagy politikai sikerként és ösztönzőként is el lehet könyvelni –, hogy a legfontosabb külső partnerek közül szinte mindenki kiemelten kezeli az ASEAN-nal való gazdasági együttműködést. Mindegyik partner szem előtt tarthatja, hogy az ASEAN már most közel 650 milliós piacot képez, és egyesített gazdasági teljesítménye a világ negyedik-ötödik gazdasági erejét adja. Az érdeklődés egyértelmű jele a bilaterális alapon kötött szabadkereskedelmi megállapodások száma, illetve az is, hogy a tagállamok szinte minden kelet-ázsiai, csendes-óceáni sokoldalú szerveződésben jelen vannak. Így megtalálhatók a Kelet-Ázsiai Átfogó Gazdasági Partnerségben (Comprehensive Economic Partnership for East Asia – CEPEA). Még jelentősebb – mintegy az ASEAN-nal a térség közepén – a világ jelenlegi leghatalmasabb és legkiterjedtebb szabadkereskedelmi megállapodásában, a Regionális Átfogó Gazdasági Partnerségben (Regional Comprehensive Economic Partnership – RCEP), amely gazdasági mutatóit tekintve a világ legerősebb regionális szerveződése, a globális GDP közel 40%-át adva.

Ezek a kooperációs csatornák megerősítik az ASEAN helyét a globális gazdasági rendszerben, számos tekintetben versenyelőnyöket teremtenek a kívülállókkal szemben, és egyben erősítik a belső összetartást is. Utóbbi elem azonban kétélű kardnak bizonyulhat, ha nem jár együtt a belső gazdasági kohézió elmélyülésével. Az elkövetkező évek mutatják meg, hogy mennyiben sikerül a regionális együttműködés révén a külső függést, talán nem is visszaszorítani, hanem elfogadhatóbb, hatékonyabban kihasználható és kölcsönösen előnyös partnerséggé alakítani.

⁶ Az ASEAN Economic Community Blueprint 2025 dokumentumot a szervezet 2015-ben fogadta el a két másik közösséggel összekapcsolódó dokumentumokkal együtt (ASEAN Political-Security Community Blueprint 2025; ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint 2025).

4. Az ASEAN-külkapcsolatok

Az ASEAN politikai szerveződésként jött létre és sohasem próbálta elfedni, hogy céljai regionális együttműködésként és külpolitikailag egyaránt motiváltak. A szervezet tagjai megértették, hogy a külkapcsolatok politikai és biztonságpolitikai szegmensében való összefogás is elengedhetetlen, ha ki akarnak szakadni a külső (szuper vagy nagyhatalmak) konfliktusából és/vagy hatalmi szorításából, ahhoz, hogy saját nemzeti és regionális érdekeiket a lehető leghatékonyabban érvényesítsék. Ezért is kezelték kezdetektől fogva az együttes külpolitikai fellépést prioritásként.

Az összefogás alapelvei értelmében az egyes tagállamok külkapcsolataikat teljesen önállóan formálhatják, de azért a külső hatalmakkal szemben igyekeznek, nem utolsó sorban a tárgyalási pozíciók erősítése érdekében, összehangolni. Ez eddig eredményesnek bizonyult már csak azért is, mert a nagyhatalmi versengés az indokínai háborút követően alábbhagyott. A Szovjetunió hátrébb húzódtott, majd megszűnt, az USA figyelme is csökkent, és Kína kezdetben még másodosztályú erőként volt jelen a régióban. A helyzet radikálisan megváltozott akkor, amikor Kína kiemelkedő szereplővé vált Délkelet-Ázsiában.

Az alapelvek lelassították ugyan, de hosszabb távon talán még elő is segítették a gazdasági szférában való apró lépések politikájának kibontakozását, viszont ez kevésbé működött a külpolitikában. Az ASEAN-út alkalmazása, az egyhangúsághoz való ragaszkodás, az egyetértésre törekvés, a problémák szőnyeg alá söprése (Beeson & Murray, 2020) elejét veszi a hatékony fellépésnek. Kétségtelen, a rendszer jól működik, amikor a tagállami érdekek fedik egymást. Eltérő törekvések esetén azonban gondok jelentkeznek.⁷

A térség államai felfogták, hogy beilleszkedve Földünk két nagy vízterülete, az Indiai- és a Csendes-óceán közé, számukra az itteni folyamatok és érdekek kezelése a legfontosabb, de igyekeznek a globális térben is megjeleníteni. Kapcsolataikat igyekeznek a közvetlenül nem jelen lévő partnerekkel (mindenekelőtt az EU-val), illetve a viszonylagosan kisebb szerephez jutó ázsiai államokkal (Ausztrália, Új-Zéland, Dél-Korea, vagy éppen India) is elmélyíteni. Ez a diverzifikációs stratégia feltétlenül támogatókat eredményez mind a politikai, mind a gazdasági területen.

Éppen ezért, a bírálatok ellenére nem lehet csak kudarcokról beszélni, hiszen az elmúlt több mint fél évszázadban a szervezet elfogadtatta magát a nemzetközi kapcsolatok, különösen az ázsiai térségnek fontos (politikai és gazdasági) szereplőjeként, a külső partnerek állandó konzultációs partnerévé vált, és utóbbival szoros kapcsolódásban a (kül)politikai együttműködés sajátos rendszerét és hálózatát hozta létre. Már a szervezet megalakulását követően kialakultak a kétoldali kapcsolatok a tágabb régió kiemelkedő tagjaival, Ausztráliától kezdődően Dél-Koreán át Japánig, majd folyamatosan szélesedett a partnerek köre. Ezen országokkal az ASEAN szervezeti szinten, tehát a belső álláspontokat összehangolva igyekezett fellépni, a kapcsolatokat szervezni, amelyek keretében a politikai és biztonságpolitikai kérdések megvitatása is prioritást élvezett.

⁷ Állításunk lényegére számos példa utal. Így Kambodzsa többiekétől markánsan eltérő Kína-politikája, vagy Malajzia határozott bírálata és közös álláspontoktól való eltérésre a mianmari rohingyák ügyében (Kamaruddin & Idris, 2019). A Dél-kínai tenger ügye önmagában hordoz olyan érdekellentéteket, amelyek feszítik a belső összetartást (Corr, 2018; Raditio, 2019).

A kétoldali tárgyalások az 1990-es években öltöttek újabb szervezeti formákat, amennyiben a bilaterális megközelítés mellett kialakultak a többszereplős fórumok is. Az első ilyen tárgyalási keretet az ASEAN + 3 (ASEAN plus Three) fórum képezte, amely ugyan a kelet-ázsiai kooperációt hivatott erősíteni, de az ASEAN, tehát Délkelet-Ázsia kiemelkedő szereplésével. Hasonló, de jellegében és célkitűzéseiben eltérő tárgyalási terepet jelentett az ugyancsak az 1990-es években megszülető, ASEAN Regionális Fórum (ARF), amelynek keretében szélesebb körben, a legfontosabb partnerekkel folytatott a szervezet megbeszéléseket. Az ARF jelentőségét is – többek között – az adja meg, hogy itt is maga az ASEAN áll a középpontban, a külső erők pedig, részben egymással versengve, jelennek meg partnerként. Az e fórumokon elért eredményeket vagy rövidtávú hatásukat nem könnyű számszerűsíteni, mert következményeik többnyire hosszú távon mérhetők csak fel. Az azonban bizonyos, hogy az ilyen rendezvények eleve rákényszerítik a tagállamokat, hogy nézeteiket, tehát magát az ASEAN álláspontot összehangolják, majd együttesen képviseljék. Az érdekek összecsiszolása korántsem egyszerű dolog, de amennyiben ezt sikerül megvalósítani – és szükségszerű ezt megtenni, hiszen különben nem tudnak hatékonyan fellépni a külső partnerekkel szemben –, akkor az a belső összefogás diadalaként fogható fel.

A külpolitikai összefogás kereteit majd az ASEAN Alapokmányban említett ASEAN Politikai-Biztonsági Közösség (ASEAN Political-Security Community) adja, de hangsúlyozandó, hogy itt nem valamiféle politikai unióról van szó, hanem „csupán” az érdekek összehangolásáról és együttes képviseléről. Itt, érthetően, nehezebb előrelépni, mint a gazdasági szférában. Ezért nem meglepő, hogy a közösségek építésénél a legnagyobb lemaradás talán itt tapasztalható. Ezt magyarázza az is, hogy a kooperáció félvszázados múltja ellenére a korai beidegződések, a helyi partnerek politikai vagy éppen katonai túlsúlyától való félelem továbbra is érvényesül.

5. Összefoglaló értékelés

Egy szervezet, egy nemzetközi integráció jelentőségét nem életkora határozza meg. Még akkor sem, ha 55 év még emberi élettartamban sem lebecsülendő. Az igazi értéket az adja, ha az adott tömörülés teljesítette a kitűzött célokat, kiszolgálta, és képes kiszolgálni tagállamai együttes, de ennek keretében egyéni érdekeit is. Akkor beszélhetünk sikeres összefogásról, ha nem csupán a múltban, de a jelenben, és nem utolsó sorban a jövőben is alkalmasnak mutatkozik az előbbieket teljesítésére.

Egy összefogás hatékonyságát az (is) mutatja, ha tagjai a mindennapok valóságát szem előtt tartva racionális célokat fogalmaznak meg, és ennek megvalósításához megfelelő adminisztratív-technikai, és politikai, gazdasági eszközöket bocsátanak rendelkezésre. A szervezet múltja azt mutatja, hogy az ASEAN egy viszonylagosan szűkre szabott célokat kitűző nyilatkozattól fokozatosan, a mindenkori feltételek racionális elemzése, a célok illetően meghatározása révén jutott mind magasabb szintekre. Az 1967-es, a regionális béke és stabilitás biztosításának, a gazdasági és szociális együttműködés kibontakoztatásának vágyától eljutott oda, hogy a tagállamok önmagukat – három elkülönült entitásba illeszkedő, de mégis egységesnek tekintendő – közösségként határozzák meg, és ehhez hasonló példát a világban nem sokat találunk.

A beütemezett feladatok és célok megvalósítása, illetve elérése lassabban halad előre, mint a kitűzött dátumok ezt jelzik. Ez a nemzetközi, folyamatosan változó feltételrendszerek és a belső, örökölt és/vagy időközben bekövetkezett jelentős társadalmi és gazdasági viszonyok és ellentmondások közepette nem meglepő. Az ASEAN-t és tagjait, azonban nem sűrgeti az idő. Addig, amíg a belső társadalmi-politikai környezet megfelelő, valamint a külső partnerek is fontosabbnak tekintik a tagállamokkal való kooperációt, mint a térségtől való elfordulást, addig az idő a szervezetnek dolgozik. S mindkét oldalt illetően a helyzet, ha nem is minden tekintetben problémamentesnek, de elfogadhatónak ítéltető. Az elmúlt évtizedek – visszaesésektől nem mentes, de mégis viszonylagosan – folyamatos gazdasági fejlődése a térségbeli társadalmak szinte minden rétegének javított a helyzetén. A társadalmi-gazdasági feszültségek azonban nem szűntek meg, amint a globális problémák is jelentkeznek. Regionális szinten a szociális-gazdasági együttműködés a maga menete szerint folyik. Ezek a területeken a szervezet egészét feszítő, kezelhetetlennek tűnő gondok jelenleg nem jelentkeznek.

Nagyobb ellentéteket vált ki a külső partnerekhez való viszony. Az ASEAN tagjai valamennyi külső hatalommal hajlandók együttműködni, különösen a gazdasági területen. A politikai szférában sem fordulnának szembe senkivel, de a Délkelet- és Kelet-Ázsiában megváltozott feltételek a korábbiaktól eltérő helyzetet teremtettek a tagállamok számára. Az Egyesült Államok tartózkodóbb magatartása nem jelentene problémát, ha nem lenne jelen a térségben a globális szinten talán még csak nagy-, de Délkelet-Ázsiában szuperhatalomnak tekinthető Kína. Peking pedig eddig is élt a rendelkezésére álló lehetőségekkel, és szinte minden tagállamban nem egyszerűen gazdaságilag van jelen, de számos tagállamban elérte, hogy kiiktathatatlan és kiszoríthatatlan partnerré váljon. Ezt a jelenlétet alapvetően komplexebbé teszi a Dél-kínai-tengerre vonatkozó pekingi igény, valamint annak igencsak vegyes térségbeli kezelése.

Közismertek az alapelvek (a szuverenitás elismerése, a belügyekbe való be-nem-avatkozás, az együttes döntéshozatal, a szervezeti struktúrák együttes kialakítása stb.), amelyek mindeddig jól szolgálták a kooperáció fenntartását, a buktatókon való átjutást. Ezekhez idővel újabb irányjelzők csatlakoztak. Ilyennek tekinthető az „ASEAN összekapcsolhatóság” (*ASEAN connectivity*), amely a társadalmi lét szinte minden területén a kapcsolatok szorosabbá tételét szorgalmazza. Az összekapcsolhatóság az emberi (*people-to-people*) viszonyokra éppen úgy kiterjed az oktatásügyi, kulturális vagy éppen turisztikai kooperáció kiszélesítésével, mint az infrastrukturális (kommunikációs, közlekedési vagy energetikai) és intézményi összehangolódásra. Az elv, és annak megvalósítása magával hozza a regionális megértés és bizalom elmélyülését, amelyen keresztül tovább szilárdítja a társadalmi és politikai összefogást is.

Egy másik elv, amely már az ASEAN megerősödésével és nemzetközi elfogadottságával együtt született, az ASEAN-központúság (*ASEAN centrality*) (Petri & Plummer 2014). E gondolat szorosan kötődik a belső egység és a külső elismertség kérdéseire, amennyiben kifejezetten a kívülről érkező – nem feltétlenül kedvező – hatásokkal szemben ítéli szükségesnek a szoros összefogást, egységes fellépést, az egyik oldalon, míg a másikon az elvárás az, hogy a külső partnerek Délkelet-Ázsiát maguk is egységként, ráadásul az események középpontjába helyezve, és mintegy főszereplőként

fogadják el. Ezt a gondolatot könnyebb volt megfogalmazni, mint a tagállami együttműködésben gyakorlatban érvényesíteni.

Az ASEAN esetében sem elegendő a tegnapi és mai állapotok statikus megítélése. Látni kell a folyamatokat és az azokkal összefüggő változásokat is. Csak példaként említve, a vitarendezési mechanizmus önmagában nem hoz mélyreható változásokat a mindennapok gyakorlatában. Azonban az elv elfogadása, az ASEAN Alapokmányba illesztése hivatkozási alapot teremthet majd, hogy a DSM-et valós tartalommal töltsék meg a tagállamok. A múlt és jelen vizsgálatánál láthatók komoly akadályok a továbblépést illetően, de nem látni olyan veszélyeket, amelyek ma létében fenyegetnék a szervezetet.

Az elmúlt 55 év valóban a sikerről szólt-e? Nincs a nemzetközi kapcsolatokban olyan szervezet, amely időről-időre ne kerülne szembe problémákkal, ne tapasztalná meg akár a visszaesést is. Ebben a tekintetben a siker minimumát a fennmaradással igazolhatnánk. Az ASEAN esetében azonban érzékeljük a folyamatos megújulást, az igazodási képesség érvényesülését. 55 év alatt egy biztonságában fenyegetett térség elmaradott országai bizonytalan együttműködéséből a 21. század kezdetének egyik legelfogadottabb, kívánatos partnerként tekintett, politikailag-gazdaságilag megerősödött regionális intézményévé vált. Mindezt megkérdőjelezni értelmetlenség volna. Amint a problémáktól sem lehet eltekinteni. A mai ismérvek alapján azonban az állapítható meg, hogy a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége rendelkezik azzal a képességgel, hogy az elkövetkező időszakban további sikereket érjen el.

Az ASEAN eredményessége nem csupán azt üzeni a külső szemlélőnek, hogy a folyamatosan teret nyerő ázsiai (politikai és gazdasági) szereplők között e szövetséggel is számolni kell. Azt is alátámasztja, hogy a globális szinten érdekeit védelmezni kívánó és képes politikai és gazdasági szereplőknek továbbra is érdemes szemüket az ASEAN-on tartani, mert azzal együttműködve az össz-ázsiai folyamatokba is könnyebben beilleszkedhetnek, fejthetnek ki hatást. Az ASEAN együttműködés emellett azt is jelzi, hogy miként lehet – néha több, néha kevesebb sikerrel – a nemzeti és közösségi/integrációs érdekeket összehangolni. S mindez az uniós országok számára is követendő példaként szolgálhat.

Felhasznált irodalom

- Acharya, A. (2001). *Constructing a Security Community in Southeast Asia. ASEAN and the problem of regional order*. Politics in Asia series. Routledge.
- Association of Southeast Asian Nations (2022). *What we do*. <https://asean.org/what-we-do/>
- Beeson, M. & Stubbs, R. (Eds.) (2012). *Routledge Handbook of Asian Regionalism*. Routledge.
- Beeson, M. & Murray, P. (2020). Testing Times for Regionalism: Coping with Great Power Rivalry in the Asia–Pacific. *Asian Studies Review*, 44(1), 1-9. <https://doi.org/10.1080/10357823.2020.1681052>
- CARI ASEAN Research and Advocacy (2019, december 09). *ASEAN Economic Progress: ASEAN Economic Cooperation*. <https://www.cariasean.org/asean-2/asean-economic-progress/asean-economic-progress-asean-economic-cooperation/#.YsP97HZBw2x>
- Cheong, Y. M. (Ed.) (2004). *Asian Traditions and Modernization. Perspectives from Singapore*. Eastern University Press.
- Corr, A. (Ed.) (2018). *Great Powers, Grand Strategies: The New Game in the South China Sea*. Naval Institute Press.
- Croissant, A. & Lorenz, P. (2018). *Comparative Politics of Southeast Asia: An Introduction to Governments and Political Regimes*. Springer International Publishing.
- Gong, X. (2019). The Belt & Road Initiative and China's influence in Southeast Asia. *The Pacific Review*, 32 (4), 635–665.
- Hall, D.G.E. (1955). *A History of Southeast Asia*. McMillan & Co, Ltd.
- Hayden, B. (2016). ASEAN's Future Security Role: Cornerstone, Touchstone or Millstone? In Kawai, M. – Thusar, M. & Hayton, B.: *ASEAN's Regional Role and Relations with Japan. The Challenges of Deeper Integration*. (pp. 24–31). Chatham House.
- Ishikawa, K. (2021). The ASEAN Economic Community and ASEAN economic cooperation. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 10(1), 24–41.
- Idris, A. & Kamaruddin, N. (Eds.) (2019). *ASEAN Post-50. Emerging Issues and Challenges*. Palgrave-Macmillan.
- Ip, C. (2021. december 05). Will China and its E7 emerging economies render the G7 a redundant clique? *South China Morning Post*. https://www.scmp.com/economy/article/3157490/us-trade-tensions-beijings-zero-covid-goal-5-dilemmas-facing-chinas-economy?module=perpetual_scroll&pgtype=article&campaign=3157490
- Jetschke, A. (2012). ASEAN. In Beeson, M. – Stubbs, R. (Eds.) *Routledge Handbook of Asian Regionalism*. (pp. 327–337). Routledge.
- Kamaruddin, N. & Idris, A. (2019). Challenges and Opportunities; Lessons for ASEAN Post 50. In Idris, A. – Kamaruddin, N. (Eds.) *ASEAN Post-50. Emerging Issues and Challenges*. (pp. 239–247). Palgrave-Macmillan

- Kassim, Y. R. (2005). *Transition Politics in Southeast Asia. Dynamics of Leadership Change and Succession in Indonesia and Malaysia*. Marshall Cavendish Academic.
- Kusuma, S. – Scott, T. W. (Eds.) (2005). *Ethnic Conflicts in Southeast Asia*. Institute of Southeast Asian Studies.
- Mahbubani, K. & Sng, J. (2019). *The ASEAN Miracle. A Catalyst for Peace*. Ridge Books.
- Narine, S. (2012). Asia, ASEAN and the question of sovereignty: the persistence of non-intervention in the Asia-Pacific. In Beeson M. & Stubbs, R. (Eds.) *Routledge Handbook of Asian Regionalism*. (pp. 155–165). Routledge.
- Petri, P. A. & Plummer, M. G. (2014). *ASEAN Centrality and the ASEAN-US Economic Relationship*. East-West Center.
- Raditio, K. H. (2019). *Understanding China's Behaviour in the South China Sea: A Defense Realist Perspective*. Springer Singapore/Palgrave.
- Shambaugh, D. (2021). *Where Great Powers Meet: America and China in Southeast Asia*. Oxford University Press.
- Spandler, K. (2019). *Regional Organizations in International Society. ASEAN, the EU and the Politics of Normative Arguing*. Palgrave Studies in International relations. Palgrave-Macmillan.
- Stacey, J. D. (2021). *ASEAN and Power in international Relations. ASEAN, the EU, and the Contestation of Human Rights*. Routledge Contemporary Southeast Asia Series. Routledge.
- Tarling, N. (Ed.) (2008a). *The Cambridge History of Southeast Asia: Volume 1. From Early Times to c.1800* (Cambridge History Online) Cambridge University Press.
- Tarling, N. (Ed.) (2008b) *The Cambridge History of Southeast Asia: Volume 2. The Nineteenth and Twentieth Centuries* (Cambridge History Online) Cambridge University Press.
- Wee, C.F.W.-L. (2002). Introduction: Local Cultures, Economic Development, and Southeast Asia. In: Wee C.F.W.-L. (Ed.) *Local Cultures and the „New Asia”*. (pp. 1–27). ISEAS.
- Wee, C.F.W.-L. (Ed.) (2002). *Local Cultures and the „New Asia”. The State, Culture, and Capitalism in Southeast Asia*. Singapore, ISEAS.
- Yamaguchi, A. (2018). Global Value Chains in ASEAN. Newsletter, Institute for International Monetary Affairs (IIMA) No. 1
- Yates, R. (2019). *Understanding ASEAN's Role in Asia-Pacific Order. Critical Studies of the Asia-Pacific series*. Palgrave-Macmillan.

PAPP BENDEGÚZ

Katasztrofális helyzet? – Katasztrófa-
veszélyeztetettség Délkelet-Ázsiában

KATASZTROFÁLIS HELYZET? – KATASZTRÓFA- VESZÉLYEZTETETTSÉG DÉLKELET-ÁZSIÁBAN

PAPP BENDEGÚZ¹

Absztrakt

Jelen tanulmány a délkelet-ázsiai térség katasztrófa-veszélyeztetettségét vizsgálja. A regionális veszélyeztetettség ismerete szükséges ahhoz, hogy megértsük a leggyakrabban előforduló katasztrófatípusokat, a sebezhetőség leghangsúlyosabb elemeit, illetve a katasztrófák okozta emberi életet érintő és gazdasági kárt. Délkelet-Ázsiában köztudottan rendkívül sűrűn történnek katasztrófák, a médiának köszönhetően hozzánk is eljutó földrengések, cunamik és árvizek okozta pusztítás óriási, éppen ezért érdemes górcső alá venni a térség természeti veszélyeit. A veszélyeztetettségi elemzést a kutatás egyéni szempontrendszer szerint végzi, eszerint összegyűjti a releváns természetföldrajzi, társadalomföldrajzi és katasztrófastatisztikai jellemzőket. A statisztikai elemzésben 2004 és 2018 közötti eseményeket vizsgál négy változó szerint: előfordulás, halálos áldozatok száma, érintettek köre és gazdasági kár. A kutatás eredményei alapján kijelenthető, hogy a térségben elsősorban aszály, árvíz, földrengés és vihar típusú katasztrófák történtek az elmúlt évtizedekben. Azonban a tizenöt éves statisztikai adatok alapján nem vonhatunk le messzemenő következtetést a természeti csapások számának és súlyosságának növekedésével kapcsolatban. A változók alapvetően évről évre csak szűk tartományban mozognak, mindig egy nagyobb katasztrófaesemény okoz kimagasló értéket.

Kulcsszavak: veszélyeztetettség, Délkelet-Ázsia, ASEAN, katasztrófastatisztika

Abstract

In the present study, the vulnerability of the Southeast Asian region is investigated. Knowledge of regional vulnerabilities is needed to understand the most common types of disasters, the most significant elements of vulnerability, and the human and economic damage caused by disasters. Disasters are known to be extremely frequent in South-East Asia: the devastation caused by the earthquakes, tsunamis and floods is enormous, which is why it is worth scrutinizing the region's natural hazards. The vulnerability analysis is performed according to a specific system of criteria, according to which the relevant natural geographical, socio-geographical and statistical characteristics are collected. In the statistical analysis, the events between 2004 and 2018 are examined according to four variables: occurrence, death, affected, and economic damage. In terms of types of disasters of recent decades, it has been stated that there have been drought, flood, earthquake and storm hazards in the region. However, based on 15 years of statistics, far-reaching conclusions cannot be drawn regarding the increase in the number and severity of disasters. The variables basically move only in a narrow range from year to year, always with a major catastrophic event causing an outstanding value.

Keywords: vulnerability, Southeast Asia, ASEAN, disaster statistics

1. Bevezetés

„*Sanay na kamidyán*” (hozzá vagyunk szokva) – idézett egy fülöp-szigeteki túlélőt Dalisay és De Guzman (2016) a 2013-as Haiyan tájfun után. A Haiyan – más néven Yolanda – az egyik legerősebb modern kori trópusi viharoként vonult be a történelembe, óriási pusztítást végzett mind emberi életet, mind gazdasági javak tekintetében. A káron túl a légáramlat sebességét tekintve is a második legerősebb (megközelítőleg 314 km/h), partot érő trópusi viharoként tartják számon a valaha mért eredmények alapján (Tsai et al., 2020). Bár globális szinten megakatasztrófaként hivatkoznak a Haiyanra, mégis egy túlélő úgy kommentálta az esetet, hogy „*hozzá vannak szokva*”. Ez az eset jól illusztrálja, hogy Délkelet-Ázsiában a veszélyeztetettség a nyugati értelmezéstől rendkívül távol esik, és a jelenséggel ezért mindenképpen érdemes foglalkozni.

Korábbi, Délkelet-Ázsia katasztrófa-veszélyeztetettségét tárgyaló írárok ritkán születtek a nemzetközi tudományos életben. A kutatások közös vonása a veszélyeztetettség természetföldrajzi aspektusának vizsgálata. Például Keane (1896) földrajzi bemutatása számít az egyik legkorábbi, angol nyelvű kötetnek a témáról, míg a modern művek között már megtalálható általános földrajzi (Chapman & Baker, 1992; Gupta, 2005), környezettörténeti (Boomgaard, 2007; Liu, 2014; Singh, 2016) és (biztonság)politikai (Doyle, 2009; Hirsch et al., 1998) elemzés is. Kifejezetten délkelet-ázsiai katasztrófaeseményeket kizárólag katasztrófatudományi (Terry & Goff, 2012) vagy katasztrófavédelmi (Brassard et al., 2015; Petz, 2014; Rum, 2016) művekben találunk. Ezek nem tárgyalják részletesen az adatokat, általában megelégszenek a legfontosabb katasztrófatípusok felsorolásával, megjegyzés-

¹ Dr. Papp Bendegúz Ph.D., oktató, Katasztrófavédelmi Intézet, Nemzeti Közszolgálati Egyetem

ként feltüntetve a közelmúlt legsúlyosabb eseményeit. Megemlítendő, hogy mivel Délkelet-Ázsia² egy politikai földrajzi fogalom, ezért kizárólag természetföldrajzi értelmezésnél nehezen leválasztható Ázsia egészéről. Éppen ezért a fenti munkák nagyobb kontextusban, a csendes-óceáni térség, Ázsia vagy Kelet-Ázsia részeként értelmezik a régiót.

Hasonló tendencia állapítható meg a magyar szakirodalom tekintetében. A magyar Délkelet-Ázsia-szakértők számos témát tárgyalnak, főleg a régió történelmét (Balogh, 2018; Búr, 2005; Rónaháti, 2011) és modern geopolitikai/gazdasági helyzetét (Eszterhai & Klemensits, 2016; Háda, 2016; Klemensits & Eszterhai, 2017; Koudela, 2018; Völgyi & Lukács, 2014), azonban a térség katasztrófáit ritkán említik. A kifejezetten földrajzi és katasztrófavédelmi szakértők ritkán tesznek említést a térségről, azonban ha igen, annak általános jellemzőit tárgyalják csupán (Kugler & Barsi, 2005; Petrétei, 2018; Sáfár, 2014).

A fentiekén túl számos olyan dokumentum született (Hernández, 2010; Marquina, 2010; Yusuf & Francisco, 2009), amely kifejezetten a globális felmelegedés régióra gyakorolt hatását elemzi. A kutatások konklúziója, hogy Délkelet-Ázsia az ázsiai kontinensen belül is kifejezetten veszélyeztetettnek számít magas népességszáma és alacsony tengerszint feletti magassága miatt (Hernández, 2010, p. 22). A klímaváltozás jelensége a régióban az alábbi dimenziókban érezteti a legjobban a hatását:

- tengerszint-emelkedés;
- intenzívebb nyári monszunok, gyakoribb földcsuszamlás;
- parti zátonyok és a mangrove-típusú fák eltűnése;
- a Himalája gleccsereinek olvadása miatt a régió vízgyűjtő folyóinak felduzzadása;
- vízmenedzsmenttel kapcsolatos bizonytalanság (Caballero-Anthony, 2010, p. 394).

A fenti dimenziók a következő forrásokban éreztetik leginkább hatásukat: a Mekong-delta (szintemelkedés) és Bangkok környéke (tengerszint-emelkedés, árvíz), a Fülöp-szigetek északi része (ciklonok, földcsuszamlás, árvíz, aszály) és az indonéz főváros, Jakarta (tengerszint-emelkedés, földcsuszamlás, aszályok, árvíz).

A korábbi szakirodalom, a klímaváltozás régióra gyakorolt hatása és a várható növekvő népesség szám alapján fogalmazandó meg jelen kutatás hipotézise, amely szerint Délkelet-Ázsiában növekszik a katasztrófák száma és intenzitása. Az állítás vizsgálatához a tanulmány először a kutatómódszertani keretet vázolja fel. Ezután a veszélyeztetettség természetföldrajzi, társadalomföldrajzi elemeit mutatja be, majd az elmúlt évtizedek katasztrófastatisztikai adatai alapján a régió veszélyeztetettségi tendenciáit rajzolja fel. Végül az adatok alapján levonja a szükséges következtetéseket, valamint igazolja vagy cáfolja a felállított hipotézist.

2 Délkelet-Ázsia eredetileg a második világháború alatt stratégiai megfontolások alapján létrejött mesterséges fogalom, amelynek a körébe 1945 után lényegében azokat az államokat sorolták akkor ide, amelyek sem Kelet-, sem Dél-Ázsiához nem tartoztak (Rónaháti, 2011). Jelen kutatás a régió alatt a térségi együttműködés, az Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), vagyis Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségét érti. Ennek a tömörülésnek a térség összes állama a tagja Kelet-Timor kivételével. Tagok: Brunei, Fülöp-szigetek, Indonézia, Kambodzsa, Laosz, Malajzia, Mianmar, Szingapúr, Thaiföld, Vietnám.

2. Módszertani keret

2.1. A veszélyeztetettséget megalapozó elméleti háttér

Katasztrófa-veszélyeztetettségi-vizsgálatoknak nem létezik egységes kutatómódszertana, így jelen kutatás egy saját szempontrendszer alkalmazását alkalmaz. A módszerek sztentendenzálásának egyik alapvető nehézsége, hogy alapterminusának, a katasztrófa-veszélyeztetettségnek konceptualizálása és operacionalizálása sem történik egységes rendszer szerint. A kifejezést mind a magyar, mind a nemzetközi szakirodalom széles körben használja – utóbbi leginkább *vulnerability* formában –, addig az egyes munkák a fogalmat különböző tartalommal töltik fel (Papp & Endrődi, 2020). Ezek a kutatások módszertani különbözőségeik ellenére megegyeznek abban, hogy retrospektív katasztrófafeleladatokat elemeznek. Veszélyeztetettség alatt nemzetközi források (Bankoff et al., 2004; Birkmann & Wisner, 2006) főleg olyan földrajzi, társadalmi, gazdasági, szociológiai és kulturális jellemzőket vizsgálnak, amelyek a katasztrófák bekövetkeztének valószínűségét valamilyen módon befolyásolják. Ezzel szemben a magyar szakirodalom (Endrődi & Zellei, 2018; Teknős & Kóródi, 2016; Üveges, 2002) többségében a történelem folyamán bekövetkezett veszélyhelyzeteket és egyéb, nagy veszteséggel járó eseményeket sorolnak ide. A földrajzi megközelítésű elemzések (Szabó et al., 2018) saját indexrendszerrel dolgozva vizsgálják a jelenséget leginkább a létező természet- és társadalomföldrajzi tényezőkből levezetve. Összegezvén a fenti munkákat, a veszélyeztetettség minden olyan múltbeli vagy jelenleg is létező tényezőt magában foglal, amely a katasztrófa-veszélyre- és kockázatra hatással van.

Jelen kutatás korábban lefektetett és alkalmazott módszertani keretrendszer szerint (Papp, 2020; Papp & Endrődi, 2020) az alábbi kategóriákra osztja a veszélyeztetettségi vizsgálatot: természet- és társadalomföldrajzi, illetve statisztikai elemek.

2.2. A veszélyeztetettség földrajzi szemléltetése

A katasztrófa-veszélyeztetettség vizsgálatakor elsődlegesen ki kell térni az adott térség természet- és társadalomföldrajzi tényezőire. Az elemzés során nem részletezhető az összes geográfiai jellemző, ajánlatos azon tényezőkre szorítkozni, amelyek katasztrófa-veszélyeztetettség szempontjából relevánsak: a régió alatt húzódó kőzetlemezek, főbb felszínformák, vízföldrajzi jellemzők (óceánok, tengerek, nagyobb folyók és tavak), éghajlati jellemzők, illetve egyéb katasztrófa-veszélyeztetettséget befolyásoló természetföldrajzi attribútumok (Szabó et al., 2007).

A természetföldrajzi jellemzők mellett a társadalomföldrajzi attribútumok egészen korán megjelentek a katasztrófatudományi elemzésekben, társadalomtudományi megközelítésű kutatók már az 1940-es években rájöttek arra, hogy egy-egy eseményt konkrétan a helyi lakosság jellemzői és a társadalom által adott válasz hatékonysága tesz katasztrófává (Quarantelli, 2005). A népességföldrajzi jellemzők elemzése leginkább a régió belüli demográfia, népességszám, népsűrűség és urbanizáció bemutatására szorítkozik, amelyek lakosságvédelmi szempontból elengedhetetlenek. Jelen kutatás az

elemzéshez az adatokat az ingyenesen elérhető, demográfiaira specializálódott Worldometers adatbázisából (Worldometers.info, 2018) nyeri ki. Az adatbázis adatait több globális szerv statisztikájára építik, többek között az ENSZ, WHO, FAO, IMF és Világbank adatbázisaira. Mivel az adatok forrása több különböző ügynökség, a gyűjtés módszertana számos hibalehetőséget rejt, amely az adatok pontosságát is megkérdőjelezi. Azonban a Worldometers még így is az egyik legmegbízhatóbb adatbázisnak számít: az ő rendszerét használja több ezer referált könyv, folyóirat (pl.: az Oxford University Press és a Wiley kiadók, sőt, az Amerikai Könyvtárszövetség (American Library Association) is „*kiemelkedő referenciájú weboldalnak*” minősítette.

2.3. A veszélyeztetettség statisztikai szemléltetése

A katasztrófastatisztikát gyakran használják a katasztrófatudományban, ez az egyik leginkább használt katasztrófaelemzési módszer (Dilley, 2005; Kelman, 2006; Mileti, 1999; National Research Council, 1999; Nel & Righarts, 2008). Mindazonáltal többen megkérdőjelezték a módszer hatékonyságát (Etkin, 2016; Guha-Sapir & Below, 2002; Tschoegl et al., 2006), és mivel a katasztrófastatisztika számos helyzetben ténylegesen megbízhatatlan, felhasználása akadályokba ütközik. Erre a jelenségre jó példa, hogy ha azonos térségről egy adott időszakban elérhető adatokat keresünk, adatbázis függvényében egymástól teljesen eltérő eredményeket kaphatunk (Papp, 2019).

A globális statisztikai adatokat három adatbázisból lehet beszerezni: a Sigma (Swiss Re Institute, n.d.), a NatCat (Munich Re Institute, n.d.) és az EM-DAT (Guha-Sapir et al., n.d.) nevű állományokból. Mivel ezek módszertana szintén különbözik, illetve a leggyakrabban használt katasztrófavédelmi alapfogalmak („halott”, „áldozat”, „érintett”, „kár”) sem egyértelműek (Quarantelli, 2001), egy kutatás során az elemzett adatokat mindig egyazon adatbázisból kell kinyerni. Jelen tanulmány kizárólag a Nemzetközi Katasztrófa-adatbázis (EM-DAT) adatait használja fel, mivel bár ez nem a legnagyobb adatbázis (12 000 tétellel), de az adatgyűjtés forrását az ENSZ és Vöröskereszt jelentései teszik ki, amelyek – feltételezhetően – megbízhatóbbak a biztosítási adatoknál. Továbbá az EM-DAT célközönségét kifejezetten a tudományos világ alkotja, így tudományos kutatás jellegének ez felel meg a leginkább.

A módszertani keretrendszerben szükséges meghatározni a statisztikai szemléltetés legfontosabb paramétereit. Amikor a következő kérdés merül fel: „*mekkora/mennyire halálos volt egy bizonyos katasztrófaesemény?*”, egyszerű válasz nem adható. A katasztrófák nem rangsorolhatók objektív kritérium alapján, ebben az esetben csak a nagyobb változók említhetők meg: összes haláleset, haláleset millió főre számolva, összes érintett személy, érintett személyek régióra számolva, összes költség, költség a GDP arányában stb. Belátható, hogy a katasztrófák sokféle indikátor alapján mérhetők, azonban jelen tanulmány a Nemzetközi Katasztrófa-adatbázis (Guha-Sapir et al., n.d.) meghatározásait veszi alapul, ugyanis a statisztikai adatokat is ebből a gyűjteményből nyeri ki. Az elemzés így a négy legfontosabb paramétert vizsgálja: előfordulás, haláleset, összes érintett és okozott gazdasági kár.

A vizsgálandó időintervallum tekintetében elengedhetetlen, hogy körültekintően járjunk el az évszámok meghatározásánál. Mivel a globális adatgyűjtés gyakorlatilag a 2000-es évek előtt nem alkalmas államok közötti adatösszevetésre (Tschoegl et al., 2006), jelen elemzésben sem ajánlatos

ezen időszak elé visszamenni. Másrészt a Nemzetközi Katasztrófa-adatbázis 2018 utáni gyűjteményei még nem tekinthetők véglegesnek, mivel az adatgyűjtés folyamata meglehetősen lassú – főként globális viszonylatban. Ennélfogva a statisztikai változók tekintetében egy 15 éves intervallumot – 2004 és 2018 között – határozott meg.

3. Elemzés

3.1. Természetföldrajzi jellemzők

Délkelet-Ázsia alapvetően két nagy földrajzi egységre osztható: az Indokínai-félszigetre, illetve a Maláj-szigetcsoportha. A régió egyedülálló abban az értelemben, hogy négy tektonikus lemez határán helyezkedik el, melyek a következők: Eurázsiai-, Ausztrál-Indiai-, Csendes-óceáni- és Filippínó-lemez. Ennek a jelenségnek köszönhető a térségben található tektonikus mozgások nagy száma, amelyek kifejezetten veszélyeztetetté teszik a térséget. Délkelet-Ázsia része az úgynevezett Tűzgyűrűnek.

A domborzati jellemzők közül ki kell emelni a félszigeten futó hegyvonulatokat észak-déli irányban (pl. Vietnámi-hegység, Központi-hegyvidék), amelyek alsóbb fekvésű területeket (pl. Irrawaddy-medence, Kambodzsa-alföld) és felföldeket (pl. Khorat-, San-fennsík) zárnak közre. (A legmagasabb pont a félszigeten van: Hkakabo Razi, 5881 méterrel). Hegyvidékeken a lakosság veszélyeztetettsége speciális két értelemben. Egyrészt előfordulnak olyan katasztrófatípusok, amelyek a délkelet-ázsiai szárazföldön kifejezetten ritkák, például földcsuszamlás vagy hóhelyzet. Másrészt egy-egy természeti csapás után a lakosság hamar elszigetelődhet a külvilágtól, amely mind a mentést, mind a lakosságellátást megnehezíti.

A szigetvilág jelleg hasonló veszélyeztetettséget hordoz magában. Egy-egy katasztrófaesemény után a helyszín elzártsága révén a lakosságmentés óriási nehézségekbe ütközik. A térségben rengeteg kisebb-nagyobb sziget található, a legnagyobb területűeken jelentős hegylancok is futnak: Szumátra, Jáva, Borneó, Celebesz (Gyuris & Szabó, n.d.). Kiemelendő a világ egyik legmélyebb pontja, a Filippínó-árok, amely helyenként a 10 kilométeres mélységet is eléri. A Csendes-óceáni- és a Filippínó-lemez egymás alá bukásából alakult ki a keletebbre található, majdnem 11 kilométeres mélységet is elérő Mariana-árok.

A térség legjelentősebb folyói az Indokínai-félszigeten található, és mind vízellátás, mind energiabiztonsági szempontból kiemelkedő jelentőséggel bírnak. A Mekong, az Irrawaddy, a Csaophraja és a Vörös-folyó nevét kell elsősorban megemlíteni, amelyek a régió országainak történelmében, kultúrájában, sőt, jelenkori nemzetközi kapcsolataiban is meghatározó szerepet játszanak (Baranyai, 2017). A folyók és a vízbiztonság kérdésköre Délkelet-Ázsiában egyre nagyobb problémát jelent (Mustafa, 2010), amely a hagyományos árvízi védekezésen túl a lakosságellátás és környezetbiztonság által szorosabban kapcsolódik a katasztrófavédelem feladatrendszeréhez, mint hazánkban.

A térség egyik legjellegzetesebb földrajzi jellemzője a rendkívüli vulkáni aktivitás. Bár a vulkánok osztályozása, „aktív” vagy „passzív” kategóriába való besorolása többféle módszer alapján történhet (Szakács, 1994), Whelley és társai módszertana alapján Délkelet-Ázsiában több, mint 700 valószínűsíthetően aktív vulkán található (Whelley et al., 2015). A vulkánok nagyrészt az indonéz szigetvilág és a Fülöp-szigetek területén alakultak ki. Ez a tény egyértelműen a tektonikus lemezek találkozásának köszönhető, ugyanis itt kifejezetten gyakori a vulkáni tevékenység. Más szigeteken, illetve az Indokínai-félszigeten is található elvétve egy-két vulkán, de ezek lényegesen kisebb aktivitást mutatnak a szigeteken elhelyezkedőknél.

Az éghajlat ismerete szintén elengedhetetlen a katasztrófaveszélyeztetettség megértéséhez. Délkelet-Ázsia a trópusi övezetben helyezkedik el, az Egyenlítő két oldalán, kis része nyúlik el a Ráktérítőig. A hőmérsékleti viszonyokat ezáltal az állandó meleg jellemzi. A magas évi középhőmérséklethez (27 °C) csupán 1-2 fokos évi hőingás társul. A térség felett húzódó légtömegek rengeteg csapadékot szállítanak nyáron, az északkeleti részen még télen is. Az időjárási jelenségek közül megemlítendő a trópusi ciklonok, amelyek évente számos nagy esőzést és ezzel együtt nagymértékű pusztítást okoznak (Miczek & Horváth, 2008, pp. 249–250). A vízrajzi jellemzők, a nagymértékű csapadék és az éghajlati viszonyok következtében kialakult növénytakaró miatt fogalmazta meg Acharya megállapítását, miszerint a térségben „a víz és az erdő a domináns elemek” (Acharya, 2013, p. 8).

3.2. Társadalomföldrajzi jellemzők

Délkelet-Ázsia társadalmi jellemzőinek tárgyalásánál rögtön nehézségbe ütközhetünk: a térség rendkívüli heterogenitást mutat. Az államok nagyon különböznek egymástól többek között politikai rendszer (Rónaháti, 2011), gazdasági berendezkedés (Völgyi & Lukács, 2014), vallás (de la Croix & Delavallade, 2018) tekintetében, sőt a társadalmak etnikai összetételében is (Lipson et al., 2018). Éppen ezért egységes, a térséget lefedő állítást társadalmi vagy gazdasági jellemzők tekintetében lehetetlen megfogalmazni. Az 1. táblázat összefoglalja a legalapvetőbb társadalmi adatokat az ASEAN-tagállamokról.

A magas népességszámból fakadó veszélyeztetettséget tovább növeli annak egyenlőtlen térbeli eloszlása. A sűrűn lakott területek a szigetvilágban találhatók (pl.: Jáva vagy a Fülöp-szigetek), másrészt a félszigeten a medencék, a vízpartok, és természetesen a nagyobb városok térségében. Az alacsonyabb népsűrűségű területek közé sorolhatók a szigetvilág széles belső részei, illetve a félsziget magas fekvésű hegyvidékei. Délkelet-Ázsia legnépesebb városai Indonéziában helyezkednek el: a főváros, Jakarta 9 millió lakossal rendelkezik, amely mellett több 1-2 milliós nagyváros fekszik a szigeteken, pl.: Surabaya, Medan, Yogyakarta, Bandung, Bekasi. Ehhez hasonlóan a Fülöp-szigeteken is a főváros, Manila (1,8 millió) mellett a nagyobb lélekszámú városok Quezon City (2,3 millió), valamint Caloocan és Davao. A szigetvilág másik jelentős állama, Malajzia is hasonló településszerkezettel bír: Kuala Lumpur (1,8 millió) mellett néhány, közel milliós lélekszámú nagyváros (Seberang Perai kb 800 000, Subang Jaya 700 000 fővel) is megtalálható (Gyuris & Szabó, n.d.).

3 Például 2017–18-ban 29 ilyen esemény történt, amely összesen 550-nél is több halálos áldozattal és négymilliárd dollárnyi gazdasági veszteséggel járt (Guha-Sapir et al., n.d.).

1. táblázat. Alapvető társadalmi és gazdasági adatok az ASEAN-tagállamokban 2018-ban

Ország	Népesség (millió fő)	Népsűrűség (fő/km ²)	Természetes szaporodás / fogyás (%)	Átlagéletkor (év)	Városi lakosság aránya (%)
Brunei	0,43	81	11	30,4	78,6
Fülöp-szigetek	106,5	358	14	24,4	46,8
Indonézia	268	148	11,5	28,8	55,1
Kambodzsa	16	92	15	24,3	23,4
Laosz	7	31	15	23,1	34,5
Malajzia	31,5	96	13,5	28,6	77,3
Mianmar	53,7	82	6	27,8	30,7
Szingapúr	5,8	8225	8,7	40,2	n. a. (-100)
Thaiföld	69	136	3,2	38,3	49,8
Vietnám	95,5	308	10	30,9	36,3

Forrás: készítette a szerző a Worldometers adatbázis (Worldometers.info, 2018) alapján

Ezzel szemben az Indokínai-félszigeten egy-egy államot maximum két ilyen nagyváros jellemez. A Nyugaton található Mianmar, ahol a déli Rangun (7 millió) és az északi Mandalay (1,7 millió) bír csak millió lakost meghaladó népességgel, amíg Nepjida, az ország új fővárosa az egymilliót sem éri el. Vietnámban szintén két központ található: Ho Si Minh-város (9 millió) és az északibb Hanoi (8 millió), ami azért is érdekes, mert Vietnám lakosság száma rendkívül magas, mintegy 95 millió fő. Thaiföldön és Kambodzsában csak egy-egy nagyváros található: Bangkok (10,5 millió) és Phnom Penh (2,2 millió), a többi város lélekszáma a fővárosokhoz képest elenyésző. Szingapúr városállam lévén egymaga meghaladja az ötmillió lakosság számot. A kisebb országok legnépesebb városai is kicsinek minősülnek a térség városfogalmához képest: Laosz fővárosa, Vientian csupán 200 000 fős, valamint Brunei fővárosa, Bandar Seri Begawan 100 000 fő alatti. Az urbanizáció aránya is hasonlóan alakul: a két véglet Szingapúr városállam, ahol a városlakók aránya közel 100%, illetve a rurális jellegű Kambodzsa 23%-os urbanizációs szinttel. Rajtuk kívül a szigetvilág államai, Brunei, Fülöp-szigetek, Indonézia és Malajzia magasabb értékekkel, míg a szárazföldiek alacsonyabb urbanizáltsággal rendelkeznek. Katasztrófaveszélyeztetettség szempontjából tehát kijelenthetjük: különösen veszélyeztetettnek számít nagy lakosság száma miatt a szigetvilág, szárazföldön a tengerek menti partvidék, illetve a nagyobb népességű városok térsége.

Délkelet-Ázsia gazdaságát a gyarmattartók általi teljes kiszippolyozás jellemezte a gyarmati időkben. Ez a tendencia megmaradt a 20. században is olyan értelemben, hogy teljes mértékben kiszolgáltatottan állt a globális piac előtt. Az 1970-es évek után egyes országok a gyors fejlődés útjára léptek (az ázsiai kistigrisek első, majd második hulláma), megalkotva ezzel a közgazdaságtanban is használatos „délkelet-ázsiai fejlődési modell” kifejezést (Hill, 2014). A térség államai közül Szingapúr jutott el a legmagasabb gazdasági szintre, ezzel a világgazdaság egyik „forró pontjává” vált. Négy meglehe-

tősen fejlett gazdasággal rendelkező ország követi: Malajzia, Thaiföld, Indonézia és Fülöp-szigetek, illetve egy kevéssel lemaradt a feltörekvő Vietnám. A többi délkelet-ázsiai ország közül Brunei nagy szénhidrogén-lelőhelye miatt gyorsabb gazdasági növekedésre képes, de Kambodzsa, Laosz és Mianmar nem tudott igazán gazdasági értelemben előre lépni az utóbbi évtizedekben (Gyuris & Szabó, n.d.). Ennek a ténynek azért van jelentősége, mert a gazdagabb és fejlettebb országok erősebb gazdasággal többet tudnak költeni katasztrófamegelőzésre, míg az elmaradottabbak – megfelelő pénzügyi fedezet híján – kénytelenek csak a beavatkozásra és – esetlegesen – a helyreállításra költeni, amely összességében nagyobb ráfordítást igényel, mint a megelőzési fázis.

A mezőgazdaság hagyományosan óriási jelentőséggel bír a térség életében. A világ legnagyobb mezőgazdasági exportőrei között szerepel Thaiföld és Vietnám, valamint kiemelkedő mezőgazdasági kutatás-fejlesztési központnak számít Szingapúr. Noha a rizs továbbra is a régió fő mezőgazdasági terméke, más alapanyagok, mint például a kukorica, a kávé, a kakaó, valamint a gyümölcsök és zöldségek is prioritást élveznek. Néhány tagállam a friss, illetve konzervhalra vagy az állattenyésztésre szakosodott. Ezen kívül a pálmaolaj az egyik legfontosabb mezőgazdasági termék Indonéziában és Malajziában. A katasztrófatípusok közül elsősorban az árvíz, az aszály és a viharok károsítják a mezőgazdasági termelést, abban is elsősorban a növénytermesztési ágazatot (FAO, 2018, p. 22). A növekvő népesség, az éghajlatváltozás, a növekvő jólét és urbanizáltság komoly kihívásokat jelentenek az ASEAN legtöbb országában, amely a lakosság ellátása végett szükségessé teszi a mezőgazdaság átstrukturálását (Birthal et al., n.d.). Az élelmiszerbiztonságon kívül további gondot jelent a nemzetközi kereskedelemre való hatás (Jha et al., 2010). Mivel az egyes államok kereskedelmében jelentős részt képviselnek a mezőgazdasági termények, a katasztrófák a mezőgazdasági termelésen keresztül az érintett ország egész gazdaságát károsítják, ugyanis ilyenkor elengedhetetlenül csökken a termékkivitel is.

A másik vizsgálandó gazdasági ág az ipar. Délkelet-Ázsia iparosítása viszonylag nemrégiben ment végbe, a folyamat nagy része az 1960-as évek eleje óta zajlott. A legjelentősebb ipari növekedés Szingapúrban, Thaiföldön és a Fülöp-szigeteken történt. Különösen a feldolgozóipar súlya növekedett, amely Indonéziában, Malajziában és Thaiföldön az 1980-as években kiemelkedően nagy gazdasági haszonnal járt. A kisméretű gyárak dominánsak mind a vállalatok számát, mind a foglalkoztatottak számát tekintve. A mezőgazdasági feldolgozóipar a legmeghatározóbb szinte minden vizsgált állam gazdasági életében. A figyelemre méltó kivétel Szingapúr, ahol az elektromos, az elektronikus és a szállítóberendezések gyártása a meghatározó. Thaiföldön, Mianmarban és a Fülöp-szigeteken a textil- és a ruhaipar, illetve Thaiföldön és Indonéziában a vegyipari termelés dominál. A könnyű, munkaigényes áruk, például az elektromos és elektronikai termékek gyártása a 21. században váltak meghatározóvá. Az ón a régió legfontosabb fémes ásványa, Thaiföld, Malajzia és Indonézia a világtermelés több mint felét adja (Jomo, 2001). Katasztrófavédelmi szempontból a legfőbb problémát az iparbiztonság és a kritikusinfrastruktúra-védelem jelenti. A 2011-es tóhokui (a köznyelvben fukushimai) hármaskatasztrófa óvatosságra inti a környék államait, így Délkelet-Ázsia is kénytelen volt új iparbiztonsági jogszabályokat és stratégiákat alkotni (ASEAN, 2018).

3.3. Katasztrófastatisztika

A katasztrófastatisztika – bár messzemenő következtetések levonására nem alkalmas, – segíthet bizonyos alapvető tendenciák megértésében. A katasztrófastatisztikának számos problémája van, leginkább adatgyűjtési és módszertani okokból kifolyólag, így a megadott adatokat mindig óvatossággal kell kezelni (Papp, 2019). A katasztrófastatisztika egyik térségbeli sajátossága, hogy csak a jelenkori adatok számítanak megbízhatónak – szem előtt tartva a katasztrófatudományos adatgyűjtés még mindig jelenlévő módszertani problémáit. Tény, hogy a délkelet-ázsiai államok csak a 21. században kapcsolódtak be a globális adatszolgáltatásba (OECD, 2019), így a korábbi katasztrófavédelmi adatok rendkívül hiányosak. Ez alapján viszont hosszútávú következtetés nem vonható le, pusztán két évtizedes távlatra vonatkozathatunk.

A 2. táblázat a 2004 és 2018 között történt katasztrófákat tartalmazza típus szerint rendezve. Az adatok a Nemzetközi Katasztrófa-adatbázisból nyertem ki, egy-egy altípushoz a négy legáltalánosabb változót rendeltem: előfordulás, összes haláleset, összes érintett, illetve gazdasági kár.

2. táblázat. 2004 és 2018 között történt katasztrófák következményei Délkelet-Ázsiában katasztrófatípus szerint					
Katasztrófa-típus	Altípus	Előfordulás	Összes haláleset	Összes érintett (fő)	Gazdasági kár (1000 USD)
Biológiai	Járvány	32	3089	496 934	n. a.
Klimatológiai	Aszály	17	11	36 244 289	10 597 719
	Erdőtűz	5	19	409 864	1 014 000
Geofizikai	Földrengés	64	189 419	12 279 998	15 510 683
	Földcsuszamlás (száraz)	1	17	n. a.	n. a.
	Vulkanikus tevékenység	24	820	949 362	439 564
Hidrológiai	Árvíz	345	8267	78 524 619	57 024 381
	Földcsuszamlás	n. a.	2599	294 611	86 724
Meteorológiai	Szélsőséges hőmérséklet	55	77	1 000 000	n. a.
	Vihar	2	158 888	124 895 241	30 646 170
Technológiai	Ipari baleset	33	722	62 519	2000
	Egyéb baleset	55	1089	176 958	6859
	Közlekedési baleset	187	8301	8374	n. a.

Forrás: készítette a szerző a Nemzetközi Katasztrófa-adatbázis (Guha-Sapir et al., n.d.) alapján

Első látásra is szembeűnő, hogy változónként jelentős eltérést láthatunk a katasztrófatípusok között. Előfordulást tekintve az árvizek (345) és közlekedési balesetek (187) rendelkeznek kiugró, 100 feletti értékkel, a többi katasztrófatípus maximum néhány tucatszor fordult elő a vizsgált időszakban. Meg kell jegyezni ugyanakkor, hogy ez a leginkább „megbízhatatlan” mérőszám (Papp, 2019, p. 15), itt ugyanis egy tételt jelent a tíz halálos áldozatot követelő buszbaleset és a nagy 2004-es indiai-óceáni cunami is, amely óriási emberi és anyagi áldozattal járt.

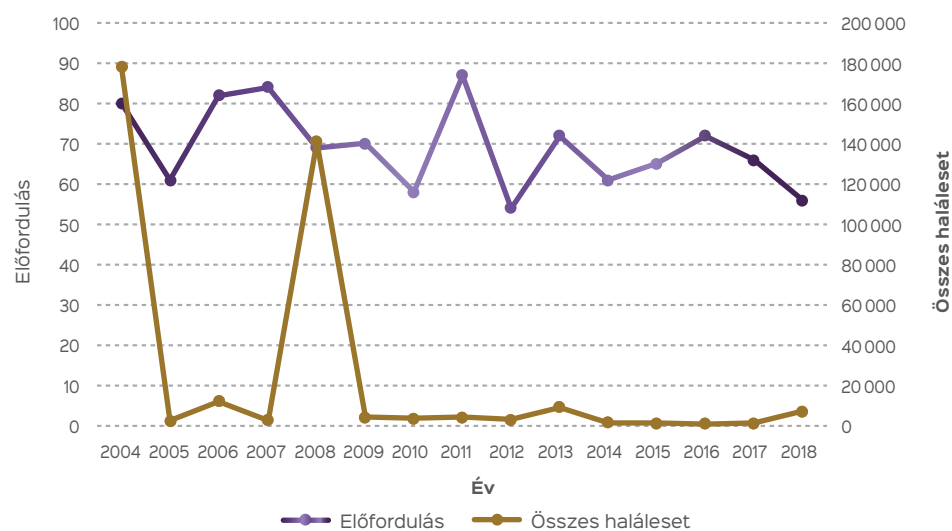
Ami a halálos áldozatokat illeti, szintén két katasztrófatípust kell kiemelnünk. A földrengés és a viharesemény mind 100 ezer feletti halálos áldozattal jártak, míg a többi kategória nem érte el a tízezer nagyságrendet sem. Érdekes, hogy a viharesemény úgy érte el az értéket, hogy a tizenöt év alatt mindössze kétszer fordult elő olyan esemény, amely az adatbázis kritériumai alapján katasztrófának minősül, mégis ilyen sok emberéletet követelt.

Az érintett kategóriába kerül minden személy, akit valamilyen szempontból hátrányosan érintett a katasztrófa (például sebesülés vagy hajléktalanná válás). A 2. táblázat szerint a viharkatasztrófák 100 millió feletti embert érintettek, ami óriási értéknek minősül. Utána következik az árvíz (78,5 millió), az aszály (36 millió), majd a földrengés (12 millió). Ezek a kiugró értékek annak tudhatók be, hogy bizonyos nagy kárral járó események, ún. „megakatasztrófák” rövid idő alatt óriási területen végeznek pusztítást, míg a kisebb helyre koncentrálódó helyzetek (pl. közlekedési baleset) nem érintenek sok embert.

A gazdasági kár változójánál hasonló típusokat láthatunk. Az előbbi négy katasztrófatípus tűnik fel itt is a legnagyobb kár tekintetében, vagyis az árvíz (57 milliárd USD), vihar (30 milliárd USD), földrengés (15 milliárd USD) és aszály (10 milliárd USD). Ugyanakkor meg kell említeni, hogy ennél a változónál számos érték hiányzik. Ennek oka – bár az adatbázis nem ad egyértelmű magyarázatot – abban keresendő, hogy bizonyos típusoknál nem mérhető a gazdasági kár (például járvány), vagy érdemben nem beszélhetünk okozott kárról (például száraz földcsuszamlás).

A katasztrófatípusokkal kapcsolatban kijelenthetjük, hogy a kár mértékének tekintetében ugyanaz a négy kategória fordul elő. Árvíz, vihar, földrengés és aszály okozza a legtöbb halálos áldozatot, legtöbb érintettet és a legnagyobb gazdasági kárt. Bár a sorrend, illetve az arányok eltérnek, ezek a kategóriák rendelkeznek a legmagasabb értékekkel, a többi típus nagyságrendekkel kevesebb pusztítást végez.

1. ábra. A 2004 és 2018 között történt katasztrófák előfordulása és az általuk okozott halálesetek száma Délkelet-Ázsiában

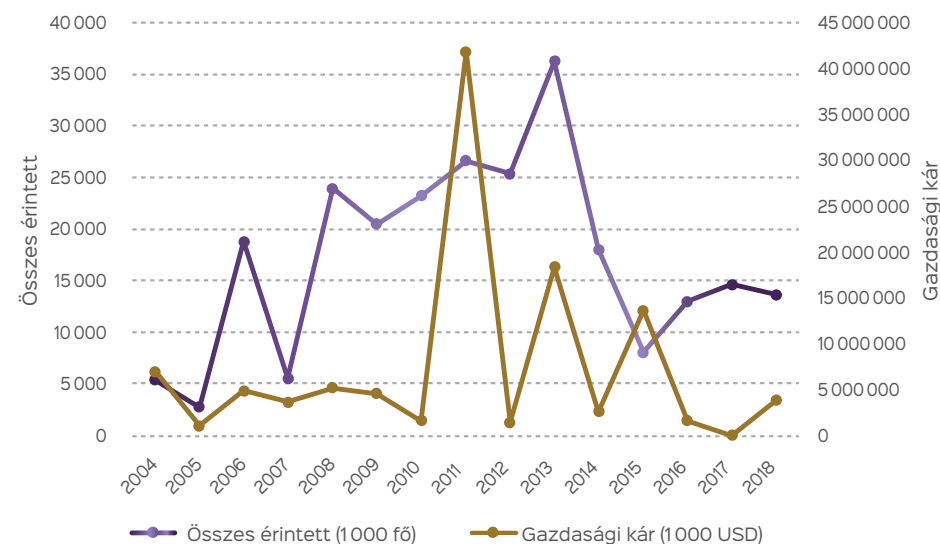

Forrás: készítette a szerző a Nemzetközi Katasztrófa-adatbázis (Guha-Sapir et al., n.d.) alapján

A 1. ábra a fenti négy változóból kettőt ábrázol év szerinti bontásban: előfordulás és összes haláleset. A katasztrófák előfordulása meglehetősen hullámzó: nem figyelhető meg semmilyen konkrét tendencia. Az eredmények 50 és 90 esemény/év között alakulnak, de általában 70 körüli értéket vesznek fel. Ami a haláleseteket illeti, érdekes eredményt kapunk. Az éves elhalálozások 10 000 fő alatt maradnak, miközben van két nagyon kiugró év 180 000 (2004) és 140 000 (2008) körüli értékkel. Ez a két, az átlagtól egy nagyságrenddel nagyobb értéket mutató év két nagy katasztrófaeseménynek, az indiai-óceáni cunaminak és a Nargis-ciklonnak tudható be.

A 2. ábra további két változót prezentál: az érintettek számát és az okozott gazdasági kárt. Az érintetteket tekintve változó értékeket láthatunk, amelyek alapján semmilyen egyértelmű tendencia nem állapítható meg. Egy kiugró elem, a 2013-as Haiyan tájfun (35 millió) után egy drasztikus csökkenés, majd egy enyhe emelkedés figyelhető meg. Gazdasági kár tekintetében elmondható, hogy az értékek általánosan 5 milliárd alatt alakulnak, három magasan kiugró elemmel, amelyet három nagyobb katasztrófaesemény okozott: a 2011-es szárazföldi áradások (42 milliárd USD), a korábban említett tájfun (18 milliárd USD), illetve a 2015-ben tetőzött indonéz füsttakaró⁴ problémája (13,5 milliárd USD).

2. ábra. A 2004 és 2018 között történt katasztrófák által érintett lakosság és az okozott gazdasági kár Délkelet-Ázsiában

Forrás: készítette a szerző a Nemzetközi Katasztrófa-adatbázis (Guha-Sapir et al., n.d.) alapján

Fontos, hogy tisztában legyünk Délkelet-Ázsia egy sajátosságával, amely a katasztrófa-veszélyeztettségben is megmutatik: a heterogenitással. A régióról összességében kijelenthető, hogy nincs olyan jellemzője, amely minden országra elmondható lenne, inkább úgy értékelhető, mint egyfajta „egység

⁴ Erdőirtás következtében kialakult füst, amely több regionális államot is érint. Az angol szakirodalom „haze” néven hivatkozik a jelenségre, amelyet szó szerint „ködként” lehet magyarrá fordítani. Ehelyett javaslok a füst, füstszennyezés vagy füsttakaró szavak használatát. Az esetről bővebben Szakáli (Szakáli, 2016) ír.

a sokféleségben” (Rónaháti, 2011). Ez a veszélyeztetettségben is tetten érhető: bizonyos államok, például Indonézia vagy Thaiföld kifejezetten sokféle eseménnyel találkozhat, míg Malajzia és Szingapúr kevésbé nevezhető katasztrófasújtott területnek. Mindazonáltal az a következtetés levonható, hogy a korábbi táblázatban ismertetett katasztrófatípusok, az aszály, az árvíz és a viharkatasztrófák az egyes államok nagy részére jellemzők (3. táblázat).

3. táblázat. Jellemző délkelet-ázsiai katasztrófatípusok államok szerint. Az X-k az elsődleges, míg az Y-k a másodlagos veszélyeztetettséget jelölik

Katasztrófa-típus	Altipus	Brunei	Fülöp-szigetek	Indonézia	Kambodzsa	Laosz	Malajzia	Mianmar	Szingapúr	Thaiföld	Vietnám
Biológiai	Járvány				X	Y	Y				
Klimatológiai	Aszály		Y	X	X	Y		X		X	
	Erdőtűz	Y			X		Y				
Geofizikai	Földrengés	X		X		Y		X		X	
	Vulkanikus tevékenység	X	Y	X							
Hidrológiai	Árvíz	Y	Y	X	X	X	Y	X		X	X
	Földcsuszamlás	Y	Y			X	Y	X		X	X
Meteorológiai	Szélsőséges hőmérséklet										
	Vihar	X	X		X	X	Y	X		X	X

Forrás: készítette a szerző az ASEAN Katasztrófavédelmi Kézikönyv (AHA Centre, 2019) alapján

4. Következtetések

Jelen tanulmány arra vállalkozott, hogy elvégezze a délkelet-ázsiai térség katasztrófa-veszélyeztetettségi elemzését. A kutatás módszertana szerint egyéni szempontú vizsgálatot végzett, három fő veszélyeztetettségi elem szerint, amelyek a természeti-, a társadalmi-gazdasági, valamint a statisztikai jellemzők. Az eredmények alapján az alábbi következtetésekre jutott.

Köztudott, hogy Délkelet-Ázsia a világ egyik leginkább katasztrófa-veszélyeztetett régiója. Mivel a térség a Tűzgyűrűn fekszik, gyakoriak a földrengések és cunamik, amely tisztán ennek a geológiai adottságának tudható be. Ezen kívül az éghajlatból adódóan gyakoriak a monszunok, vagyis a trópusi viharok is.

Társadalmi szempontból a térség rendkívül heterogén. A nagyvárosok, a szigetvilág és a szárazföld partvidéke kifejezetten veszélyeztetettnek számít magas népsűrűsége miatt. A nagyszámú lakosság elsősorban a halálesetekben és az érintettek számában nyilvánul meg. Gazdasági szempontból a legfontosabb tényező az elmaradott mezőgazdaság, az ipar és a közlekedési infrastruktúra. Ennek megfelelően egy-egy katasztrófaesemény nagymértékben befolyásolja az érintett országok gazdasági teljesítményét is.

A korábbi szakirodalmi háttérre alapozva fogalmazódott meg a kutatási hipotézis, miszerint szerint Délkelet-Ázsiában növekszik a katasztrófák száma és intenzitása. A délkelet-ázsiai katasztrófastatisztikai adatgyűjtés nem tekint hosszú múltra vissza – jelen vizsgálat ezért csupán a 2004 és 2018 közötti adatokkal foglalkozott. Ez alapján viszont hosszútávú tendencia nem azonosítható, pusztán néhány megállapítás fogalmazható meg. Eszerint a régiót elsősorban négy katasztrófatípus sújtotta a megadott időszakban: aszály, árvíz, földrengés és vihar. A veszélyeztetettség főbb paraméterei viszonylag egy érték körül mozognak, csak a nagyobb katasztrófaesemények rendelkeznek egy nagyságrendnél nagyobb eltéréssel. Egyáltalán nem tehető olyan megállapítást, miszerint a katasztrófák száma vagy intenzitása nőtt volna a megadott időszakban. Ezáltal a megfogalmazott hipotézist nem sikerült bebizonyítani.

Továbbá a fentiekből jól látszik, hogy a klímaváltozás regionális veszélyeztetettségre gyakorolt hatása sem állapítható meg két okból kifolyólag. Egyrészt, a katasztrófastatisztikai adatok nem tükröznek semmiféle tendenciát, amely főleg adatgyűjtési módszertani problémákra és a megakatasztrófák kiugró értékeket eredményező rendkívüli pusztítására vezethetőek vissza. Másrészt a klímaváltozás hatását a régióra jellemző katasztrófatípusokban, vagy csak elméleti szinten tudjuk valószínűsíteni (aszály, szárazföldi árvíz, vihar), vagy egyáltalán nem állapítható meg ilyen kapcsolat (földrengés, cunami).

Felhasznált irodalom

- Acharya, A. (2013). *The making of Southeast Asia: International relations of a region* (Reprint edition). Cornell University Press.
- AHA Centre. (2019). *ASEAN Disaster Management Reference Handbook*. AHA Centre. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/2019%20ASEAN%20DM%20Handbook.pdf>
- ASEAN. (2018). *ASEAN Business Guide*. ASEAN. https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/my/pdf/ASEAN_Business_Guide_COMPLETE_web.pdf
- Balogh, A. (2018). *Délkelet-Ázsia történelme*. ELTE Eötvös Kiadó.
- Bankoff, G., Frerks, G., & Hilhorst, T. (Eds.). (2004). *Mapping vulnerability: Disasters, development, and people*. Earthscan Publications.
- Baranyai, G. (2017). A nemzetközi folyók biztonságpolitikai vonatkozásai: A háború vagy a béke forrásai? *Nemzet És Biztonság*, 10(2), 24–42.
- Birkmann, J., & Wisner, B. (2006). *Measuring the un-measurable: The challenge of vulnerability; report of the Second Meeting of the UNU-EHS Expert Working Group on Measuring Vulnerability, 12 - 14 October 2005, Bonn, Germany*. UNU-EHS.
- Birthal, P. S., Joshi, P. K., Roy, D., & Pandey, G. (n.d.). *Transformation and Sources of Growth in Southeast Asian Agriculture*. International Food Policy Research Institute, South Asia Regional Office. <http://ebrary.ifpri.org/utils/getfile/collection/p15738coll2/id/133252/filename/133463.pdf>
- Boomgaard, P. (2007). *Southeast Asia: An environmental history*. ABC-CLIO.
- Brassard, C., Giles, D. W., & Howitt, A. M. (Eds.). (2015). *Natural disaster management in the Asia-Pacific: Policy and governance*. Springer.
- Búr, G. (2005). Délkelet-Ázsia. In Á. Anderle & I. Németh (Eds.), *A 20. Század egyetemes története, II. kötet: Európán kívüli országok*. (pp. 241–251). Osiris.
- Caballero-Anthony, M. (2010). Climate Change and Human Security in Southeast Asia: Issues and Challenges. In A. Marquina (Ed.), *Global Warming and Climate Change*. (pp. 393–412). Palgrave Macmillan UK.
- Chapman, G., & Baker, K. M. (Eds.). (1992). *The Changing geography of Asia*. Routledge.
- Dalisay, S. N., & De Guzman, M. T. (2016). Risk and culture: The case of typhoon Haiyan in the Philippines. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 25(5), 701–714. <https://doi.org/10.1108/DPM-05-2016-0097>
- de la Croix, D., & Delavallade, C. (2018). Religions, Fertility, and Growth in Southeast Asia: Religions, Fertility, and Growth. *International Economic Review*, 59(2), 907–946. <https://doi.org/10.1111/iere.12291>
- Dilley, M. (2005). *Natural disaster hotspots: A global risk analysis*. World Bank.

- Doyle, R. J. (2009). *The roots of war in the 21st century: Geography, hegemony, and politics in Asia-Pacific*. University Press of America.
- Endrődi, I., & Zellei, G. (2018). A légvédelemtől a légoltalomig: A Magyar Királyság veszélyeztettsége és első intézkedései a hátország védelme érdekében 1914—1918-ig. *Védelem Tudomány*, 3(2), 154–168.
- Eszterhai, V., & Klemensits, P. (2016. július 25). *Pageo Policy Brief: A dél-kínai-tengeri szigetek ügyében hozott hágai ítélet geopolitikai következményei*. PAGEO. http://www.geopolitika.hu/wp-content/uploads/2016/08/Policy-Brief-01-D%C3%A9l-k%C3%ADnai-tenger_final_public-6.pdf
- Etkin, D. (2016). *Disaster theory: An interdisciplinary approach to concepts and causes*. Butterworth-Heinemann.
- FAO. (2018). *The impact of disasters on agriculture in 2017*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. <http://www.fao.org/3/I8656EN/i8656en.pdf>
- Guha-Sapir, D., & Below, R. (2002). *The Quality and Accuracy Of Disaster Data—A Comparative Analyses Of Three Global Data Sets*. WHO Centre for Research on the Epidemiology of Disasters. http://www.cred.be/sites/default/files/Quality_accuracy_disaster_data.pdf
- Guha-Sapir, D., Below, R., & Hoyois, P. (n.d.). *EM-DAT: The CRED/OFDA International Disaster Database*. Université Catholique de Louvain, Brüsszel. <http://www.emdat.be/>
- Gupta, A. (Ed.). (2005). *The physical geography of Southeast Asia*. Oxford University Press.
- Gyuris, F., & Szabó, P. (n.d.). *Dél- és Délkelet-Ázsia*. PAGEO. <http://www.geopolitika.hu/hu/del-es-delkelet-azsia/>
- Háda, B. (2016). Délkelet-Ázsia. In B. Háda & E. N. Rózsa (Eds.), *Regionális tanulmányok* (pp. 143–160). Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
- Hernández, C. G. (2010). Global Warming and Climate Change: Prospects for Forced Migration in Southeast Asia. In A. Marquina (Ed.), *Global Warming and Climate Change*. (pp. 208–223). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230281257_13
- Hill, H. (2014). Is there a Southeast Asian development model? *Discussion Paper Series*, 26. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/103954/1/77856505X.pdf>
- Hirsch, P., Warren, C., & Murdoch University (Eds.). (1998). *The politics of environment in Southeast Asia: Resources and resistance*. Routledge.
- Jha, S., Roland-Holst, D., Sriboonchitta, S., & Behnke, D. (2010). Regional Trade Opportunities for Asian Agriculture. In J. Gilbert (Ed.), *Frontiers of Economics and Globalization*. (pp. 273–302). Emerald Group Publishing Limited. [https://doi.org/10.1108/S1574-8715\(2010\)0000007013](https://doi.org/10.1108/S1574-8715(2010)0000007013)
- Jomo, K. S. (2001). *Southeast Asia's Industrialization: Industrial Policy, Capabilities and Sustainability*. Palgrave Macmillan.
- Keane, A. H. (1896). *Asia*. E. Stanford.
- Kelman, I. (2006). Acting on disaster diplomacy. *Journal of International Affairs*, 59, 215–240.

- Klemensits, P., & Eszterhai, V. (2017). Aszimmetrikussá váló hatalmi erőviszonyok Délkelet-Ázsiában. Játékelméleti megközelítés. *Külügyi Szemle*, 16(4), 46-63.
- Koudela, P. (2018). *Migráció és politika Kelet-Ázsiában*. Csepolti Kiadó.
- Kugler, Z., & Barsi, Á. (2005). Űrfelvételek a dél-kelet ázsiai szökőár katasztrófa mentési munkálatainak szolgálatában. In Z. Barna & Z. Józsa (Eds.), *Doktori kutatások a BME Építőmérnöki Karán*. (pp. 48-51). BME Építőmérnöki Kar.
- Lipson, M., Cheronet, O., Mallick, S., Rohland, N., Oxenham, M., Pietrusewsky, M., Pryce, T. O., Willis, A., Matsumura, H., Buckley, H., Domett, K., Nguyen, G. H., Trinh, H. H., Kyaw, A. A., Win, T. T., Pradier, B., Broomandkhoshbacht, N., Candilio, F., Changmai, P., ... Reich, D. (2018). Ancient genomes document multiple waves of migration in Southeast Asian prehistory. *Science*, 361(6397), 92-95. <https://doi.org/10.1126/science.aat3188>
- Liu, C. (Ed.). (2014). *Environmental history in East Asia: Interdisciplinary perspectives*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Marquina, A. (2010). *Global warming and climate change: Prospects and policies in Asia and Europe*. Palgrave Macmillan.
- Miczek, G., & Horváth, G. (2008). Délkelet-Ázsia természeti viszonyai. In G. Horváth, F. Probáld, & P. Szabó (Eds.), *Ázsia regionális földrajza*. (pp. 245-280). ELTE Eötvös Kiadó.
- Mileti, D. (1999). *Disasters by Design: A Reassessment of Natural Hazards in the United States*. Joseph Henry Press. <https://doi.org/10.17226/5782>
- Munich Re Institute. (n.d.). *NatCat*. Münchener Rückversicherungs-Gesellschaft. <https://natcatservice.munichre.com/>
- Mustafa, M. (2010). Water Availability and Policies in Asia. In A. Marquina (Ed.), *Global Warming and Climate Change*. (pp. 35-57). Palgrave Macmillan.
- National Research Council. (1999). *The Impacts of Natural Disasters: A Framework for Loss Estimation*. National Academies Press. <https://doi.org/10.17226/6425>
- Nel, P., & Righarts, M. (2008). Natural Disasters and the Risk of Violent Civil Conflict. *International Studies Quarterly*, 52(1), 159-185. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2478.2007.00495.x>
- OECD. (2019). *Active with Southeast Asia*. Organisation for Economic Co-operation and Development. <http://www.oecd.org/global-relations/Active-with-Southeast-Asia.pdf>
- Papp, B. (2019). Disaster risk data and its terminological difficulties – A statistical review. *Delta*, 13(1), 5-21.
- Papp, B. (2020). Katasztrófaveszélyeztetettség mint katasztrófavédelmi kulcsfogalom – Terminológiai áttekintés. *Magyar Rendészet*, 20(4), 93-109.
- Papp, B., & Endródi, I. (2020). Disaster Vulnerability as a Key Concept in Civil Protection – A Theoretical Review for the National Organizations. *Polgári Védelmi Szemle*, 13(Különszám), 22-42.
- Petrétei, D. (2018). Tömegszerencsétlenségek áldozatainak azonosítása Délkelet-Ázsiában. *Védelem Tudomány*, 3(4), 119-139.

- Petz, D. (2014). *Strengthening Regional and National Capacity for Disaster Risk Management: The Case of ASEAN* (Project on Internatl Displacement). Brookings LSE.
- Quarantelli, E. L. (2001). Statistical and conceptual problems in the study of disasters. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 10(5), 325-338. <https://doi.org/10.1108/09653560110416175>
- Quarantelli, E. L. (2005). A social science research agenda for the disasters of the 21st century. In E. L. Quarantelli & R. W. Perry (Eds.), *What is a Disaster? New Answers to Old Questions*. (pp. 325-396). Xlibris Corporation.
- Rónaháti, C. (2011). *Nagyhatalmi stratégiák összecsapása Délkelet-Ázsiában – globalizáció versus regionalizmus a poszt-bipoláris korszakban* [Ph.D. disszertáció]. Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Rum, M. (2016). The Case of Regional Disaster Management Cooperation in ASEAN: A Constructivist Approach to Understanding How International Norms Travel. *Southeast Asian Studies*, 5(3), 491-514.
- Sáfár, B. (2014). Három év távlatából: A Japán Vöröskereszt részvétele a földrengés és cunami következményeinek felszámolásában – tapasztalatok, fejlesztési lehetőségek. *Világunk*, 5(1), 18-24.
- Singh, R. B. (Ed.). (2016). *Environmental geography of South Asia: Contributions toward a future earth initiative*. Springer.
- Swiss Re Institute. (n.d.). *Sigma*. Swiss Reinsurance Company. <http://institute.swissre.com/>
- Szabó, J., Lóki, J., Tóth, C., & Szabó, G. (2007). Természeti veszélyek Magyarországon. *Földrajzi Értesítő*, 56(1-2), 15-37.
- Szabó, J., Schweitzer, F., & Horváth, G. (Eds.). (2018). Természeti veszélyek. In K. Kocsis, *Magyarország nemzeti atlasza: Természeti környezet*. Magyar Tudományos Akadémia, Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, Földrajztudományi Intézet. http://www.nemzetiatlasz.hu/MNA/MNA_2_13.pdf
- Szakács, A. (1994). Redefining active volcanoes: A discussion. *Bulletin of Volcanology*, 56(5), 321-325. <https://doi.org/10.1007/BF00326458>
- Szakáli, M. (2016). *The Recurring Haze Over Southeast Asia – The Role of Indonesia*. Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport. https://btk.ppke.hu/uploads/articles/447809/file/peach_wp_11_indonesia_haze.pdf
- Teknős, L., & Kóródi, G. (2016). A vízzel kapcsolatos veszélyeztetettség éghajlatváltozással kapcsolatos aspektusainak katasztrófavédelmi szempontú elemzése és értékelése II. *Hadmérnök*, 11(3), 83-96.
- Terry, J. P., & Goff, J. R. (Eds.). (2012). *Natural hazards in the Asia-Pacific region: Recent advances and emerging concepts*. Geological Society of London.
- Tsai, Y.-L., Wu, T.-R., Lin, C.-Y., Lin, S. C., Yen, E., & Lin, C.-W. (2020). Discrepancies on Storm Surge Predictions by Parametric Wind Model and Numerical Weather Prediction Model in a Semi-Enclosed Bay: Case Study of Typhoon Haiyan. *Water*, 12(12), 3326. <https://doi.org/10.3390/w12123326>

- Tschoegl, L., Below, R., & Guha-Sapir, D. (2006). *An Analytical Review of Selected Data Sets on Natural Disasters and Impacts*. Centre for Research on the Epidemiology of Disasters. <https://www.emdat.be/sites/default/files/TschoeglDataSetsReview.pdf>
- Üveges, L. (2002). *A Magyar Köztársaság katasztrófa-veszélyeztetettsége és az arra adandó válaszok* [Ph.D. disszertáció]. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem.
- Völgyi, K., & Lukács, E. (2014). A délkelet-ázsiai régió integrációs sikere: Az ASEAN egységes termelési bázis. *Tér És Társadalom*, 28(4), 97-116. <https://doi.org/10.17649/TET.28.4.2601>
- Whelley, P. L., Newhall, C. G., & Bradley, K. E. (2015). The frequency of explosive volcanic eruptions in Southeast Asia. *Bulletin of Volcanology*, 77(1), 1-11. <https://doi.org/10.1007/s00445-014-0893-8>
- Worldometers.info. (2018). *Worldometers*. <http://www.worldometers.info/>
- Yusuf, A. A., & Francisco, H. (2009). *Climate Change Vulnerability Mapping for Southeast Asia* (Economy and Environment Program for Southeast Asia (EEPSEA)). International Development Research Centre.

KASZNÁR ATTILA

Az ASEAN országok szerepe
a globális terrorizmus elleni fellépésben

AZ ASEAN ORSZÁGOK SZEREPE A GLOBÁLIS TERRORIZMUS ELLENI FELLÉPÉSBEN

KASZNÁR ATTILA¹

Absztrakt

Az ASEAN-államok terrorfenyegetettsége magas. A régióban tevékenykedő terrorista csoportok szerves részét képezik a globális terrorhálózatnak, amelynek alapját az afgán-szovjet háború mudzsáhid kapcsolatai biztosítják. A leginkább fenyegetett országok Indonézia, Malajzia, Thaiföld, és Mianmar. Az ezen országokban végbemenő folyamatok globális kérdéseket vetnek fel, mind a nemzetközi terrorizmus, mind pedig a világgazdaság és kereskedelem szempontjából. Az ASEAN szervezete folyamatosan fejlődik, egyre hatékonyabb programokat dolgoznak ki. Ugyanakkor a történelmi hagyományok és a bizalom hiánya problémákat okoz az együttműködésben. Az ASEAN sikeres terrorizmus ellenes harcához a jövőben szükség lesz az információcserén és a közös fellépésen alapuló képességek fejlesztésére. Az egyes ASEAN-tagállamoknak szükséges lesz a korábbiakon túlmutató közös platformokat kidolgozni a terrorizmus elleni koordinált fellépés érdekében. A globális terrorhálózat a jövőben erősödni fog az ASEAN-régióban is, amely újabb kihívások elé állítja a tagállamokat. A siker alapja a nemzetközi, a régió is túlnyúló együttműködés aktivitásának növelése. Az ASEAN a jövőben különösen sikeres közösség lehet, politikailag és gazdaságilag is, de ehhez a sikeres terrorellenes fellépésre is szükség van.

Kulcsszavak: ASEAN, terrorizmus, mudzsáhid, kalózkodás, biztonság

Abstract

The threat of terrorism in ASEAN countries is high. Terrorist groups operating in the region are an integral part of a global terrorist network, based on the Mujahideen connections from of the Afghan-Soviet war. The countries most at risk are Indonesia, Malaysia, Thailand, and Myanmar. What is happening in these countries raises global issues, both in terms of international terrorism and global economy and trade. The ASEAN organization is constantly evolving, and more effective programs are being developed. However, historical traditions and lack of trust cause problems in cooperation. For ASEAN to succeed in the fight against terrorism in the future, it will be necessary to develop capabilities based on information sharing and joint action. Individual ASEAN Member States need to develop common platforms for coordinated action against terrorism that has been done in the past. The global terrorist network will also grow stronger in the ASEAN region in the future, posing new challenges to Member States. The key to success is to strengthen international cooperation beyond the region. ASEAN can be a particularly successful community in the future, both politically and economically, but this will require successful counter-terrorism efforts.

Keywords: ASEAN, terrorism, mujahideen, piracy, security

1. Bevezető

A terrorizmus nem ismer határokat, így napjainkban már globális szintre emelkedő kihívást, a világ egyes régióiban pedig kiterjedt krízist eredményez. A posztmodern terrorizmus, amely 2001. szeptember 11-én vette kezdetét átfőrmálta a nemzetközi biztonságpolitika egészét. Mára a hálózati modell alapján teret nyerő terrorszervezetek, olyan kontinenseken átnyúló fenyegetést jelentenek, amely egyértelművé tette az államközi, koordinált fellépés szükségességét. A terrorcsoportok hálózati modelljében pedig jelentős szerephez jutnak a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségének (ASEAN) egyes országai. Elsősorban az 1967-ben létrehozott délkelet-ázsiai államközi szervezet öt alapító országából négy – a Fülöp-szigetek, Indonézia, Malajzia és Thaiföld –, valamint az 1997-ben csatlakozott Mianmar érintett a terrorista közösségek tevékenysége által. Az említett országok lakossága meghaladja az 550 millió főt, terrorrelevanciájuk pedig igen nagy. A nemzetközi szervezet többi tagállamának – Brunei, Kambodzsa, Laosz, Szingapúr, Thaiföld és Vietnám – esetében ugyanakkor a terrorkockázat alacsony szinten áll.

Az ASEAN terrorizmus által sújtott országaiban azonban nem csak az egyes államok belső biztonsági viszonyaira gyakorol jelentős hatást a terrorizmus, de – eltérően ugyan – az egyes államok színterei, bázisai, kiképzőközpontjai és utánpótlási forrásai is a globális terrorista törekvéseknek. Elsősorban két tagállam, Indonézia és a Fülöp-szigetek érdemel kiemelt figyelmet, hiszen ez a két ország nem csak résztvevőként, hanem központi szereplőként is megjelenik a nemzetközi terrorizmus palettáján.

¹ Dr. Kasznár Attila Ph.D., egyetemi docens, Neumann János Egyetem, Gazdaságtudományi Kar.

Európában, az ASEAN-országokban végbemenő, terrorvontatkozású folyamatokról nem vagy csak ritkán folyik diskurzus, ugyanis a meghatározó biztonságpolitikai irányvonal szerint az ASEAN-államok messze esnek a kontinenstől, így az ottani események nagyobb befolyással nem bírnak az európai biztonsági kérdésekre. Azonban ez a fajta megítélés a 21. század harmadik évtizedére erősen meghaladottnak, elavultnak tűnik. A globális folyamatok hatására a nemzetközi egymásrautaltság új, minden korábbinál komplexebb környezetet teremtett, amelyben egy dinamikus, multidimenziós folyamat zajlik, aminek eredményeképpen a nemzeti erőforrások nemzetközileg folyamatosan egyre inkább mobilakká válnak, míg az egyes nemzetgazdaságok pedig, a mobilizációval párhuzamosan egyre inkább függőségi viszonyba kerülnek (OECD, 2013). Az OECD definíciója plasztikusan szemlélteti azt a világméretű egymásrautaltságot, amelyben a nemzetközi folyamatokban aktívan résztvevő államok – azaz néhány kivételtől eltekintve minden ország – a mindennapjaikat élik. Az egymásrautaltságnak ilyen magas szintje pedig azt eredményezi, hogy a nemzetközi porondon megjelenő államokat érintő események minden egyes más államban is érzetik hatásukat. Különösen igaz ez, amennyiben olyan súlyos társadalmi probléma bekövetkezésével kell számolni, mint a terrorizmus, az a terrorizmus, amely maga is globális hálózatot hozott létre az elmúlt két évtizedben, ezáltal károkozása is globális szintre emelkedett. Van azonban még egy nagyon fontos tényező, amely miatt lehetetlen megkerülni az ASEAN-országokban folyó terrortevékenység elemzését. Ez pedig a Malaka-szoros, amely a maga több mint 800 kilométeres hosszával, négy ASEAN-állam – Indonézia, Malajzia, Szingapúr, valamint Thaiföld – továbbá India felségvizein terül el. A szoros nemzetközi kereskedelemben betöltött szerepét jól mutatja, hogy nagyrészt a világ hetedik, huszonegyedik és huszonkilencedik² gazdasági nagyhatalma között húzódik, míg a globális gazdaság első, harmadik, negyedik és tizenegyedik³ legnagyobb gazdasága a tengeri kereskedelmének nagy részét ezen az útvonalon keresztül bonyolítja (CIA). Ugyanakkor a Malaka-szoros, a terrorista közösségekhez is köthető kalózfenyegtettsége igen magas, és nagymértékben fenyegeti a térségben zajló tengeri hajózást.

Jelen tanulmány célja:

- felvázolni az ASEAN főbb terrorizmus ellenes tevékenységét,
- bemutatni az érintett ASEAN-államokban a terrorizmus sajátosságait, az adott területen, régióban tevékenykedő, meghatározó terrorszervezeteket,
- áttekinteni a kalózkodás, mint térségben zajló kiemelt kockázatú terrorfinanszírozási, módszer általi fenyegetést, és az annak felszámolására irányuló állami és államközi fellépést.

Ugyanakkor természetesen az ASEAN területén zajló, terrorizmus elleni fellépés nemzetközi vonatkozásai és azok relevanciája sem maradhat értékelés nélkül, mivel csak így biztosítható, hogy a térség nemzetközi beágyazottsága, világpolitikai, világgazdasági, és globális biztonsági szerepe kellő hangsúlyozásra találjon.

² Indonézia, Thaiföld és Malajzia.

³ Kína, India, Japán, Dél-Korea.

2. A terrorizmus hálója az ASEAN régióban

2.1. Az ASEAN terrorellenes fellépése

A globális terrorizmus hálózata olyan jelentős pozíciókkal rendelkezik az ASEAN-régióban, amely kiemelt terrorellhárítási feladatokat ró az érintett országok szakterületen tevékenykedő rendvédelmi szolgálataira, és katonai alakulataira, akár csak a terrorellhárítási szegmensben tevékenykedő egyéb állami intézményekre, a kormányzati szervekre, a politikai elitre és a társadalom egészére. Sajnálatos módon azonban a régió államai az elmúlt évtizedekben sem a történelmi, kulturális, politikai és vallási nézeteltéréseiken, sem a biztonsággal kapcsolatos eltérő nézőpontjaikon nem voltak képesek felülemelkedni (Hoang, 2022, p. 124), így nem tudtak igazán hatékony, a kooperáción alapuló terrorellenes szervezeteket sem kiépíteni. Az ASEAN-államok egymáshoz való közeledése ugyanis nagyon kis lépésekben történik, amely olyan jelentőségű szegmenseket, mint a terrorellhárítás csak kis mértékben tudott eddig érinteni. A lassúság egyfajta magyarázataként szokták említeni az úgynevezett ASEAN-út (*ASEAN Way*) koncepcióját, amely az együttműködés és a biztonsági mechanizmusok speciális kerete, egyfajta lassú lépések technikája, melynek célja annak megakadályozása, hogy a belső feszültségek fegyveres konfliktusba torkolljanak. Az ASEAN-út megszületése több, egymással összefüggő sajátosságból eredeztethető, amelyek közül a leglényegesebbek:

- az ASEAN alapítói közötti személyes közelség,
- a hasonlóság a hagyományos kultúra egy formája,
- illetve az ASEAN szabályozási normáinak törvénybe iktatása az ASEAN tagországokban (Ritonga, 2022, p. 1).

A szabályok mentén végbenő fokozatos közeledés és bizalomépítés az, amely a szervezet lényegét adja, azonban ez az államok közötti „béke zálog” egyben a terrorizmus ellenes közös fellépés akadályát is jelenti, mivel évtizedek alatt sem sikerült azt az együttműködési szintet kiépíteni, amely ezt lehetővé tenné. A távolságtartás eredményezi azt is, hogy az ASEAN minden szinten gyenge integrációt valósít meg. A tagállamok egységes biztonságpolitikai és terrorellenes fellépésének hiányával kapcsolatosan több szakértő úgy vélekedik, hogy annak koncentráltságát alapvetően befolyásolja annak a ténye, hogy a délkelet-ázsiai szervezet jóval lazább struktúrával bír, mint például az Európai Unió (Hamzani et al., 2020, p. 111).

A régió elsőként létrejött, lényegesnek tekinthető biztonságpolitikai együttműködése az 1994-óta működő ASEAN Regionális Fórum (ASEAN Regional Forum, ARF), amely a térség biztonságpolitikai platformjaként működik, és keretet biztosít az egyes veszélyhelyzetekkel kapcsolatos álláspontok egyeztetésére, illetve lehetőséget teremt az együttműködési keretek kidolgozásra (ARF), azonban a kooperációs munkát a kölcsönös bizalmatlanság nagyban megnehezíti (Febri Wilujeng et al., 2021, p. 214). A huszonhét tagország⁴ 2022-ben már a huszonhetedik miniszteri szintű találkozóra

⁴ Brunei, Kambodzsza, Indonézia, Laosz, Malajzia, Mianmar, Fülöp-szigetek, Szingapúr, Thaiföld, Vietnám, Ausztrália, Kanada, Kína, Európai Unió, India, Japán, Új-Zéland, Koreai Köztársaság, Oroszország, Egyesült Államok, Banglades, Koreai Népi Demokratikus Köztársaság, Mongólia, Pakisztán, Srí Lanka, Kelet-Timor, Pápua Új-Guinea.

készül, azonban láthatóan a tagállamok érdekköre meglehetősen messze áll egymástól ahhoz, hogy valódi szövetségben legyenek képesek fellépni. Ugyanakkor vitathatatlan eredményként kell elkönyvelni, hogy a 2003-ban kiadott „ARF – Nyilatkozat a kalózkodás és más biztonsági fenyegetések elleni együttműködésről” (ARF Statement on Cooperation Against Piracy and Other Threats to Security) elnevezésű dokumentum a hajók elleni támadást, a rablást, a kalózkodást és a terrortámadásokat egy keretben, egységesen ítéli el, miközben mindegyiket a nemzetközi kereskedelmet és stabilitást veszélyeztető, a globális szervezett bűnözés részeként rögzíti. Azonban lényeges szem előtt tartani, hogy az ASEAN bár széleskörű nemzetközi együttműködést épít, kézzelfogható az a törekvés, hogy a régiós folyamatok irányítása az ASEAN-államok kezében maradjon (Liliansa, 2021). Holott az ASEAN-régióban, a terrorista tevékenység nagy részének erősen transznacionális jellege (Rose & Nestorovska, 2005, p. 188) miatt a hatékony fellépés elsősorban az államközi együttműködésben, az információcserében, illetve a közös terror ellenes programok kidolgozásában rejlene.

A 2001. szeptember 11-ei események hatására, nagyon lassú változás indult ugyan meg, de az első lépésektől kezdve hosszú út vezetett addig, hogy 2013-ban hatályba léphessen az ASEAN Terrorizmus Elleni Küzdelemről Szóló Egyezménye (ASEAN Convention on Counter Terrorism, ACCT). Számos szakértő úgy véli, hogy a lassú és puha megközelítés alkalmazása a terrorizmus elleni küzdelem összehangolása terén is az egyetlen járható út a térség államait tekintve, hiszen csak a „puha jogi eszközök” elfogadásának sorozata (Nasu & Tan, 2016, p. 1237), amely a különböző jogkultúrával és társadalmi berendezkedéssel rendelkező államokat közös platformra hozhatja.

Az ACCT egyezmény 2013-ban nagy előrelépésnek számított, amelynek tizenhárom, régiós terrorellenes együttműködésre vonatkozó előírása (ACTT, 2013) az alábbiak szerint összegezhető:

1. szükséges lépések megtétele a terrorizmus megelőzése és megakadályozása érdekében, beleértve az információcserét,
2. a terrorizmust támogató személyek és közösségek területhasználásának megakadályozása,
3. a terrorcselekmények finanszírozásának megelőzése és visszaszorítása,
4. a terroristák mozgásának megakadályozása, az okmányhamisítási tendenciák visszaszorítása,
5. a terrorelhárítási kapacitásépítés fejlesztése,
6. a civil lakosság figyelmének felhívása a terrorellenes fellépés szükségességére, a párbeszéd előmozdítása,
7. a határokon átnyúló együttműködés fokozása,
8. a hírszerzési információk cseréjének és megosztásának fejlesztése,
9. a meglévő együttműködés fejlesztése, regionális adatbázisok létrehozása.

Az elmúlt időszakban kezdetét vette az Európai Unió és az ASEAN biztonságpolitikai együttműködése is, amely azonban nem irányult a terrorista személyek vagy sejtek elleni küzdelemre. Inkább

az EU kezdeményezte, hogy a terrorizmus üldözésével és megelőzésével kapcsolatos tudását, tapasztalatait és normáit Délkelet-Ázsiába exportálhassa (Wibisono & Kusumasomantri, 2020, p. 76), amelyet az ASEAN-államok mérsékelt érdeklődéssel fogadtak.⁵

A jövő kapcsán bizakodásra adhat okot a 2018. január 25-én megalakított „Mi Szemünk Kezdeményezés” (Our Eyes Initiative). A Brunei, Fülöp-szigetek, Indonézia, Malajzia, Szingapúr, és Thaiföld együttműködésében létrejött szerveződés célja a korábbiaknál hatékonyabb hírszerzési információcsere a terrorizmus elleni küzdelem koordinációjának elősegítése (Parameswaran, 2018). A platform elődjének tekinthető a hasonló keretekben működő indonéz, maláj, fülöp-szigeteki államközi program, amely azonban csak mérsékelt sikereket ért el. A „Mi Szemünk Kezdeményezés” alapját az Amerikai Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, Ausztrália, Kanada és Új-Zéland részvételével működő „Öt Szem Együttműködés” (Five Eyes Cooperation, FEC) adja (Suhirwan, 2019, p. 6). Az új szervezet tevékenységétől a létrehozó államok vezetői azt várják, hogy teljesen új alapokra helyezi a terrorellenes küzdelmet, azonban a korábbi ismeretek alapján feltételezhető, hogy az együttműködés ebben a korai szakaszban nem fog tudni stratégiai szintű lépéseket felmutatni (Febri Wilujeng & Risman, 2020, pp. 277-278). Azonban sosem szabad elfeledni, hogy az ASEAN terrorizmus elleni küzdelmének a lassúságon túl is vannak gyengeségei, mint például gyenge konkrét hatás, a megelőzés szemléletének hiánya, vagy az infrastruktúra védelem hiánya (Hasanah et. al., 2019, p. 17).

2.2. A terrorizmus konkrét megjelenése az egyes ASEAN államokban

A Ritonga, Basri, Rahmaddhani szerzőhármas jól látta meg, hogy a korábbi nemzetközi terrorhálózati viszonyokra készült elemzések az ASEAN-államokban kimutatható terrorista aktivitásra ma is érvényesek. Ezen meglátás alapján készítették el azt a négyes bontást, amely tökéletesen leírja, hogy az ASEAN államok terrorista szervezetei miért töltenek be kiemelkedő szerepet a nemzetközi terrorizmusban. (Ritonga et al., 2020, p. 7). Az első, legjelentősebb ok, nem más, mint hogy a térség muszlimjai nagy számban csatlakoztak az Afganisztánban a szovjet megszállás ellen harcoló mudzsáhidokhoz. Ez a kapcsolat jelenti az alapját annak is, hogy a régió terrorista szervezetei elsősorban al-Kaida orientáltságúak (Kasznár, 2020). A második okként említhető, hogy az 1980-as évek eleje óta drámaian megnőtt a térség – elsősorban Indonézia – és a Közel-Kelet iszlám egyetemien tanuló délkelet-ázsiaiak száma. Harmadik ok, hogy a gazdasági fejlődés a globalizáció keretein belül szorgalmazó, nyitott szemléletű, világi kormányzatokkal szemben gyakori az akár lázadásig is fajuló, muszlim vallási ellenállás. A negyedik ok pedig, hogy a térség államainak rendőrségi és biztonsági erői gyenge képességekkel rendelkeznek.⁶

A militáns és szélsőséges, elsősorban mudzsáhid, al-Kaida alapú csoportok tapasztalatai Indoné-

⁵ Megjegyzendő ugyanakkor, hogy elsősorban az EU érdeke a szimpla gazdasági kapcsolatokon túlmutató, számos szegmensre kiterjedő, elmélyült kapcsolatrendszer kiépítése.

⁶ Megjegyzendő, hogy például Indonézia, vagy a Fülöp-szigetek területének ellenőrzése a földrajzi sajátosságokból fakadóan gyakorlatilag lehetetlen feladat.

ziában, Malajziában, a Fülöp-szigeteken és Thaiföldön is nagy potenciállal rendelkeznek ahhoz, hogy nagy számban legyenek képesek jelölteket toborozni (Hamzani et al., 2020, p. 111), és azokat megfelelő ideológiai és katonai kiképzésben részesítsék.

A délkelet-ázsiai államoknak az Iszlám Állam kalifátusának iraki és szíriai összeomlását követően fokozottabban kell szembeszállniuk az erőszakos szélsőséges szervezetekkel (Franco, 2021), amely a hazatérő – az al-Kaida kötődést elvető –, harcosok társadalmi veszélyességével kapcsolatos korábbi – többek között Európában szerzett – ismeretek tudatában nem tűnik meglepőnek. Az ASEAN-térségben az eddigi legjelentősebb a folyamathoz köthető eseménynek a 2017. május 23. és október 23. között, öt hónapon át zajlott fegyveres összecsapás, a Marawi-csata tekinthető, amelyet Marawi városáért vívott a Fülöp-szigetek hadserege, a nemzetközi haderő és a moro – jobbra al-Kaida elköteleződésű – fegyveres szervezetek által alkotott katonai koalíció, illetve az Iszlám Állam Fülöp-szigeteken tevékenykedő ága között. A katonai beavatkozás hátterét az adta, hogy Rodrigo Duterte államfő a korábban a városban tett látogatása során bejelentette, hogy kormánya nem tűri tovább a terroristák helyi uralmát, és felszólította azokat a garázda tevékenységük beszüntetésére. Miután azok az elnök szavait figyelmen kívül hagyták, megindult a város felszabadításáért folytatott hadművelet (Macas, 2016). Az ostrom során közel ezer terrorista és több mint százötven katona vesztette az életét, miközben 1,1 millió lakos vesztette el az otthonát (Brimelow, 2017).

A posztmodern terrorizmus térnyerése az érintett államokban, a számos hasonlóság mellett természetesen egyedi jellegzetességeket is mutat, amelyek kiemelt fontossággal bírnak a régiós terrorellenes fellépésben.

2.2.1. Fülöp-szigetek

A Fülöp-szigetek régiós és globális szinten is súlyosan terrorveszélyeztetett ország, amelynek területén a hazai és a külföldről az országba érkező terrorszervezetek is aktív tevékenységet folytatnak. A szigetország terrorista csoportjai a nemzetközi terrorista hálózatban is kiemelkedő szerepet játszanak. A filippínó állam terrorhelyzetét évtizedek óta két nagy radikalizációs irányzat uralja, amelyek az egész ország biztonsági helyzetét labilissá teszik, és igen nagyszámú áldozatot követelnek. A Fülöp-szigetek két terrorforrása:

- a kommunista ideológiájú maoista lázadók,
- a moro nemzetiségi alapon szerveződő, radikális iszlám szeparatista csoportok.

A kommunista ideológiájú New Peoples Army (NPA) nevű szervezet az ország északi részén, Luzon szigetén aktív. Jose Maria Sison, a kommunista költő 1969-ben alapította a szervezetet, mint a Fülöp-szigeteki Kommunista Párt fegyveres frakciója, amelynek célja egy fülöp-szigeteki marxista állam megteremtése (Domingo, 2013). A csoport elsődleges célpontjai az állami intézmények, a hadsereg, a rendőrség, illetve a kormányhivatalok, ugyanakkor sűrűn válnak áldozattá a külföldi vállalkozók, befektetők, azok érdekeltségei, és nemegyszer az alkalmazottaik is. Gyakori, hogy a kommunista ideológiát elítélő személyekből lesz a szervezet célpontja, amely az emberrablásoktól és a bankrablásoktól sem riad vissza (Hernandez, 2019), annak érdekében, hogy saját finanszírozását

biztosítani tudja. A kommunista közösség az 1990-es évektől folyamatosan veszít az erejéből. Az utóbbi években, hivatalos honlapjukon, a sikeres katonai akciókról érkező tudósítások mind ritkábbak, azonban ezzel párhuzamosan mind többször jelennek meg segélykérő bejegyzések. Minden gyengélkedése ellenére azonban Sison terrorista közössége ma is potenciális veszélyt jelent a Fülöp-szigeteken.

Az ország déli szegletét, Mindanaó szigetét elsősorban a moro népcsoporthoz köthető terrorista cselekmények veszélyeztetik. A morók az ősi időktől kezdve tengeri kereskedelemmel foglalkoztak, amelyet sokszor kiegészítettek a tengeri rablótevékenységgel, a kalózkodással is, azonban a régióba szintén a tenger felől megérkező iszlám alapjaiban változtatta meg a népcsoport életét. A morók iszlám fejedelmei rövid időn belül felszámolták a Dél- és Kelet-Ázsiára kiterjedő kereskedelmi hálózatot és befelé fordultak. A Fülöp-szigetek korábbi baráti népcsoportjaival a kapcsolat megromlott, a hitetleneknek titulált filippínó közösségekkel az évszázadok során ellenséges viszony épült ki, miközben a nemzetközi reláció Indonézia és Malajzia muszlim közösségeire szűkült. Az új viszonyrendszerben a hálózati együttműködésen alapuló kalózkodást központi elemként jelent meg, és alapjává vált a későbbiekben a kooperáción alapuló terrortevékenységnek.

A mind mélyebb szegénységbe süllyedő morók – a népcsoport tagjai a Fülöp-szigetek legelmaradottabb és a természeti csapásoknak leginkább kitett területén élnek – a folyamatosan növekvő, gazdag zsákmánnyal kecsegtető kereskedelmi hajóforgalmat tapasztalva mindinkább a kalózkodás és az arra épülő szervezett bűnözés felé fordultak. A helyi szervezett bűnözői körök a 21. század elején szorosán összefonódtak a helyi terrorszervezetekkel, amelynek eredményeként a két legmeghatározóbb moro terrorcsoport, a Moro Iszlám Felszabadítási Front (Moro Islamic Liberation Front, MILF), Abu Szajjaf Csoport (Abu Sayyaf Group, ASG). Mind a két terrorszervezet rendkívül mély, több államra kiterjedő társadalmi beágyazottsággal bír, amelynek eredményeként a terrorizmus és a szervezett bűnözés terén is a nemzetközi hálózatosodás kulcsszereplőinek számítanak. A két terrorcsoport közül a térség szervezett bűnözői keretébe, a régió legkegyetlenebb terrorista közösségének is tartott (Mears, 2016), Abu Szajjaf Csoport a mélyebben betagozódott. Az 1959-ben született iszlám hittudós, Abdurajak Abubakar Janjalani, vagyis Abu Sayyaf (a Kardhordozó) alapította a terrorcsoportot. Janjalani, mint mudzsáhid aktivista Afganisztánban együtt harcolt Oszama bin Ladennel. A szintén a Fülöp-szigetéről érkezett, Afganisztánban tevékenykedő dzsihádistá harcostársaival hazatérve hozta létre a terrorszervezetet, amely szorosán illeszkedett az al-Kaida irányítású nemzetközi terrorista hálózatba. Janjalani igyekezett maximálisan felhasználni korábbi kapcsolatát bin Ladennel. Így az al-Kaida finanszírozta és képezte a terrorcsoport tagjait. Bin Laden gyakran küldte szakértőit a Fülöp-szigetekre, míg Afganisztánban folyamatosan zajlott moro terroristák kiképzése). A terrorista hálózatban betöltött kulcsszerep és a kereskedelmi utak szempontjából kiváló földrajzi pozíció, kombinálva a szervezett bűnözői törekvésekkel azt eredményezte, hogy hamarosan a csoport kezébe került a Távols-Kelet illegális fegyver- és robbanóanyag-kereskedelmének meghatározó része. Janjalani professzionális szervezete igazi maffiamódszereket használt a bevételek maximalizálásának érdekében. Ennek keretében szociális fedőszervezetet hoztak létre, amely a szegények lakta Mindanao déli részére szállított nemzetközi humanitárius gyógyszerek szállítmányok elosztásának és

koordinálásának jelentős részét irányította. (Kasznár, 2020). Az al-Kaida meggyengülését követően a 2010-es évektől a csoport működésében a pénzszerző, szervezett bűnözői tevékenység – a kalózkodás, a túszejtés és emberrablás, a fegyver- és drogcsempészet, és a szexrabszolga-kereskedelem – vált dominánssá. A kalózkodásban való mind aktívabb részvétel – és a terrorcsoport elleni erős fellépési szándék – eredményezte, hogy a Sulu-tengeren elkövetett támadások végrehajtójaként a fülöp-szigeteki hatóságok és a média ma már szinte automatikusan az Abu Szajjaf Csoportot nevezik meg, mint elkövetőt. Ugyanakkor kutatások bizonyítják, hogy a térségben végrehajtott kalóztámadások jelentős részéhez nincs köze a terrorista közösségnek (Hoesslin, 2010).

Annak ellenére, hogy Duterte elnök sikeres tárgyalásokat folytatott a moro konfliktus lezárásának érdekében, és úgy tűnt, hogy a terrorizmus további értelmetlen pusztítása megállítható és megtehető a béke Mindanaón, az Iszlám Állam aktivistáinak megjelenése az országban ismét felszínre hozta a szembenállást, és a radikális moro közösségek újra a terrorizmus eszközeihez nyúlnak.

2.2.2. Indonézia

2002. október 12-én, a Bali egyik turistaközpontjában, az egyik legkedveltebb üdülővárosban, Kutában, a település legnépszerűbb szórakozóhelyének tartott Paddy's Pubban, illetve a szomszédságában található, szintén közkedvelt Sari Clubban és a közelben lévő amerikai konzulátusnál elkövetett pokolgépes merényletsorozat Ázsia eddigi legsúlyosabb terrortámadása. A kétszázket halálos áldozatot követelő, a Jemaah Islamiyah által végrehajtott terrorista akció is hangsúlyozottan mutatja, hogy Indonézia kulcsszerepet tölt be a posztmodern, globális terrorizmus fő vonulatában.

Annak ellenére, hogy az indonéz állam a világ hetedik legnagyobb gazdaságának számít, a nemzetközi szinten elfoglalt pozícióját jelentősen gyengíti a terrorista csoportok aktív tevékenysége és a radikális ideológiák nagyfokú elterjedtsége (Kasznár, 2021, pp. 51-52). Indonézia, a terrorizmus tekintetében egyértelműen az ASEAN-térség kulcsállama, amelyben a társadalmi megosztottság – a kétarcú gazdaság eredményeként széles a szociális rendszer periferiáján élő, radikalizálható, elsősorban muszlim kisebbség aránya – a szélsőséges, még 1942-ben alapított Darul iszlám tanok újjáéledését eredményezte, amelynek hatására 1981-től kezdődően a 2020-as évig nagyjából tizenöt terrorszervezet (Fair et al., 2020) több mint százhatvan terrortámadást hajtott végre. A társadalmi adottságokon túl Indonézia földrajzi sajátosságai is ideális terepet nyújtanak a terrorista szervezeteknek. A közel két millió négyzetkilométer kiterjedésű állam több mint tizennyolcezer szigetre tagolódik, amely gyakorlatilag rendvédelmi szempontból ellenőrizhetetlen viszonyokat jelent. A terrorista közösségek a sokszigetes létet mindig is előnyükre fordították, így a terrorista jellegű szervezkedések komoly történeti múltra tekinthetnek vissza az országban. A 2000-es évek eleje aztán igazi áttörést jelentett a terrorszervezetek számára, amelyek ebben az időben minden korábbinál aktívabb magatartást tanúsítottak az államban, és számos – köztük a már említett bali terrorakció – brutális terrortámadást (Erikha & Rufaedah, 2020) követtek el Indonéziában.

Az indonéziai terrorviszonyok iskolapéldáját mutatják az egész távol-keleti terrorizmus viszonyrendszerének. Az alapvetően két irányzatra osztható (Arianti, 2019) indonéz terrorcsoportok alapján egyfajta modell állítható fel, amely az egész térségre vonatkoztatható:

- konzervatív, a hagyományos al-Kaida kötődést mutató,
- radikális, az Iszlám Állam által képviselt új irányvonalat követni szándékozó terrorcsoportok.

Az indonéz terrorista közösségek kialakulása is a szovjet-afgán háborúból hazatérő, később al-Kaida kötődésű dzsihádisták tevékenységéhez köthető, amelyek egy része korábban ugyan rendkívüli brutalitással lépett fel, viszont a megújuló viszonyok között sok esetben mérsékeltek fellépésüket. Azonban egyes extrém radikális csoportok nem tudtak azonosulni a visszafogottabb fellépéssel, ezért az Iszlám Állam megjelenésével, elhagyták anyaszervezeteiket, és az új közösség keretei között folytatták tevékenységüket. Az Iszlám Állam pedig rövid időn belül jelentős teret nyert az országban. Fontos megjegyezni azonban, hogy a globális dzsihád szintjén vizsgálva az Iszlám Állam ideológiáját és tevékenységét, megállapítható, hogy az megosztó a terrorszervezetek szintjén. Így van ez Indonéziában is, ahol az Iszlám Állam térnyerése jóval több ellentétet szított az extrém dzsihád hívei között, mint amennyi újabb közös felületet teremtett (Kasznár, 2020).

Az elsősorban szalafita, Darul iszlám közösségek mély társadalmi beágyazottsággal bírnak, miközben szervezeti rendszerük, működési mechanizmusuk és kapcsolatrendszerük a hálózati modell alapján került kiépítésre. A szerteágazó társadalmi kapcsolatok, a lakosság körében meglévő jelentős arányú támogatottság rendkívüli mértékben megnehezíti az indonéz terrorcsoportok felderítését és semlegesítését. A széleskörű nemzetközi viszonyrendszer pedig nagymértékben hozzájárul a finanszírozás biztosításához, hiszen gyakorlatilag globális szintű forrásrendszer segíti tevékenységüket. A világszintű terrorfinanszírozásban való mélyégi jelenlét eredményezte, hogy az ASEAN-országok közül Indonézia a legaktívabb szereplője a nemzetközi terrorfinanszírozás elleni fellépésnek. Jakarta számos globális terrorfinanszírozás elleni fórum tagja, és a kiterjedt államközi együttműködésen túl számottevő hazai – komplex rendvédelmi és egyéb intézményi keretek között zajló – tevékenységet is folytat a tárgyban. Az indonéz terrorellenes fellépés vizsgálatakor azonban nem szabad elmenni amellett a tény mellett, hogy számos jogvédő szervezet egybehangzó állítása szerint úgy a terrorfinanszírozás elleni szűkített, mint a terrorizmus elleni generális fellépés során jelentősen sérülnek az emberi jogok. Erős kritika éri úgy a jogszabályi kereteket, mint magát az azt végrehajtani hivatott intézményrendszert, illetve magát a végrehajtás módszerét is. A jogvédő szervezetek felróják az indonéz hatóságoknak, hogy az elmúlt bő tíz év során több mint százhusz főre tehető azoknak a száma, akik, mint terrorgyanus személyek veszítették életüket a szolgálatok fellépése során, míg legkevesebb negyven embert jogellenesen vettek őrizetbe, akiknek közel a felét kényszervallatásnak is alávetették (Kusuma et al., 2019). Az indonéz hatóságok a jogvédőktől érkező vádakra a legtöbb esetben nem reagálnak.

Az indonéz terrorellenes fellépés fontos szegmenseként jelenik meg a kiberterror elleni fellépés, azonban természetesen Indonézia esetében is igaznak tekinthető, hogy a védekezés terén még mindig nincs meg a társadalmi tudatosság (Kasznár, 2018, p. 106). Az ország gazdaságának egyik húzóágazata az információtechnológia, a terrorcsoportok társadalmi beágyazottságának eredményeként pedig a radikális csoportok aktivistái megtalálhatók az ágazat minden részterületén, ezáltal a szélsőséges internetes tartalmak megjelenítése, és az esetleges közvetlen kibertámadás veszélye jelentős.

Indonézia, az egész ASEAN-térség, egyben az egész dél- és délkelet ázsiai régió legjelentősebb terroriszervezete a Jemaah Islamiyah. A 2002-es, Balin elkövetett terrortámadásért is felelős, Darul iszlám tanokat követő szalafita szervezet 1993-ban alakult. A terrorcsoport a globális terrorhálózat egyik legjelentősebb háttérszervezete is, így aktivistái gyakorlatilag bármely terrorcsoport együttműködőjeként, bárhol a világban feltűnhetnek.

A Jemaah Islamiyah gyökerei az 1960-as évekig vezethetők vissza. A Darul ideológián radikalizálódott dzsihádisták nagy számban csatlakoztak a szovjetek ellen Afganisztánban harcoló csapatokhoz, majd hazatérve tudásukat átültették a megalakuló Jemaah Islamiyah kiképző akadémiáiba. Hamarosan a terroriszervezet akadémiái és kiképzőtáborai a globális terrorista közösségek elitiskolái lettek.

A Jemaah Islamiyah ismertsége és szerteágazó kapcsolatrendszere révén jelentős adományokhoz jut – a terrorcsoport nagyszámú iszlám jótékonyági alappal tart kapcsolatot, amelyek között orvosi, valamint iszlám segítségnyújtó szervezetek is megtalálhatók – a világ minden tájáról, valamint a zavartalan működés biztosításához a tagoktól hozzájárulást is szed, miközben részt vesz a régió illegális fegyverkereskedelmében, és egyéb szervezett bűnözői tevékenységből is jelentős bevételekhez jut, azonban sokkal lényegesebb, hogy a szervezet képes önfinanszírozásra is. A nagy gyorsasággal, azonban koordinálatlanul fejlődő – így korrump és szabályozatlan – indonéz gazdaság megteremtette a lehetőséget arra, hogy a terrorcsoport fedőcégeket hozzon létre, amelyeknek a bevételük 10%-át kell befizetniük a terrorcsoport kasszájába.

A Jemaah Islamiyah, mind a finanszírozását, mind tevékenységét, mind a szervezeti rendszerét tekintve egyedülálló, modell értékű szervezete a nemzetközi terrorizmusnak, nem nagy bátorság kijelenteni, hogy tulajdonképpen a világ jelenleg legprofesszionálisabb módon felépített, valamint üzemeltetett terrorista szervezete.

A terrorcsoport tevékenységének alapja, hogy elsősorban olyan célpontokat támad, amelyek nagy hírértékűnek számítanak, vagyis megalapozzák a szervezettől való félelmet, ezáltal pedig az eladhatóságát. Nem szabad elfelejteni, hogy az egyes terrorcsoportok jobbára egymás riválisai is, hiszen az a közösség számíthat nagyobb támogatásra, amelyik nagyobb hírértéket, nagyobb megfélemlítő erőt képes elérni a tevékenységével. Ennek szellemiségében a Jemaah Islamiyah – a régiós vetélytársaktól némileg eltérően – elsősorban a puha célpontok támadására szakosodott.

A szervezeti felépítését tekintve a Jemaah Islamiyah alapvetően földrajzi alapon szerveződik, amely rendszerben minden egység jól körülhatárolt feladatrendszerrel bír. Az egyes területi egységek nagyon szoros alá-, fölérendeltségi viszonyban, hierarchikusan szerveződve tevékenykednek, ahol az egyes területi egységek szabályozása nagyon szoros földrajzi előírásokat is tartalmaz. A központi irányítást azonban egy gyakran baráti és családi kapcsolatokon alapuló szűk kör végzi, akik között még ma is megtalálhatók az afgán-orosz háború veteránjai.

A 2010-es évek közepén az indonéz hatóságok úgy vélték, hogy a Jemaah Islamiyah szervezetét a vezetők folyamatos likvidálásának eredményeként sikerült felszámolni, azonban a terrorcsoport bebizonyította, hogy képes megújulni. A 2010-es évek második felében a korábban elvesztett ve-

zetők helyére fiatal, agilis, és kifejezetten fanatikus fiatalokat állítottak, akik új lendületet adtak a szervezetnek, visszaemelve ezáltal a terrorcsoportot és Indonéziát is a globális terrorizmus térképére.

2.2.3. Malajzia

Malajziában hagyományosan a terrorizmus jelenléte nem meghatározó, a hazai radikalizálódási szint alacsony, azonban mind Indonéziából, mind pedig Thaiföldről szivárognak át terrorista csoportok, amelyek reális terrorveszélyt hordoznak magukban, és időről időre képesek egy-egy radikális maláj közösséget is szélsőséges tevékenységre bírni. Ezen túlmenően, jelen vannak a maláj államban szeparatista közösségek is, amelyek elsősorban a központi területektől távol eső, Borneón található országrészekben aktívak.

A 2010-es évek második felében a maláj állam területén nem történt sem az al-Kaidához, sem az Iszlám Államhoz köthető terrorcselekmény, ennek ellenére az országról mégis kijelenthető, hogy az a terrorista csoportok, többek között az Iszlám Állam, az al-Kaida, az Abu Sayyaf Csoport forrás- és tranzitállama, míg a Jemaah Islamiyah-nak forrás- és tranzitállama, valamint részben cél-országa is (Kasznár, 2020). Malajzia tranzitország jellege abból eredeztethető, hogy az indonéziai és a fülöp-szigeteki kiképző táborokba utazó „terrorista-tanoncok” céljuk elérése érdekében át kell, hogy keljenek a maláj államon. Jelentős továbbá azoknak az átkelő terroristáknak is az aránya, aki azért jelennek meg Malajziában, mert a tevékenységi színhelyüknek számító európai, afrikai és közel-keleti országokból a dekonspiráció, vagy a letartóztatás elkerülése miatt biztos helyre – Dél- és Délkelet-Ázsia államai – kell menekíteni őket ideiglenes bűvőhelyre. Malajzia számos olyan, jobbára a Sulu-tengeren található, úgynevezett átutazási ponttal rendelkezik, amelyek földrajzi adottságaikból adódóan közkedveltek a terroristák között. Ezen túlmenően a maláj reptereken is számos terrorista, illetve terrorkötődésű személy megfordul. A maláj rendvédelmi erők mind az átutazási pontokat, mind pedig a légikikötőket egyre fokozottabb ellenőrzés alá vonják, amely azt eredményezte, hogy az elmúlt években több igazolt terroristát és terrorizmussal gyanúsított személyt vettek őrizetbe az országban. A terrorizmus nemzetközi hálózatosodását jól jelzi az is, hogy az elmúlt években Malajziában terroristaként vagy terrorista kötődés gyanújával őrizetbe vett egyének, többek között Egyiptomból, Indiából, Indonéziából, valamint Tunéziából érkeztek az országba. A Malajziában elkövetett támadások elemzése azt mutatja, hogy a maláj állam nem áll a nemzetközi szinten is meghatározó terrorista közösségek fókuszában (Vanar & Lee, 2019), azonban a dél- és délkelet ázsiai terrorista csoportok gyakori – elsősorban pénzszerző akciókban (kalóztámadás, emberrablás) manifesztálódó – célpontjaként jelenik meg az ország. A külföldről érkező terrorcsoportok közül a legaktívabb az indonéz Jemaah Islamiyah, amely terrorista csúciszervezet jelentős bázisokat épített ki a maláj felsőoktatási intézményekben, és sikeres toborzómunkát folytatva nagy számban bír rá maláj fiatalokat, hogy azok a terrorista közösség keretein belül keressék a boldogulásukat.

Bár számos hazai szerveződésű terrorista csoport tevékenykedik az országban, azok közül igazából egy, a Malajziai Mudzsáhid Csoport (Kumpulan Mujahidin Malaysia, KMM) bír kiemelt relevanciával. A KMM alapító bázisát is afganisztáni veteránok alkották, akik egy Malajziára, Indonéziára,

Thaiföldre és a Fülöp-szigetekre kiterjedő iszlám kalifátus megteremtését tűzték ki célul. Az alapító tagok kötődéséből adódik, hogy a KMM is eredetileg al-Kaida kötődésű szervezet, amelynek egyes, szélsőségesen radikális tagjai azonban az Iszlám Állam aktivistáiként váltak ismertté.

2.2.4. Mianmar

A volt Burmában elsősorban két alapra vezethető vissza a terrorveszély: fegyveres szakadár csoportokra, illetve etnikai és vallási összecsapásokra, amelyeket leginkább a buddhista-muzulmán szembenállás okoz.

A becslések szerint, a buddhista többségű Mianmarban, a fegyveres szeparatista harcosok száma bőven meghaladja, az 50.000 főt. A harcosok nagyrészt taktikailag jól képzett, professzionális képességekkel rendelkező, gyakran széles harci tapasztalattal rendelkező, reguláris haderőkre emlékeztető harcmodort alkalmazó személyek, illetve ezek csoportja. Ebből is adódhat, hogy gyakran a mianmari terrortevékenység polgárháborús sajátosságokat visel magán.

Az egyes radikális közösségek sajátossága, hogy az erőszakos fellépésük gyakran nem csak a központi kormányzat ellen irányul, hanem legtöbbször egymás ellen is folyamatos fegyveres harcot folytatnak. Ennek eredményeként az ország területén bárhol, bármikor és bárkik között kitörhet fegyveres konfliktus.

Ugyanakkor, az egyes közösségek cselekedetei messze túlmutatnak a szakadár csoportok polgárháborús tevékenységén, mivel közvetlen kapcsolatban állnak a nemzetközi terrorizmus meghatározó szervezeteivel. Mianmar geostratégiai meghatározó szerepet tölt be mind az Al-Kaida, mind pedig az Iszlám Állam dél- és délkelet ázsiai terjeszkedési terveiben, illetve az ország kulcsfontosságú az utánpótlási útvonalak tekintetében is. Az al-Kaida és az Iszlám Állam kommunikációjában a buddhista mianmari vezetés erőszakos fellépése a muszlim rohingja kisebbséggel szemben a muszlim-buddhista szembenállás szerves részeként jelenik meg. Ezáltal a nemzetközi terrorszervezetek olyan kontextusba helyezik a rohingja-kérdést, amelyben az, az egész Indiai-szubkontinensre kiterjedő iszlám dzsihád részeként jelenik meg (Bashar, 2019). A mianmari kormányzat gyakran kihasználja a nagy terrorista csoportok kommunikációját, és összemossa azt a rohingják által az elmúlt évtizedekben indított fegyveres felkelésekkel, ezáltal terroristának titulálva a muzulmán népcsoportot, amely egyben megteremti a háttérét a rohingják elleni fellépésnek is. A folyamat azonban öngerjesztő, a rohingják elnyomása mindinkább fokozza a nemzeti függetlenedési törekvéseket, egyben a népcsoport mind több tagját juttatja egyre közelebb a terrorista szervezetekhez. Az al-Kaida a 2010-es évek eleje óta végez aktív propaganda, illetve toborzó tevékenységet az ország területén – valamint a Bangladesbe menekült rohingják között –, míg 2017-ben az Al-Kaida az Indiai-szubkontinens (Al-Qa’ida in the Indian Subcontinent, AQIS) régiós szervezet feladatul kapta a központi vezetéstől, hogy terrortámadásokat hajtson végre Mianmarban a rohingjákat a minamari hadsereg részéről ért támadások miatt (Country Reports on Terrorism, 2019).

3. Kalózkodás – terrorfinanszírozás

A délkelet-ázsiai térségben évszázados hagyományokkal rendelkező kalózkodás és tengeri rablás kérdését mindeddig nem oldották meg megfelelően. A tengeri szállítási útvonalak biztosítását az egész térségben, különösen a Malaka-szorosban és a Sulu-tengeren, nehezen tudják szavatolni az érintett államok. Ennek is tulajdonítható, hogy 2020-ban, a Covid-19 vírus eredményeként tomboló világjárvány hatására bekövetkező, romló térségbeli foglalkoztatási mutatók eredményeként, mintegy 34 kalóztámadás történt csak a Szingapúri-szoros területén, amely fél évtizedes csúcst jelent (Subkhi, 2021). Míg világviszonylatban a kalóztámadásnak minősített bűncselekmények mintegy 80%-a horgonyzó hajók ellen történik, elsősorban tolvajlási célzattal, addig a térségben az utóbbi időkben történő akciók nagyszabású, kifinomult – katonai koordinációt és aprólékos tervezést igénylő – támadásokat jelentettek a tengeren lévő hajók ellen (McCauley, 2019). A megélhetési nehézséggel küzdő emberek számára ugyanis kiváló pénzkereseti formát jelent a gyakorlatilag ellenőrizhetetlen, nyílt tengereken folytatott kalóztevékenység. Az ASEAN-államok felségvizein kialakult, hagyományosan a szervezett bűnözői körök tevékenysége által keltett válsággócok, az egész glóbusz számára jelentősek, vonzó célpontok lehetnek a kereskedelmet akadályozó vagy abból hasznot remélő csoportosulások, csakúgy, mint a globális válságot előidézni vágyó szervezetek számára (Vörös, 2014, p. 129). Valójában nem csak vonzóak lehetnek, hanem azok is, hiszen a térség terrorszervezetei, sok esetben kiszorítva a szervezett bűnözői köröket a kalóztevékenység folytatását közvetlen terrorfinanszírozási eszköznek tekintik.

A nemzetközi jog által biztosított keretek nem jelentenek alkalmas megoldást a térség kalóztevékenységének visszaszorítására. Sem az „Egyesült Nemzetek Tengerjogi Egyezménye” (United Nations Convention on the Law of the Sea, UNCLOS), sem pedig az „Egyezmény a tengeri hajózás biztonságára elleni jogellenes cselekmények visszaszorításáról” (Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Maritime Navigation, SUA) nem biztosítja a preventív fellépés lehetőségét (Amri, 2013, p. 15). Az UNCLOS szabályozásával alapvető gondot jelent, hogy annak szabályozása elsősorban a nyílt vizekre vonatkozatható. A szerződés 101. cikkelye, amely a kalózkodás definícióját tartalmazza, ugyanis a kalóztevékenységet kategorikusan nyílt vízi eseményként rögzíti (UNCLOS, pp. 60-61). A jogalkotók ezt a hiányosságot azért sem korrigálták, mert a SUA egyezményt alkalmasnak látták ennek a hiátusnak a pótlására, csakhogy a problémakörrel leginkább érintett két ország – Indonézia és Malajzia – nem tagja a SUA egyezménynek.⁷

A 2003-ban elfogadott „II. ASEAN Megállapodási Nyilatkozatban” (Declaration of ASEAN Concord II) – amelyet Bali Concord II-nek is neveznek –, államközi szinten ismerték el, hogy a terrorizmus elleni küzdelem jelentős átfedést mutat a transznacionális bűnözés más területeivel, mint például a pénzmosás, a kábítószer- és emberkereskedelem, illetve a kalózkodás (Nasu & Tan, 2016, pp. 1222).

⁷ Az ASEAN államok közül Thaiföld sem írta alá a szerződést.

A kalózkodással kapcsolatosan megállapítható, hogy annak problematikája évszázados múltra tekint vissza a régióban, azonban különös biztonsági kockázatokat jelent, hogy az utóbbi évtizedekben a terrorista csoportok egy része az önfinanszírozás egyik lehetséges eszközeként tekint rá. Az ASEAN-államok által, az eddigiekben hozott kalózkodás elleni intézkedések bár dicséretesek, azonban nagy valószínűséggel sem rövid, sem pedig hosszabb távon nem lesznek elégségesek a kalózkodás, és az ezen keresztül megvalósuló terrorfinanszírozás megakadályozására.

4. Konklúzió

Összegzésként elmondható, hogy ASEAN-államok közül a Fülöp-szigeteken, Indonéziában, Malajziában, Mianmaron és Thaiföldön van jelen a terrorizmus, és ezek az országok a nemzetközi terrorhálózatok tevékenysége által súlyosan érintett országok.

A terrorizmus elleni fellépést azonban számos tényező nehezíti. A terrorizmus ASEAN-on belüli kezelésének akadályai közé tartoznak a nézőpontok és a nemzeti érdekek közötti különbségek. Ez abban nyilvánul meg, hogy a tagállamok nem közelítik meg, és nem kezelik egységesen a terrorizmust (Hamzani et al., 2020, p. 112). Minden egyes állam a saját felfogásában, a saját belső szabályzói alapján lép fel az általa terroristának tekintett személyekkel és csoportokkal szemben (Wicaksana Prakasa et al., 2021, p. 347). Ebből adódó alapprobléma, hogy hullámszik az együttműködés. A kooperációt tovább nehezíti, hogy az ASEAN-államokban folyamatosan fokozódik a nacionalizmus (Ahmad et al., 2021, p. 235). A nacionalista elvárásoknak való kormányzati megfelelési szándék is eredményezheti, hogy nagyrészt hiányzik a jogharmonizációs szándék, amely hiányosság nagymértékben korlátozza az államok közötti szinten koordinált terrorellenes fellépést.

Egyes szakértők szerint az ASEAN-államoknak transznacionális keretek között kellene reagálni a régió biztonsági kihívásaira, különben a szervezet elveszíti azt a „kevéske” hitelességét, amivel ezen a téren rendelkezik a nemzetközi porondon, hiszen a globális politikában most is sokan úgy tekintenek az ASEAN-ra, mint egy biztonságpolitikai „talking shop”-ra (Southgate, 2015).

A régiót érintő súlyos terrorista fenyegetés csak az egyes államok hazai és nemzetközi jogi harmonizációja, és az információcserén túlmutató kooperatív együttműködésen alapuló terrorellenes fellépéssel kezelhető. A sikerhez szükséges, hogy a tagállamok egymás iránti bizalma fokozódjon, túl tudjanak lépni a korábbi nézeteltéréseken, és legyőzve a sértettséget, olyan közös intézményrendszert hozzanak létre, amely hatékony eszközöket tud felmutatni a terroristacsoportokkal szemben. Nem mellékes, hogy a 21. századi elvárásokhoz és szükségletekhez kell igazítani az egyes terrorellenes szolgálatok, továbbá a terrorizmus elleni küzdelemben részt vevő egyéb intézmények struktúráját és képességeit.

Végezetül, a legfontosabb a terrorizmus kiváltó okainak felszámolása, amely nélkül bármely egyéb terrorellenes fellépés hatástalannak fog bizonyulni. Az ASEAN-térség államai előtt hosszú út áll, hogy a globalizációs folyamatokat az egyes országok lakosai elfogadják, amely azonban csak abban az esetben valósulhat meg, ha a társadalmi, gazdasági különbségek csökkennek, szűkül a periférián élők száma, ezáltal pedig hatékony deradikalizációs programok kerülhetnek megvalósításra.

Felhasznált irodalom

- ACCT – Asean Convention On Counter Terrorism* (2013). <https://asean.org/wp-content/uploads/2021/01/ACCT.pdf>
- Ahmad, Ab., Salleh, M. & Ladiqi, S. (2021). China-ASEAN Disputes on South China Sea and the Implication of US Involvement. *International Journal of Contemporary Management*, 8(2), 235-247.
- Amri, A. (2013). Combating maritime piracy in Southeast Asia from international and regional legal perspectives: challenges and prospects. University of Wollongong, Faculty of Law, Humanities and the Arts papers. <https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2062&context=lhapapers>
- ARF – ASEAN Regional Forum*. <https://www.dfat.gov.au/international-relations/regional-architecture/asean-regional-forum-arf>
- ARF Statement on Cooperation Against Piracy and Other Threats to Security*. ASEAN <https://asean.org/arf-statement-on-cooperation-against-piracy-and-other-threats-to-security/>
- Arianti, V. (2019). What Next for Indonesian Militant Groups? *RSIS Commentary No. 185*. <https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2019/09/CO19185.pdf>
- Bashar, I. (2019). Rohingya Crisis and Western Myanmar's Evolving Threat Landscape. *Counter Terrorist Trends and Analyses*, 6, 14-18.
- Brimelow, B. (2017, november 04). ISIS is losing its grip in Iraq and Syria, but here are 9 places where it's still a threat. *Business Insider*. <https://www.businessinsider.com/isis-losing-in-iraq-syria-9-places-where-its-still-a-threat-2017-11>
- CIA. *CIA – The World Factbook*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook>
- U. S. Department of State (2019). *Country Reports on Terrorism 2019*. <https://www.state.gov/reports/country-reports-on-terrorism-2019/>
- Declaration of ASEAN Concord II (Bali Concord II)*. ASEAN <https://asean.org/speechandstatement/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii/>
- Domingo, F. (2013. december 02). The Leadership Crisis in the Communist Party of the Philippines-New People's Army. *Small Wars Journal*. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/the-leadership-crisis-in-the-communist-party-of-the-philippines-new-people%E2%80%99s-army>
- Erikha, F. & Rufaedah, A. (2020). Dealing with terrorism in Indonesia. In M. M. Aslam & R. G. Rohan (Eds.), *Terrorist Rehabilitation and Community Engagement in Malaysia and Southeast Asia*. (pp. 131-138.) Routledge.
- Fair, C. C., Hwang J. C. & Majid M. A. (2019. szeptember 25). The pious or the doctrinaire? who supports suicide terrorism in Indonesia? *Asian Security*. http://christinefair.net/pubs/Indonesia_AS.pdf

- Febri Wilujeng, N. & Risman, H. (2020). Examining Asean our Eyes Dealing with Regional Context in Counter Terrorism, Radicalism, and Violent Extremism. *PEOPLE: International Journal of Social Sciences*, 6(1), 267-281. <https://doi.org/10.20319/pijss.2020.61.267281>.
- Febri Wilujeng, N., Swastant, Y. & Joostensz, T. (2021). Counter-Terrorism Cooperation in the Asean Regional Forum (Arf) From The Perspective of Indonesia Defense Diplomacy. *Jurnal Pertahanan: Media Informasi ttg Kajian & Strategi Pertahanan yang Mengedepankan Identity, Nasionalism & Integrity*, 7(2), 205-216. <https://doi.org/10.33172/jp.v7i2.728>.
- Franco, J. (2021. augusztus 16). *Business as usual for regional counter-terrorism strategies in Southeast Asia*. Philippine Strategic Forum. <https://www.stratforumph.com/post/business-as-usual-for-regional-counter-terrorism-strategies-in-southeast-asia>
- Hamzani, A., Yunus, N. & Aravik, H. (2020). The Trend to Counter Terrorism in ASEAN. *Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems*, 12(7), 105-113. <https://doi.org/10.5373/JARDCS/V12I7/20201990>
- Hasanah, A., Subroto, D., Muhammad, F. & Amin, M. (2019). Analysis of Asean Convention on Counter Terrorism. https://www.researchgate.net/publication/330279743_ANALYSIS_OF_ASEAN_CONVENTION_ON_COUNTER_TERRORISM
- Hendroy, F. (2018). ASEAN Political Security Community (APSC) on Counter-terrorism: Roles and Obstacles. *Jurnal Ilmiah Hubungan Internasional*. 14. 163-174. <https://doi.org/10.26593/jihi.v14i2.2982.163-174>.
- Hernandez, E. (2019. november 15). Duterte Regime: A propaganda war with dire consequences. *Liberation*. <https://liberation.ndfp.org/tag/new-peoples-army/>
- Hoang, N. H. (2022). *Asean and the rise of China perspective from Thailand*. https://www.researchgate.net/publication/359773697_Asean_and_the_rise_of_China_perspective_from_Thailand
- Hoesslin, K. von (2010). Assessing maritime security incidents in the Philippines from an operational perspective. *Strategic Insights*, 29. 18-21.
- Kasznár A. (2018). *A kibervédelem fontossága a terrorelhárítás jelenlegi és jövőbeni rendszerében*. *Belügyi Szemle*, 66(2), 106-114.
- Kasznár A. (2021). *Gondolatok az indonéziai terrorizmusról és annak hátteréről*. *Szellem és Tudomány*, 11(2), 51-58.
- Kasznár, A. (2020). *Kína és a Távol-Kelet posztmodern ellensége: a terrorizmus*. Kairosz Kiadó.
- Kusuma, A. J., Warsito, T., Surwandono, S., Muhhamad, A., Hidayati, M. & Madani, M. (2019). The Construction of the Indonesian Government's Repressive Counter-Terrorism Policy. *Jurnal Ilmu Pemerintahan* 3(2), 107-125.
- Liliansa, D. (2021). *ASEAN's definition of "maritime security"*. Asia Maritime Transparency Initiative. <https://amti.csis.org/asean-conceptualizations-of-maritime-security/>
- Macas, T. (2016. november 30). Duterte to Maute group: Do not force my hand into war. *GMA News Online* 2016. <https://www.gmanetwork.com/news/news/nation/590723/duterte-to-maute-group-do-not-force-my-hand-into-war/story/>
- McCauley, A. (2019). The Most Dangerous Waters in the World. *Time*. <https://time.com/piracy-southeast-asia-malacca-strait/>
- Mears, P. (2016). *Downfall of Abu Sayyaf. Conference: World Counter Terrorism Conference*. https://www.researchgate.net/publication/310385545_The_in_depth_look_at_the_Downfall_Of_the_Abu_Sayyaf_Look_into_Terrorism_In_The_Philippines_and_the_connection_to_Worldwide_Terrorism
- Nasu, H. & Tan, S. (2016). ASEAN and the Development of Counter-Terrorism Law and Policy in Southeast Asia. *The University of New South Wales Law Journal*, 39. 1219-1238.
- OECD (2013). *OECD Glossary of Statistical Terms*. <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1121>
- Parameswaran, P. (2018. január 27). What's Next for the New ASEAN 'Our Eyes' Intelligence Initiative? *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2018/01/asean-launches-new-our-eyes-intelligence-initiative/>
- Pasya, M & Widowaty, Y. (2021). Myanmar Coup and Connections of International Network Terrorism Affiliate in Transnational Legal View. *Unram Law Review*, 5, 129-145. <https://doi.org/10.29303/ulrev.v5i2.167>.
- Ritonga, H. (2022). *The ASEAN Way Concept as an Effective Conflict Resolution Mechanism*. https://www.researchgate.net/publication/359710318_The_ASEAN_Way_Concept_as_an_Effective_Conflict_Resolution_Mechanism
- Ritonga, Y., Basri, S. & Rahmaddhani, T. (2020). The Implementation of the ASEAN Convention on Counter Terrorism in Preventing Terrorism for ASEAN Countries. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.16571.98081>.
- Rose, G. & Nestorovska, D. (2005). Towards an ASEAN counter-terrorism treaty. *Faculty of Law - Papers. Singapore Year Book of International Law*, 9, 157-189.
- Southgate, L. (2015, július 08). Piracy in the Malacca Strait: Can ASEAN Respond? *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2015/07/piracy-in-the-malacca-strait-can-asean-respond/>
- International Maritime Organization (IMO). *SUA – Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation, Protocol for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf*. <https://www.imo.org/en/About/Conventions/Pages/SUA-Treaties.aspx>
- Subkhi, S. (2021. szeptember 24). *Robbery and Piracy in Sea (South-East Asia): Protecting the Sea Lanes of Communication (Sloc)*. <https://asc.fisipol.ugm.ac.id/2021/09/24/robbery-and-piracy-in-sea-south-east-asia-protecting-the-sea-lanes-of-communication-sloc/>
- Suhirwan, S. (2020). Opportunities and Optimization of the Our Eyes Initiative as the Strategy for Counter-Terrorism in ASEAN. *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Law and Political Sciences*, 13(1), <https://doi.org/13.10.5281/zenodo.3607720>.

- UNCLOS – United Nations Convention on the Law of the Sea. https://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf
- Vanar, M. & Lee, S. (2019. június 18). 10 fishermen feared kidnapped by Abu Sayyaf gunmen off Lahad Datu waters. *The Star*. <https://www.thestar.com.my/news/nation/2019/06/18/10-fishermen-feared-kidnapped-by-abu-sayyaf-gunmen-off-lahad-datu-waters/>
- Vörös Zoltán. (2014). *Kínai sakkjátszma*. IDRResearch Kft./Publikon Kiadó.
- Wibisono, A. & Kusumasomantri, A. (2020). Assessing the Expectations and Limitations of ASEAN-EU Counter-Terrorism Cooperation. *JAS (Journal of ASEAN Studies)*, 8, 61-80. <https://doi.org/10.21512/jas.v8i1.6171>.
- Wicaksana Prakasa, S., Al-Fatih, S. & Haqqi, A. (2021). Terrorism Eradication in ASEAN Countries: Human Rights Perspective. *AL-IHKAM: Jurnal Hukum & Pranata Sosial*, 16, 327-361. <https://doi.org/10.19105/al-lhkam.v16i2.5021>.

SZAKÁLI MÁTÉ

Indonézia, mint a „Világ Tengeri Tengelye”
elképzelés – szakpolitikai látélet

INDONÉZIA, MINT A „VILÁG TENGERI TENGELYE” ELKÉPZELÉS – SZAKPOLITIKAI LÁTLELET

SZAKÁLI MÁTÉ¹

Absztrakt

A Világ Tengeri Tengelye (VTT) elképzelés jelentős evolúciós lépésnek tetszik az indonéz (kül)politikai és (kül)gazdasági gondolkodásban, ám a végrehajtása aránytalanul lassúnak és kevésbé eredményesnek bizonyul. Jelen tanulmány egy szakpolitikai látleletet céloz felvenni a Suharto-korszak óta legambiciózusabb indonéz külpolitikai stratégiaként is értelmezhető vízió relatív kudarca hátterének ok-okozati összefüggéseiről, a nemzetközi kapcsolatok elméletei neoklasszikus realizmus iskolájának és a külpolitika-elemzés módszertanának a segítségével. Az írás először a neoklasszikus realizmus diskurzusára összpontosít a külpolitika-elemzésben, majd főbb téziseit vonatkoztatja Indonézia esetére. A VTT, mint szakpolitika megvalósításának vizsgálata az elnök politikai énjét és külpolitika iránti attitűdjét, valamint a végrehajtás bürokratikus és intézményi problémáit, mint közbenső változókat tárgyalja. A tanulmány konklúziója, hogy a VTT külpolitikai megvalósításának viszonylagos kudarca nem a külső fenyegetések determinisztikus terméke, hanem azt belföldi szakmai és bürokratikus tényezők okozzák.

Kulcsszavak: Indonézia, Világ Tengeri Tengelye, külpolitika-elemzés, neoklasszikus realizmus

Abstract

The Global Maritime Fulcrum (GMF) concept can be seen as a significant evolutionary step in Indonesian political and economic thinking, but its implementation is proving disproportionately slow and less effective. This paper aims to provide a policy insight into the causal background to the relative failure of what could be interpreted as the most ambitious Indonesian foreign policy strategy since the Suharto era, drawing on the neoclassical realist school of international relations theory and the methodology of foreign policy analysis. The paper first focuses on the discourse of neoclassical realism in foreign policy analysis and then applies its main theses to the case of Indonesia. As intervening variables the analysis of the GMF implementation discusses the president's political self and his attitude towards foreign policy, as well as the bureaucratic and institutional problems of GMF-policy. The paper concludes that the relative failure of GMF foreign policy implementation is not a deterministic product of external threats but is caused by domestic political and bureaucratic factors.

Keywords: Indonesia, Global Maritime Fulcrum, foreign policy analysis, neoclassical realism

1. Bevezetés

Indonézia idén ünnepli a Djuanda-kiáltvány kiadásának 55. évfordulóját, mely kormányfői nyilatkozat a korabeli tengerjog rendelkezései ellenére egyoldalúan, egységes és oszthatatlan szigetországnak nyilvánította a több ezer elszórt kisebb és nagyobb, lakott és lakatlan szigetből álló délkelet-ázsiai országot (Yuda, 2017). Az ENSZ tengerjogi egyezményében (1982) is kodifikált indonéz szigetország definíció a tenger az egységállam Indonézia számára betöltött jelentősége formalizálásának tekinthető, hiszen az „anyaország” kifejezés indonéz megfelelője a „*Tanah Air*” szó szerinti jelentése „föld (és) víz”.²

Mindazonáltal a tengerügyek átfogó, a nemzetstratégiai dokumentumokba formálisan integrált és az indonéz külpolitika egyik alapját képező szakpolitikai vízióvá csupán Joko Widodo (továbbiakban bevett elnevezésén Jokowi)³ elnök hivatalba lépése (2014) után váltak. Indonézia tengeri identitásának megerősítése és tengeri potenciáljának kiaknázása Jokowi egyik központi kampányígérete volt,

² Indonézia a világ legnagyobb szigetországa, amely 17 499 szigetből áll Sabangtól Meraukéig. Teljes területe 7,81 millió km², amely 2,01 millió km² szárazföldből, 3,25 millió km² óceánból és 2,55 millió km² kizárólagos gazdasági övezetből áll. A partvonal 95 181 km² hosszú, kiemelt stratégiai helyzetben: Ázsia és Ausztrália kontinensek, valamint az Indiai- és a Csendes-óceán között az Egyenlítő mentén. Szigetországgként a tenger, illetve a tengeri és a tengerészeti ágazatok stratégiai jelentőségük Indonézia számára ideológiai, politikai, gazdasági, társadalmi-kulturális, jogi, környezetvédelmi, védelmi és biztonsági szempontokból (Muhar, 2017).

³ Jokowi (1961-) a hivatalosan a *Pancasila* államideológián alapuló, a nyugati fogalomkör alapján jobbra balközép nacionalista és populista politikát követő Indonéz Harc Demokrata Pártja (*Partai Demokrasi Indonesia Perjuangan*, PDI-P) párt jelöltjeként nyerte meg az elnökválasztást 2014-ben a leadott szavazatok 53,5%-val, 2019-ben az 55,5%-val (Maharani & Aritonang, 2014; Zunita, 2019).

¹ Szakáli Máté, külső munkatárs, Külügyi és Külgazdasági Intézet

amelynek teljesítésére meghirdette az országot a „Világ Tengeri Tengelyévé”⁴ (továbbiakban VTT) alakító elképzelését.

A VTT egyszerre tetszik jelentős evolúciós lépésnek az indonéz külpolitikai és külgazdasági gondolkodásban, illetve releváns és adekvát reakciónak a hatalmi egyensúly globális változására. Végrehajtása mégis aránytalanul lassúnak és kevésbé eredményesnek bizonyul.⁵ A nyolc évvel ezelőtti meghirdetése óta a VTT keretében eddig megvalósuló projektek főként a belföldi gazdasági érdekekre összpontosítottak, a külső fenyegetések minimalizálása és a stratégiai előnyyszerzés lehetőségeinek maximalizálása helyett. Eközben maga a VTT-narratíva relatíve marginalizálódott a 2019-ben újraválasztott elnök nyilvános beszédeiben és kormánya stratégiai dokumentumaiban, az ország a nemzetközi szinten megjelenített önképének a hangsúlya Indonézia „tengeri nemzet” mivoltáról⁶ a „fejlődő ország” státuszára módosult.

Jelen tanulmány egy szakpolitikai láttelepet céloz fölvenni a Suharto-korszak (1966-1998) óta legambiciózusabb indonéz külpolitikai stratégiaként is értelmezhető vízió relatív kudarcá háttérének ok-okozati összefüggéseiről, a nemzetközi kapcsolatok elméletei neoklasszikus realizmus iskolájának és a külpolitika-elemzés módszertanának a segítségével. A tanulmány az indonéz elnök, illetve kormánya 2014 és 2022 közötti releváns megnyilvánulásait és intézkedéseit vizsgálva arra a kérdésre keresi a választ, mi okozhatja Indonézia a Világ Tengeri Tengellyé alakításának sikertelenségét? Az elemzés a politikai döntéshozatal szintjén törekszik a kérdés megválaszolására, figyelmet fordítva a politikai kommunikáció és a politikai cselekvés közötti esetleges eltérésekre. Ennek érdekében az

4 Az angol nyelvű, és az alapján a nemzetközi és magyar szakirodalom, illetve sajtó általában a *Global Maritime Fulcrum*, globális tengeri támaszpontnak fordítható kifejezést használja a vízióra. Jelen írás az eredeti indonéz elnevezés (*Poros Maritim Dunia*) szó szerinti magyar fordítását alkalmazza a fogalom eredeti értelmének és utalásainak megőrzését célozva. A koncepció indonéz elnevezése alapján ugyanis legalább kétféle tengeri tengely (eszmei és kereskedelmi) különböztethető meg: a közvetítő és a központi. Indonézia elhelyezkedése alapján jelenleg a délkelet-ázsiai közvetítő tengeri tengely szerves részét képezi, ám ez valójában közelmúltbeli fejlemény. A nacionalista politikai kommunikáció által idealizált indonéz államelődök ugyanis kettős, közvetítő és központi tengely szerepeket, illetve funkciókat töltöttek be. A köztes tengelynek a Malaka Szultánátus (ca. 1400-1511), míg a központi a Maluku-szigetek (európai elnevezése a Füszer-szigetek) államai tekinthetők (Prasetia, 2015). Az európai gyarmatosítók eltérő fellépései, a szárazföldi orientációjú indonéz nemzetstratégiák és fejlesztési programok, a gyenge állami intézmények és kormányzás, valamint többek között Szingapúr tengeri nemzeté válása miatt azonban a mai Kelet-Indonézia logisztikai szempontból nemzetközi szinten kevésbé versenyképes. A „világ tengeri tengelyévé” válás elképzelés megvalósíthatóságának következtetésére implicit alapfeltétele, hogy Indonézia először a világkereskedelem egyik központi tengeri tengelyévé fejlődjön, többek között a szigetek közötti logisztikai összeköttetések és a halászati ipar fejlesztésével, a mélytengeri szállítási infrastruktúra kiépítésével, a nyílt tengeri nemzetközi hajózás biztonságának hathatós megteremtésével, illetve az indonéz termékek és szolgáltatások tudatos és határozott népszerűsítésével a külföldön. Maga a VTT elnevezés mindazonáltal belföldön és külföldön egyaránt számos eltérő értelmezésnek és következtetésnek is teret enged, amelyek potenciálisan kedvezőtlenek Indonézia nemzeti érdekeinek előmozdítása szempontjából. Netán a „kapu a világra” politikai és stratégiai tekintetben is célravezetőbb megnevezés lehetett volna a koncepció számára.

5 A „végrehajtás” koncepciója önmagában tudományos értekezések tárgya, ám a szakértők többsége a szakpolitika végrehajtását a szakpolitikai folyamat egyik szakaszának tekinti. Elvi szinten minden közpolitikát mindig a végrehajtása követ. A Világ Tengeri Tengelyére vonatkozó politikát a 2015-2019-es nemzeti középtávú fejlesztési tervről (RPJMN) szóló 2015. évi 2. számú elnöki rendelet, valamint az Indonézia óceánpolitikájáról szóló 2017. évi 16. számú elnöki rendelet is jogerőre emelte.

6 A tengeri nemzet nem azonos fogalom a szigetországgal. A tengeri nemzet olyan állam, amely rendelkezik a tenger kezeléséhez és hasznosításához szükséges technológiai, tudományos, felszerelési és egyéb képességekkel, továbbá képes kihasználni a tenger jelentette előnyeit, még ha kevés tengeri terület fölött is bír szuverenitással. Sok szigetország tehát nem tekinthető tengeri nemzetnek. Ezen megközelítésben Portugália, Japán és Ausztrália például tengeri nemzetnek számít, Indonézia pedig a VTT révén törekszik azzá válni (Hidayat, 2017, pp. 108-110).

adatgyűjtés elsődleges és másodlagos forrásokra is kiterjedt. A kutatás lehetséges következtetéseire vezető tendenciák elemzése során a tanulmány amellyel érvel, hogy a VTT külpolitikai megvalósításának viszonylagos kudarc nem a külső fenyegetések determinisztikus terméke – ahogyan azt a nemzetközi kapcsolatok elméletei meghatározó iskolája, a neorealizmus tézisei sugallják –, hanem azt a neoklasszikus realizmus előrejelzéseivel összhangban inkább belföldi, szakmai és bürokratikus tényezők okozzák.

Az írás először a neoklasszikus realizmus diskurzusára összpontosít a külpolitika-elemzésben, majd főbb téziseit vonatkoztatja a kutatási kérdés megválaszolására szempontjából elsődleges relevanciával bíró belföldi tényezőkre. A VTT, mint szakpolitika megvalósításának vizsgálata az elnök politikai enjét és külpolitika iránti attitűdjét, valamint a végrehajtás bürokratikus és intézményi problémáit, mint közbenső változókat tárgyalja. A konklúzió a kutatási eredmények összegzése mellett a jövőképpel kapcsolatosan is tesz megállapításokat. A tanulmány, jóllehet a rendszerszintű ösztönzőknek (független változók) és a VTT (függő változó) nem külpolitikai aspektusainak részletes bemutatására nem tér ki.

2. A neoklasszikus realizmus főbb tételeinek alkalmazhatósága az indonéz külpolitika elemzésében

Jelenleg a strukturális realizmus (más néven neorealizmus) a nemzetközi kapcsolatok tanulmányozásának domináns teoretikus nézőpontja, melynek segítségével számtalan elemzés próbálja megmagyarázni és előre jelezni a közép- és kishatalom délkelet-ázsiai országok nemzetközi stratégiáit. Az ilyen típusú államoknak a nagyhatalmakkhoz történő viszonyulásuk tekintetében jellemzőnek tulajdonított viselkedés a csatlakozás (*bandwagoning*) vagy a hatalmi egyensúlyozás (*balancing*), mely választási dichotómiáról szóló vitát a régióval foglalkozó szakirodalom a fedezeti stratégia (*hedging*) eltérő definícióival bővítette ki. A fedezeti stratégia meghatározása, valamint mintái, feltételei, végrehajtása és azonosítása azonban továbbra is élénk elméleti vita tárgyát képezi (Szakáli, 2019).

A „független és aktív” külpolitika 1948 óta érvényes indonéz doktrínája megköveteli a mindenkor kormányoktól a következetesen aktív részvételt a nemzetközi kapcsolatokban, ám a külső befolyástól mentes döntéshozói függetlenség és cselekvési szabadság fenntartása mellett (Szakáli, 2015). Ebben az elméleti kontextusban ezen elvek operacionalizálása Indonézia fedezeti stratégiájának tekinthető, a VTT pedig ezen stratégia szolgálatába célozza mozgósítani a nemzet erőforrásait az állam hatalmának növelése, a potenciális fenyegetések elleni védekezés, illetve az Amerikai Egyesült Államok

7 A *hedging* pénzügyi terminus. A nemzetközi kapcsolatok elméleteiben olyan racionális, a szelektív elkötelezettség, a korlátozott ellenállás és a részleges tiszteletadás vegyes elemeit mutató állami viselkedés, amelynek célja olyan helyzetek elkerülése (vagy az arra való felkészülés), melyekben az állam nem tudna olyan egyszerűbb és egyértelmű alternatívák mellett dönteni, mint az egyensúlyozás, a csatlakozás vagy a semlegesség. Goh szerint a fedezeti stratégia Délkelet-Ázsiában három elemet foglal magában: a közvetett vagy puha egyensúlyozást, a komplex elköteleződést, és a nagyhatalmak intézményi behálózását (Goh, 2005, p. 4).

és a Kínai Népköztársaság hegemon rivalizálásából adódó stratégiai lehetőségek megragadása érdekében. A strukturális realisták szerint az államok kénytelenek olyan külpolitikát választani, amely a legmegfelelőbb válasz a rendszerszintű körülményekre. A belpolitika és a vezetők jellemzői nem játszanak jelentős szerepet a külpolitika meghatározásában, mivel az anarchikus nemzetközi rendszerben nagy veszélyeket rejt a rendszerszintű ösztönzők és szükségszerűségek figyelmen kívül hagyása. Am tekintettel a hazai tényezők, különösen a vezetők személyiségének és felfogásának a történelem során az indonéz kül- és biztonságpolitikát befolyásoló átható szerepére, a pusztán rendszerszintű magyarázat nem lenne elegendő az indonéz eset feltárására (Yani, 2009, p. 13).

A neoklasszikus realisták – fenntartva a politikai realizmus alaptételeit – szerint a nemzetállamok a nemzetközi politika főszereplői, és viselkedésük legfontosabb eredője a hatalmi egyensúly-számítás. E feltételezéshez a neoklasszikus realizmus két fontos kikötést fűz: az államok (re)akciója a nemzetközi ösztönzőkre nem feltétlenül egyértelmű; az államok (re)akciójának formája és üteme az adott társadalom és a politikai döntéshozók jellemzőitől függ, amelyek egyfajta „transzmissziós övként” működnek a nemzetközi események és a külpolitikai magatartás között (Rose, 1998). A neoklasszikus realisták szerint a rendszerszintű tényezők nem megszabják, hanem behatárolják a nem koherens egységnek tekinthető államok viselkedésének terét vagy paramétereit. A neoklasszikus realisták tudatában annak, hogy az államok gyakran szembemennek a rendszerszintű imperatívuszokkal, azt próbálják megmagyarázni az államok belső jellemzői miatt, hogyan és milyen feltételek mellett kapcsolják össze a nemzetközi fenyegetések és lehetőségek vezetőik általi értékelését a vezetők által követett tényleges diplomáciai, katonai és külgazdasági politikákkal.

Kutatásom kettős célja, hogy (1) hozzájáruljon a neoklasszikus realizmus relevanciájáról szóló diskurzus kiterjesztéséhez a közbenső változók relatív oksági súlyainak rendszerezése vonatkozásában, illetve (2) az empirikus vizsgálattal elősegítse Indonézia, mint a Világ Tengeri Tengelye koncepció alaposabb megértését és a stratégiai jelentőségének további árnyalását. Jelen írás a Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro szerzőhármás által a neoklasszikus realizmus második típusának nevezett modellt alkalmazza, amely összhangban van a folyamatkövetés módszerével; és válaszul szolgálhat arra a bevett szakmai kritikára, miszerint a neoklasszikus realisták *ad hoc* módon alkalmazzák a közbenső változókat, ami összefüggéstelen és regresszív, a realizmus határain kívül eső elméletalkotást eredményez (Narizny, 2007, p. 158). Ripsman et al. szerint a rendszerszintű ösztönzők a hazai közbenső változókon keresztül érvényesülnek, amelyek a döntéshozók személyiségei, illetve (ön- és világ) képeiből, az állam stratégiai kultúrájából, az állam–társadalom kapcsolatokból és a hazai politikai intézményekből, valamint a politikaalkotás három folyamatából állnak. Ezek: a nemzetközi rendszer érzékelése, a döntéshozatal és az erőforrás-mobilizáció, valamint a politika végrehajtása (Lobell & Ripsman & Taliaferro, 2016, pp. 58-69).

E keretrendszer alapján, annak magyarázatára, hogy mely belföldi tényezők okozhatják a VTT külpolitikai narratívájának érzékelhető hanyatlását és szakpolitikai végrehajtásának relatív eredménytelenségét, a tanulmány két közbenső változó, nevezetesen a döntéshozói kép és a hazai intézmények vizsgálatára összpontosít, reflektálva a közbenső mechanizmusokra is. A stratégiai kultúra és az állam–társadalom relációk, mint önállóan elemzett közbenső változók, illetve a nemzetközi rend-

szerben lévő relatív anyagi hatalmi képességek megváltozása, mint független változó elemzésének mellőzését egyrészt az elit felfogásának jelentősége indokolja a kortárs neoklasszikus realizmus irányultságában, másrészt az indonéz külpolitika, mint szakpolitika centralizált döntéshozatali struktúrája. Utóbbi megfontolás egyúttal az elfogult és önkényes változaválasztás kritikáját is törekszik kizárni azáltal, hogy növeli Indonézia esete tanulmányozásának pontosságát, mégis megkülönböztethetően realista eszmeiségű marad (azaz elkötelezett a pozitívizmus, a racionalitás és a materializmus előfeltevései mellett).

3. A Világ Tengeri Tengelye elképzelés végrehajtásának vizsgálata szakpolitikai perspektívában

A VTT a hivatalos meghatározása szerint egy „szuverén, fejlett és erős tengeri nemzet jövőképe, amely nemzeti érdekeinek megfelelően képes pozitívan hozzájárulni a régió és a világ békéjéhez és biztonságához” (Indonéz Köztársaság Kormánytitkársága, 2017). A víziót teljes egészében először 2014. november 13-án, Nepjídában, a kilencedik Kelet-ázsiai Csúcstalálkozón mutatta be az elnök hivatalosan.⁸ A VTT öt szakpolitikai pillérre épül, nevezetesen a tengeri kultúrára, a tengeri erőforrásokkal való gazdálkodásra, a tengeri konnektivitásra és az infrastruktúra fejlesztésére, a tengeri diplomáciára és a tengeri védelemre (Witular, 2014). Ezek a pillérek szakpolitikai iránymutatásként a 2015-2019-es ötéves nemzeti középtávú fejlesztési tervben és a Nemzeti Tervezési Ügynökség (Bappenas) által kiadott Stratégiai kezdeményezés című dokumentumban is szerepelnek. Az előbbi konkrét munkatervet tartalmaz többek között a tengeri identitás kiépítésére, a tengerrel kapcsolatos iparágak fejlesztésének felgyorsítására és a tengeri védelem javítására. Az utóbbi dokumentum a VTT mögöttes indoklását és vázlatos ütemtervét (a teljes kivitelezés céldátuma az Indonéz Köztársaság kikiáltásának centenáriuma: 2045) is magában foglalja (Nemzeti Fejlesztéstervezési Minisztérium, 2016).

A kevésbé egyértelmű megfogalmazású, kevésbé részletesen kidolgozott, magán a kormányzaton belül is eltérő értelmezéseknek teret engedő elképzelést a három évvel később elnöki rendeletben meghirdetett Indonéz Óceánpolitika (IOP) kodifikálta a szabályozási hierarchia részévé, és a különböző minisztériumok és ügynökségek tengerrel kapcsolatos politikáinak és programjainak egyetemes keretévé (Tengerügyi és Beruházási Koordinációs Minisztérium, 2017). Az IOP hét szakpolitikai pillért vezetett be a VTT-hez kapcsolódóan: tengeri és humán erőforrás-fejlesztés, tengeri biztonság és bűnüldözés, tengeri kormányzás és intézmények, tengeri gazdaság, tengeri térgazdálkodás, tengeri kultúra és tengeri diplomácia (Tengerügyi és Beruházási Koordinációs Minisztérium, 2017, 5.

⁸ A VTT, mint rendszerszintű narratíva és hivatalos szakpolitikai elképzelés bevezetése az indonéz közvélemény által egyértelműen pozitívan értékelt, a közgondolkodásra és a stratégiai szemléletre azonnal kiható fejlemény volt köszönhetően Indonézia tengeri mivoltának, a tenger, mint identitáspolitikai elem felértékelődésének, továbbá az ország releváns komparatív előnyei érvényre juttatása (köz)célként való meghatározásának.

fejezet). Ezek a pillérek további 76 programra bonthatóak, amelyek több tucat minisztériumon és ügynökségen belül, 330 cél elérését szolgáló 425 tevékenységért felelősek (Laksmana, 2017).

Indonézia hagyományosan befelé forduló, szárazföldi fókuszú biztonsági rendszerét, illetve hagyományosan az ASEAN-nal és a délkelet-ázsiai országokkal fenntartott relációit előtérbe állító külpolitikai szemléletét a VTT tehát egy új tengeri perspektívával bővíti, újradefiniálva az ország stratégiai környezetét, prioritásait és jövőbeli kihívásait. Az újradefiniálás – hasonlóan India, Kína és az Egyesült Államok releváns stratégiáihoz – hangsúlyosan geopolitikai és geoökonómiai fogalomkörben, illetve nyelvezettel történik. A VTT fogalma mégis (legalább) háromféleképpen szemléltethető, Indonézia részéről. 1) Vízióként a VTT felfogható egy olyan ideológiaként, amely Indonézia, mint tengeri nemzet státuszának helyreállítását célozza. 2) A gazdaságfejlesztési programként értelmezett VTT az állami bevételek növelése, a logisztikai ráfordítások csökkentése és a kereskedelem élénkítése vonatkozásában megragadható koncepció, amelynek a megfogalmazásával és szellemiségével összhangban történő végrehajtása számottevő hatással lehet, különösen a tengeri erőforrások, illetve a tengeri infrastruktúra és a tengeri összeköttetések terén. 3) Mint (külpolitikai) doktrína pedig a VTT önmagát teszi meg az ország jövője, és egyúttal az indiai- és a csendes-óceáni dinamikák egyik alapvető alakítójának.

A VTT következképpen Jokowi elnök első kormányzati ciklusa egyik legfontosabb és legambiciózusabb kvázi egyetemes szakpolitikai természetű törekvésének minősíthető. Végrehajtásának előrehaladását – a pilléreknek megfelelően – három fő szférában lehet értékelni: gazdasági területen, a védelmi és katonai dimenzióban, valamint a külpolitikai vonatkozásokban.

Gazdasági szempontból a tengeri infrastruktúra és összeköttetés terén a VTT folyamatként érdemnek tekinthető javulás történt, például az észak-szumátrai Kuala Tanjung nemzetközi kikötő vagy az észak-celebeszi Bitung nemzetközi kikötő kivitelezése és megnyitása következtében (Kiemelt Infrastruktúra-kivitelezés Felgyorsításával Foglalkozó Bizottság, 2022). A tengeri fejlesztések intenzitása meglehetősen még mindig jelentősen elmarad a szárazföldi infrastruktúra-fejlesztés intenzitásától, a hatásuk pedig korlátozott.⁹ A kikötőfejlesztéseket ugyanis jellemzően nem kísérik megfelelő erőfeszítések a bonyolult szabályozások racionalizálására és a bürokrácia hatékonyságának növelésére; mialatt a gazdasági előnyök generálására szánt projektek némelyike a helyi gazdasági tevékenységekkel történő közvetlen kapcsolat hiánya miatt számottevő kormányzati utófinanszírozásra szorul (Sri, 2018).

Katonai téren, a haditengerészetnek az indonéz fegyveres erőkön belül betöltött szerepe és modernizációja tárgyában a VTT koncepció minimális változásokat indukált. A nemzetbiztonsági narratíva a hangsúlyt továbbra is a csoportközi konfliktusokra, a radikális eszmékre, továbbá az idegen ideológiák és kultúrák beszivárgására helyezi, implicit módon kiemelve a hadsereg, mint a priorizált haderőnem jelentőségét (Indonéz Védelmi Minisztérium, 2016). Az előző kormányzat megközelíté-

⁹ A Jokowi-kormányok 2016 óta szűken az infrastruktúrára és a deregulációra összpontosító, etatista-konzervatív-nacionalista szellemiségű fejlesztési politikát folytatnak. A kormányzat által kezelendő egyéb problémák alárendelődnek a fejlesztési céloknak, melyek vonatkozásában a döntéshozatal általában az *ad hoc* jelleg határozza meg (Warburton, 2016). A Jokowi-féle fejlesztő állam működésének értékelése élénk szakmai és politikai viták, illetve kritikák tárgya.

sét folytatva a Jokowi-adminisztráció 2024-re célozza teljesíteni a *Minimum Essential Force* (MEF) tervezet harmadik fázisát, amely előírja a haditengerészet 10-12 tengeralattjáróval, 56 fregattal és korvettel, valamint 66 járőrhajóval történő felszerelését. Bár a VTT égisze alatt jelentős eszközbeszerzésekre kerülhetett sor, a MEF-célokat a haditengerészet a határidőig előreláthatólag nem fogja tudni maradéktalanul teljesíteni (Achmad, 2022).

A gazdasági és a katonai aspektusaival ellentétben valószínűleg a VTT külpolitikai dimenziója az a terület, ahol szakpolitikaként jelentős intézményi és szakmai ellenállás nélkül lenne esélye a legteljesebb, legkevesebb kompromisszumot igénylő gyakorlati kibontakoztatásra. A neoklasszikus realizmus ágens-struktúra prognózisainak megfelelően – a „független és aktív” külpolitikai doktrína elveinek végrehajtásaként értelmezve – a VTT révén Jakarta a többoldalú és kétoldalú tengeri diplomáciát konstruktív módon alkalmazva képes lehetne viszonylag proaktívan hozzájárulni a nagyhatalmi rivalizálás nemzetközi szinten történő kiegyensúlyozásához, erősítve saját közép-hatalmi státusza stabilitásán, esetleg törekedve annak meghaladására.¹⁰ A VTT meghirdetése óta Indonézia a tengeri együttműködés révén a legfontosabb regionális szereplőkkel, például Indiával valóban magasabb szintű államközi kapcsolatokat tudott kiépíteni (Singh, 2018). A Külügyminisztérium jelentős és eredményes erőfeszítéseket tesz az Indo-csendes-óceáni koncepció népszerűsítése (Weatherbee, 2019), és az ASEAN-szintre emelését (*ASEAN Outlook on the Indo-Pacific* elfogadása 2019-ben) követő gyakorlati koordináció érdekében, hangsúlyozva az ASEAN központi intézményi szerepét az Indiai- és a Csendes-óceán multilaterális államközi egyeztetési mechanizmusában, amely térséget Indonézia „egységes geostratégiai színtérnek” tekinti (Anwar, 2020). A Tengerügyi és Beruházási Koordinációs Minisztérium folyamatosan szervezi és konkretizálja az együttműködést a fenntartható tengeri gazdaság érdekében a Sziget és Szigetcsoport Államok Fóruma (AIS) keretében (Pandjaitan & Bahuat, 2018). Az Indonéz Tengeri és Parti Őrség pedig egy ASEAN-szintű parti őrség és tengeri bűnüldözéssel foglalkozó fórum létrehozásáért lobbizik a délkelet-ázsiai államok társszerveinél (Daniel, 2021).

A VTT külpolitikai kivitelezési folyamata mindenesetre a Jakarta–Peking relációk dinamikáján és minőségén mégsem tűnik alkalmasnak módosítani. Az empirikus szinergia a VTT és a kínai 21. századi Tengeri Selyemút (BRI) között minimális, a kínai befektetésekkel szembeni indonéz társadalmi és eliten belüli ellenérzések miatt, illetve az IOP megvalósításának pragmatikus és tranzakcionális megközelítése és az Indonézia fedezeti stratégiájával kapcsolatos stratégiai számítások következtében (Javadi, 2016). Utóbbival összefüggésben, a tengeri és határbiztonság fokozása nevében Indonézia néhány határozottabb gesztust is tesz a Dél-kínai-tengerrel kapcsolatos kérdésekben, bár ezek nagy része inkább a belpolitikai keretek között értelmezhető. A kormányzat illetően kezdeményezései közül kiemelkedik az indonéz vizeken illegálisan halászó külföldi hajók elsüllyesztésének heves kormányközi (és az indonéz kormányon belüli) vitákat kiváltó politikája (Chen, 2015). Indonézia ezen határozott álláspontja ugyanis aggodalmat kelt a szomszédos országok döntéshozói köré-

¹⁰ Az indonéz gazdaság pozitív növekedési kilátásai megalapozhatnak egy kezdeményezőbb külpolitikának is. A Nemzetközi Valutaalap 2022. áprilisi előrejelzése szerint 2024-re Indonézia várhatóan átveszi Oroszország helyét a világ vásárlóerő-paritáson számolt GDP szerint rangsorolt hatodik legnagyobb gazdaságaként; 2,61%-os részesedéssel a globális GDP-ből (International Monetary Fund 2022).

ben, akik alapvetően pozitív viszonyulást kommunikálnak a VTT-hez, ám vele szemben valójában kíváráo megközelítést alkalmaznak (Rajaratnam School of International Studies, 2015, p. 10).

Az egyre nagyobb stratégiai jelentőségre szert tevő Indiai- és Csendes-óceán között elterülő, a világ legnagyobb és legnépesebb szigetországának földrajzi, geostratégiai és geoökonómiai adottságai és körülményei alapján a VTT egyszerre nevezhető logikus, indokolt és időszerű vízióknak; külpolitikai téren relatíve kiemelkedő relevanciával és potenciálokkal a fedezeti stratégia követésének szempontjából.¹¹ A fenti áttekintés és megállapítások fényében a megvalósítása mégis szuboptimális pályávet követett Jokowi elnök első (2014–2019), illetve követ a jelenlegi második (2019–2024) mandátuma alatt, ami önmagában sem a nemzetközi rendszer eseményeivel, sem a VTT alkalmazási körével nem indokolható meggyőzően. A következő két alfejezetben a neoklasszikus realizmus második típusa elemzési modelljének megfelelően kerülnek tárgyalásra azon egyéni és intézményi szintű közbelső változók, amelyek tekintetében ok-okozati viszony feltételezhető a függő változó erre utaló ismérvével. Mindkét változó analízise alapvető fontosságú, tekintetbe véve, hogy a VTT koncepcióját közvetlenül Jokowi, mint egyéni szereplő saját elnöki prioritásaként kommunikálta; a végrehajtása pedig a helyi állami intézmények szintjén történik, illusztrálva a VTT szakpolitikai életciklusának folyamatait.

3.1. A vezetői kép közbelső változó: Jokowi politikai énje és az attitűdje a külpolitika iránt

Jokowi nem az első szerény származású indonéz elnök, bár ő az első, aki nem politikus vagy tábornok dinasztia tagja. Politikai felemelkedése (és politikai énjének fő formatív időszaka) egy országos szinten ismeretlen soloi bútorkereskedőből a köztársaság elnökévé csupán tíz éves folyamat volt (2004–2014). Jelentős mértékben üzletemberként szerzett tapasztalatai és jávanéz szocializációjának elemei magyarázzák a politikához és a kormányzáshoz való menedzserszemléletű és stílusú hozzáállását; ám lelkesedése és szakértelme a belföldi gazdaságpolitika és az infrastruktúra fejlesztése irányában a nemzetközi politika iránti érdektelenséggel és tájékozatlansággal párosul (Bland, 2020).¹²

Jokowi nem elkötelezett egy konkrét politikai vagy gazdasági ideológia mellett sem, ehelyett szemlélete nagyrészt pragmatikus és eredményorientált, gyakran oly mértékben, hogy elhanyagolja az elemzést és a cselekvést részesíti előnyben. A kormányzást a szolgáltatásnyújtás és a problémamegoldás – főként szavazóbázisa, az alsó- és középosztálybeliek részére – kérdésének tekinti. Pragmatizmusa, az eredmények nyílt preferálása és a kormányzási problémákhoz való általános technokrata

11 Szigetország definíciójával összhangban Indonézia az egyetlen szigetország, amely rendelkezik kijelölt, részint nemzetközi jogi státuszú tengeri útvonalakkal a szigetei között (*Alur Laut Kepulauan Indonesia*, ALKI). A három egyezményes tengeri sáv északi irányban húzódik a Dél-kínai-tenger és az Arafura-tenger között. Következésképpen a Malaka-szoros mellett a három ALKI-útvonal számottevő geopolitikai, gazdasági, kereskedelmi és stratégiai jelentőséggel bír belföldi, regionális és globális szinten egyaránt (Listiano et. al, 2021, pp. 227–228).

12 A pénzügyi és kereskedelmi kérdésekről előszeretettel, folyékonyan és többnyire szöveggönyvön kívül beszélő és nyilatkozó elnök a külügyi és stratégiai ügyekben gyakran megrendezett körülmények között és a stábjá által előre megírt beszédeket olvas föl, kerülve a spontaneitást és a sajtótájékoztatókat.

hozzáállása ellenére azonban ezek a jellemzői ritkán lelhetőek föl az Indonéziára vonatkozó nagy tengeri orientációjú kül- és geopolitikai ambíciójának megfogalmazása és végrehajtása során.

A VTT eredeti formájában az említett öt, majd a hivatalos óceánpolitika (IOP) formájában hét szakpolitikai pilléren nyugszik. Ezek közül csak kettő – a tengeri diplomácia és a tengeri védelem – tekinthető valóban külpolitikai tárgykörűnek. Azonban Jokowi belföld felé forduló személyisége és aránytalan belpolitika-orientáltsága még az ezekhez tartozó, a külföld felé irányuló ügyek vitelén is nyomot hagy: maga a külpolitikai diskurzus és a vízió is inkább belföldi irányultságúvá vált elnöksége során; a külpolitikai retorika pedig eltolódott a regionális befolyásgyakorlásról (az ASEAN integráció szektorális, *de facto* vezetése) egy inkább az indonéz emberek számára kedvező külpolitika irányába (például a külföldön foglalkoztatott indonéz állampolgárok védelme, vagy a hulladékimporthatár-visszaküldés politikája). Mivel Jokowi kevésbé érdeklődő a külügyek iránt, az indonéz diplomácia koncepciójának kialakítását és végrehajtását főként szakavatott tanácsadóira és beosztottjaira bízta, akik feltehetően kész terveket készítenek elő az elnöki döntéshozatalra. Ez alapján egyértelműnek tűnik, hogy a VTT bejelentett koncepciója ugyan relatív összhangban lehet az elnök személyes hatalom- és szakpolitikai preferenciáival, ám nem ő az ötlet gazdája, aktív szerepe a szakpolitika formálásában valószínűleg az iránymutatásra és a kész koncepció elfogadására korlátozódhatott.

A teljes mértékben delegált politikaalkotás hipotézisét erősíti, hogy Jokowi magán- és politikai életében kevés tényező utal arra, hogy tengerorientált külpolitikát folytatna. A külpolitikát jobbra a legfontosabb prioritásainak – a gazdasági bővülésnek, az infrastruktúra-fejlesztésnek és személyes politikai tőkéje növelésének – fellendítésére látja célszerűnek fölhasználni (Bland, 2020). Ennek eredményeképpen mulhatja alul az elképzelés megvalósításának minősége és üteme az elnök személyéhez köthető és általa koordinált programokét és projekteket (például beruházási környezet javítása, munkajogi reformok adaptálása, autópályák építése Jávan, stb.). A VTT szektorális végrehajtása tekintetében pedig feltételezhető, hogy az elnök és az egyes kormánytagok közötti személyes és bizalmi kapcsolatok megléte, vagy azok hiánya is közrejátszhat az általuk felügyelt ágazatok stratégiai és alsóbb szintű program dokumentumai VTT-adaptációjának eltérő mértékében.

A körülmény, hogy Jokowi valószínűleg nem vesz részt kezdeményező ágensként a VTT részletesebb továbbfejlesztésében és gyakorlati működtetésének napi szintű nyomon követésében, arra utal, hogy politikai énje kisebb mértékben lehetett elkötelezett az elképzelés mellett, mint azt a formális politikai retorikája sugallta. A delegálási hajlamra utaló magatartása értelmezhető a tapasztalatlansága elismeréseként a külpolitikai és tengerészeti ügyekben; ám maga a gyakorlat szakpolitikai folyamatainak mértéke és súlya megerősíteni látszik a neoklasszikus realizmus előrejelzéseit a döntéshozói képről és ezen egyéni szintű közbelső változó kiemelt vizsgálatának indokoltságát az ok-okozati összefüggések feltárása vonatkozásában. Figyelemmel arra, hogy egy szakpolitika kezdeményezése és a folytatása más típusú és mértékű politikai erőfeszítéseket kíván meg, Jokowi valószínűleg a kevés előrelépés tudatában kezdte szándékosan mellőzni a VTT-narratíva nyilvános alkalmazását, annak érdekében, hogy a koncepció ne egy be nem váltott elnöki ígéretnek vagy kormánypolitikai sikertelenségnek tűnjön, hanem az elnök első ciklusa egyik meghaladott prioritásaként legyen (f) eltüntethető a polgárok előtt. A stratégiaalkotás és -alkalmazás folyamata ideiglenesen kifejezetten

abbamaradni látszott, különösen a második elnöki ciklus megaprojektje, az új, Nusantara elnevezésű nemzeti főváros felépítésének bejelentése (2019 augusztusa) és az új Óceánpolitikai Cselekvési Terv (2021–2025) meghirdetése (2022 márciusa) között (Ihsanuddin, 2019). Ezzel összefüggésben Jokowi befelé forduló politikai orientációja azt is jelentheti, hogy kételkedik a tengeri külpolitika eszközértékében saját belpolitikai legitimitációjának megerősítését és az örökségépítését illetően.

3.2. A helyi intézmények közbenső változó: jogértelmezési és -alkalmazási nehézségek

A VTT-ideálok realizálásának három alapvető, külpolitikai relevanciával is bíró stratégia sikeres végrehajtása ágyazhatna meg: Indonézia tengeri területének tudatosítása, a tengeri infrastruktúrájának megerősítése, illetve a hosszútávú pénzügyi és technológiai támogatás rendelkezésre állásának megkönnyítése érdekében más országokkal történő államközi együttműködés formális kereteinek a kiépítése (Sukma, 2014). A vízió bejelentése és a cselekvési terv kidolgozása közötti késedelem következtében azonban a stratégiák koordinálásában érintett minisztériumok már saját programjaikat működtették. Az indonéz állami intézményi hierarchián belül a VTT-víziót koordináló kormányzati egység a Tengerügyi és Beruházási Koordinációs Minisztérium, amely az egyes tengerügyi hatásköröket és feladatokat az alárendelt kormányzati egységekre delegálja. Az egyes érintett ügynökségek/minisztériumok különböző elsődleges feladatokkal és felelőségekkel, illetve különböző politikákkal, létesítményekkel és infrastruktúrával, valamint eltérő intézményi kultúrával (és intézményi tehetetlenséggel) és humán erőforrásokkal rendelkeznek, a meghatározott fő funkcióik alapján. Ezenfelül saját és specifikus – adott esetben egymással ellentétes tartalmú, egymást kizáró – érdekrendszerekkel és érdekérvényesítési mechanizmusokkal bírnak a költségvetési, eszközbeszerzési és karrierlehetőségek tekintetében is. Ennek megfelelően a VTT végrehajtása utólagosan, átfogó, következetes irányítás és egységes adminisztratív struktúra nélkül kezdődött meg, és folyik jelenleg is. Az alapvetően belföldi fókuszú VTT megvalósításának kérdései következőképpen a többpárti koalíciós kényszer, valamint az elitérdekek és -ellentétek által erősen meghatározott indonéz belpolitika működésének rendelődnek alá.

A nyilvánosan hozzáférhető adatok alapján a jogalkalmazói funkcióik ellátása során a minisztériumok és a szerveik közötti kapcsolat jelentős meghatározó tényezőnek mutatkozik a VTT kivitelezési folyamatának módját és minőségét illetően. Legalább két intézményi problémakör azonosítható a helyi politikai intézmények közbenső változó tekintetében: a bürokratikus és a koordinációs problémák. Az előbbiek eredője, hogy nincsen a VTT egyes szakpolitikai pillérjeivel kapcsolatos integrált jogi keret, és nincsen a VTT végrehajtására vonatkozó főterv (Kuwado, 2017); amely probléma szoros összefügg a kapcsolódó ügynökségek közötti gyenge koordinációval. Ennek következtében a hatáskörök különböző minisztériumok és intézmények között átfedésben oszlanak meg. Ezen ügynökségek közé tartozik például a Tengerügyi és Halászati Minisztérium, a Közlekedési Minisztérium, a Környezetvédelmi Minisztérium, valamint az indonéz haditengerészet (Sari 2019). A VTT megvalósításának elősegítésére átalakított Tengerbiztonsági Ügynökség (Bakamla) teljesítményét pedig az aránytalanul szűkös költségvetés és a feladatellátáshoz szükséges létesítmények hiánya is

hátráltatja (Kurniaty et al., 2021). Ezeknek az ügynökségeknek az egymást átfedő hatáskörei hátrányosan érintik az ügyfeleket, ami a bűnüldözés és a tengeri biztonság, valamint az engedélyezés aspektusaiban is jelentkezik (Dwi, 2019). Ezen nehézségek – melyeket a vezető tisztviselők közötti személyes vagy szakmai feszültségek is súlyosbítanak – a VTT céljaival ellentétes hatásokat generálnak, miközben a halászok, illetve a tengeri és halászati ágazatban tevékenykedő vállalkozók számára növelik a működési költségeket és megnehezítik az exportterületek elérését. A főterv hiánya miatt ráadásul a VTT végrehajtásával kapcsolatban hatáskörrel rendelkező ügynökségek eltérően értelmezik a koncepciót, ami az egyes minisztériumokban és intézményekben eltérő végrehajtási stratégiákhoz vezet. Ennek folyományaként a feladatokat adott esetben megkettőző részlegek mindegyike a nemzeti jogszabályok által legitímálva, saját felügyeleti eszközöket és felszereléseket működtetve, saját költségvetése terhére törekszik a jogalkalmazásra a VTT ideálok realizálását célozva, fellépésük mikéntjét tekintve gyakran az erőforrás-pazarlás mellett szakszerűtlen és kevésbé hatékony módon, illetve következményeit nézve kontraproduktív eredménnyel. Az indonéz kormány ráadásul inkább új jogalkalmazási platformokat hoz létre – súlyosbítva a bürokráciát, illetve a következtelenségeket és hiányosságokat az egyes ügynökségek releváns stratégiai és cselekvési tervei között – mintsem a jelenleg fennálló testületek problémáit próbálná meg orvosolni (Mariska, 2020).¹³

A neoklasszikus realista érvelés szerint a hazai politikai intézmények társadalommal szembeni extrakciós képessége alapvetően képes lehet alakítani az állam stratégiai magatartását (Taliaferro, 2009). Az állam politikai intézményeinek felépítése segítheti vagy akadályozhatja a külpolitikai végrehajtó hatalomnak a nemzeti eszközök mozgósítására irányuló kísérleteit. Amíg azonban a VTT tárgykörében az indonéz tengerügyi jogszabályozás hiányos, a jogértelmezés következtelen, a jogalkalmazás töredezett és a visszacsatolás esetleges marad, addig meg fog hiúsulni a kívánt, célravezető és a víziót egységesen végrehajtani képes szervezeti (és közpolitikai) kultúra kialakítása; ami erősen behatárolhatja az állam erőkitívési képességeit a nemzetközi térben is.

A hatalompolitikai vezetés elengedhetetlen a politikai jelenségek, például a VTT végrehajtása által előidézett holtponthoz feloldásához, a szakpolitikai határok felülírásához, illetve a szinergia megteremtéséhez az összes érdekelt féllel annak érdekében, hogy azonos szintű megértés legyen az elérendő célokról. Ám a rossz koordinációt és nehézkes ügyintéztést a Jokowi elnök által tanúsított passzív politikai vezetés nem képes orvosolni, a hiányzó kohéziót, konformitást és önvizsgálatot nem képes létrehozni. Ez a passzivitás utalhat arra, hogy az elnök a rezsimitülést sürgetőbbnek tekinti, mint a rendszerszintű fenyegetéseket, ezért inkább a belső problémák megoldására preferálja mozgósítani az erőforrásokat, mintsem, hogy a rendszerszintű ösztönzőkre reagáljon a külpolitikai tekintetben kifejezetten releváns és potens VTT jövőkép diplomáciai dimenziójának hathatósabb érvényre juttatásán keresztül.

A Világ Tengeri Tengelye elképzelés kivitelezésének fő szakpolitikai akadály – a helyi intézmények közbenső változó elemzése alapján – lényegét tekintve az elkülönülés hiánya a tengeri és a tengeré-

¹³ A tengerügyek koordinálatlan irányítása többek között eredménytelen és lassú tengeri bűnüldözéshez vezet. Ezen probléma tartós kezelésére a kormány egy tengerbiztonsági omnibusztörvény elfogadására készül, ám rövid távon kormányrendeletekkel törekszik célt érni.

szeti ügyek tárgy-, feladat- és jogkörei között. Ezt magának az elképzelésnek a globalitása, továbbá a többszintű fenyegetettségérzet és a sajátos fedezeti stratégia számításai részint indokolhatják. Ám egyértelmű és következetes szakpolitika-alkotás és szakpolitika-alkalmazás nélkül Indonézia hosszabb távon is képtelennek bizonyulhat az erőforrásaival és geostratégiai elhelyezkedésével élve a Világ Tengeri Tengelyévé válni.

4. Konklúzió

Az indonéz külpolitikai és közgondolkodás szempontjából a Világ Tengeri Tengelye jelentős, komolyan veendő és a kezdetlegességében is értékelendő elképzelés, amely tudatosítani szándékozik az indonéz döntéshozókban és a polgároknál a tenger az állam- és társadalomformáló képességével arányos súlyának jogosultságát a politikai kommunikációban és a politikai cselekvésben. A VTT megfogalmazása, tartalma és időzítése alapján is alkalmas Indonézia presztízsének, szerepének és befolyásának növelésére a regionális, sőt a nemzetközi rendben is. Ez a tengeri jövőkép vált Widodo elnök védjegyévé a „független és aktív” indonéz külpolitikai doktrína általa követett értelmezésében és a fedezeti stratégia egyik változataként értelmezhető indonéz külpolitikai gyakorlatban. A jövőkép szakpolitikai integrációi és a megvalósítása mégsem tekinthető egyértelmű sikernek.

A bejelentése óta eltelt nyolc év alatt a VTT a gazdaságpolitikában jobbra néhány infrastruktúrális projekt, a védelempolitikában esedékes eszközbeszerzések, a külpolitikában egy jelentős tengeri dimenzió formájában nyilvánult meg. E változások mértéke és sebessége azonban túl csekély ahhoz, hogy Indonézia a Világ Tengeri Tengelyévé történő eredményes távlati átalakulásának sikeres megvalósítását jelenthesse.

A neoklasszikus realizmus elméleti keretében végzett külpolitika-elemzés arra enged következtetni, hogy a VTT végrehajtásának nehézségei elsősorban két belföldi tényező (közbenső változó) hatására következnek be: a vezetői kép és a helyi intézmények. A kabinet miniszterei nem értelmezik egyenesen és következetesen a koncepciót. Konfliktusaik negatív hatásai a VTT kivitelezésére pedig társulnak a maga a VTT kiforratlansága keltette visszásságokhoz: a főterv, a részletes ütemterv, a célok arányos önálló költségvetés, valamint az egyértelmű jogi és intézményi hierarchia hiányához. A helyzetet súlyosbítja az elnök határozott és töretlen politikai vezetésének hiánya, aki csúcsvezetőként nem biztosít egyértelműséget a koncepcióval kapcsolatos értelmezési és prioritizálási különbségekkel kapcsolatban. A két tényező összefonódva együtthat, de a problémát előidéző és fenntartó kritikus tényezőnek az elnök minimális beavatkozása tekinthető a VTT konceptualizálásába és végrehajtásának koordinálásába. Következésképpen a vezetői kép közbenső változó minősíthető az elsődleges oknak, amely közvetlen hatást gyakorol a függő változó értékére, míg a rendszerszintű imperatívuszok a háttérben működő megengedő feltételek közé szorulnak. Mivel a szakirodalom a közbenső változókat jellemzően egyforma súlyú és funkciójú tényezőkként pozicionálja a külpolitikai viselkedés (függő változó) és a rendszerszintű imperatívuszok (független változó) között, jelen tanulmány következtetései közvetlenül járulnak hozzá a neoklasszikus realizmus diskurzusához, illetve a délkelet-ázsiai államok külpolitikai magatartásának elméleti alapú elemzéséhez.

Szakpolitikai látletként megállapítható, hogy a Világ Tengeri Tengelye vízió, mint Jokowi első elnöki mandátuma egyik fő külpolitikai prioritásának lassú, nehézkes, koordinálatlan végrehajtása arra enged következtetni, hogy maga a stratégiai elképzelés konceptualizálása és a nemzetközi közönség előtt történő hivatalos bejelentése valójában kevésbé kezdeményező természetű, mintsem védekező jellegű, kevésbé külpolitikai, mintsem nemzetgazdasági megfontolásokon alapuló lépés volt. A kutatási kérdésre adható ezen válasz illeszkedik az indonéz külpolitikátörténet tendenciáiba. A külső nyomásra adott indonéz külpolitikai válaszok ugyanis sosem determinisztikusak, ahogyan azt a realista elméletek megjósolják. Nem is pusztán a belpolitika kivételései. A különböző vezetők személyiségüknek, világnézetüknek és az ebből eredő kül- és biztonságpolitikai struktúrájának megfelelően reagálnak különbözőképpen a rendszerszintű nyomásra. Ezen belpolitikai tényezők együttesen jelentősen befolyásolják Indonézia válaszait a nemzetközi rendszer által a mindenkori kormányok alatt jelentkező fenyegetésekre és lehetőségekre. Ez pedig összhangban van az anyagilag adott érdekek kauzális elsőbbsége, a (korlátozott) racionalitás és a „puha” pozitívizmus iránti – jelen írásban alkalmazott – realista megfontolások magyarázóerejével.

A látlet arra enged következtetni, hogy a VTT egyelőre nem elég érett koncepció és nem elég kidolgozott stratégia a végrehajtás szakpolitikai folyamatának szakaszára. A politikai retorika és a politikai cselekvés közötti különbségek azonban nem csupán Jokowi politikai vezetésének sajátosságai. Azok definiálhatóak Jakarta az Indo-csendes-óceáni térségről régóta fennálló „minimalista” felfogásának tüneteiként, és politikai tétlenségként is.

Ezzel összefüggésben a VTT szakpolitikai fenntarthatósága kevésbé egyértelmű. Eddig nem készültek pontos tervezetek vagy konkrét irányelvek a VTT utódlására. A vízió végrehajtásának érdemben hatékonyabbá válása az idén meghirdetett, az előzővel tartalom és nyelvezet tekintetében is folytonos 2021–2025 cselekvési terv alapján pedig kevésbé valószínű (Tengerügyi és Beruházási Koordinációs Minisztérium, 2022). A következő hosszútávú nemzeti fejlesztési terv (2025–2045) kidolgozásának időszaka ugyanakkor a közeljövőben alkalmas apropónak kínálkozik a VTT szükséges korrekciójára és továbbfejlesztésére.

Felhasznált irodalom

- Achmad, N. Y. (2022. március 24). Rincian Target Alutsista MEF Tahap III 2020-2024 TNI. *Kompas.com*. <https://nasional.kompas.com/read/2022/03/24/07540071/rincian-target-alutsista-mef-tahap-iii-2020-2024-tni?page=all>
- Anwar, D. F. (2020. december 6). A Rules-based Order in the Indo-Pacific A View from Jakarta. *Media.Defense.gov*. <https://media.defense.gov/2020/Dec/06/2002546899/-1/-1/1/ANWAR.PDF>
- Bland, B. (2020). *Man of contradictions: Jokowi and the struggle to remake Indonesia*. Lowy Institute for International Policy, Penguin.
- Chen, J. (2015. február 10). *Jokowi's Vessel Sinking Policy: A Question of Propriety*. RSIS.edu.sg. <https://www.rsis.edu.sg/rsis-publication/rsis/co15026-jokowis-vessel-sinking-policy-a-question-of-propriety/#.YoHAe-hBzIV>
- Daniel, T. (2021. december 28). *Indonesia seeks cooperation among ASEAN coast guards*. Institute of Strategic & International Studies (ISIS) Malaysia. <https://www.isis.org.my/2021/12/28/indonesia-seeks-cooperation-among-asean-coast-guards/>
- Dwy, A. P. (2019. december 1). Pemerintah akan Pangkas Perizinan Ekspor Ikan Hias. *Merdeka.com*. <https://www.merdeka.com/uang/pemerintah-akan-pangkas-perizinan-ekspor-ikan-hias.html>
- Goh, E. (2005). *Meeting the China Challenge: The U.S. in Southeast Asian Regional Security Strategies*. East-West Center Policy Studies No. 16.
- Hidayat, S. R. (2017). *Maritime Axis Policy and Indonesia National Security: Challenges and Hope*. *Jurnal Pertahanan & Bela Negara*, 7(3), 107–121.
- Ihsanuddin. (2019. augusztus 26). Jokowi Umumkan Lokasi Ibu Kota Baru Senin Siang Ini. *Kompas.com*. <https://nasional.kompas.com/read/2019/08/26/08130121/jokowi-umumkan-lokasi-ibu-kota-baru-senin-siang-ini?page=all>
- Indonéz Köztársaság Kormánytitkársága. (2017). Kebijakan Kelautan Indonesia. https://maritim.go.id/konten/unggahahan/2017/07/Kebijakan_Kelautan_Indonesia_-_Indo_vers.pdf
- Indonéz Védelmi Minisztérium. (2016). *Indonesia Védelmi Fehér Könyv. (2016)*. <https://www.kemhan.go.id/wp-content/uploads/2016/05/2015-INDONESIA-DEFENCE-WHITE-PAPER-ENGLISH-VERSION.pdf>
- International Monetary Fund. (2022. április 19). *World Economic Outlook, April 2022* <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/04/19/world-economic-outlook-april-2022>
- Javadi, T. (2016. április 20). Indonesia's China Strategy: 'Flexible Hedging'. *Nationalinterest.org*. <https://nationalinterest.org/feature/indonesias-china-strategy-flexible-hedging-15843>
- Kiemelt Infrastruktúrákivitelezés Felgyorsításával Foglalkozó Bizottság. (2022). *Kuala Tanjung International Hub Seaport*. <https://kppip.go.id/en/priority-projects/port/kuala-tanjung-international-hub-seaport/>

- Kiemelt Infrastruktúrákivitelezés Felgyorsításával Foglalkozó Bizottság. (2022). *Bitung International Hub Seaport*. <https://kppip.go.id/en/priority-projects/port/bitung-international-hub-seaport/>
- Kurniaty, R. & Suryokumoro, H. & Widagdo, S. (2021). The Role of Marine Security Agency (BAKAMLA) As Sea and Coast Guards in Indonesian Water Jurisdiction. *Fiat Justisia: Jurnal Ilmu Hukum*, 15(3), 221–232.
- Kuwado, F. J. (2017. október 30). Susi Pudjiastuti: Indonesia Poros Maritim Dunia Hanya Slogan Doang? *Kompas.com*. <https://nasional.kompas.com/read/2017/10/30/09370631/susi-pudjiastuti-indonesia-poros-maritim-dunia-hanya-slogan-doang>
- Laksmiana, E. (2017. március 23). *Indonesian Sea Policy: Accelerating Jokowi's Global Maritime Fulcrum?* Asia Maritime Transparency Initiative <https://amti.csis.org/indonesian-sea-policy-accelerating/>
- Listiani, Y. et al. (2021). Marine Defense Strategy In Securing Indonesian Archipelagic Sea Lanes (ALKI) To Realize Maritime Safety And Maintain Indonesian Soility. *International Journal of Education and Social Science Research*, 4(3), 224–237.
- Lobell, S. E. – Ripsman, N. M. & Taliaferro, J. W. (2016). *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. Oxford University Press.
- Maharani, D. & Aritonang, D. R. (2014. július 12). Ini Hasil Resmi Rekapitulasi Suara Pilpres 2014. *Kompas.com*. <https://nasional.kompas.com/read/2014/07/22/20574751/Ini.Hasil.Resmi.Rekapitulasi.Suara.Pilpres.2014?page=all>
- Mariska, D. (2020. január 24). Indonesia Extends Anti-Illegal Fishing Task Force. *Jakarta Globe*. <https://jakartaglobe.id/news/indonesia-extends-antiillegal-fishing-task-force>
- Muhar, J. (2017). Law Enforcement in the Context of Spatial Planning to Realize Sustainable Development. *De Jure*, 17(4), 379–391.
- Narizny, K. (2017). On Systemic Paradigms and Domestic Politics: A Critique of the Newest Realism. *International Security*, 42(2), 155–90.
- Nemzeti Fejlesztéstervezési Minisztérium. (2016). *Ringkasan Laporan Prakarsa Strategis Optimalisasi Pemanfaatan Potensi Kelautan Menuju Terwujudnya Indonesia Sebagai Poros Maritim*. Bappenas. <https://pdfcoffee.com/qdownload/poros-maritim-31032016-pdf-free.html>
- Pandjaitan, L. & Bahuet, C. (2018. november 2). Archipelagic and Island States Forum: Indonesia's pivotal role. *The Jakarta Post*. <https://www.thejakartapost.com/academia/2018/11/02/archipelagic-and-island-states-forum-indonesias-pivotal-role.html>
- Prasetia, A. (2015). Menuju Indonesia Sebagai Poros Maritim Dunia Kajian Strategis Perulangan Kebesaran Bangsa Melalui Optimalitas Geostrategis Nusantara. *Jurnal Maritim Indonesia*, 2015 (3), 16–29.
- Rajaratnam School of International Studies (RSIS). (2015). RSIS workshop on Indonesia's global maritime fulcrum: Challenges and trajectories. https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2016/07/ER160714_Global-Maritime-Fulcrum.pdf

- Rose, G. (1998). Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy. *World Politics*, 51(1), 144–72.
- Sari, S. M. (2019. május 13). Pelayaran Klaim Merugi Akibat Tumpang-tindih Hukum di Laut. *Ekonomi* <https://ekonomi.bisnis.com/read/20190513/98/921770/pelayaran-klaim-merugi-akibat-tumpang-tindih-hukum-di-laut>
- Singh, U. B. (2018). Emerging India-Indonesia Comprehensive Strategic Partnership. *Journal of Defence Studies*, 12(3), 79–86.
- Sri, M. S. (2018. október 1). Subsidi Tol Laut 2019 Turun Drastis. *Ekonomi* <https://ekonomi.bisnis.com/read/20181001/98/843952/subsidi-tol-laut-2019-turun-drastis>
- Szakáli, M. (2015). Indonézia ragaszkodása a „független és aktív külpolitika” doktrínájához. MKKCS Műhelytanulmányok 6. https://btk.ppke.hu/uploads/articles/447809/file/mkkcsmu-hely08_indonez_kulpolitika.pdf
- Szakáli, M. (2019). Variáció egy témára – az Indonéz Köztársaság regionális védelemdiplomáciája mint reakció az ázsiai–csendes-óceáni térség kortárs geopolitikai változásaira. *Magyar Tudomány*, 180(4), 575–588.
- Taliaferro, J. W. (2009). Neoclassical realism and resource extraction: State building for future war. In S. E. Lobell, N. M. Ripsman, & M. J. W. Taliaferro (Eds.), *Neoclassical realism, the state, and foreign policy* (pp. 215–222). Cambridge University Press.
- Tengerügyi és Beruházási Koordinációs Minisztérium. (2017). Indonesian Ocean Policy. https://maritim.go.id/konten/unggahan/2017/07/offset_lengkap_KKI_eng-vers.pdf
- Tengerügyi és Beruházási Koordinációs Minisztérium. (2022) *Peraturan Presiden Republik Indonesia Nomor 34 Tahun 2022 tentang Rencana Aksi Kebijakan Kelautan Indonesia Tahun 2021-2025*. <https://jdih.maritim.go.id/cfind/source/files/perpres/2022/perpres-34/peraturan-presiden-nomor-34-tahun-2022.pdf>
- Warburton, E. (2016). Jokowi and the New Developmentalism. *Bulletin of Indonesian Economic Studies*, 52(3), 297–320.
- Weatherbee, D. E. (2019. június 7). Indonesia, ASEAN, and the Indo-Pacific Cooperation Concept. *ISEAS Perspective 2019/47*. https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2019_47.pdf
- Yani, Y. M. (2009). Change and Continuity in Indonesian Foreign Policy. *Sosiohumaniora*, 11(1), 1–16.
- Yuda, B. T. (2017). *The Declaration of Djuanda 1957*. Conference Proceedings, Bogor International Conference for Social Science. <https://unida.ac.id/bicss2017/assets/images/uploads/conference-proceedings-BICSS.pdf>
- Zunita, P. (2019. május 21). KPU Tetapkan Jokowi-Ma'ruf Pemenang Pilpres 2019. *Detik* <https://news.detik.com/berita/d-4557783/kpu-tetapkan-jokowi-maruf-pemenang-pilpres-2019>

KLEMENSITS PÉTER

A laoszi politikai rendszer
fejlődése a 20-21. században

A LAOSZI POLITIKAI RENDSZER FEJLŐDÉSE A 20-21. SZÁZADBAN

KLEMENSITS PÉTER¹

Absztrakt

A világgazdaságban betöltött egyre jelentősebb szerepének köszönhetően Délkelet-Ázsiára napjainkban Európában is komoly figyelem irányul. Általánosságban azonban az olyan kisebb országok, mint a hétmillió lakossággal rendelkező Laosz iránt hazánkban is kevesebb az érdeklődés, pedig a térséggel való szorosabb gazdasági együttműködés megteremtésének fontos előfeltétele az alapvető történelmi, politikai és kulturális információk ismerete.

Jelen tanulmány arra vállalkozik, hogy bemutassa Laosz politikai rendszerének 20. és 21. századi fejlődését, melynek keretében a legfontosabb történelmi események mellett az alkotmányról, a kommunista rendszer működéséről, továbbá a 21. század eleji gazdasági, társadalmi és külpolitikai kihívásokról is képet kíván adni. Az áttekintés elsősorban a politikatudomány, a történelem és a nemzetközi kapcsolatok iránt érdeklődők számára szolgál hasznos információkkal, de a politikai és a gazdasági szféra szereplőinek is hasznára válhat.

Kulcsszavak: Délkelet-Ázsia, Laosz, politikai rendszerek, kommunizmus, alkotmányos rendszer

Abstract

Thanks to its growing role in the global economy, Southeast Asia is now attracting considerable attention in Europe. In general, however, there is less interest in smaller countries such as Laos, with its seven million inhabitants, although knowledge of basic historical, political, and cultural information is an important prerequisite for closer economic cooperation with the region.

This study aims to provide an overview of the evolution of the Lao political system in the 20th and 21st centuries, covering key historical events, the constitution, the functioning of the communist system, and the economic, social, and foreign policy challenges facing the country at the beginning of the 21st century. It will be of interest to those interested in political science, history, and international relations, as well as those working in the political and economic fields.

Keywords: Southeast Asia, Laos, political systems, communism, constitutional system

1. Bevezetés

A két és fél magyarországnyi méretű, hétmillió lakosságú Laosz Délkelet-Ázsia egyik legfejlettebb országa, s a térségben az egyetlen olyan állam, amely nem határos tengerrel. Laosz nagy részét hegyek borítják, területének csak 6%-a művelhető, ami a legalacsonyabb arány a Mekong-folyó régiójában. A lakosság 80%-a önellátó földműves (CIA, 2022). Az ország Mianmarral, Kínával, Vietnámmal, Kambodzsával és Thaifölddel határos. A soknemzetiségű szocialista köztársaság sokáig – az erőteljes vietnámi befolyást leszámítva – elszigetelten élt, az utóbbi két évtizedben azonban nyitott a külvilág felé, s gazdasága jelentősen nőtt. Egyike a világ kevés országának, amelyet kommunista párt irányít, politikai életét az állampártként funkcionáló Laoszi Népi Forradalmi Párt dominálja.

Ugyan az utóbbi időben a világgazdaság súlypontjának keletre tolódásával párhuzamosan Délkelet-Ázsia iránt Magyarországon is megnőtt az érdeklődés, a szakirodalomban meglehetősen keveset olvashatunk Laosz történelméről, a politikai rendszeréről, meghatározó politikusainak életéről, továbbá mindazon gazdasági, társadalmi és külpolitikai kihívásokról, amelyekkel az ország a 21. század elején néz szembe.

¹ Dr. Klemensits Péter Ph.D., Tudományos főmunkatárs, Eurázsia Központ, Neumann János Egyetem

2. Történeti áttekintés

2.1. Laosz története a 20. század közepéig

A tai népek családjához tartozó laók a thaiokkal² együtt a Kr. u. 10–11. században vándoroltak be Dél-Kínából az Indokínai-félsziget területére. Az első független lao államot Fa Ngum³ hozta létre 1353-ban, aki egyesítette a laoszi földeket, a khmer uralkodó segítségével elűzte nagyapját a trónról, meghonosította és államvallássá nyilvánította a buddhizmust, és Luang Prabangban megalapította a később Lan Xang Hom Khao („az Egymillió Elefánt és a Fehér Napernyő országa”) néven ismertté vált laoszi királyságot. Fia, Samsenthai király⁴ konszolidálta az „Lan Xang” hatalmát, és megszervezte az első népszámlálást. Sethatirat király 1560-ban Luang Prabangból áthelyezte a fővárost Vientiánba. „Lan Xang” rövid fénykorát a 16–17. században, Photisarat király⁵ uralkodása alatt élte. Ekkor Indokína egyik meghatározó jelentőségű politikai tényezője volt, az ismétlődő összecsapások Sziámmal, Vietnámmal és a burmai betörések azonban meggyengítették (Stuart-Fox, 1997, pp. 7-12.). A trónutódlásért folytatott belső harcok eredményeként az ország a 17. század végén három királyságra szakadt (Vientián, Champasak és Luang Prabang), amelyek hamarosan Thaiföld és Vietnám vazallusává váltak. Az 1800-as években a franciák kezdtek érdeklődni a terület iránt, és 1893-ban Laosz francia protektorátus lett. A második világháború éveiben a területet a Vichy-kormány igazgatta, japán felügyelet alatt, de az ország egy részét Thaiföld magához csatolta. 1945 márciusában az Indokínai-félszigetet megszálló japánok névlegesen függetlenséget adtak a lao területeknek, ez pedig hozzájárult a függetlenedési mozgalmak (Lao Issara vagy Szabad Laosz mozgalom) megerősödéséhez is. 1945 augusztusában Phetsarath Ratanavongsa herceg⁶ Luang Prabang központtal kinyilvánította az ország egyesítését és függetlenségét. 1945. október 12-én a Szabad Laosz mozgalom megalkotta az ország első alkotmányát, amely az 1932-es ideiglenes thai alkotmányt tekintette mintának. Az uralkodó, Sisavang Vong⁷ azonban a franciák visszatérését támogatta, akik miután kiszorították az országból a függetlenség híveit, 1946 áprilisában az egységes Laosz királyának ismerték el őt. Az általános férfi választójog alapján alkotmányozó gyűlési választásokat tartottak, az 1947. május 11-én kihirdetett alkotmány értelmében pedig az ország államformája alkotmányos

² A thai és a tai nem ugyanazt a csoportot jelöli, a tai egy nagyobb népcsoport, illetve nyelveik elnevezése, a thai ennek a nagyobb csoportnak egy kisebb része.

³ Fa Ngum (1316-1393). 1352-1372 között Laosz első uralkodója (Stuart-Fox, 2008, pp. 101-102).

⁴ Samsenthai (1357-1416). Nevének jelentése „háromszázezer adófizető”, Fa Ngum fia, 1372-1417 között Laosz második uralkodója (Stuart-Fox, 2008, pp. 288-289).

⁵ Photisarat (1501-1548). Lan Xang 1520-1548 között uralkodó, mélyen vallásos király, aki az animizmus és a bráhmánizmus háttérbe szorításával a buddhizmust részesíti előnyben az országban. Burma szövetségeseiként Ayutthaja ellen több háborúban is rész vesz (Stuart-Fox, 2008, pp. 256-257).

⁶ Phetsarath Ratanavongsa (1890-1959). Hercegi család leszármazottja, Laosz utolsó alkirálya, 1919-1941 között a francia kormányzásban a külkapcsolatokért felelős. 1941-1945 során Luang Prabang miniszterelnöke, a modern Laosz egyik vezető politikusa. 1945-1946 folyamán a Szabad Laosz nemzetgyűlése államfőnek választja meg. Alkírályként (*uparaja*) létrehozta a laoszi konzultatív gyűlést, átszervezi a közszolgálatot és a buddhista szerzetességet (Stuart-Fox, 2008, pp. 252-253).

⁷ Sisavang Vong (1885-1959). 1904-1945 között Luang Prabang király, 1946-1959 között a független Laosz király. A francia uralom híve, a modern Laosz leghosszabb ideig uralkodó király (Stuart-Fox, 2008, pp. 305-306).

monarchia lett és autonómiát kapott a Francia Unión belül. Az 1947-es nemzetgyűlési választásokat követően (35 képviselőt választottak) Suvannarat herceg⁸ lett a miniszterelnök, kormánya az arisztokratikus elit tagjaiból állt (Stuart-Fox, 2019).

A politikai pártok szerveződése is ebben az időszakban kezdődött. A politizálás szinte csak az arisztokrácia kiváltsága volt, ezért nem meglepő, hogy az összes mozgalom élén egymással rokoni kapcsolatban álló hercegeket találunk, akik bár eltérő ideológia mentén, de rendelkeztek valamilyen jövőképpel az országot illetően. A Szabad Laosz mozgalom egyik vezetője Souvanna Phouma herceg⁹, aki a liberális eszméket képviselte, 1951-ben a Nemzeti Progresszív Párt (Phak Xat Kao Na) színeiben első alkalommal lett miniszterelnök, a későbbiek során pedig a nagyhatalmak és az egyes laoszi frakciók számára is ő képviselte a semlegességet és azt a középutat, amelynek eredményeként több koalíciós kormányzat miniszterelnöke is lett. A függetlenség híveinek másik tábora a kommunisták köréből került ki Souvanna Phouma féltestvére, Souphanouvong herceg¹⁰ vezetésével. A laoszi kommunisták a kezdetektől nagyon szoros kapcsolatban álltak a Ho Shi Minh vezetete vietnámi erővel (lényegében a laoszi kommunista mozgalom a vietnámiak hozták létre), akik jelentős támogatással és útmutatással szolgáltak a számukra. A kommunisták nagy mértékben támaszkodtak a kisebbségekre, ugyanakkor a vezetésben kizárólag lao és vietnámi nemzetiségűek kaptak helyet. A lakosság nagy része kevésbé volt fogékony a kommunista eszmék iránt, hiszen az országban ipari munkásság egyáltalán nem létezett, a buddhizmus osztatlanul uralkodó ideológia és életforma volt, a mezőgazdaságban pedig nem volt földkérdés, mivel a földek több mint 90%-a kisbirtokos parasztok kezében volt, akik rizstermesztéssel foglalkoztak. A föld tulajdonlásának problémája tehát nem merült fel élesen, a gyéren lakott területeken nem a föld, hanem a munkaerő hiánya és a szabad földek megművelésének szükségessége jelentette a fő gondot. A kommunisták 1950-ben hozták létre a Szabad Laosz Frontot (Neo Lao Issara), de a laoszi kommunista mozgalom a Pathet Lao, vagyis a Lao Haza néven vált ismertté. 1955-ben megalakult az önálló kom-

⁸ Suvannarat (1893-1960). 1947-1948 során Laosz harmadik miniszterelnöke. Bounkhong herceg fia, Phetsarath, Souvanna Phouma és Souphanouvong hercegek féltestvére (Stuart-Fox, 2008, pp. 324-325).

⁹ Souvanna Phouma (1901-1984). A laoszi király, Sisavang Vong unokatestvére. Párizsban és Grenoble-ban folytat mérnöki és építészeti tanulmányokat, 1931-től a francia gyarmati igazgatásban dolgozik. A második világháború után csatlakozik a Lao Issara mozgalomhoz, annak egyik vezetője, az ország függetlenségének híve. A semleges politikai irányzat vezetője, 1951-ben a Nemzeti Progresszív Párt (Phak Xat Kao Na) színeiben első alkalommal miniszterelnök. A polgárháborús időszakban semleges, kompromisszumra hajló politikája révén számos koalíciós kormány vezetője. Miniszterelnöki időszakai: 1951-1954, 1956-1958, 1960. augusztus – 1960 december, 1962-1975. A kommunista hatalomátvétel után a kormány tanácsadója, utolsó éveiben visszavonultan él (Stuart-Fox, 2008, pp. 322-324).

¹⁰ Souphanouvong (1909-1995). Hercegi család sarja, édesapja Luang Prabang utolsó alkirálya. Féltestvérei Souvanna Phouma, Boun Oum és Phetsarath Ratanavongsa hercegek. Tanulmányait Franciaországban végzi, Párizsban szerez mérnöki diplomát. Hazatérve csatlakozik az indokínai kommunista mozgalomhoz, s a laoszi kommunista mozgalom vezetője lesz. 1950-ben a szervezet elnökeként összehívja a Pathet Lao első kongresszusát. A polgárháborús időszakban több alkalommal (1957, 1962, 1973) gazdasági, vagy tervezési miniszter a koalíciós nemzeti egységkormányokban, a konzultatív tanács elnöke. A kommunista hatalomátvétel után 1975-1991 között Laosz államfője, egyben a Laoszi Nemzetépítési Front (Neo Lao Xang Xat) elnöke, a Laoszi Népi Forradalmi Párt vezetőségének tagja. 1991-1995 között a párt Központi Bizottságának tanácsadója (Stuart-Fox, 2008, pp. 318-320).

munista párt is, Laoszi Néppárt néven (Phak Pasason Lao), Kaysone Phomvihane pártfőtitkár¹¹ vezetésével (Evans, 2002, pp. 93-128).

2.2. A politikai rendszer alakulása a függetlenségtől a 20. század végéig

1950 februárjában Laosz formális függetlenséget kapott, habár a külügy, hadügy, pénzügy területén továbbra is a francia ellenőrzés érvényesült. 1953-ban Franciaország megadta a teljes függetlenséget az országnak, amelyet az 1954-es genfi konferencia is rögzített. Az egységes Laosz korábban ebben a formában soha nem létezett, határait is a gyarmatosítók rajzolták meg, aminek következtében a lao nemzetiségűek nagyobb része a Mekong-folyó nyugati partjára, Thaiföldre került, miközben Laosz határain belül jelentős számú etnikai kisebbség maradt (Balogh, 2015, pp. 267-268).

A genfi megállapodás értelmében az volt a cél, hogy Laosz független, semleges ország legyen, élén egy koalíciós kormányzattal, amely az összes frakciót magába foglalja. Az ország sorsát azonban a helyi erőviszonyok változása, a nagyhatalmi rivalizálás és a vietnámi háború alakulása határozta meg. A franciák kivonulását követően a Pathet Lao egyre jelentősebb befolyásra tett szert (két északi tartomány, Sam Neua és Phongsaly állt az ellenőrzése alatt), miközben a konzervatív jobboldal már az Egyesült Államok támogatásában bízott, így a koalíciós kormányzás rendre meghiúsult. Az USA 1955-től kezdődően fejlesztési segélyeket kezdett folyósítani az országnak. Az 1955. decemberi választások után ismét Souvanna Phouma alakított kormányt, a kabinetben pedig a kommunistákkal való megegyezést követően Souphanouvong is helyet kapott. 1957 májusában módosították az alkotmányt, amelyből a Francia Unióra történő utalás már kimaradt, noha a Franciaországgal fennálló szoros kapcsolatokat belefoglalták. Az 1958-as szabad választásokon a Pathet Lao a nemzetgyűlésben a 21-ből 9 mandátumot szerzett. Souvanna Phouma azonban képtelen volt megoldani a politikai és gazdasági nehézségeket, ezért lemondott, így az USA támogatását bíró Phoui Sananikone¹² lett a kormányfő, aki felfüggesztette az alkotmányt, szükségállapotot vezetett be, és a kommunisták félreállítására törekedett. Az észak-vietnámi haderő – támogatva a Pathet Laót – egyre nagyobb területet vont ellenőrzése alá, amivel szemben a kormány – a nemzetgyűléstől kapott rendkívüli felhatalmazás ellenére – tehetetlen maradt. 1960-ban a jobboldali erők elégedetlenségét kifejezve katonai puccskísérletre került sor a Phoui-kabinet ellen, de a kompromisszumnak köszönhetően az új kormányban továbbra is az ő befolyása érvényesült. 1960-ban egy újabb katonai

11 Phomvihane, Kaysone (1920–1992). Kommunista politikus, megalapításától kezdve több mint másfél évtizedig a Laoszi Népi Demokratikus Köztársaság tényleges vezetője. Vietnámi származású, de laoszi állampolgár. Hanoi-ban jogi egyetemre jár, de félbehagyja tanulmányait, és csatlakozik a franciákkal szembeni ellenálláshoz. A Pathet Lao tagja, Souphanouvong mellett a szervezet valódi vezetőjévé válik. 1949-ben megszervezi a Laoszi Népi Felszabadító Hadsereget, 1950-től a Lao Haza Ellenálló Kormányában védelmi miniszter. 1955–1992 között a Laoszi Népi Forradalmi Párt főtitkára, 1975–1991 között az ország miniszterelnöke, 1991–1992-ben Laosz elnöke. Mindvégig Vietnám-barát politikát képvisel, 1975-től haláláig az ország első számú tényleges vezetője (Stuart-Fox, 2008, pp. 148-151).

12 Phoui Sananikone (1903-1983). Laoszi politikus, 1950-1951-ben majd 1957-1958-ban Laosz miniszterelnöke. 1941-ben Houak-hong tartomány kormányzója, 1947-ben oktatási, egészségügyi és szociális jóléti miniszter, a nemzetgyűlés első elnöke. A Szabad Laosz egyik alapító tagja, jobboldali politikusként a kommunisták ellensége. 1963-1965 és 1968-1974 között a nemzetgyűlés elnöke. 1975-ben Franciaországba emigrál, távollétében halálra ítélik (Stuart-Fox, 2008, pp. 257-258).

puccs Kong Le ejtőernyős százados¹³ vezetésével a mérsékelt irányzatot képviselő Souvanna Phouma mellett lépett fel, aki ismét szövetségre lépett a Pathet Laóval. Az amerikaiak támogatását élvező jobboldali katonai körök ezt nem fogadták el, és katonai támadást intéztek a főváros, Vientián ellen. Souvanna Phouma Phnom Penh-ben keresett menedéket. A nagyhatalmak közvetítésével és garanciavállalása mellett 1962-ben Genfben konferenciát tartottak Laosz semlegességéről. 1962 júniusában újabb kompromisszum született, ezután Souvanna Phouma újra kormányt alakított, amelyben 11 semleges politikus mellett 4 jobboldali és 4 kommunista kapott szerepet. Észak-Vietnám számára azonban a Ho Shi Minh ösvény nyitva tartása mindennél fontosabb volt, egy független Laosz megteremtése pedig nem tűnt előnyösnek, miközben az USA igyekezett kiterjeszteni befolyását Laoszra is, katonai tanácsadók küldése és a királyi hadseregnek nyújtott támogatás révén, így a megállapodás nem lehetett hosszú életű. 1964 áprilisában egy jobboldali puccskísérlet véget vetett a koalíciónak, melynek következtében Souvanna Phouma ugyan hivatalban maradt, de a Pathet Lao távozott. A kommunista Laoszi Néppárt kongresszusa 1968-ban 12 pontos programot hirdetett, amelyben nemzeti egységkormány felállítását, szabad választásokat, a buddhizmus és a monarchia tiszteletét hangsúlyozta, miközben említést sem tett a szocialista célokról. 1968-ban a vietnámi erők mélyen benyomultak az országba, a kormánycsapatok vereségét követően pedig a hadsereget is feloszlatták. Az USA Laoszra is kiterjesztette a bombázásokat, főként a két északi tartományban és a Laosz területén keresztül húzódó Ho Shi Minh ösvény mentén (Evans, 2002, pp. 146-150).

Az 1973-as párizsi tárgyalásokon a vietnámi háború befejezése mellett Laosz jövőjéről is megegyezés született (Markham, 1973). Ennek értelmében Souvanna Phouma újra koalíciós kormányt alakított, amelybe mindkét oldal 12 minisztert delegálhatott. A nemzetgyűlés helyett pedig egy 42 tagú konzultatív tanácsot hoztak létre (amelybe mindkét oldal 16 jelöltet delegált, valamint még 10 semleges jelöltet), élén Souphanouvong herceggel, aki, mint elnök a kormányfővel azonos státuszra tett szert. A Pathet Lao a hadseregét azonban nem volt hajlandó integrálni, az általa megszállt területek feletti ellenőrzésről sem mondott le, és Észak-Vietnám sem vonta vissza haderejét, ezért hatalmi túlsúlyához nem férhetett kétség. Az amerikai visszavonulás következtében a jobboldal egyre kevesebb támogatáshoz jutott, veresége csak idő kérdése volt.

1974 májusában Souphanouvong meghirdette a 18 pontos Nemzeti Újjáépítés programját, amely ismét a szabad választások, a demokratikus jogok és a vallásszabadság tiszteletben tartását szorgalmazta, miközben már bevezette a sajtócenzúrát (Markham, 1974). 1975 januárjában pedig a gyűlekezési szabadságot is korlátozták. A nagyobb városokban tömegdemonstrációkat szervezve a baloldali erők a jobboldali és a semleges erők ellen szították a közhangulatot, és fokozatosan kiszorították őket a koalíciós kormányból. 1975 augusztusában a kommunista mozgalom átvette a hatalmat az ország felett, de Souvanna Phouma kormánya bízva az ígérekben nem tanúsított ellenállást. A koalíciós kormányzás az év végéig folytatódott.

13 Kong Le (1934-2014). Az 1960-as puccs idején a Királyi Lao Hadseregben ejtőernyős százados, később vezérőrnagy. A polgárháborúban a neutralista erők katonai erejének vezetője. 1966-ban emigrációba kényszerül (Stuart-Fox, 2008, pp. 167-168).

1975. december 2-án azonban kommunista nyomásra a király, Sisavang Vatthana¹⁴ lemondott a trónról, Souvanna Phouma pedig a miniszterelnökségről, majd a kommunisták kikiáltották a Laoszi Népi Demokratikus Köztársaságot. (A királyt családjával együtt később átnevelő táborba zárták, ahol meghalt, halálának időpontja ismeretlen.) A Laoszi Néppárt nevét még 1972-ben Laoszi Népi Forradalmi Pártra (Phak Paxāxon Pativat Lao) változtatták, ami a továbbiakban az egyetlen legális politikai párt maradt az országban. Az 1947-es alkotmányt érvénytelenítették, az elkövetkező tizenhat évben pedig párthatározatokkal kormányoztak. A köztársasági elnök Souphanouvong lett, miközben a tényleges hatalmat birtokló pártfőtítkár, Kaysone Phomvihane a miniszterelnökséget vette át. A legfőbb döntéseket egy szűk belső kör, a pártfőtítkár Kaysone, a gazdaságért felelős Nouhak Phoumsavanh¹⁵, a tervezési miniszter Sali Vongkhamxao¹⁶ és a hadsereg parancsnoka, Khamtai Siphandon¹⁷ hozta. Souphanouvong és a propagandaminiszter Phoumi Vongvichit¹⁸ tagja volt a Politikai Bizottságnak, amely meghozta a fontosabb döntéseket, a nemzetgyűlés nevében pedig a Központi Bizottság gyakorolta a hatalmat (Evans, 2002, pp. 199-201).

Noha a kommunista párt az etnikai kisebbségek jelentős részét maga mellé állította, a hmong népcsoporttal szemben – ők a polgárháborúban a franciákat, majd az USA-t támogatták – kíméletlenül lépett fel, ezért a lao értelmiséghez és a jobboldalhoz tartozókhöz hasonlóan jelentős részük emigrált. A hmongok soraiból a CIA az 1960-as évek végén a baloldali erők ellen harcoló hadsereget toborzott Vang Pao tábornok¹⁹ vezetésével, amely Long Chen városban kiépített bázissal rendelkezett. 1975 után a hmongok jelentős része (kb. 200 ezer fő) az USA-ba vándorolt, ahol főleg Kalifornia és Minnesota államban telepedtek le. A hmong milíciák és a laoszi kormány konfliktusa csak az USA-ban élő Vang Pao 2007. évi halálával enyhült (Martin, 2011).

14 Sisavang Vatthana (1907-1978). 1959-1975 között Laosz utolsó uralkodója, 1951 október-november folyamán az ország hatodik miniszterelnöke (The Famous People).

15 Nouhak Phoumsavanh (1910-2008). Kommunista politikus, 1992-1998 között Laosz elnöke. A laoszi forradalmi mozgalom alapító tagja, 1950-ben a Lao Haza Ellenálló Kormányában pénzügyminiszternek nevezik ki. 1955-től a párt Központi Bizottságának, majd 1972-től a PB-nek a tagja. 1975-1982 során miniszterelnök-helyettes, 1975-től 1983-ig pénzügyminiszter, a pártfőtítkár mögött az ország második embere. 1989-1992 között a nemzetgyűlés elnöke, 1989-1991 között az új alkotmány kidolgozásáért felelős bizottság elnöke. 2001-től haláláig a Központi Bizottság Végrehajtó Bizottságának tanácsadója (Stuart-Fox, 2008, pp. 235-236).

16 Sali Vongkhamxao (1925-1991). Politikus, a Laoszi Népi Forradalmi Párt Központi Bizottságának tagja. 1982-1989 között az Állami tervezési Bizottság elnöke, 1982-1991 között Laosz miniszterelnök-helyettese. 1989-1991 során gazdasági, tervezési és pénzügyminiszter (Stuart-Fox, 2008, pp. 285-286).

17 Khamtai Siphandon (1924-). Katona, politikus. 1955-től a Laoszi Néppárt Központi Bizottságának a tagja. Tábornok, 1966-tól a Laoszi Népi Felszabadító Hadsereg főparancsnoka. 1975-1991 között miniszterelnök-helyettes, védelmi miniszter, 1991-1998 között miniszterelnök. 1998-tól 2006-ig az ország elnöke, 1992-2006 között a párt Központi Bizottságának elnöke. 2006-tól haláláig a Központi Bizottság Végrehajtó Bizottságának tanácsadója (Stuart-Fox, 2008, pp. 159-160).

18 Phoumi Vongvichit (1909-1994). Politikus. Iskoláit Laoszban és Franciaországban végzi, 1945-ben Houaphan kormányzója. Csatlakozik a Lao Issara mozgalomhoz majd a kommunista Pathet Lao vezetőségének tagja. Az összes koalíciós nemzeti egység-kormányban (1957, 1962, 1973) Souphanouvonggal együtt a baloldali erőket képviselve miniszteri (oktatási, kulturális, vallásügyi, valamint információs és propaganda) posztot tölt be. 1975-1991 között a Politikai Bizottság tagja, több miniszteri tárca birtokosa, miniszterelnök helyettes. 1986-1991 között Souphanouvong-ot helyettesítve Laosz ügyvivő elnöke. A laoszi vezetésben az egyetlen igazán értelmiségi ember (Stuart-Fox, 2008, pp. 259-260).

19 Vang Pao (1929-2011). Hmong származású laoszi katonatiszt. A Királyi Laoszi Hadsereg vezérőrnagya, a polgárháborúban a Titkos Hadsereg parancsnoka. 1975-ben emigrál, haláláig az Egyesült Államokban élő hmong közösség vezetője (Stuart-Fox, 2008, pp. 360-361).

A kommunista diktatúra kiépülése a népi demokráciákra jellemző módon ment végbe, azzal a különbséggel, hogy Laoszban a szocializmus felépítése lett a legfőbb cél, de a kapitalista fejlődési szakasz kihagyásával. Az államosítás és a kollektivizálás azonban nem hozta meg a várt gazdasági fellendülést, ezért az erőszakos szövetkezéssel már 1976-ban felhagytak. Az ország az 1980-as évek végéig a Szovjetunió és Vietnám támogatásától függött. 1977-ben Laosz és Vietnám 25 éves barátsági és együttműködési megállapodást kötött, amely a vietnámi haderő állomásozását (kb. 60 ezer fő) is lehetővé tette az országban. A politikai döntéseket alapvetően a vietnámi elvárásokhoz igazították, ugyanakkor a lao vezetők is felismerték, hogy alapvető gazdasági fordulatra van szükség, ezért 1986-ban bevezették az Új Gazdasági Mechanizmust, lényegében a kínai és a vietnámi gazdasági liberalizáció mintájára (Kaysone Deng Xiaoping példáját szándékozott követni) (Bourdet, 1992, pp. 537-540). Az 1990-es években már a piacgazdaság megteremtése és a külföldi befektetések támogatása lett a kormányzat legfőbb célja. A gazdasági nyitást azonban nem követte politikai liberalizáció. A Szovjetunió és a kelet-európai kommunista rendszerek bukását követően a pártvezetés még féltékenyebben őrizte hatalmát, semmiféle demokratikus nyitásra nem volt hajlandó.

A kommunista rendszer csupán keveset változott az évek során, a generációváltás a párt és a kormány vezetésében nem valósult meg. Bár az 1990-es években átmenetileg viszonylag fiatalabb politikusok kerültek hatalomra, a politikai berendezkedés a régi maradt. Souphanouvong 1991-ben visszavonult (majd 1995-ben meghalt), így Kaysone lett az elnök, de 1992-ben ő is elhunyt, ezért Nouhak Phoumsavanh követte őt. A párt élén Kaysonét Khamtai Siphandon váltotta, aki 1998–2006 között az ország elnöke is volt, és a tényleges hatalmat is ő birtokolta. 1991. augusztus 14-én elfogadták az ország alkotmányát, de a hatalomgyakorlás továbbra is a régi módon folytatódik, az ötvenként megrendezett nemzetgyűlési választásokon pedig csak a kommunista párt vehet részt, amely centralizált szervezete révén a helyi és az országos politika kizárólagos formálója.

Az ENSZ közgyűlése 2021-ben úgy határozott, hogy Laosz kikerül a legkevésbé fejlett országok (Least Developed Countries, LDC) kategóriájából és 2026-ra hivatalosan is a fejlődő országok sorába kerül (Latsamy, 2021). Ma már része a globalizált világnak, de politikai rendszere – Kínával és Vietnámmal szemben – még kevésbé nyitott a reformokra, gazdasági fejletlenségén pedig csak a természeti erőforrások környezettudatos kiaknázása és a további liberalizálást követően a külföldi befektetések növekedése segíthet.

3. Az alkotmányos berendezkedés

Miután Laosz tizenhat évig nem rendelkezett alaptörvénnyel – s polgári és büntetőtörvénykönyvvel sem – 1991. augusztus 14-én a Legfelsőbb Népi Gyűlés (későbbi nevén a Nemzetgyűlés) kihirdette az ország új alkotmányát, amelyet először 2003-ban, majd 2015-ben kiegészítésekkel láttak el. A dokumentumban megjelenik a hatalmi ágak szétválasztásának szándéka, hiszen a törvényhozói, végrehajtói és bírói hatalomról külön rendelkezik. Alapvetően nem követi egyetlen kommunista ország alkotmányos modelljét sem, az egyedi vonások dominálnak. Rendelkezik az egyes kormányzati

szervek feladatairól, az állampolgárok jogairól és kötelezettségeiről, a közigazgatásról, a bírói rendszerről, ugyanakkor a hatalom korlátairól (fékek és ellensúlyok rendszeréről) keveset közöl. Rögzíti, hogy Laosz népi demokratikus állam, ahol a néphatalmat a Laoszi Népi Forradalmi Párt vezetésével, de a demokratikus centralizmus elvével összhangban gyakorolják, viszont a párt funkcióját és hatalmát nem definiálja. A gazdaságpolitikát illetően a gazdaság liberalizálása mellett foglal állást, a külpolitikában pedig a békés egymás mellett élés doktrínáját követi (Constitute, 2022).

A törvényhozó hatalmat az egykamarás Nemzetgyűlés (Sapha Heng Xat) gyakorolja, amelynek tagjait a 18. életévüket betöltött állampolgárok az általános titkos választójog alapján 5 évre választják. Minden 21. életévét betöltött személy választható. A Nemzetgyűlés felügyeli a végrehajtó és bírói hatalmat, többek között megválasztja az elnököt, az alelnököt, jóváhagyja a kormánytagok kinevezését, törvényeket hoz, módosíthatja az alkotmányt 2/3-os többséggel, háborút indíthat és békét köthet, valamint kegyelmet is gyakorolhat. A Nemzetgyűlés évente kétszer ülésezik, a köztes időszakban a tagjai közül választott Állandó Bizottság gyakorolja a hatalmat. A legutóbbi nemzetgyűlési választásokra 2021. február 21-én került sor, amikor a 164 képviselő közül 158 az állampárt jelöltjeként jutott a törvényhozásba, a többi 6 pedig függetlenként (Election Guide, 2021).

A végrehajtó hatalmat az elnök és a kormány képviseli. Az államfőt a Nemzetgyűlés választja 5 évre, 2/3-os többséggel. Az elnök a fegyveres erők főparancsnoka, kinevezi a miniszterelnököt és a kabinet tagjait, a tartományi kormányzókat és a polgármestereket, kihirdeti a törvényeket, elnöki dekrétumokat, rendkívüli állapotot vezethet be, és kegyelmet is gyakorolhat. A 2015-ös alkotmánykiegészítést követően viszont már csak két egymást követő ciklusban töltheti be a tisztséget. A jelenlegi államfő 2021. március 21-től Thongloun Sisoulith.²⁰

A kormány a miniszterelnökből, annak helyettesiből, a miniszterekből és a minisztériumokkal azonos szintet jelentő bizottságok vezetőiből áll. A kabinet tagjait az államfő nevezi ki 5 évre. A miniszterelnök nevezi ki a miniszterhelyetteseket, a miniszteri szintű bizottságok helyettes vezetőit, a kormányhivatalok vezetőit, a kormányzóhelyetteseket és a városi elöljáró-helyetteseket is. A jelenlegi kormányfő Phankham Viphavanh²¹ korábbi alelnök, aki 2021. február 22-én lépett hivatalba.

A Népi Legfelsőbb Bíróság a legmagasabb bírói fórum, ahova a tartományi, városi, kerületi és katonai bíróságoktól is fellebbezést lehet benyújtani. Az elnökét a Nemzetgyűlés választja meg, alelnökét pedig az államfő jelöli ki. A Népi Legfelsőbb Bíróság bíráit a Nemzetgyűlés Állandó Bizottsága nevezi ki, a Népi Legfelsőbb Bíróság elnökének javaslatára (Aristotle et al., 2019).

Az alkotmány az ország közigazgatási rendszerét is meghatározza. Ennek értelmében háromszintű a közigazgatás: tartományi, kerületi és falusi. Laosz 17 tartományra (*kboueng*) oszlik, nem számítva a

²⁰ Thongloun Sisoulith (1945-). Tanár, politikus. Tanulmányait Laoszban és a Szovjetunióban végzi. 1987-1992 között külügyminiszter helyettes, 1993-1997 között munkaügyi és szociális miniszter. 2001-2016 során miniszterelnök helyettes, 2006-2016 között külügyminiszter. 2016-2021 között Laosz miniszterelnöke, 2021-től az ország államfője, egyben a Laoszi Népi Forradalmi Párt főtitkára (WEF).

²¹ Phankham Viphavanh (1951-). Politikus. Tanulmányait Laoszban és a Szovjetunióban végzi. 2010-2014 között oktatási és sportminiszter, 2014-től 2016-ig miniszterelnök-helyettes. 2016-2021 között Laosz alelnöke, 2021-től miniszterelnöke (Embassy of Japan, 2019).

fővárost Vientiánt, amely speciális közigazgatási egységet, prefektúrát képez. A tartományokon belül léteznek a kerületek (*muang*), azokon belül pedig a falvak (*baan*). A gyakorlatban számos esetben a falvakat körzetekbe (*khét*) vonták össze. A tartományok és a városok élén állnak a kormányzók, a kerületek élén pedig a kerületi elöljárók. A 2015-ös alkotmánykiegészítés után tartományi gyűlések (tartományi szintű népképviselői szervek) létrehozására is megnyílt a lehetőség, melyek a tartományi parlamentek szerepét töltik be, többek között megválasztják a kormányzót és jóváhagyják a helyi költségvetést (Constitute, 2022).

Az alkotmánymódosítás Laosz fejlődését helyezi előtérbe, a fenntartható fejlődés biztosítása és a humán erőforrás fejlesztésével összhangban. Az alaptörvény a vallásszabadságot és az etnikumok egyenlő jogállását is megerősíti.

4. A Laoszi Népi Forradalmi Párt

Mivel a laoszi a marxista-leninista típusú autoriter politikai rendszerek közé tartozik, a politikai döntéshozatal nem az alkotmányban megszabott keretek között történik – a hatalmi ágak szétválasztásáról sincs szó –, hanem az állampárt bürokratikus rendszerében, így a tényleges hatalmat a pártvezetés gyakorolja.

A Laoszi Népi Forradalmi Párt gyökerei az 1930-ban Ho Shi Minh által alapított Indokínai Kommunista Pártig vezethetők vissza, ennek laoszi ága 1936-ban jött létre. A vietnámiak által dominált Indokínai Kommunista Párt 1951-ben nemzeti alapon három utódpartra oszlott, az így létrejött Laoszi Néppárt 1955-ben tartotta első kongresszusát, s 1972-ben vette fel a Laoszi Népi Forradalmi Párt nevet. A párt 1975-ig titokban tevékenykedett, a nyilvános aktivitást a Pathet Lao és egyéb frontszervezetek végezték. A Pathet Lao győzelmével 1975-ben a – továbbra is erőteljes vietnámi ellenőrzés alatt álló – Laoszi Népi Forradalmi Párt vált az állampárttá, s a hatalmat azóta sem engedte ki a kezéből. 1955-től 1992-ig a párt vezetője Kaysone Phomvihán volt, 1991-ig pártfőtitkárként, az utolsó egy évben pártelnökként. Az 1991-es alkotmány a pártot a laoszi politikai rendszer „vezető magjaként” definiálja, más párt az országban nem működhet (Constitution, 1991).

A párt ötévente megtartott kongresszusán választják meg a Központi Bizottság és a Politikai Bizottság tagjait (az addig befolyásos Titkárságot 1991-ben megszüntették). 2021. január 15-én a 11. pártkongresszuson Thongloun Sisoulith-ot választották meg pártfőtitkárnak. 1991 után 25 évig pártelnököt választottak, de most újra a pártfőtitkár lett a hatalom legfőbb birtokosa. Elméletileg a 2021-ban megválasztott 11. Központi Bizottság a párt legfontosabb döntéshozó szerve – ez jelenleg 71 állandó és 10 póttagból áll –, de valójában a Központi Bizottság Politikai Bizottsága (PB) körében születnek meg a döntések. A PB jelenleg 13 tagú, élén a pártfőtitkárral (Xinhua, 2021a).

A tartományokban a tényleges hatalmat a tartományi pártbizottság, illetve az ezt vezető párttitkár gyakorolja, az ez alatt egy szinttel lévő kerületek meghatározó szereplői is a pártbizottságok és párttitkárok. A legalsó szinteken (falvak) azonban viszonylag kevés pártszerv működik. A párt elvileg az egész laoszi népet képviseli, de a gyakorlatban a vezetők túlnyomó többsége az alacsonyan fekvő

területek lao nemzetiségű lakosai közül kerül ki, a hegyvidéki kisebbségeknek magas szinten alig akad képviselőjük.

A párt működésének sajátossága a titkosság. A hatalomátvétel előtt a szervezet illegálisan tevékenykedett, s a párttagok, sőt a pártvezetők kilétét a kormányra kerülés után sem hozták nyilvánosságra egy jó darabig. A zárt működés az 1980-as évek végétől kezdett oldódni, de a döntéshozatal ma is átláthatatlan, a felső szerveken belüli folyamatokról, esetleges vitákról alig tudunk valamit. Kifelé a különböző testületek a teljes egység és a kollektív döntések látszatát keltik. Külső megfigyelők igyekeznek különböző frakciókat és ellentéteket azonosítani a pártvezetésen belül – ilyen például a reformerek és keményvonalasok, a Kína-pártiak és Vietnám-barátok, az északiak és a déliek közötti állítólagos megosztottság –, de mindeddig nincs bizonyíték arra, hogy a fontos ügyekben komoly nézetkülönbségek lennének. A párt kifejezetten egységesnek, stabilnak és a változásokhoz jól alkalmazkodónak tűnik.

Ideológiáját tekintve a párt marxista-leninista alapokon áll, s vietnámi és szovjet eszmei háttérrel rendelkezik. A párt vezetői hatalomra kerülésüket „nemzeti demokratikus forradalomként” értelmezték. A „nemzeti” arra utalt, hogy megszabadultak a francia gyarmatosítóktól és az amerikai imperialistáktól; a „demokratikus” arra, hogy megdöntötték a reakciósook, burzsoák, militaristák stb. uralmát. A cél az „új szocialista társadalom és az új szocialista ember” megteremtése volt, ennek érdekében megkezdték a kollektivizálást, illetve a lakosság megfigyelését és átnevelését. Az 1980-as években azonban gazdasági reformok kezdődtek, s az 1990-es évektől az ideológia teljesen háttérbe szorult. A Laoszi Népi Forradalmi Párt az utóbbi két-három évtizedben a kínai és vietnámi példát igyekszik követni, amennyiben az egypártrendszer és a szoros politikai kontrollt fenntartva a gazdaság piaci átalakítására törekszik.

5. Vitás kérdések és politikai problémák

Laosban a szólás- és gyülekezési szabadságot erőteljesen korlátozzák, a sajtó nem szabad, így a demokratikus államokhoz hasonló közéleti viták a nyilvánosságban nem folynak. Ugyanakkor a városi középosztály aktív internetfelhasználó, a közösségi hálózatok hozzáférhetőek, a határok porózusak, jelentős a külföldön élő laoszi kommuna, továbbá emigráns királyi kormány is működik Párizsban, így a főbb politikai jellegű problémák ismertek.

Sok kritikára ad okot az emberi jogok helyzete. Az alapvető emberi és állampolgári jogokat biztosítja ugyan az alkotmány, de a kormányzat nem tartja őket tiszteletben, az aktivistákat és a rendszer nyilvános bírálóit gyakran bebörtönzik, eltüntetik. Gyakorik a kínzásokról, katonák erőszakoskodásairól, embertelen börtönkörülményekről szóló hírek (Laos 2020 Human Rights Report).

Az alkotmány elvileg biztosítja a nemzetiségek egyenlőségét, de egyes kisebbségeket rengeteg sérelem ér a lao többség, illetve a kormány részéről. A legtöbb üldöztetésben a hmong etnikumnak volt része, amelynek tagjai annak idején fegyveresen is harcoltak a Pathet Lao ellen, s amelynek ma is vannak konfliktusai a kormánnyal (Pitchford, 2021).

A laoszi gazdaság az utóbbi két évtizedben évi 7–8%-kal növekedett, de mivel a bázis rendkívül alacsony volt, az ország még mindig a legszegényebbek közé tartozik Délkelet-Ázsiában. Az átlagos életszínvonal emelkedett, de a piaci reformok számos új problémához vezettek: jelentősen nőttek a társadalmi különbségek, kialakult egy újjgazdag vállalkozói osztály, sok szektorban egyfajta rablókapitalizmus uralkodik. Az államháztartás stabilitásával gondok vannak, az adóbeszedés alacsony hatékonyságú, az állami alkalmazottak rendszeresen késve kapják meg a fizetésüket, magas az infláció. Az ország 2019-ben még 5,2%-os GDP növekedést könyvelhetett el, miközben 2010 és 2018 között az export tekintetében, az összetett éves növekedési rátát figyelembe véve Vietnám mögött a második legmagasabb eredményt produkálta a régióban (Seno-Alday, 2021). A koronavírus járvány azonban komoly károkat okozott a gazdaságban, jelentősen csökkentve a lakosság életszínvonalát.²² Bár a korlátozásokat nagyrészt 2022 tavaszán feloldotta a kormány, a lassú talpraállást ma főként az orosz-ukrán háború következményei hátráltatják (The World Bank, 2022). Emellett a magas külső adósságállomány és az alacsony devizatartalékok a laoszi fizetőeszköz, a kip gyors leértékelődését eredményezték, ami az importált áruk árát is felhajtotta. Az üzemanyaghiány, az emelkedő élelmiszerárak miatt a politikai vezetést is egyre több kritika éri, amely képtelen gátat szabni a korrupciónak, miközben a külföldi adósságállomány elérte az 1,4 milliárd dollárt (Hunt, 2022).

A külvilág is aggodalommal figyeli a Laoszban folyó környezetpusztítást, amelyet hol az állam, hol az állami hivatalnokokkal összefonódó belföldi vagy külföldi vállalkozók végeznek. Óriási üzlet a fakitermelés, amely azonban veszélyezteti az ökoszisztémát és sok ember élőhelyét, szerencsére az utóbbi időben a kormányzat igyekszik korlátozni ezen tevékenységet (SNRD, 2019). Hasonló gondokat okoznak a bányák, amelyeknek működtetői a lehető legkevesebbet költik a környezet megóvására. Számos külföldi bíráló ér a gátépítési projekteket: a kormányzat célkitűzése, hogy az ország „Ázsia akkumulátora” legyen, ezért a Mekongon kilenc, mellékfolyóin több száz vízerőmű építését vették tervbe, illetve több építkezés már meg is kezdődött (Strangio, 2022a). A gátak miatt azonban rengeteg embert ki kell telepíteni, a halak vándorlása ellehetetlenül – veszélyeztetve az egész Mekong-övezetben rendkívüli fontosságú halászatot –, a hordalék lerakódik a gátaknál, így nem termékenyíti meg a folyó mentén lejjebb fekvő területeket. Ez nemzetközi konfliktusokat is okoz Laosz és a folyó alsó folyásánál fekvő országok között.

A nagy állami és magánberuházások, bányanyitások, fakitermelési koncessziók, földkisajátítások stb. kapcsán sok a korrupciós ügy és a visszaélés, ez a rendszer legitimitását is gyengíti. A nagy nemzetközi szervezetek a korrupcióellenes állami intézkedések ellenére Laoszt a világ legkorruptabb országai közé sorolják. Szintén hírhedt az ország a súlyos droghelyzet miatt: termelőként is (határvidéke része az „aranyháromszögnek”, a világ második legnagyobb ópiumtermelő területének), tranzitútvonalként is (sok kínai és mianmari metamfetamin-szállítmány itt halad át), és fogyasztóként is. Emellett az emberkereskedelem és a veszélyeztetett állatfajok csempészésének is melegágya a régió (Strangio, 2022b). Sok minden utal a kábítószer-kereskedők és az állami szervek összejárására, a központi kormányzat nagy kábítószer-ellenes kampányai részben saját korrupciós hivatalnokai ellen irányulnak.

²² Laoszban 2022 júliusáig 210.638 esetet regisztráltak, a halálos áldozatok száma 757 volt. (Worldometers, 2022)

Laosz számára az ország külkapcsolatai is sok dilemmát okoznak. A Laoszi Népi Forradalmi Párt vietnámi támogatású és irányultságú szervezetként került hatalomra, az országban sokáig vietnámi katonák állomásoztak, s csak akkor lazult az ország függése Hanoitól, amikor az a kelet-európai szocialista rendszerek összeomlásakor befelé fordult és visszavonta csapatait. A vietnámi befolyás még mindig erős – az emigráns ellenzék ma is a vietnámiak bábjának tartja a vientiáni vezetőket –, az utóbbi években azonban a kínai jelenlét is fokozódik, egyre több a nagy kínai beruházás és a kínai áru. Laosz láthatóan próbál egyensúlyozni Kína és Vietnám között (Sims, 2021). Az ország mozgásterét növelte, hogy 1997-ben belépett az ASEAN-ba, 2012-ben pedig a WTO-ba, ami lehetővé teszi kapcsolatai diverzifikálását. Ugyanakkor a laoszi adósságállomány 47%-át Kína birtokolja, miközben Peking számára Laosz stratégiai jelentőséggel bír. A laoszi kormányzat az infrastruktúra-fejlesztés szükségességével is tisztában van, ezért szívesen részt vállal Kína „Övezet és út” kezdeményezésében. Az egyik legfontosabb projekt a közelmúltban a két ország közötti vasúti pálya kiépítése volt (Boten-Vientiane vasút), ami jelenleg a leghosszabb Kínán kívüli vasútvonal Ázsiában és 2021 decemberében kezdte meg működését (Xinhua, 2021b).²³

6. Konklúzió

Laosz egyike a Föld azon kevés országának, ahol ma is a kommunista párt van hatalmon, vagyis a vezetés – az alkotmányban foglaltak ellenére – Laoszi Népi Forradalmi Párt kezében összpontosul. Amint láttuk, az egykori francia gyarmat a második világháborút követően hosszú polgárháborúnak nézett elébe, így a politikai rendszer csupán 1975-ben a kommunista erők győzelmével szilárdult meg. Az 1980-as évektől Laosz, Kínához és Vietnámhoz hasonlóan jelentős gazdasági reformokat hajtott végre, de a rezsim működése csupán keveset változott. Összességében a problémák ellenére a rendszer stabil, szervezett belső ellenzék nemigen létezik, s a gazdasági fejlődés jelentős legitimitást biztosított az állampártnak. A vezetés az esetleges belső konfliktusait mindaddig sikeresen elrejtette, a nemzedékváltások látható konfliktusok nélkül rendben lezajlottak, a változásokhoz a döntéshozók megfelelően alkalmazkodni tudtak, a nehézségeket a kezelhetőség határain belül tartották. A regionális és globális rendszerbe való integráció és a sikeres ASEAN-elnökségek (2004, 2016) a rendszer nemzetközi legitimitációját is megerősítették. Mindezek ellenére a gazdasági problémák 2022 tavaszán jelentős kihívás elé állítják a vezetőket, melyek kezelése a politikailag vitás kérdésekkel egyetemben hosszú távon is befolyásolni fogják az állampárt és az ország jövőjét.

²³ A projekt egy 414 kilométeres vasúti szakaszt jelölt, amely a Laosz északi részén található Boten kínai határvárostól egészen Vientiane-ig vezet, a 198 kilométer hosszan alagutakkal és 62 kilométeres szakaszon pedig hidakkal tagolt vonalon 160 km/h sebességgel lehet haladni. A projekt 2016-ban kezdődött, és 2021 végére fejeződött be. A BRI részeként 2020 végén elkészült 110 km hosszú Vientiane-Vangvieng gyorsforgalmi út – amely része a Vientiane-Boten között épülő közútnak – szintén jelentős mértékben javítja a közlekedési feltételeket.

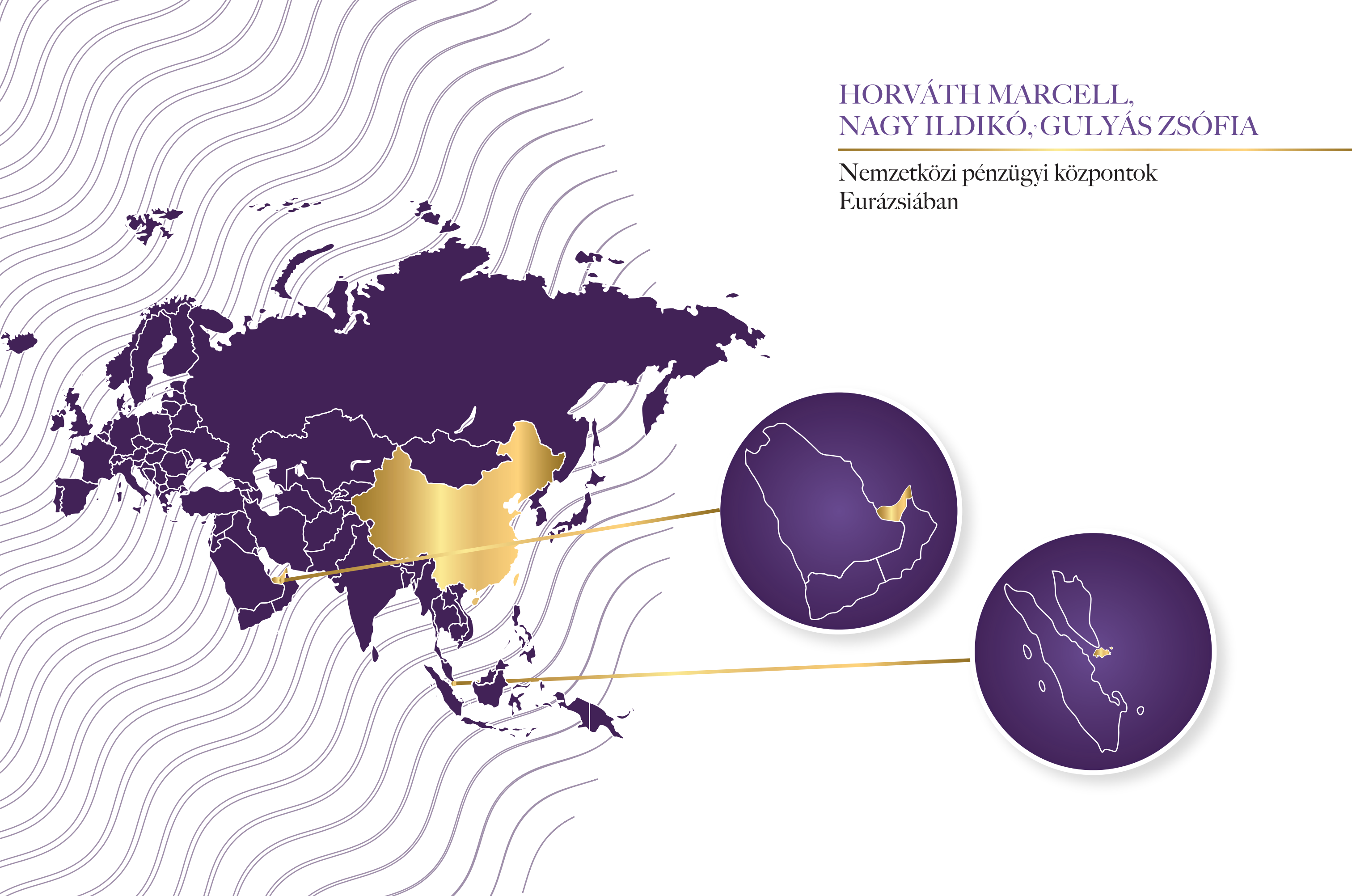
Felhasznált Irodalom

- Balogh A. (2015). *Bevezetés Délkelet-Ázsia történelmébe*. ELTE-Eötvös.
- Bourdet, Y. (1992). Macroeconomic stabilisation under transition in Laos. *Communist Economies and Economic Transformation*, 4(4), 537-555.
- CIA. (2022, július 12). *CIA – The World Factbook – Laos*. <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/laos/#geography>
- Constituteproject.org (2022, április 27). *Lao People's Democratic Republic's Constitution of 1991 with Amendments through 2015*. https://www.constituteproject.org/constitution/Laos_2015.pdf?lang=en
- David T. A., Novah, R. S. & De Leon, D. (2019). UPDATE: Legal System of the Lao People's Democratic Republic. *New York University School of Law* <http://www.nyulawglobal.org/globalex/Laos1.html>
- Election Guide. (2021. február 21). *Election for Laotian National Assembly*. <https://www.election-guide.org/elections/id/3623/>
- Embassy of Japan in Lao PDR. (2019. november 03). *2019 Autumn Conferment of Decoration H.E. Dr. Phankham Viphavanh, Vice President of the Lao PDR*. <https://www.la.emb-japan.go.jp/files/000534748.pdf>
- Evans, G. (2002). *A Short History of Laos: The Land in Between*. Allen & Unwin.
- Hunt, L. (2022. június 28). Laos Is On the Brink of Sovereign Bankruptcy. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2022/06/laos-is-on-the-brink-of-sovereign-bankruptcy/>
- International Labour Organization. (1991). *Constitution of the Lao People's Democratic Republic Adopted by The 6th Session of the People's Supreme Assembly*. <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/75323/87941/F1091614924/LAO75323.pdf>
- Laos 2020 Human Rights Report. <https://la.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/85/LAOS-2020-HUMAN-RIGHTS-REPORT.pdf>
- Latsamy, P. (2021. november 26). Laos to Graduate from Least Developed Country Status. *The Laotian Times*. <https://laotiantimes.com/2021/11/26/laos-graduates-from-least-developed-country-status/>
- Markham, J. M. (1973, szeptember 16). Laos Agreement. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1973/09/16/archives/can-there-be-peace-at-last-laos-agreement.html>
- Markham, J. M. (1974, augusztus 25). Letter from Laos. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1974/08/25/archives/the-ho-chi-minh-trail-is-a-highwaynow-letter-from-laos.html>
- Martin, D. (2011, január 08). Gen. Vang Pao, Laotian Who Aided U.S., Dies at 81. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2011/01/08/world/asia/08vangpao.html>
- Pitchford, S. (2021. október 14). The Forgotten Genocide: Hmong And Montagnards Face Violent Religious Persecution. *Human Rights Pulse*. <https://www.humanrightspulse.com/mastercontent-blog/the-forgotten-genocide-hmong-and-montagnards-face-violent-religious-persecution>

- Sector Network SNRD Asia/Pacific. (2019. október 01). *Laos to further progress on combating illegal logging and promoting trade in legal timber products*. <https://snrd-asia.org/laos-to-further-progress-on-combating-illegal-logging-and-promoting-trade-in-legal-timber-products/>
- Seno-Alday, S. (2021. március 05). How Laos is overcoming landlockedness and bolstering growth. *East Asia Forum*. <https://www.eastasiaforum.org/2021/03/05/how-laos-is-overcoming-landlockedness-and-bolstering-growth/?fbclid=IwAR0FA2jNbgOql-bQ75hOmCaQz-1FRtWyxg-ZfEv4Lq-LrVitXiZMNt3ONV8I>
- Sims, K. (2021. július 07). On China's Doorstep, Laos Plays a Careful Game of Balancing. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2021/07/on-chinas-doorstep-laos-plays-a-careful-game-of-balancing/>
- Strangio, S. (2022. március 30a). Golden Triangle Gambling Zone the World's 'Worst' SEZ, Group Says. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2022/03/golden-triangle-gambling-zone-the-worl-lds-worst-sez-group-says/>
- Strangio, S. (2022. április 29b). Laos Pushes Forward With Seventh Mekong River Dam Project. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2022/04/laos-pushes-forward-with-seventh-mekong-river-dam-project/>
- Stuart-Fox, M. (1997). *A History of Laos*. Cambridge University Press.
- Stuart-Fox, M. (2008). *Historical Dictionary of Laos*. The Scarecrow Press, Inc.
- Stuart-Fox, M. (2019). The Lao Constitution of 1947/1949: Creating a Nation-State. In Tan, K. J. L. & Son, B. N. (Eds.) *Constitutional Foundings in Southeast Asia*. (pp. 254-274). Hart Publishing.
- The Famous People. *Sisavang Vatthana* <https://www.thefamouspeople.com/profiles/sisavang-vatthana-5976.php>
- The World Bank. (2022. június 30). *Monitoring the Impact of COVID-19 in Lao PDR*. <https://www.worldbank.org/en/country/lao/brief/monitoring-the-impact-of-covid-19-in-lao-pdr>
- Worldometers (2022. július 20). *Laos*. <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/laos/>
- World Economic Forum (WEF). *Thongloun Sisoulith* <https://www.weforum.org/people/thongloun-sisoulith>
- Xinhua. (2021. december 03). China-Laos Railway starts operation. *Xinhua* http://www.news.cn/english/2021-12/03/c_1310350441.htm
- Xinhua. (2021, január 15). Lao communist party elects Thongloun as new general secretary. *Xinhua*. http://www.xinhuanet.com/english/2021-01/15/c_139670561.htm

HORVÁTH MARCELL,
NAGY ILDIKÓ, GULYÁS ZSÓFIA

Nemzetközi pénzügyi központok
Euráziában

NEMZETKÖZI PÉNZÜGYI KÖZPONTOK EURÁZSIÁBAN

HORVÁTH MARCELL¹
NAGY ILDIKÓ²
GULYÁS ZSÓFIA³

Absztrakt

A nemzetközi pénzügyi központok mind a földrajzi elhelyezkedésük tekintetében, mind a felemelkedésük alapvető feltételei kapcsán jelentős változásokon mentek keresztül az elmúlt évszázadokban. Míg a 19. században az ipari forradalom nyújtott támogatást a felemelkedéshez, a 20. században a telekommunikációs technológia vált a pénzügyi központok kialakulásának motorjává. Korunkban a geopolitikai tendenciák mellett a digitalizáció és a fenntartható technológiák alkalmazása jelenti a fejlődés elsődleges kulcsát. Az idő- és térbeli különbségek ellenére a pénzügyi központoknak vannak olyan általános jellemzőik, amelyek révén jobban megismerhetjük azok globális és regionális funkcióját, sikerük titkát, ezen tapasztalatok pedig megalapozhatják új térségek pénzügyi szerepének megerősödését is. A tanulmány a kínai Gyöngy-folyó deltája mellett Szingapúr, illetve Abu-Dzabi és Dubaj esetében vizsgálja meg azokat a tényezőket, amelyek elősegítették felemelkedésüket globális vagy regionális pénzügyi központként. A tanulmány által felvetett legfőbb kérdés, hogy a történelem során milyen tényezők játszottak szerepet a pénzügyi központok felemelkedésében, mely tényezők váltak fontossá a 21. században, és ezekből milyen tanulságokat vonhatnak le az olyan feltörekvő eurázsiai pénzügyi központok, mint Nur-Szultan vagy éppen Budapest.

Kulcsszavak: pénzügyi központok, fintech és fenntartható technológiák, Gyöngy-folyó delta, Szingapúr, Abu-Dzabi, Dubaj, Nur-Szultan, Eurázsia

1 Dr. Horváth Marcell, Nemzetközi kapcsolatokért felelős ügyvezető igazgató, Nemzetközi Kapcsolatok Igazgatóság, Magyar Nemzeti Bank. A cikkben szereplő következtetések kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Magyar Nemzeti Bank álláspontjának.

2 Nagy Ildikó, Nemzetközi szakértő, Nemzetközi Kapcsolatok Igazgatóság, Magyar Nemzeti Bank. A cikkben szereplő következtetések kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Magyar Nemzeti Bank álláspontjának.

3 Gulyás Zsófia, Junior nemzetközi szakértő, Nemzetközi Kapcsolatok Igazgatóság, Magyar Nemzeti Bank. A cikkben szereplő következtetések kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Magyar Nemzeti Bank álláspontjának.

Abstract

International financial centres have undergone significant changes in recent centuries, both in terms of their geographical location and the basic conditions for their rise. While, in the 19th century, Industrial Revolution provided support for the rise, in the 20th century telecommunications technology became the engine of the emergence of financial centres. Nowadays, in addition to geopolitical trends, the use of digitalisation and sustainable technologies is the primary key to development. Despite the differences in time and space, financial centres have general characteristics that allow us to better understand their global and regional function, the secret of their success, and this experience can provide a basis for strengthening the financial role of new areas as well. The study examines the factors that have contributed to the rise as global or regional financial centres in the Pearl River Delta in China, Singapore, Abu Dhabi, and Dubai. The main question raised by the study is what factors contributed historically to the significance of financial centres, what factors are important to their development in the 21st century, and how can developing Eurasian financial centres, such as Nur-Sultan or Budapest, benefit from this experience.

Key words: international financial centres, fintech and sustainable technologies, Pearl River Delta, Singapore, Abu Dhabi, Dubai, Nur-Sultan

1. Bevezetés

A nemzetközi pénzügyi központok története a városok és a pénz megjelenéséhez nyúlik vissza, mikor egymásra kölcsönösen hatva megkezdték közös fejlődésüket. Azok az ókori városállamok, hatalmi központok növekedtek és léptek elő pénzügyi központokká, amelyek egy-egy adott korszakban valamilyen módon – többnyire erős kereskedelmi kapcsolatokkal – kapcsolódtak más városokkal, térségekkel, birodalmakkal. Ilyen például az egyik legrégebbi közép-ázsiai város, Szamarkand, amely az ősi Selyemút egyik jelentős kereskedelmi csomópontjaként azzal vált pénzügyi központtá, hogy hiteleket, közvetítői és egyéb kereskedelemhez kapcsolódó pénzügyi szolgáltatásokat is kínált a Selyemút kereskedőinek Kínától Európáig (Jarvis, 2009, p. 4). Ugyanígy a történelem során a legendás elosztóközpontok Babilontól kezdve, Marrákesen, Rómán és Konstantinápolyon át az itáliai városállamokig, majd Amszterdamtól, Londonon át New York-ig, nemzetközi pénzügyi központokká is váltak, meghatározva a világ pénzügyeinek alakulását. Természetesen ezek a pénzügyi városok jelentős változásokon mentek át az elmúlt évszázadokban, szerepük és súlyuk folytonosan változott. Hol felemelkedtek, hol hanyatlásnak indultak, vagy éppen hosszabb időszakon keresztül megőrizték meghatározó szerepüket a nemzetközi világban és mindig más teremtette meg a virágzásukhoz szükséges alapokat. Mégis a pénzügyi központok kialakulásának egyik fontos és meghatározó előzménye az adott kor pénzügyi forradalma. A gazdaságtörténet és egyúttal a pénzügyek mélyülésének és fejlődésének fontos mérföldkövei a pénzügyi forradalmak: a 14-15. századi itáliai városokban – Firenzében, Genovában és Velencében – a bankok alapjainak létrejötte, majd a 16-17. században Németalföldön Antwerpenen, majd Amszterdam a bankrendszer fejlesztésével, a tőzsde és részvények

kialakulásával a kor kereskedelmi és pénzügyi központjaivá váltak, hogy a 18. században Anglia vegye át a stafétabotot tovább segítve a pénzügyi rendszerben az értékpapírok és a hitelezés növekvő szerepét, illetve a Bank of England 1694-es megalapításával teljesen új irányt szabva a bankrendszernek. Ezt az angolszász innovatív hagyományt folytatva alakította a globális pénzügyi rendszert a 19. századtól az Egyesült Államok. Ezeknek a pénzügyi forradalmaknak három meghatározó tényezőjét lehet felfedezni, amelyek a pénzügyi központok kialakulásához is hozzájárulnak, így:

- innovációk a technológiában, illetve a pénzügyi intézményekben és piacokon;
- intézményes mechanizmusok, amik megkönnyítik a hitelezést; és
- az állam és a központi bankok (és azok elődeinek) szerepének növekedése (Fratiani & Spinelli, 2006, pp. 259–261).

Természetesen a pénzügyi forradalmakkal párhuzamosan, az egymásra kölcsönösen ható gazdasági és geopolitikai események is meghatározóak voltak. Csak az elmúlt két évszázadra visszatekintve a 18. században a Holland Birodalom meggyengülésével az ipari forradalom által hajtott Nagy-Britannia vette át a tengeri kereskedelemben a vezető szerepet, kialakult a Brit Birodalom, amely aztán elvezetett London pénzügyi központként történő felemelkedéséhez, amely szerepet a 19. század végéig be is töltötte. A II. ipari forradalom során az elektromosság ipari alkalmazása nyomán megjelent a tömegtermelés, amely gyors terjedésnek indult, és Nagy-Britannia hamar a világ műhelyévé vált. A Londonban létrejött pénzügyi központ intézményei és a londoni tőzsde az 1870-es években elsősorban a külföldi beruházásokra összpontosítottak. Az európai kereskedelemben elterjedő ipari késztermékek cseréje hozzájárult ahhoz, hogy Anglia a korabeli világ legfontosabb tőke- és pénzpiacává váljon, amellyel párhuzamosan megindult Nagy-Britannia gazdasági súlypontjának a szolgáltatások irányába történő eltolódása (Fábián & Virág, 2018, pp. 297–299).

Az első világháború, mint globális válság, alapjaiban változtatta meg a vezető országok gazdasági fejlődését, valamint felgyorsította a gazdaság és a pénzügyi szektor nemzetközivé válását. A háború megnyerésében kulcsszerepet játszott, hogy a tengerentúli területeken nem zajlott fegyveres összecsapás, illetve a háború sújtotta országokban az amerikai ipar termékei iránt növekvő kereslet előmozdította az USA gazdasági nagyhatalommá válását. Az 1929-es gazdasági válság ugyan jelentős visszaesést eredményezett a vezető gazdaságokban, azonban a sikeres amerikai válságkezelés és az állami beavatkozások növekvő jelenléte jótékony hatást gyakorolt az új alapokra kerülő amerikai bankrendszerre. Mégis a második világháborús győzelem volt az, amely megerősítette az Egyesült Államok pénzügyi és gazdasági hegemoniáját, valamint hozzájárult olyan nagy, globális amerikai pénzügyi központok felemelkedéséhez, mint New York, amely a mai napig meghatározó szerepet tölt be a világ pénzügyi vérkeringésében. A Bretton Woods-i egyezmény megteremtette a 20. századi pénzügyi rendszer új alapjait és intézményeit, mint a Nemzetközi Valutaalap (IMF) vagy a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank (mai Világbank elődje) (Fábián & Virág, 2018, p. 550).

Elmondható, hogy a világgazdaságban az egyes nemzetközi pénzügyi központok nem egyforma fontossággal és súllyal bírnak, az egyes központok és a mögöttük álló államok folyamatosan versenyeznek a jobb pozíciókért. Vannak köztük olyanok, amik globális súllyal befolyásolják a nemzetközi

gazdasági és pénzügyi rendszert, és amelyek gazdasági gigahatalmi szerepben kozmo-társadalmi gócként a világgazdaság igazi vezérlő/döntési központjai (Erdősi, 2003, p. 13). Mások regionális szinten látnak el meghatározó feladatokat és egyre inkább bukkannak fel újabb és újabb szereplők – elsősorban Ázsiában. Minél erősebb egy nemzetközi pénzügyi központ, annál jobban és szélesebb körben tud bekapcsolódni a világgazdaságba és részévé válni a globális pénzügyi rendszernek. Az egyes államok a pénzügyi központjaikon keresztül a nemzetközi pénzügyi hálózatok részeként képesek hasznot húzni a nemzetközi kereskedelemről és a világgazdasági növekedésről. Minél befolyásosabb és hatékonyabb egy pénzügyi központ, annál jobban tudja támogatni az FDI ki és beáramlást, ami így hozzájárul az állam gazdasági növekedéséhez és egyúttal a növelheti a város jóléti színvonalát is.

De hogy mi is a nemzetközi pénzügyi központ és mik lehetnek a sikerességének előfeltételei? Röviden úgy határozhatjuk meg, hogy nagy számú, az átlagnál több, határon átnyúló pénzügyi szolgáltatások és a pénzügyekhez kapcsolódó szolgáltatások (jogi, könyvelési, üzleti tanácsadási stb.) koncentrált csoportosulása egy adott földrajzi helyen, főleg városban, amely város szervesen kapcsolódik a nemzetközi hálózatokba.

1.1. Lokáció

Elviekben a technológia és a telekommunikációs infrastruktúra, a globális összekapcsoltság gyors fejlődése lényegtelenné tehetné a földrajzi elhelyezkedést, hiszen a világ bármely pontjáról el lehet intézni bármit. Mégis a lokáció és a városi lokáció jelentősége továbbra is fontos, sőt, több szempontból is meghatározó kritérium maradt a 21. században is, mert lehet, hogy még mindig a városok a gazdaság mozgatói (Mainelli, 2006, p. 16).

A sikeres pénzügyi központtá válás egyik alapvető mindenkori feltétele a kedvező földrajzi elhelyezkedés. Az elmúlt évtizedek során a kereskedelmi útvonalak súlypontja a tengeri útvonalokról fokozatosan a szárazföldi útvonalak felé terelődik, amelynek elsődleges oka, hogy a keleti országok gazdasági felemelkedésével napjainkra egyre dominánsabbá vált az eurázsiai térség. Nagy szerepe van ebben a Xi Jinping kínai elnök által 2013-ban meghirdetett „Egy Övezet, Egy Út” kezdeményezésnek (Belt and Road Initiative, BRI), amelynek legfőbb célja az Európa és Ázsia közötti infrastrukturális összeköttetések fejlesztése, valamint a két kontinens között zajló kereskedelem támogatása. A kereskedelmi csomópontok jól kiépített és integrált infrastruktúra- és kommunikációs hálózatai a megfelelő konnektivitást biztosítva egyrészt gazdasági előnyhöz juttatják az érintett városokat és térségeket, másrészt nagy szerepet játszanak a neves tőzsdék, a vezető pénzügyi intézmények, valamint a magán- és állami bankok megjelenésében. A piac és a vállalatok nagyon is igénylik a modern erőforrásokat és a koncentrált fejlett technológiát, így kiemelkedő infrastrukturális adottságokkal rendelkező városok és térségek a tehetségek vonzásában is élen járnak. Életünk legfontosabb tényezője, hogy hol és hogyan élünk. A városokat már nem a múltjuk, hanem a jövőjük határozza meg, amit a globalizáció, a technológia fejlődése, a fenntarthatóság égető kérdése és az ezeket a szempontokat ötvöző várostervezés összegez. Tehát már nem elegendő csak a gazdasági lehetőségekre fókuszálni, hanem számba kell venni, hogy a városok milyen mértékben rendelkeznek

a jövőre vonatkozó infrastrukturális fejlesztésekkel, innovációs potenciállal és jövőorientált oktatási intézményekkel, valamint fenntarthatóan hasznosítják-e a környezeti erőforrásokat. Az üzleti környezet és kultúra mellett hangsúlyt kell helyezni a társadalmi környezetre és kultúrára, így az élhetőségre – kezdve a lakáspiaci áraktól és a közlekedéstől, az elérhető szolgáltatásokon át a változatos szórakozási lehetőségekig –, a pezsgő kulturális és kreatív, valamint mára a fenntartható környezet megteremtésére. A városnak saját, „menő/cool” személyiséget kell adni, „brandingelni”, ami vonzza a tehetségeket, mert a tehetségek koncentrációja és a high-tech ipar között korreláció található, kölcsönösen erősítő hatással vannak egymásra (Florida, 2002, pp. 753–754). A jól képzett szakembergárda által alkalmazott innovatív és zöld szemléletmód a 21. században az egyik legjelentősebb stratégiai előny a szomszédos vagy rivális pénzügyi központokkal szemben, és ebben a tekintetben különösen nagy hangsúlyt kap az elsőként cselekvőknek kijáró versenyelőny (Tarver & Drury, 2020). Tehát a munkaerő szempontjából vonzó életszínvonalat az élhető infrastrukturális környezeten túl (pl. *smart city* kezdeményezések) a diverz nyelvi közeg, valamint a kulturálisan nyitott és befogadó társadalom biztosítja és mindezek kölcsönösen hatnak a cégek, vállalatok székhely-választására.

A világvárosok hálózati összekapcsoltságába illeszkedve a nemzetközi pénzügyi központok is hálózatot alkotva állnak kapcsolatban a gazdasági és pénzügyi központokkal, mely hálózatban a pénzügyi szolgáltatókon keresztül áramlanak a pénzügyi tranzakciók, az adatok, az innovációk, a pénzügyi tudás és a kreativitás. A pénzügyi központok versenyképessége nagyban függ a városok 21. századi versenyképességétől, vagy ahogy Csizmadia írja, a „fúziopolisz” versenyképességétől. Ugyanis a városok, mint a gazdaság ütőerei a hálózatos összekapcsoltság révén még nagyobb hangsúlyt adnak a nemzetközi összekapcsoltsági, pénzügyi, innovációs és tudományos (pl. tech kutatóközpont, okosváros, egyetemi város stb.), fenntarthatósági, kulturális és környezeti funkciók fúziójának. Az ezen tényezőkben mutatott versenyképesség összessége pedig meghatározó lesz a pénzügyi központok felemelkedésében (Csizmadia, 2020, pp. 182–202).

1.2. Fenntartható stabilitás

Ahhoz, hogy a lokáció adta lehetőségek érvényesüljenek az államnak egy komplex stabilitási szintet kell megteremtenie, ami jelentheti a nemzeti politikai, nemzet gazdasági és pénzügyi stabilitást, illetve nemzetközi szintű elfogadottságot és érdekérvényesítő képességet is, vagyis egy geopolitikailag stabil és diverzifikált kapcsolatrendszerrel bíró állam kiépítését.

Nemzeti szinten az állam részéről fontos feladat, hogy megteremtse az egyensúlyt a gazdasági növekedés és stabilitás között akképpen, hogy a hosszú távon fenntartható versenyképességet is szem előtt tartsa politikája során. A 2008-as globális pénzügyi válság után bő egy évtizeddel a világnak egy újabb, komplex, globális válsággal kellett szembenéznie, aminek következtében mára a globális pénzügyi környezet korántsem ugyanaz, mint volt. Az elmúlt évtizedben a jegybankok és pénzügyi szabályozók az állammal közösen aktív szerepvállalással vették ki részüket a válságkezelésben és a gazdasági növekedés helyreállításában. Ez elvezetett a mind hangsúlyosabb állami szerepvállalás újragondolásához a pénzügyek terén is.

Egy komplex rendszerben gondolkodva a bizalom kiépítésével kell a szükséges reformokat meghozni, amivel a mindenkori kormány támogathatja a nemzetközi pénzügyi központ sikerességét. Számos példa fellelhető az elmúlt évtizedekből (pl. Szingapúr vagy Írország esete), mikor az állam széles körű stratégiai megállapodásokkal, társadalmi szerződésekkel erősítette meg a gazdaságpolitikai reformjait és mindez együttesen vezetett a dinamikus gazdasági fejlődéshez (Babos, 2022, p. 140). A stabil politikai környezet nagymértékben hozzájárul a kiszámítható és átlátható adózási és szabályozási rendszer kiépítéséhez, így a versenyképes és innovatív, ösztönző befektetői és üzleti környezethez, valamint a túlzott bürokrácia mellőzéséhez. Az adott országban meghonosodott jogi hagyományok szintén kardinális szerepet töltenek be a pénzügyi központtá válás folyamatában.

Általános tendencia, hogy a globálisan legjelentősebb pénzügyi központok az angol jogrendszer alkalmazását preferálják a francia, a német vagy a skandináv joggyakorlat átvétele helyett. Ennek okai többek között arra vezethetők vissza, hogy az angol jogrendszer transzparens, kiszámítható, és rendkívül üzletbarát megközelítése mellett nagymértékű szerződési szabadságot biztosít (QLTS School, 2016).

1.3. Fejlesztő állam

Érdemes megemlíteni a fejlesztő állam szerepét. Maga az elnevezést elsőként Chalmers Johnson amerikai politológus és Ázsia-szakértő alkalmazta Japán tervracionális és fejlesztés-orientált, de bizonyos értelemben kapitalista keretek között működő államára, az 1925-75-ig terjedő gyors gazdasági növekedés („a japán csoda”) időszakában. A fogalom azóta valamelyest árnyaltabbá vált és világszerte számos almodell figyelhető meg. Eleinte főleg a kelet-ázsiai térség állam-vezérelte fejlesztéspolitikán alapuló, gyors gazdasági növekedést produkáló országaira (Japán, Dél-Korea, Tajvan, Hongkong és Szingapúr) alkalmazták a fejlesztő állam elnevezést, bár kétségtelenül a kelet-ázsiai térségen belül is jelentős eltérések vannak. A definíciót végül olyannyira kiterjesztették, hogy a fejlesztő állam elnevezést egyes európai (például Írország, Finnország, Franciaország) és feltörekvő országokra (például Kína, Brazília és Uruguay) is elkezdtek használni az elmúlt egy-két évtizedben (Geröcs & Ricz, 2021, pp. 325–332). Az állam feladata megfelelő üzleti és társadalmi környezet és a feltételek folyamatos javításával a hosszútávú fenntartható versenyelőny biztosítása mellett az adott pénzügyi központ lehetőségeinek fejlesztése is. A pénzügyi fejlesztéspolitika kiterjedhet akár a specializáció irányainak meghatározására vagy ösztönzésére is. A globalizációval és a komplex gazdasági rendszerek kialakulásával a globális vállalatok kiszerveztek bizonyos pénzügyi tevékenységeket, így megjelent az igény, hogy a pénzügyi szolgáltatók is szakosodjanak a komplex pénzügyi szolgáltatások egy-egy területére. Ezen speciális szolgáltatások terén működő cégek, tehetségek és szakértők széles skálája egy sajátos városi környezetet teremthet, ami tovább erősítheti a pénzügyi központot (Sassen, 2005, pp. 29–30). Ezért az államnak érdemes specializált pénzügyi szolgáltatásokra fókuszálni és megteremteni a szükséges körülményeket, valamint további technológia és tudás alapú szegmenseket bekapcsolni a központ működésébe.

1.4. Technológia

A század második felében végbement kommunikációs- és számítástechnikai fejlődés a pénzügyi szektorban is új lehetőségeket teremtett. A bankok az analitikai eszközök mellett olyan innovációkat is elkezdtek alkalmazni, mint a bankkártya, illetve az első pénzkidó automaták, amelyek üzemeltetése jelentősen költséghatékonyabb volt az új bankfiókok fenntartásánál, illetve a felhasználók szélesebb körének nyújtott lehetőséget a pénzintézetek szolgáltatásainak igénybevételére. A század utolsó évtizedében az internet elterjedésével az internetbanki szolgáltatások is egyre szélesebb körben váltak elérhetővé, amely forradalmasította a pénz működését és hozzáférhetőségét, valamint sok esetben a kockázatosabb ügyletek finanszírozását is lehetővé tette.

A pénzügyi központok hanyatlásában és felemelkedésében a nagy gazdasági és világválságok eddig kulcsfontosságúnak bizonyultak, legyen szó a gyarmatbirodalom összeomlásáról vagy világháborúról. Ezek a válságok olyan változásokat idéznek elő, amelyek a pénzügyi rendszer mélyére hatolva gyökeres teljesítményváltozást, új ágazatok megjelenését vagy bizonyos technikai innovációk elterjedését okozhatják. Vajon a 21. század eleji globális gazdasági, egészségügyi és ellátási válságok hogyan alakítják át a meglévő pénzügyi rendszert? A globális geopolitikai változások mellett a technológiai innovációk fejlesztése, hatékony alkalmazása és azok elterjedtsége lényeges tényezővé vált, illetve olyan pénzügyi szektoron kívüli szereplők pénzügyi szektorba történő belépését is lehetővé teszi, mint a mobiltelefon-szolgáltatók, vagy a kommunikációs platformokat üzemeltető vállalatok. Jelenleg a pénzügyi innovációkra koncentráló vállalatok nagy része olyan feltörekvő piacokon működik, mint amilyen Ázsia is, ahol olcsó, könnyen hozzáférhető szolgáltatásaikkal az eddig pénzügyi szolgáltatásokat nem használókat is integrálhatják. Ez a 21. században olyan folyamatokat indított el, amely nem csupán a pénzügyi szektor bővülésének új területeire, de a kapcsolódó szabályozási kérdésekre is felhívja a figyelmet. Emellett olyan új szempontok is gyökeret vertek a pénzügyi rendszerben, mint a fenntarthatóság, amely a zöld pénzügyek teljesen új ágazatát indította útjára az elmúlt évtizedben.

A világgazdaság elmúlt évszázadaiban tapasztalt jelentős változások megfigyelése arra enged következtetni, hogy a jelenlegi, fintech innovációk által hajtott pénzügyi forradalom a geopolitikai változásokkal és a fenntarthatósági célokkal együtt egy új eurázsiai gazdasági és hatalmi központ-hálózat felemelkedését támogatják. Az elmúlt évtizedekben az ázsiai pénzügyi központok megerősödése, illetve a már jelentős vagy felemelkedő európai pénzügyi központok közötti egyre szorosabb együttműködés a szuperkontinens globális pénzügyi hálózatban való megnövekedett szerepét vetíti előre. Jelen tanulmány célja a felemelkedés útján lévő ázsiai pénzügyi központok – a kínai Gyöngy-folyó delta, Szingapúr, illetve Abu-Dzabi és Dubaj – vizsgálatával körbejárja azt a kérdést, hogy milyen tényezők és tendenciák együttállása szükséges a globális és regionális pénzügyi központok felemelkedéséhez a 21. században, valamint ezeket hogyan aknázhatják ki olyan felemelkedő regionális pénzügyi központok, mint Nur-Szultán vagy éppen Budapest.

Mivel a 21. századi megatrendeknek megfelelően az innováció, a digitalizáció, a technológia és a fenntartható szemléletmód az alappillérei a pénzügyi szektor továbbfejlesztésének, a felemelkedő pénzügyi központokra jellemzők az új nemzetközi mintákra nyitott kormányzati hozzáálláson túl a

kifejezetten az innovációt és a zöld átállást ösztönző kormányzati és jegybanki intézkedések, támogatások, adókedvezmények és hitelprogramok. A fejlesztő állam koncepciójának alapjául szolgáló tudatos állami politika és intervencionista gazdaságfejlesztési stratégia tehát továbbra is meghatározó az új pénzügyi központok felemelkedésében.

2. A nemzetközi pénzügyi központok szakirodalma és általános jellemzői

A pénzügyi központ az Economist fogalm meghatározója szerint az a hely, ahol átlag feletti pénzügyi-üzleti aktivitás mérhető. Egy másik gazdasági szótárt idézve a pénzügyi központ egy olyan földrajzi terület, amely az átlagosnál jóval több pénzügyi intézménynek és pénzügyi szolgáltatásnak ad otthont (Rutherford, 2013, p. 469). Emellett pénzügyi központot úgyis meghatározhatjuk, mint egy bizonyos számú pénzügyi szolgáltatás csoportosulását egy adott városban, ahol a közvetítők felelnek a pénzügyi tranzakciók koordinálásáért, valamint a kifizetésekért (Cassis & Wójcik, 2019, p. 24). A nemzetközi státuszhoz pedig szükség van arra, hogy a pénzügyi tér ezen kitüntetett helyei a széleskörű pénzügyi szolgáltatások keretében határon átnyúló, nemzetközi pénzügyi együttműködést és tranzakciókat kiszolgáló feladatokat is ellássanak. A nemzetközi pénzügyi központok tehát olyan nagyvárosok, amelyek a nemzetközi gazdasági kapcsolatokhoz kötődő szolgáltatások és a nemzetközi pénzügyi tranzakciók széles körének, piacainak és intézményeinek adnak otthont (Gál, 2010, p. 352). Másként fogalmazva, a nemzetközi pénzügyi központ az a hely, ahol a bankok és egyéb pénzügyi intézmények nagy mértékben koncentrálódnak, és ahol a pénzügyi piacok széleskörűen működhetnek és fejlődhetnek, háttérrel biztosítva ezáltal a hatékony pénzügyi tevékenységeknek és tranzakcióknak (Jao, 1997, p. 3). Röviden: a nemzetközi pénzügyi központ az a hely, ahol a nemzetközi pénzügyi műveletek széles körben zajlanak (Moosa et al., 2016, p. 2074).

A nemzetközi pénzügyi központokról szóló kutatások hosszú időre nyúlnak vissza, és azt vizsgálják, hogy milyen jellegzetességei és előfeltételei vannak azok kialakulásának és sikerességének. Már a korai munkákban is egyes városok azon jellegzetességeit vizsgálták, amelyek globális központtá tették őket, így például a szolgáltatási lehetőségeket, valamint a kereskedelemben, a pénzügyekben, a technológiában, az oktatásban és a kultúrában betöltött szerepüket. Több kutató is amellett érvel, hogy a pénzügyi tőke áramlását érintő döntéseknél fontos szempont a fejlett pénzügyi piac, az innovatív technológia megléte, a képzett munkaerőpiac, valamint a kormányzati és politikai stabilitás. Az egyik első történeti megközelítésben Kindleberger a pénzügyi rendszerek kialakulásának előfeltételeként a pénzügyi stabilitást, a jegybank és a kormányzat támogató szerepét, a banki hagyományokat – mind az intézmények, mind pedig a munkaerő tekintetében –, a kereskedelmi útvonalakhoz közeli földrajzi elhelyezkedést, valamint a méretgazdaságosságot emeli ki (Kindleberger, 1973, pp. 82–94). Ehhez hasonlóan Khoury a kedvező politikai és a földrajzi tényezőkre helyezi a hangsúlyt, amelyek a nemzetközi pénzügyi központok létrejöttének alapvető feltételei, hiszen ezek segíthetik elő a nemzetközi kereskedelmet és a székhelyül szolgáló államba irányuló külföldi beruházásokat. Emellett szerinte a nemzetközi pénzügyi központok inkább nagyobb államokban válhatnak sikeressé, el-

sősorban azok gazdaságának nagyobb mérete, valamint a nemzetközi üzleti tevékenység nagyobb intenzitása miatt. Érvei között szerepel továbbá, hogy ezek a nagyobb államok geopolitikai szempontból is befolyásosabbnak és biztonságosabbnak számítanak (Khoury, 1989, pp. 67–82). Leyszon kifejezetten a kormányzat és a gazdaságpolitika szerepét emeli ki, amely alapvetően meghatározza a pénzügyi központok hatékonyságát, továbbá hangsúlyozza a társadalmi tényezők, így a társadalmi biztonság és az életszínvonal fontosságát is (Leyszon, 1997, pp. 381–392). Ehhez hasonlóan Thrift is kiemeli a társadalmi és kulturális tényezők szerepét a nemzetközi pénzügyi státusz létrejöttében, hiszen a pénzügyi központok kulturális és társadalmi beágyazottsága megteremti a megfelelő munkaerőpiacot, a kedvező üzleti- és munkakultúra pedig még hatékonyabbá teheti az információk közvetítését (Thrift, 1994, pp. 327–355).

Más szerzők az összekapcsoltságra helyezik a hangsúlyt, és így a pénzügyi központok kialakulásának tényezőit a telekommunikációs technológia fejlődésében, a globalizációban, a pénzügyi intézmények változó struktúrájában, valamint a termelő szolgáltatások térnyerésében, illetve ezeknek egymásra ható kapcsolatrendszerében látják. Sassen a globális város megalkotásával a globalizációra és a gazdaság összekapcsolt nemzetközi hálózatára helyezte a hangsúlyt. A gazdaság globalizációja a pénzügyi szolgáltatásokat is globális szintre emelte, nemzetközi hálózatba kapcsolta, és a különböző pénzügyi termékek előtt is megnyitotta a nemzetközi piacot, összekötve őket más iparágakkal, például az információs és telekommunikációs szektorral. Sassen az egyéb, már többek által felsorolt, szükséges kritériumok (földrajzi elhelyezkedés, fejlett és koncentrált technológia megléte, képzett munkaerőpiac, kulturális környezet stb.) mellett a globális pénzügyi központtá válás két fő feltételként egyrészt a nemzeti konszolidációt – vagyis a pénzügyek adott városban való koncentrációját, megerősítését –, másrészt a piaci liberalizációt és deregulációt tekinti (Sassen, 1999, pp. 76–77). Faulconbridge szintén nemzetközi összekapcsoltság szempontjából vizsgálja a pénzügyi központokat, azokat egy nagy nemzetközi hálórendszer részének tekintve. London és Frankfurt szerepének elemzésekor olyan szempontokat emel ki, mint a kommunikációs infrastruktúra és az összekapcsoltság minősége, az adó szintje, a külföldi bankok száma, a kapcsolódó pénzügyi szolgáltatást nyújtó cégek irodái és a munkaerőpiac minősége (Faulconbridge, 2004, pp. 235–243). Zhao, Zhang és Wang a kínai példákön keresztül a nemzetközi pénzügyi központok fejlődését, az információhoz való hozzáférést és az információ elérését emelte ki. Véleményük szerint pénzügyi központ abban a városban jöhet létre, amely jelentős gazdasági és politikai befolyással rendelkezik, ráadásul erős információs háttérrel bír. A kommunikációs technológia és a globalizáció erősödése ellenére ugyanis az üzleti és a pénzügyi vállalatok még mindig azt a helyet keresik, ahol könnyebben hozzá lehet férni a szükséges információkhoz, adatokhoz (Zhao et al., 2004, pp. 577–592). Eichengreen, Lafarguette és Mehl ellenkező megközelítésből vizsgálta az információhoz való hozzáférést. Ők annak fontosságát vizsgálták, hogy az adott központ földrajzi elhelyezkedése mennyire és milyen mértékben kapcsolódik és integrálódik kommunikációs kábeleken keresztül a pénzügyi hálózathoz, ezzel is erősítve a hatékonyságot (Eichengreen et al., 2016, pp. 2–30).

Több empirikus kutatás született a nemzetközi pénzügyi központokról, amelyek általában öt szegmensre térnek ki, így (i) az üzleti környezet (politikai stabilitás, szabályozói és adó környezet, makroökonomiai tényezők stb.), (ii) a pénzügyi szektor fejlettsége, (iii) a komplex infrastruktúra minősége (közlekedés, technológia, lakhatás), (iv) a munkaerőpiac képzettsége és (v) az otthont adó város jó hírneve. Az egyik legösszetettebb és legmélyrehatóbb vizsgálatot a Z/Yen kutatóintézet végzi a China Development Institute-tal közösen, évről évre kiadva a Global Financial Centres Indexet (GFCI). A GFCI a pénzügyi központok versenyképességét helyezi a fő fókuszba, és öt kategóriába sorolja a vizsgált tényezőket:

1. lakosság;
2. üzleti környezet;
3. piachoz való hozzáférés;
4. infrastruktúra és
5. általános versenyképesség.

Az index eredményeit is alapul véve felállították a pénzügyi központok hierarchiáját is, ami szintén öt csoportra osztható aszerint, hogy milyen szerepet képesek ellátni a pénzügyi központok. A globális pénzügyi központok a nemzetközi pénz- és tőkepiaci folyamatok valamennyi területén meghatározó szerepet töltenek be, és hatással vannak a globális gazdaság alakulására. Mára ezt a státuszt csak New York és London birtokolja. A következő kategóriát képezik a nemzetközi pénzügyi központok, amelyek befolyása és szerepe szintén globális, de nem olyan széleskörű. Ilyen például Hongkong, Tokió és Szingapúr. A harmadik kategóriába a *rés/niche* pénzügyi központok esnek, amelyek ugyan globális szerepet vállalnak, de pénzügyi szolgáltatásokat az előző kategóriához képest csak szűk, specializált területen biztosítanak (pl. Zürich a *private banking* szegmensben). A következő kategória a nemzeti pénzügyi központok, amelyek a nemzetgazdaságon belül látják el a vezető pénzügyi központ feladatait, mint például Toronto Kanadában. Végül az ötödik kategória a regionális pénzügyi központ, ami egy országon belül regionálisan képes vezető pénzügyi szerepet vállalni. Jó példa erre Chicago az Egyesült Államokban (Mainelli & Yeandle 2007, pp. 10–51).

Moosa, Li és Jiang 24 tényezőt felhasználva egy összetett modell szerint vizsgálja a pénzügyi központok sikerességét. Elemzésükben arra jutottak, hogy az államnak, ha egy magasan jegyzett nemzetközi pénzügyi központot akar létrehozni, akkor legfőképpen a globális versenyképességi indexre és az irodabérleti díjakra kell fókuszálnia. Emellett olyan feltételeket kell figyelembe vennie, mint a kormány mérete; a társasági adó szintje; a globális hitelminősítők besorolása; a *high-tech* export; az internet használat; a jogrendszer és a tulajdonhoz fűződő jogok. Ezenkívül három változót, a tőkéhez való hozzáférést; a munkaerő fejlettségét és a gazdasági szabadságot kell előtérbe helyeznie (Moosa et al., 2016, pp. 2087–2089).

Eichengreen és Shah, összegezve az eddigi empirikus elemzéseket, a nemzetközi pénzügyi központok sikerességének öt fő előfeltételét azonosították:

1. Versenyképesség, ezen belül is kiemelkedő a rugalmasság, az átláthatóság, a gazdasági és a társadalmi környezet stabilitása. Minél jobban szerepel a fogadó ország a nemzetközi versenyképességi rangsorokban, annál vonzóbb a pénzügyi központ is.
2. Monetáris és pénzügyi stabilitás erőssége.
3. A pénzügyi rendszer fejlettsége és kiterjedtsége.
4. Technológiai fejlettség, amelynek tekintetében fontos az információs, kommunikációs és adatfeldolgozó technológia megléte. Annál vonzóbb lehet egy pénzügyi központ, minél szélesebb körben és szofisztikáltabban jelenik meg a gazdaságban a *high-tech* ipar.
5. Erős kormányzati szerepvállalás (Eichengreen & Shah, 2019, pp. 62–77).

Összefoglalva, a nemzetközi pénzügyi központok olyan városok, városrészek vagy térségek, ahol a különféle pénzügyi szolgáltatásokat nyújtó pénzintézetek nagyszámban képviseltetik magukat; magasan fejlett kereskedelmi és kommunikációs infrastruktúrával rendelkeznek és ahol hatalmas mennyiségű hazai és nemzetközi kereskedelmi ügylet bonyolódik le (Market Business News, 2022). Általánosságban a szakirodalomban megjelenő főbb kritériumok (Jao, 2003, p. 25):

- politikai és társadalmi stabilitás;
- központi, a konnektivitást biztosító földrajzi elhelyezkedés;
- nemzetközi versenyképességet biztosító üzleti környezet és adórendszer;
- átlátható jogrendszer és konzekvens felügyeleti környezet, amely biztosítja a stabilitást;
- szabad tőkeáramlás, valamint fejlett és innovatív pénzügyi szektor;
- innovatív technológiai fejlettség és inkluzivitás;
- korlátlan és hatékony információáramlás;
- folyamatosan modernizált pénzügyi és fizikai infrastruktúra;
- tehetséges és képzett munkaerő;
- jó életszínvonal és élhető kulturális környezet.

A rövid definícióban foglalt feltételek teljesüléséhez összességében politikai, gazdasági és társadalmi aspektusból is ideális, támogató környezetre van szükség, valamint arra, hogy a 21. században különösen fontos, a jövőt alapvetően meghatározó fenntartható szemléletmód mindhárom szempontból érvényre jusson (Meager, 2022).

3. Esettanulmányok

3.1. Kína pénzügyi központjainak ékes példája: A Gyöngy-folyó deltája

A Deng Xiaoping által 1978-ban elindított reform és nyitás politikája olyan erővel alakította át a kínai gazdaságot, amely napjainkig érezteti hatását. A teljesen zárt gazdaság fokozatosan megnyitotta kapuit és becsatlakozott a világgazdaság vérkeringésébe. Ebben pénzügyi központjai, illetve azok tervezett fejlesztése is nagy segítségére volt: Peking, mint politikai központ, illetve a legnagyobb állami vállalatok székhelye a négy legnagyobb kínai bank – Agricultural Bank of China, Bank of China, China Construction Bank és Industrial and Commercial Bank of China – székhelyéül is szolgál. Sanghaj főleg kereskedelmi központként működik, illetve országos szinten pénzügyi központként is funkcionál, ahol a megtelepedő külföldi bankok főleg kereskedelmi finanszírozást, működő tőkét és eszközközvetési szolgáltatásokat biztosítanak, azonban a rendelkezésre álló kvóták szűkössége esetén hongkongi társaikhoz fordulnak. Végül Hongkong, amely globális pénzügyi központként főleg az offshore RMB ügyleteket bonyolítja, illetve Kína Ázsián kívüli pénzügyi kapcsolatainak központja (Cassis & Wójcik, 2019, pp. 197–199). Hongkong globális hálózatokban betöltött szerepét a kínai szárazföldön elhelyezkedő technológiai fellegvárral, Shenzhennel való szorosabb összeköttetése, illetve a Gyöngy-folyó deltájának kollektív fejlesztése nagyban támogatja.

Hongkong történetileg szinte egészen jelentéktelen volt a 19. század közepéig, amikor is az ópiumháborúkat követően a világ pénzügyi vezető hatalma, Anglia ellenőrzése alá nem került, biztosítva a kínai piachoz való hozzáférést. Az angol tengeri kereskedelmi gyakorlatnak kiválóan kedvezett Hongkong földrajzi elhelyezkedése, amely gyors gazdasági fejlődést hozott magával. A város második világháborút követő gazdasági fejlődéséhez jelentősen hozzájárult, hogy a bezárkózó Kínai Népköztársaság (KNK) rajta keresztül bonyolította külkereskedelmének nagy részét, így ablakként szolgált számára és szolgál ma is a globális tőke felé (Cassis & Wójcik, 2019, p. 186).

A világ vezető pénzügyi központjai versenyképességének mérésére létrehozott GFCI frissített rangsorral jelenik meg minden év márciusában és szeptemberében, legutóbb már a 31. alkalommal. A GFCI 31 alapján a világ harmadik legversenyképesebb pénzügyi központja Hongkong. Kiemelkedő kereskedelmi központ, jó infrastrukturális és kommunikációs összeköttetésekkel rendelkezik, a kínai és angol nyelv párhuzamos használatának előnyeit pedig számos kínai és külföldi vállalat kihasználja, hogy így férjen hozzá a hongkongi közvetítő szakértelméhez. Tekintettel arra, hogy a városban a világ legnagyobb bankjai képviseltetik magukat, amelyek egymással kiváló kapcsolatokat ápolnak, az így létrejött pénzügyi közösség fenntartja Hongkong kiemelkedő szerepét a nemzetközi pénzügyi központok között (Cassis & Wójcik, 2019, pp. 188–190). A meglévő infrastruktúra regionális fejlesztése fontos célkitűzést jelent a kínai Gyöngy-folyó delta (vagy Greater Bay Area, GBA) projektben. A projekt fő célkitűzése Hongkong, Makaó, Shenzhen, Guangzhou és a környező térség nagyobb kikötővárosainak összekötése infrastrukturálisan, a technológiai innováció területén, pénzügyileg, valamint gazdaságilag, hogy a térség egységesen támogassa Kína további gazdasági

fejlődését és nyitását (Outline Development Plan, p. 1), valamint nemzetközi vérkeringésbe való további integrációját.

A holisztikus GBA infrastrukturális fejlesztései között kikötők és repülési központok fejlesztése mellett autópályák és vasútépítési projektek is szerepelnek. Kiemelkedő projektek a 2018-ban átadott, 55 km hosszú Hongkong–Zhuhai–Makaó híd, amely a világ leghosszabb tengeri hídja (Transport Housing Bureau of the Government of the Hong Kong Special Administrative Region), valamint a szintén 2018ban megnyitott Guangzhou–Shenzhen–Hongkong Express Rail Link vasútvonal, ami Hongkongot Shenzhen városon keresztül rákapcsolja Kína 25 ezer km hosszú gyorsvasút hálózatára, jelentősen csökkentve az utazási időt Hongkong és Kína nagyobb városai között (Cyrill, 2018). Mindkét beruházás kifejezetten támogatja Hongkongot abban, hogy nemzetközi közlekedési központként betöltött szerepét továbbra is megőrizze, és egyben még intenzívebben bekapcsolódjon a BRI-be.

A technológiai innováció a városklaszter fejlesztésének kulcsfontosságú eleme, amelyet nemcsak a technológiai innovációs központként ismert Shenzhen, de Guangzhou város is rendkívüli módon támogat: Guangdong tartományi székhely öt egymást követő évben vezette az országos innovációs kapacitási listát, amelyet az érvényes szabadalmak és a benyújtott szabadalmi kérelmek számának (*Patent Cooperation Treaty*, azaz PCT-kérelmek), valamint a 60 ezret meghaladó *high-tech* vállalatok számának köszönhet (Wang, 2022). A GBA fejlesztési terv egy olyan városklaszter létrehozására törekszik, amely az innovációra támaszkodva gazdasági és technológiai előnyeivel nemzetközileg is versenyképes lehet, miközben egy fenntartható, zöld életstílus megvalósításával a további fejlődés alapjaként még több tehetséget vonz magához. Ennek érdekében például a Guangzhou tartományi kormányzat némileg lazítana a tartózkodási engedélyekre és bevándorlásra vonatkozó szabályokon, valamint a személyi jövedelemadó tekintetében is kedvezményeket vezetne be (Guangzhou Municipal Science and Technology Bureau, 2019).

A kormány különböző ifjúsági fejlesztési alapokon keresztül támogatja a fiatalokat, hogy a Gyöngy-folyó delta térségben vagy akár Kína más területén szakmai tapasztalatot szerezzenek vagy vállalkozást indítsanak. Az együttműködés részeként hongkongi, makaói és kínai fiatalok szakmai gyakorlaton vehetnek részt egymás városaiban, aminek elősegítésére több programot hoztak létre, úgymint a „Funding Scheme for Youth Internship in the Mainland” alapot, vagy a „Youth Development Fund” kezdeményezést, hogy a Gyöngy-folyó deltában vagy Kína más területein a helyi üzleti lehetőségeket kihasználva vállalkozást indítsanak (Outline Development Plan, pp. 39, 42).

A legfrissebb adatok szerint a Fortune 500 globális listán rangsorolt vállalkozások közül 2021-ben 25 működött a Gyöngy-folyó delta térségében. Ez kínai viszonylatban is jelentős cégkoncentrációt jelent, hiszen a lista szerint összesen 135 Kínában működő vállalkozás volt 2021-ben a listán rangsorolva, amellyel megelőzte az Egyesült Államokat (122). Az érintett cégek közül kilenc Hongkongban, nyolc Shenzhenben, öt Kantonban, kettő Foshanban és egy Zhuhai városában működik (Guangdong-Hong Kong-Macao Greater Bay Area, 2021).

A fenntartható gazdasági növekedés biztosítása érdekében a Gyöngy-folyó delta régióban is kulcsfontosságú a pénzügyi szolgáltatások integrációja, egységesítése és közös fejlesztése. Kína a RMB nemzetköziesítésére vonatkozó törekvését szolgálja Hongkong globális offshore RMB központ szerepének erősítése, és a RMB nemzetközi használati skálájának bővítése. Ennek megvalósítása céljából a Gyöngy-folyó delta pénzintézetei a releváns szabályok értelmében határon átvitelő bankközi kölcsönöket nyújthatnak, *spot* és *forward* deviza tranzakciókat bonyolíthatnak, a vállalatok RMB-ben denominált kötvényeket bocsáthatnak ki, és az intézményi befektetők RMB forrást gyűjthetnek, amit a hongkongi tőkepiacon fektethetnek be. A stratégia jegyében a Gyöngy-folyó delta városai kölcsönös hozzáférést biztosítanak egymás piacaihoz és a Shenzhen-Hongkong Stock Connect és Bond Connect további fejlesztésére, valamint az elektronikus fizetési rendszerek összeköttetésének javítására törekednek (Outline Development Plan, pp. 12, 29–30). 2021 októberétől a delta pénzintézetei a lakossági vagytonkezelés területén is nyújthatnak határon átnyúló szolgáltatásokat a Wealth Management Connect (WMC) rendszeren keresztül, ami a 86 millió fő lakosú GBA régióban – amely Kína GDP-jének mintegy 12%-át (1,6 milliárd USD-t) adja – igen jelentős pénzügyi előrelépésnek számít (HSBC, 2022).

A fintech mint a technológiai innováció és a pénzügyi szolgáltatások összefonódása számos új lehetőséget rejt. A csendes-óceáni térségben Kína 87%-os elterjedtséggel az élvonalban van a fintech szolgáltatások fogyasztók általi használatában (Ernst & Young Global Ltd., 2022), és fintech befektetések terén is az élen jár. Kína fintech innovációját a nagy technológiai cégek, mint az Alibaba (Ant Group), a Tencent és a JD.com vezetik, amelyek célcsoportjai a fogyasztók mellett a kis- és középvállalkozások, akiket a nagy állami bankok nem megfelelően szolgálnak ki, mivel nem rendelkeznek a számukra kialakított specifikus termékekkel. Kína tudatos fejlesztés iránti nyitottságát mutatja, hogy regulátori szinten is támogatja a fintech fejlesztéseket, ugyanis a kínai jegybank (People’s Bank of China, PBoC) szabályozási kereteket dolgoz ki a fintech támogatására, emellett pedig állami alapokat hoznak létre (Cassis & Wójcik, 2019, pp. 201–202). Kína a PBoC vezetésével a világ legfejlettebb digitális jegybankpénz (*Central Bank Digital Currency*, CBDC) tesztelési eredményeivel rendelkezik, amelyet legutóbb a pekingi téli olimpián éles körülmények között is megvizsgáltak.

Shenzhen mint az 1980-as években létrehozott Különleges Gazdasági Övezet, gyors fejlődésével a technológiai fejlesztések élvonalába tartozik, a GFCI 31 fintech rangsora alapján jelenleg a világ hatodik legnagyobb *fintech* központja, Ázsiában Sanghaj és Peking után pedig a harmadik legnagyobb (Wardle & Mainelli, 2022a, p. 43). Ezáltal mintegy inkubátorként szolgál a fintech startupok számára, amelyek megfelelő érettség elérése esetén Hongkongon keresztül hozzáférnek a globális tőkepiac nyújtotta előnyökhöz, amiket megragadva nemzetközi fellépésükkel tovább erősítik a GBA régió pénzügyi központi szerepét. A régió egyik kiemelt *fintech* szereplője, a Shenzhen Financial Technology Group a kínai jegybank *fintech* kutatóintézetének, a PBoC Digital Currency Institute leányvállalata, amely a *blockchain* technológia kutatása és fejlesztése mellett a jegybank saját fejlesztésű digitális valutájának tesztelésében is közreműködik (Lee, 2019). Ez jól példázza a jegybank kiemelt szerepét a pénzügyi szféra digitalizációjában, illetve a kínai állam határozott elképzelését a régió fejlesztését illetően.

A kínai gazdaság hatalmas méretei igen jótékonyan hatnak a pénzügyi központjainak fejlődésére, amely előnyhöz juttatja azokat más ázsiai pénzügyi központokkal szemben. A térség gyors gazdasági fejlődése az elmúlt évtizedekben a magas nettó értékű magánszemélyek (HNWI-k, *high net worth individuals*) teljes befektethető vagyonának hatalmas növekedéséhez vezetett. Ezek a legalább 1 millió USD befektetett eszközzel rendelkező személyek a pénzügyi szolgáltatások számára piacot jelentenek, a kínai pénzügyi központok pedig kivételes hozzáférréssel rendelkeznek a HNWI-k vagyonához, amely jelentősen megerősíti Kína szerepét a világ vezető pénzügyi központjai között (Cassis & Wójcik, 2019, pp. 183–186).

3.2. Szingapúr: Délkelet-Ázsia kapuja

Szingapúrt 1819-ben alapították brit kereskedőkolóniaként, majd 1965-ben függetlenedett Malajziától. Ezt követően a városállam pénzügyi szolgáltatási ágazata viszonylag gyorsan a fejlődés útjára lépett, és az ázsiai dollárpiac 1968-as létrejöttével stabilizálódott a szerepe nemzetközi pénzügyi központként (Cassis & Wójcik, 2019, pp. 219–221). Az azóta bejárt fejlődési útvonal eredményeként már a 2008-ban kirobbant pénzügyi és gazdasági világválságot megelőzően is a nyolc vezető globális pénzügyi központ egyike volt. A válság ellenére sikerült megőriznie jelentőségét, és a klasszikus globális pénzügyi központok közül Frankfurtot, valamint Párizst – sőt, egyes nézetek szerint még Tokiót – is maga mögé utasította (Cassis & Wójcik, 2019, p. 23). A szakértői körökben kialakult konszenzus szerint a szingapúri fejlődési modell – a többi „ázsiai tigris” fejlődési útjához hasonlóan – nem egyetlen bevált sémát követve, hanem több tényező együttes jelenlétének köszönhetően vált sikeressé. A Lee Kuan Yew vezette kormány és a nép között egyfajta társadalmi szerződés jött létre, melynek a lényege, hogy a gazdasági prosperitás és a jobb életminőség érdekében a társadalom elfogadja az egyéni szabadságjogok csorbulását és a szoros kormányzati kontrollt. Lee a gazdasági fejlődés érdekében fontosnak tartotta az erős, ún. fejlesztő állam kiépítését, a nemzeti egység megteremtését és a külföld felé nyitást. Így egy speciális politikai rendszert hozott létre, amelyben a politika, a meritokratikus bürokrácia és az üzleti elit hármasszereplőjének révén az állam dominanciája látványossá, de gazdaságilag hatékonyává vált. A stabil politikai környezet és a hatékony bürokrácia csökkentette a befektetőket érintő kockázatokat, a környező országokhoz képest alacsonyabb bűnözési ráta, valamint az alacsony mértékű korrupció pedig kedvezően hatott a gazdasági prosperitásra (Czirják & Klemensits, 2018). Az intervencionista gazdaságpolitika legjelentősebb elemei közé tartozott a munkaintenzív termékek exportjára fókuszáló szabadkereskedelmi gyakorlat; a vámmentes szabadkereskedelmi zónák (*Export Processing Zones, EPZ*) létrehozása; illetve a külföldi befektetések után járó adókedvezmények és nyereségadó-mentesség. Ezen lépések eredményeképp 1968 és 1972 között közel a hétszeresére emelkedett a szingapúri tőkeforgalom.

A délkelet-ázsiai városállam kedvező földrajzi elhelyezkedése révén logisztikai központként funkcionál, hiszen partjainál húzódik a világ egyik legforgalmasabb hajózási útvonala, az Indiai-óceánt a Csendes-óceánnal összekötő Malakaszoros. Tengeri kereskedelem és globális energiaellátás szempontjából a szoros jelentőségét jól szemlélteti, hogy a Seatrade Maritime News adatai szerint 2017-ben az itt áthaladó közel 85 ezer hajóból majdnem 25 ezer konténerszállító hajó volt, és a Hor-

muzi-szoros után ez a világ második legnagyobb olajkereskedelmi csomópontja. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy a GFCI 31 rangsor szerint Szingapúr jelenleg világszinten a hatodik legversenyképesebb pénzügyi központ. (Wardle & Mainelli, 2022a, p. 4).

Ilyen adottságok mellett nem meglepő, hogy a szingapúri kikötő Sanghaj kikötője után a világon a második legnagyobb konténerkikötő, amely még a világválság által sújtott időszakban is több mint 15 ezer konténerhajót fogadott évente. Ez a délkelet-ázsiai regionális kereskedelem átrakódó központja, egyben pedig központi állomása a dél-kínai kikötőket Indiával, Észak-Afrikával, a Közel-Kelettel, a Földközi-tenger térségével és Európával összekötő legfőbb vonalhajózási útvonalnak. Az amerikai Energiainformációs Hivatal becslései szerint az észak-ázsiai célállomásokra érkező energiaszállítmányok mintegy 75–90%-a a Malaka-szoroson keresztül halad át a szingapúri kikötőn, amely a Maláj-félsziget déli csücskében Indonéziával is összeköttetést biztosít. A szingapúri kikötő tehát méretéből és földrajzi elhelyezkedéséből adódóan sokrétű szerepet tölt be a nemzetközi kereskedelemben, és „átjáró” funkciójának köszönhetően nélkülözhetetlen a regionális és globális ellátási láncok zavartalan működéséhez (Lauriat, 2021). A hatalmas forgalom kezelésére Szingapúr 2040-ig négy ütemben megépíti a világ legnagyobb kikötőjét, a Tuas Mega Portot – üzembe helyezését követően ide irányítják majd a városállamba érkező összes konténerhajót. Az „újgenerációs” kikötő fenntartható technológiákra támaszkodik, és olyan intelligens megoldásokat alkalmaz, mint az önvezető járművek, a drónok, valamint az adatelemzésre épülő, automatizált kikötői közlekedés. Az optimalizált működést a digitális platformokra terelt csökkentett bürokrácia, a „*just-in-time*” rendszerek, illetve a kedvező engedélyeztetési és szabályozási mechanizmusok biztosítják (Ship Technology, 2021).

A szingapúri üzleti környezet megbízhatóságát a kimagasló külső és belső politikai stabilitás mellett az is növeli, hogy az ország jogrendszere – gyarmati múltjából adódóan – az angolszász joggyakorlatra épül, amely elősegíti a kisebb, induló vállalatok külső finanszírozáshoz való hozzájutását (National Bureau of Economic Research, 1997). A kedvező jogi és szabályozási környezet átlátható adórendszerrel párosul, amely kifejezetten a városállam fokozatos, fenntartható növekedését célzó gazdasági tevékenységeket támogatja. A Szingapúrban regisztrált induló vállalkozások számára a Tax Exemption Scheme for New Startups 100 ezer SGD (72 238 USD) bevételhatárig adómentességet tesz lehetővé. Ezenkívül célzott adókedvezményekkel támogatják a pénzügyi szolgáltatásokat nyújtó hazai vállalatokat, bankokat, kereskedelmi vállalatokat, elektronikus kereskedelmet folytató cégeket, jogi cégeket, valamint a K+F-fel, innovációval és termékfejlesztéssel foglalkozó cégeket. Szingapúr összesen 85 országgal kötött adószerződést, azaz kettős adóztatás elkerüléséről szóló megállapodást (Double Tax Agreement, DTA) (EDB Singapore, 2022).

A szingapúri adminisztráció a nemzetközi minták elsajátítására nyitott kormányzatra épül, amely remekül képes alkalmazkodni a 21. század által diktált pénzügyi szektort érintő megatrendekhez. A kereskedelmi és iparpolitikáért felelős minisztérium (Ministry of Trade and Industry, MTI) külön szakosított testületként a Future Economy Council az innovációs kapacitások növelésével, a készségfejlesztéssel, a termelékenység fokozásával és a nemzetközivé válás támogatásával foglalkozik (Ministry of Trade and Industry, 2022). Szintén az MTI alá tartozó kormányzati ügynökség az

Economic Development Board (EDB), amely elsősorban olyan stratégiákért felel, amelyek erősítik Szingapúr globális versenyképességét az üzleti élet, az innováció, valamint a tehetséggondozás és a tehetségek vonzása terén. Az EBD célja, hogy a vonzó álláslehetőségek, a beruházásösztönzés és az iparfejlesztés révén fokozza a vállalati kedvet, és az élénk üzleti környezetben biztosítsa az ország fenntartható gazdasági növekedését. Összekötő szerepet tölt be a vállalatok, a partnerek és a kormányzat között, miközben elősegíti a megfelelő információáramlást, illetve a kormányzati ösztönzőkhöz való hozzáférést. A Tanács hatáskörébe tartozó ágazatok – így például a feldolgozóipar és a szolgáltatási szektor – a szingapúri GDP több mint egyharmadát adják éves szinten. 1991 óta vállalati befektetési részlegén keresztül az EDB célzottan támogatja a globálisan versenyképes vállalatokat az olyan gyorsan növekvő technológiai ágazatokban, mint az információs és kommunikációs technológia, a feltörekvő technológiák, az egészségügy vagy más stratégiai iparágak. Rendelkezésre álló tőkéje, kiépült kapcsolatrendszere és szakértelme révén az EDB tehát egyfajta kapuként szolgál azon vállalkozások számára, amelyek jövőjüket az ázsiai vagy a globális piacokon képzelik el (EDB Singapore, 2022). Szintén az innováció ösztönzése céljával hozták létre a miniszterelnöki kabinet égisze alatt működő National Research Foundationt (NRF), amely elsősorban a szingapúri K+F-tevékenységek támogatására fókuszál.

A GFCI 31 eredményei alapján Szingapúr *fintech* szektora a New York-i után a második legfejlettebb világszinten (Wardle & Mainelli, 2022a), amely nagyrészt a *fintech*-cégek alapítását segítő kiemelkedő állami és jegybanki támogatásoknak és programoknak köszönhető (Cassis & Wójcik, 2019, pp. 242–243).

Szingapúr nemzetközi pénzügyi központtá válásában meghatározó szerepe volt – és van a mai napig – az állam egyik pénzügyi intézményének, a jegybanki feladatokat ellátó Monetáris Hatóságnak (Monetary Authority of Singapore, MAS). A MAS Szingapúr egyik fő pénzügyi kormányzója, jegybankként és pénzügyi szabályozóként felügyeli a pénzügyi rendszer stabilitását, valamint mandátuma szerint gondoskodik a nemzetközi pénzügyi központ fejlesztéséről és a pénzügyi innovációk előmozdításáról is. Tehát a szabályozó–felügyelő és a fejlesztő–promotáló kettős feladatkör jellemzi pénzügyi irányítói tevékenységét (Woo, 2016, p. 55–71). Továbbá a MAS a globális megatrendeknek megfelelően – nemzetközi viszonylatban is kiemelkedik a zöld átmenet támogatásában. A MAS számos zöld kezdeményezése közül az egyik legjelentősebb a Green Finance Action Plan, amelynek célja többek között a pénzügyi szektor klímakockázatokkal szemben mutatott ellenállóképességének javítása; a zöld pénzügyi és technológiai megoldások és piacok fejlesztésének támogatása; a zöld pénzügyi ismeretek és kapacitás bővítése; valamint Szingapúr zöld pénzügyi központi szerepének megerősítése.

A MAS pénzügyi innovációban mutatott szerepvállalásának jó példája a FinTech Regulatory Sandbox-keretrendszer, amelynek révén a pénzügyi intézmények és a *fintech*-szereplők élő környezetben, de jól meghatározott téren és időintervallumon belül kísérletezhetnek innovatív pénzügyi termékekkel vagy szolgáltatásokkal. A MAS azáltal nyújt támogatást, hogy enyhíti az általa előírt, a kísérleti stádiumon kívül egyébként mindenre nézve kötelező érvényű jogi és szabályozási követelményeket (Monetary Authority of Singapore, 2021). A jegybank a tehetségek gondozásában is aktívan részt

vesz, hiszen a National University of Singapore-ral és az NRF-fel közösen megalapította az Asian Institute of Digital Finance-t, amely egyetemi szintű intézetként főként a digitális pénzügyi technológiák fejlesztésére, valamint a jelenlegi és jövőbeli *fintech* kutatók és szakemberek támogatására fókuszál (National University of Singapore).

Fontos mérföldkövet jelentett a városállam pénzügyi innovációs kapacitásainak bővítésében, hogy 2019 óta Szingapúr az egyik központja a Nemzetközi Fizetések Bankja (Bank for International Settlements, BIS) jegybankok közötti technológiai együttműködést ösztönző projektjének, a BIS Innovation Hubnak (BISIH). A BISIH szingapúri központja elsősorban a *suptech*, a *regtech*, a CBDC-fejlesztés, valamint az újgenerációs pénzügyi piaci infrastruktúrák fejlesztése terén aktív. Szingapúr tradicionális pénzügyi szolgáltatások innovatív fejlesztésére irányuló törekvéseinek egyik legjelentősebb platformja a Singapore FinTech Festival, amely 2016 óta évente kerül megrendezésre.

A zöld átállással összefüggésben a legfontosabb állami kezdeményezések közé tartozik a 2021 februárjában meghirdetett Singapore Green Plan 2030, amelynek fő célkitűzései közé tartozik a környezetvédelem és a fenntarthatóság elősegítése az éghajlatváltozással szembeni ellenállóság növelése jegyében; az energiahatékonyság növelése; valamint a zöld gazdasági átállás támogatása.

A digitális átállás támogatásával összefüggésben kiemelendő a szingapúri kormány által 2014 novemberében bemutatott Smart Nation program is, amely három pillérré támaszkodva igyekszik előmozdítani a városállam átfogó digitális átállását. A gazdasági, kormányzati és társadalmi aspektusból alkalmazott megközelítés célja a lakosság életminőségének javítása és a szingapúri versenyképesség fokozása. A program urbanizációs, közlekedési, egészségügyi, digitális kormányzati szolgáltatásokkal kapcsolatos, illetve startupok és vállalkozások támogatását célzó projekteket tömörít, ezzel is hozzájárulva egy élhető, a tehetségeket vonzó városi környezet kialakításához.

A 2022 májusában megjelent Smart Centers Index alapján Szingapúr összességében jelenleg a 12. helyen áll a világ intelligens központjait felsorakoztató rangsorban (Wardle & Mainelli, 2022b, p. 4). A városállam kapacitásainak sokrétűségét bizonyítja, hogy a jelentés alapján versenyképesség szempontjából technológia, üzleti környezet, humán tőke és infrastruktúra terén is az első ötben végzett globálisan (Wardle & Mainelli, 2022b, p. 12). Az egyik legnagyobb volumenű szingapúri intelligens városfejlesztési projekt a Punggol Digital District, amelyet várhatóan 2024-ben nyitnak meg, és a tervek szerint világszínvonalú infrastruktúrát és élénk ökoszisztémát kínál majd a vállalati, az akadémiai, valamint az állami szféra képviselőinek. Olyan intézmények és szervezetek kapcsolhatók a projekthez, mint a Singapore Institute of Technology vagy a Government Technology Agency (JTC, 2022).

Ázsia vezető innovációs és digitalizációs központjaként a szingapúri munkaerőpiac vonzó feltételeket kínál a globális tehetségeknek. New York, London és Hongkong mellett Szingapúr az egyik legélhetőbb, karrierépítés szempontjából pedig a legideálisabb város. Mindezt a foglalkoztatási adatok is jól tükrözik, hiszen a városállam stabilan 65% körüli foglalkoztatottsági rátát produkált 2011 és 2020 között (Statista, 2022). A lehetőségeken túl azonban számos kihívást is tartogat az egyre gyorsuló digitalizáció. A változó munkaerőpiaci igényekhez történő alkalmazkodás jegyében a

szingapúri állam elindította a SkillsFuture Career Transition Programme-ot, amely készségfejlesztő kurzusokon keresztül a foglalkoztathatóság hosszú távú növelését célozza. A program 2022 és 2025 között indít néhány hónapos tanfolyamokat, elsősorban már pályájuk közepén járó személyeknek (SkillsFuture, 2022).

3.3. Abu-Dzabi és Dubaj: kapcsolat Kelet és Nyugat között

Az Egyesült Arab Emírségek (EAE) egészen 1971-ig brit fennhatóság alatt állt, így önálló nemzetközi kapcsolatépítésre csupán minimális lehetősége nyílt (Crystal & Peterson, 2022). Függetlenné válását követően az ország fővárosa, Abu-Dzabi, valamint legnépesebb, egyben második legnagyobb városa, Dubaj, a közel-keleti régió legdinamikusabban fejlődő nemzetközi pénzügyi központjaivá váltak. A pénzügyi szolgáltatási ágazatban az utóbbi években mindkét város fokozatosan növelni tudta jelentőségét, és a GFCI idei rangsora alapján javítottak a tavalyi pozíciójukon versenyképesség tekintetében: Dubaj a 18.-ról a 17. helyre, Abu-Dzabi pedig a 31. helyre lépett előre, öt hellyel javítva ezzel a 2021-es rangsorban betöltött pozícióján. Dubaj így továbbra is az első, Abu-Dzabi pedig a második legjelentősebb pénzügyi központ a Közel-Kelet és Észak-Afrika országai között (Wardle & Mainelli, 2022a, p. 4). A két város – kedvező földrajzi elhelyezkedéséből adódóan – már az olajkereskedelem fellendülése előtt is fontos kereskedelmi csomópontként funkcionált. Az EAE 1995-ös csatlakozása a Kereskedelmi Világszervezethez komoly lendületet adott a szabadkereskedelmi zónák, a technológiai és ipari parkok, valamint a modern kikötők létesítéséhez, és számos infrastrukturális fejlesztést eredményezett (Crystal & Peterson, 2022).

A Perzsa-öböl partvidékén fekvő Abu-Dzabi és Dubaj még mindig a globális tengeri kereskedelem jelentős központjai, annak ellenére, hogy az utóbbi években a koronavírus-világjárvány megfékezését szolgáló szigorú intézkedések komoly kihívások elé állították mindkét várost. Az EAE hajózási ágazata drasztikus visszaesést szenvedett el a világjárvány első két évében a Covid-19-re válaszul világszerte bevezetett importkorlátozások következtében. Ennek ellenére 2021 végén 45 millió tonna rakomány érkezett Abu-Dzabi kikötőjébe, amely mintegy 50%-os emelkedést jelent az előző év adataihoz képest, 2022-ben pedig már rekord volumenű teherhajó érkezett a régióba (Humphrey & Griffith, 2022). Az ország legforgalmasabb kikötői közé tartoznak a dubaji Port Rashid létesítményei, illetve a Port Jebel Ali, amely az 1980-as évek óta szabadkereskedelmi övezetként vonzza a külföldi feldolgozóipari vállalatokat (Crystal & Peterson, 2022).

Az EAE igyekszik kihasználni kedvező elhelyezkedését és összekötő funkcióját Kelet és Nyugat között, ezért továbbra is nagy hangsúlyt fektet a szárazföldi szállítmányozásra, illetve az ahhoz szükséges logisztikai infrastruktúra és közlekedési rendszer fejlesztésére (Humphrey & Griffith, 2022). Mérföldkőnek számított a városi infrastruktúra fejlesztésében a távműködtetésű gyorstranzit metróvonal első szakaszának 2009-es üzembe helyezése Dubajban, hiszen ez volt az Öböl-térség első metrórendszere. A 2012 óta épülő, az országot alkotó hét emirátust összekötő vasútvonal Abu-Dzabi és Dubaj közötti szakasza idén készült el. Ezen kívül olyan további tömegközlekedési projektek vannak tervben, mint az egysínű vasútvonal kiépítése Abu-Dzabiban, az összeköttetés biztosítása a szaúdi vasúti hálózatokkal, illetve a *hyperloop*-hálózat kiépítése Abu-Dzabi és Dubaj

között. A globális viszonylatban is ambiciózusnak számító infrastruktúra-fejlesztési célkitűzéseken túl az EAE a távközlési szolgáltatások tekintetében is viszonylag korán jelentős előnybe került más térségbeli országokhoz képest. Az ország legfőbb telekommunikációs szolgáltatója, az állami irányítás alatt álló Emirates Telecommunications Corporation 2000 óta nyújt internetszolgáltatást, és hamarosan az EAE-ben volt a legmagasabb az egy főre jutó internet-előfizetők száma a Közel-Keleten. Az országban 2005 óta van szélessávú internet-hozzáférés (Crystal & Peterson, 2022).

A Kalifa bin Zájid Ál Nahaján elnök 2022 májusában bekövetkező halálát követő hatalomátadás előreláthatólag zökkenőmentesen zajlik majd, és nem veszélyezteti az ország politikai stabilitását. Ennek köszönhetően az EAE kül- és belpolitikájának fókuszában részben továbbra is a kereskedelmi ambíciók, a támogató gazdaságpolitika és a gazdaság, valamint az üzleti környezet diverzifikálása és megerősítése áll (Economist Intelligence, 2022). A gazdasági diverzifikáció jegyében az EAE évtizedek óta nagy hangsúlyt fektet az olajiparon túl a nem olajra épülő szektorok fejlesztésére azáltal, hogy a fejlesztő állam koncepcióját szem előtt tartva kombinálja az üzleti szemléletet, a gyors döntéshozatalt, illetve a bizalomra épülő kormányzást. Az olajfüggetlenség csökkentésére tett kormányzati törekvéseknek köszönhetően 1972 óta a több, mint 63%-ról napjainkra 30%-ra csökkent az olajipar hozzájárulása az ország GDP-jéhez. Az EAE kormánya 2010-ben hirdette meg az egyik legkiemelkedőbb projektjét, az UAE Vision 2021 elnevezésű programot, amely hosszútávon többek között a fenntartható környezet és infrastruktúra, valamint a versenyképes és tudásalapú gazdaság megteremtését irányozta elő. A kezdeményezés célkitűzéseinek megvalósítását szolgálja a szolgáltató szektor, főként a turizmus fejlesztése is, méghozzá olyan sajátos módon, hogy a kínálat megteremtésével vonzzák a keresletet (Matolcsy, 2021).

A főváros kiemelt nemzetközi pénzügyi központként funkcionáló szabadkereskedelmi övezete az Abu Dhabi Global Market (ADGM), amelynek növekvő jelentőségét jól szemlélteti, hogy a londoni Z/Yen Partners-en és a shenhzeni China Development Institute-on túl részt vett az idén márciusban megjelent GFCI 31 elkészítésében (Wardle & Mainelli, 2022a). Az ADGM-et – egyfajta „város a városban” elvet követve – három független és önálló hatóság működteti: a Regisztrációs Hatóság, a Pénzügyi Szolgáltatások Szabályozó Hatósága, valamint a saját bíróságok. Ezek együttesen biztosítják az inkubátorként funkcionáló pénzügyi központon belül a nemzetközileg bevált gyakorlatokkal összhangban működő vállalkozásbarát üzleti ökoszisztéma kiépülését. Az ADGM legfőbb stratégiai célkitűzései közé tartozik, hogy nemzetközi pénzügyi központként élen járjon a fenntartható fejlődésben; az innováció segítségével fokozza a vállalkozások szabályozó és jogrendszerbe vetett bizalmát; a pénzügyi intézményeknek és a tehetségeknek kedvező integrált ökoszisztémát és tudásközpontot alakítson ki; valamint modellként szolgáljon a térségben a munkavállalói elköteleződés és a működési kiválóság tekintetében (ADGM, 2022). Szintén Abu-Dzabiban található az ország másik jelentős szabadkereskedelmi övezete, a Masdar City Free Zone, amely a világ egyik vezető fenntartható városfejlesztési projektjeként kitűnő célpont vállalkozásindításhoz és -fejlesztéshez. A diverz és innovatív közeg kezdő vállalkozásoknak, kkv-knak és multinacionális vállalatoknak egyaránt otthont ad, emellett egyedülálló és átfogó üzleti támogatásokat és szolgáltatásokat kínál. Az engedélyezettési rendszer és a vízumügyintézés rendkívül gyors és hatékony, így az első

lépésektől számított akár öt munkanapon belül is megkezdheti egy vállalat a működését. A 100%-os vállalati tulajdonjogért külön ösztönzők járnak, és a működéshez nincs szükség helyi szponzorok támogatására. Ezen kívül társasági és személyi jövedelemadó mentesség, behozatali vámmentesség, a nyereség hazaszállításának szabadsága, valamint kedvező finanszírozási feltételek illetik meg az itt megtelepedő vállalatokat (Masdar City, 2022).

Dubaj – valamint összességében a közel-keleti, afrikai és dél-ázsiai térség (Middle East Africa South Asia, MEASA) – vezető pénzügyi központja a Dubai International Financial Centre (DIFC), amely összeköttetést biztosít a MEASA-régió dinamikusan növekvő gazdaságai számára az amerikai, az európai, valamint az ázsiai piacokkal. A DIFC nemzetközileg elismert, független szabályozó hatósággal rendelkezik, igazságszolgáltatási rendszerének alapja pedig az angol joggyakorlat. Ezen kívül itt található a térség legnagyobb pénzügyi ökoszisztémája, amely mintegy 2500 bejegyzett vállalat több, mint 25 ezer szakemberből áll. A DIFC többek között átfogó kockázatitőke-befektetési ökoszisztémát kínál, amelybe beletartoznak a költséghatékony engedélyeztetési megoldások; a kedvező szabályozási környezet; az induló startupok számára szellemi és anyagi tőkét nyújtó innovatív akcelerator programok; illetve a növekvő startupok számára biztosított finanszírozások (DIFC, 2022). A DIFC 2015-ben hirdette meg a 2024 Strategy elnevezésű programját, amelynek elsődleges célja, hogy a Központot a világ tíz legsikeresebb pénzügyi központja közé emelje. Ehhez 2024-ig a DIFC-ben működő vállalkozások és az ott dolgozó szakemberek számának tekintetében is jelentős számbeli növekedésre van szükség. A stratégia emellett a természetes és épített városi környezet fejlesztésére, valamint a gazdaságfejlesztésre irányuló Dubai Plan 2021 elnevezésű projekttel összhangban a DIFC iszlám törvényhozás és pénzügyi szolgáltatások terén betöltött globális központi szerepének erősítésére is szolgál (United Arab Emirates, 2022). A város, illetve a DIFC nemzetközi elismertségét bizonyítja, hogy olyan világviszonylatban is élen járó pénzügyi intézményeknek ad otthont, mint a HSBC, a Visa és a MasterCard (Visit Dubai, 2022).

Az ország *fintech* szektora évről évre dinamikusan fejlődik, amelyhez nagymértékben hozzájárul, hogy az EAE jegybankja több nemzetközi projekten keresztül is aktívan részt vesz a nagykereskedelmi CBDC fejlesztésében, elősegítve ezáltal a pénzügyi szektort érintő legújabb trendekhez történő alkalmazkodást. 2019-ben a szaúdi jegybankkal közösen indította el az azóta már lezárult Project Abert, amely egy kettős kiadású CBDC felhasználási lehetőségeit vizsgálta belföldi és határon átnyúló elszámolásokban. 2021 februárjában a BISIH-vel, a hongkongi és a thai jegybankkal, illetve a PBoC Digital Currency Institute-tal együttműködésben csatlakozott a Multiple CBDC Bridge (mBridge) elnevezésű projekthez (PwC, 2022).

A közel-keleti és afrikai térségben Abu-Dzabi és Dubaj is az első három között végzett a Smart Centers Index idei kiadása alapján, ami tovább fokozza a két város vonzerejét a tehetségek számára (Wardle & Mainelli, 2022b, p. 25). Hatalmas előrelépést jelentett, hogy a GFCI idei első kiadása szerint Abu-Dzabi Szingapúr után az ötödik legalkalmasabb város munka és letelepedés szempontjából, míg Dubaj ugyanezen a listán a szintén előkelő 10. helyet szerezte meg (Wardle & Mainelli, 2022a, p. 41).

Ugyanakkor, ha a két városállam gyors gazdasági növekedésének fő következtetésit akarjuk levonni, nem biztos, hogy egy általános és követhető modellt tudunk felállítani a nemzetközi pénzügyi központok számára. Ugyanis Dubaj és Abu-Dzabi kivételes átalakulását és pénzügyi központtá válását több egyedi tényező is segítette. Elsőként említendő a városállamok kis mérete, mind a lakosság, mind a terület tekintetében. Az Egyesült Arab Emírségek összlakossága 2022-ben megközelítőleg 10 millió fő, azonban 2000-ben a népesség még éppen csak a 3 milliót lépte át. Dubaj jelenleg 3 millió, Abu-Dzabi pedig 1 millió fős lakossággal rendelkezik. Az állam kis mérete lehetővé tette a gyors és hatékony döntéshozatalt és az intézkedések hatékony megvalósítását. A jelentős olajbevételek szintén kiemelendők, hiszen ezek biztosították a szükséges alapokat a fejlődéshez és fejlesztésekhez. Harmadrészt, Dubaj jól kihasználta történelmileg egyedülálló tőkevonzó képességét a régióban. Az 1990-es évek eleje óta mindent megtett, hogy még vonzóbbá váljon a térségbe irányuló FDI számára. A kormányzati intézmények, az állami alapokat egyesítve a külföldi forrásokkal, főként a városfejlesztést és a gazdasági növekedés támogatták. Negyedikként meg kell említeni az állam berendezkedését, vagyis a monarchia egy extrém módon központosított változatát, amelyben a kormányzat a gazdaság szerves részeként jelenik meg. Ez a központosított megközelítés a neoliberalis eszmevilágtól nagyon távol esik, de mégis Dubaj sikerének egyik alapjául szolgál. Végül az utolsó tényező, amit érdemes megemlíteni, a jövőorientált tervezés és döntéshozatal. A gazdaságpolitikai tervezésnél Dubaj a nemzetközi, tudásalapú szolgáltatási szektorra épített, és azt tette meg a gazdaság alapjává, biztosítva ezáltal a gyors és innovatív növekedést (Hvidt, 2009, pp. 397–418). Összefoglalva, a fejlődés kulcsjellemzői a következők lehetnek:

- fejlesztő és jövőorientált állam szerepvállalása; ennek keretében
- a kormány által vezetett gyors és hatékony döntéshozatalú és végrehajtású növekedés;
- az iparosítás kikerülése és a tudásalapú, nemzetközi szolgáltató gazdaság kiépítése;
- nemzetközi együttműködések kialakítása és folyamatos fejlesztése;
- kedvező befektetési környezet és befektetési lehetőség megteremtése;
- rugalmas és képzett munkaerő;
- a piac pozicionálása és nemzetközi branding;
- fenntarthatóság.

4. Összegzés, kilátások

Az elmúlt 500 évben azok a nemzetek emelkedtek fel, amelyek a pénzt tőkévé alakították, új technológiákat találtak fel és vezettek be, illetve teret adva a tehetségek érvényesülésének a társadalom széles rétegeinek adtak tudást. Az anyagi gazdagság alapja egy szellemi forrás, a tudás. A tudás, ha átadják, információvá válik, egységessé formálva pedig adat lesz belőle. Az adat az új olaj, a lehetőség az új tőke, a kreativitás az új föld (Matolcsy, 2022, pp. 10–15). A 21. század első két évtizede

rámutatott, hogy a technológiai fejlődés hatására az adat olyan kiemelt jelentőségű nyersanyaggá vált, mint az 1970-es években az olaj. Ennek megfelelően az egykor a világgazdaság meghatározó szereplőiként működő olajipari vállalatok helyére a nagy technológiai óriások kerültek. Az exponenciális technológiai fejlődésben Ázsia élen jár, Európa pedig akkor lehet versenyképes partnere, ha a pandémiát követő újjáépítés mellett a gazdasági és társadalmi fenntarthatóságot helyezi a közép-pontba, ami egyben a legnagyobb kihívásnak is tekinthető (Matolcsy, 2020). Az új kihívások pedig új megoldásokat szülnek: a CBDC, a zöld pénzügyi megoldások, valamint a határon átnyúló fizetési rendszerek mind egy irányba mutatnak, mégpedig a pénz további forradalma felé. Az új *fintech* megoldások, illetve az átalakuló geopolitikai környezet egy olyan kor eljövételét vetítik előre, amelyben az Eurázsiaiában működő infrastrukturális, gazdasági, pénzügyi és kulturális kapcsolatok megerősítésével egy a fenntarthatóság felé vezető innovatív, biztonságos, és sajátos modell megteremtése válik elérhetővé.

A 2008-as válságot követően Ázsia szerepe a globális pénzügyi rendszerben mind hangsúlyosabbá vált. A feltörekvő gazdaságok pénzügyi és üzleti szolgáltató szektorainak erősödésével mind több ázsiai város jelentkezett be a nemzetközi pénzügyi központok közötti versenybe. Az olyan középmezőnyben lévő nemzetközi pénzügyi központok, mint Szingapúr vagy Hongkong súlya folyamatosan növekszik globálisan. Ezzel párhuzamosan az ázsiai, feltörekvő és átalakuló ipar-klaszterekben az innovatív *high-tech* szektor, valamint a BRI keretében tervezett infrastrukturális projektek számára mind fontosabb lesz a jól működő tőkepiac és a szükséges finanszírozáshoz való hozzáférés az újjáalakuló pénzügyi központok rendszerén keresztül (Lai et al., 2019. p. 144). Így a pénzügyi központok szükségszerűen fuzionálnak az innovatív *high-tech* iparral és a pénzügyi szolgáltatók elindulnak a technikai innovációk irányába tovább erősítve a *fintech* szektor szerepét. Az elmúlt technológiai évtizedben a *fintech* behatolt a pénzügyi termékek és szolgáltatások teljes skálájára a mobilfizetésekkel és a digitális pénztárcákkal kezdve, a kriptovalutákon át, a blokklánc és robot-tanácsadásig, de egészen az aktív állami szerepvállalással zajló a digitális jegybankpénz fejlesztésekig is. A *fintech* szektor láthatóan új innovációs hálózatokat és tudás-klasztereket hoz létre Ázsia szerte, amelyek az információs technológiai megoldásokra, adat elemzésekre, valamint a technológiai és pénzügyi fejlődés lépcsőfokait átugorva a leginnovatívabb online kereskedelmi és pénzügyi szolgáltatási platformokra fókuszálnak új előnyt kínálva Ázsia számára. Ezek a szárazföldi Kína (Peking, Sanghaj, Shenzhen, vagy Hangzhou), Hongkong, Szingapúr, Dél-Korea, Japán, India új fúziopoliszai az új technológiai ipari beruházások iránti egyre növekvő tőke igénnyel léptek elő, amely finanszírozási igények kielégítésére új közvetítő pénzügyi központok emelkednek fel Ázsia szerte. Ázsia gazdasági mind jobban kapcsolódnak a Nyugathoz, a nyugati pénzügyi rendszerekhez. Növekvő gazdaságaikkal, azon belül is az erősödő technológiai- és komplex szolgáltatóiparral, valamint a kiterjedt finanszírozási igényekkel mind kelet felé helyezik a globális gazdasági gravitációs központot (Danny, 2011). Egyúttal egy jól érzékelhető nyugatról keletre való tolódás tapasztalható a globális irányítás és döntéshozatal terén is egy új erőter formálódásával (Matolcsy 2019, Derudder & Taylor, 2016)

Kína, Szingapúr és az Egyesült Arab Emírségek is felismerték, miszerint a 21. században a fenntarthatóság, a technológia, a digitalizáció és az innováció, illetve ezek összefonódása a pénzügyekkel

elengedhetetlen a modern kori pénzügyi központként való felemelkedéshez. A kínai és az arab állam is tudatosan fejleszti a jó infrastrukturális és kereskedelmi hálózattal rendelkező nagyvárosait, Szingapúr pedig jól használja ki földrajzi adottságait. Az ezekben az államokban települő tehetségeket és kezdő technológiai cégeket támogatják, amely egyfajta öngerjesztő folyamatként hat az innovációs kapacitásokra. A jegybankjaik határozottan aktív szerepet vállalnak a digitális átalakulásban, a jövő gazdaságának a felépítését zöld és fenntartható programokkal is segítik. Ez a folyamat nem csak a meglévő pénzügyi központok fennmaradását, de újabb regionális vagy globális pénzügyi központok felemelkedését is támogathatja.

Erre az új modellre lehet egy példa Nur-Szultan (2019-ig Asztana), amely a 21. század felemelkedő nagyvárosaként megragadta az alkalmat, hogy pénzügyi központként rövidtávon új regionális, hosszabb távon esetleg globális csomóponttá válhasson. Nurszultan Nazarbajev kazah elnök 2015-ben jelentette be a pénzügyi világban egyedülálló Asztana Nemzetközi Pénzügyi Központ (Astana International Finance Centre, AIFC) létrehozását (Republic of Kazakhstan, 2015), amely 2018-ban nyitotta meg kapuit. Az AIFC (Astana International Finance Centre, 2022) átfogó intézményrendszerének megvalósításakor a világ pénzügyi joggyakorlatait, valamint a hasonló intézmények által kínált lehetőségeket is figyelembe vették. Az intézményrendszer angol és walesi jog alapján működik, és önálló bírósággal rendelkezik, amely a kazah igazságszolgáltatási rendszertől függetlenül működik, valamint saját Nemzetközi Választottbírói Központ is rendelkezésére áll.

Emellett az Asztanai Nemzetközi Tőzsde (AIX) is itt került kialakításra a legújabb technológiai megoldások felhasználásával, és olyan partnerintézményekkel büszkélkedhet, mint a Sanghaji Értéktőzsde, az amerikai NASDAQ, a Goldman Sachs vállalat, illetve a Selyemút Alapítvány, amely a BRI) projektjeihez nyújt hozzájárulást. A BRI kezdeményezés kulcsfontosságú szárazföldi útvonalai mentén fekvő Nur-Szultan az AIFC központtal nemcsak Kína és Közép-Ázsia, de az Eurázsiai Gazdasági Unióban résztvevő országok között is fontos kapcsolóvá válik.

Az AIFC a tőkepiacok eléréséhez teremtett *high-tech* platform mellett vagyionkezelési, iszlám pénzügyi, magánbanki, *fintech* és zöld pénzügyi szolgáltatásokat is kínál, amelyekhez saját Zöld Pénzügyi Központja nyújt támogatást. A kazah kormány példaértékű működési ösztönzőkkel és speciális adókedvezménnyel támogatja az AIFC-ben üzletelő vállalatokat. Jelenleg 1341 regisztrált vállalat élvezheti az AIFC-n belüli tevékenységét érintő társasági adó mentességet, valamint általános forgalmi adó kedvezményeket.

Összességében elmondható, hogy a kazah kormány egy olyan pénzügyi kezdeményezést valósított meg, amely nemcsak a befektetők, nagyvállalatok, *startup*-ok és egyének pénzügyi kapcsolatait erősíti, de a legújabb technológiai és fenntarthatósági programokkal hozzájárul a globális pénzügyi rendszer 21. századi új alapokkal való bővüléséhez, utat mutatva a regionális pénzügyi központi felemelkedésre vágyó egyéb városoknak.

Magyarország mind a globális, mind a regionális pénzügyi központok felemelkedési folyamatából meríthet inspirációt olyan intézkedések bevezetéséhez, amelyek elősegítik, hogy megközelítse a közép-kelet-európai régió pénzügyi szférájának vezető pozícióját. Budapest a GFCI 31 *fintech* sor-

rendje alapján 113 vizsgált város közül a 82. helyen áll, négy hellyel megelőzve Nur-Szultant, illetve olyan városokat maga mögé utasítva, mint Buenos Aires, Szófia vagy Monaco (Wardle & Mainelli, 2022a, p. 44). A fintech szektor támogatása mellett a pénzügyi központtá válásban Magyarország számára előnyt jelent egyrészt a logisztikai szempontból előnyös földrajzi elhelyezkedése, hiszen mint a BRI projekt egy állomása, kapuként szolgálhat Nyugat-Európa és Ázsia között. Mindemellett az infrastruktúra rohamos fejlődése, a politikai rendszer stabilitása és kiszámíthatósága, illetve külföldi pénzintézetek, így több ázsiai bank jelenléte is hozzájárulhat a felemelkedéséhez. Ezt a tendenciát mozdítja elő az elmúlt években a fenntartható gazdasági növekedés megvalósítása felé tett lépéssorozat, a gyors cégalapítás, a célzott hitelprogramok, a hatékony és igen aktív jegybanki szerepvállalás – amelyet a 2021-ben, Európában egyedülálló módon megkapott zöld mandátum is erősít –, valamint a nemzetközi oktatási együttműködések és ösztöndíjprogramok támogatása.

Felhasznált irodalom

- ADGM. About Abu Dhabi Global Market. <https://www.adgm.com/about-adgm/overview>
- Babos, B. (2022). Bizalom. A komplexitás és hálózatosodás feltétele. In Baksay G., Matolcsy Gy., & Virág B. (szerk.) Új Fenntartható közgazdaságtan. Globális vitairat. (pp. 131-142). Magyar Nemzeti Bank
- Cassis, Y. & Wójcik, D. (2019). Nemzetközi pénzügyi központok a globális pénzügyi válság és a Brexit után. Pallas Athéné Books.
- Crystal, J. A. & Peterson, J. E. (2022). Finance of the United Arab Emirates. Britannica. <https://www.britannica.com/place/United-Arab-Emirates/Finance>
- Czirják, R. & Klemensits, P. (2018). A szingapúri fejlődési modell megvalósításának lehetőségei szubszaharai Afrikában Ruanda példáján keresztül. <http://www.geopolitika.hu/hu/2018/11/26/a-szingapuri-fejlodesi-modell-megvalositasanak-lehetosegei-szubszaharai-afrikaban-ruanda-peldajan-keresztul/>
- Cyrrill, M. (2018. szeptember 12). Hong Kong High-Speed Rail Connecting with Mainland China Opens September 23. China Briefing. <https://www.china-briefing.com/news/hong-kong-high-speed-rail-connects-mainland-china-september-23/>
- Csizmadia, N. (2020). Geofúzio. A földrajz szerepe a 21. századi gazdasági és geopolitikai világrendben. Pallas Athéné Könyvkiadó.
- Danny, Q. (2011). The Global Economy's Shifting Centre of Gravity. *Global Policy*, 2(1). 3-9. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1758-5899.2010.00066.x> <http://www.dannyquah.com/Quilled/Output/2011.01-Danny.Quah-The-Global-Economys-Shifting-Centre-of-Gravity-j.1758-5899.2010.00066.x.pdf>
- Derudder, B. & Taylor, P. (2016). Change in the world city network 2000–2012. *The Professional Geographer*, 68(4), 624–637. U-ae. <https://u.ae/en/about-the-uae/strategies-initiatives-and-awards/local-governments-strategies-and-plans/dubai-plan-2021>
- DIFC. About DIFC. <https://www.difc.ae/about/>
- Economist Intelligence. United Arab Emirates. (2022). <http://country.eiu.com/United%20Arab%20Emirates>
- EDB Singapore. <https://www.edb.gov.sg/>
- Eichengreen, B., Lafarguette, R., & Mehl, A. (2016). Cables, sharks and servers: Technology and the geography of international financial centers (NBER Working Paper No. 21884). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research. Eichengreen, B. – Shah, N. (2020): The correlates of international financial-center status. *Review of International Economics* 28 (1), 62–81.

- Ernst & Young Global Ltd. (2022 június 21). What is next for Asia in FinTech adoption - Some of the world's most advanced FinTech markets are in Asia. Fierce competition may keep it that way. https://www.ey.com/en_hu/banking-capital-markets/what-is-next-for-asia-in-fintech-adoption
- Erdősi, F. (2003). Globalizáció és a világváros által uralt tér II. Tér és Társadalom 17(4), 1–16.
- Fábián, G. & Virág B. (szerk.) (2018). Bankok a történelemben: innovációk és válságok. Magyar Nemzeti Bank.
- Faulconbridge, J. R. (2004). London and Frankfurt in Europe's Evolving Financial Centre Network Area, 36, (3) 235–244.
- Florida, R. (2002). The Economic Geography of Talent. *Annals of the Association of American Geographers*, 92, (4), 743–755.
- Fratiani, M. & Spinelli, F. (2006). Italian city-states and financial evolution. *European Review of Economic History*, 10, (3), 257–278.
- Gál Z. (2010). *Pénzügyi piacok a globális térben*. Akadémia Kiadó.
- Guangzhou Municipal Science and Technology Bureau (2019). Notice from the Guangzhou Municipal Science and Technology Bureau on the Public Consultation of the “3-Year Action Plan for Developing an Innovative and Technological City in Guangzhou (2019–2021) (Consultation Paper). <https://www.bayarea.gov.hk/en/resource/mainland-policies-measures-20190605.html>
- Guangdong-Hong Kong-Macao Greater Bay Area (2021). 25 GBA companies enter the 2021 Fortune Global 500 List. http://www.cnbayarea.org.cn/english/Specials/content/post_537069.html
- HSBC (2022. április 11). Greater Bay Area opens door to new opportunities for Hong Kong investors. *South China Morning Post*. <https://www.scmp.com/presented/business/banking-finance/topics/gba-opens-doors-investment/article/3173397/greater-bay>
- Humphrey, N. & Griffith, R. (2022). Shipping in the UAE: latest developments and topics to watch. *Kennedys*. <https://kennedyslaw.com/thought-leadership/article/shipping-in-the-uae-latest-developments-and-topics-to-watch/>
- Hvidt, M. (2009). An Outline of Key Development-Process Elements in Dubai. *International Journal of Middle East Studies*, 41, (3) 397–418.
- Jarvis, D. S. L. (2009). Race for the Money: International Financial Centres in Asia. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1413524.
- Jao, Y. C. (1997). Hong Kong as an international financial centre: Evolution, prospects and policies. University of Hong Kong Press.
- Jao, Y. C. (2003). Shanghai and Hong Kong as International Financial Centres: Historical Perspective and Contemporary Analysis. Hong Kong Institute of Economics and Business Strategy Working paper. <https://www.hiebs.hku.hk/wp-content/uploads/2020/09/wp1071b.pdf>
- JTC. Singapore's most highly anticipated smart district. <https://estates.jtc.gov.sg/pdd/>
- Khoury, S (1989). The international financial centers: Developing the competitive edge. In Park, Y. & Essayad, M. (Eds), *International banking and financial centers*. (pp. 67–82). Springer.
- Kindleberger, C. (1973). The formation of financial centers: A study in comparative economic history. *Princeton Studies in International Finance*, 36. Princeton, NJ: International Finance Section, Department of Economics, Princeton University.
- Lai, K. P. J., Pan, F., Sokol, M., & Wójcik, D. (2019). New financial geographies of Asia. *Regional Studies* 54. (2), 143–148.
- Lauriat, G. (2021). The Strait of Malacca and the Indo-Pacific Region: Between Regionalization and Maritime Trade. Italian Institute for International Political Studies. <https://www.ispionline.it/en/publicazione/strait-malacca-and-indo-pacific-region-between-regionalization-and-maritime-trade-32052>
- Lee, Sam (2019. augusztus 11). The Shenzhen Financial Technology Company is bringing Blockchain to China and the PBoC. *Asia Crypto Today*. <https://www.asiacryptotoday.com/the-shenzhen-financial-technology-company-is-bringing-blockchain-to-china-and-the-pboc/>
- Leyshon, A. (1997). Geographies of money and finance II. *Progress in Human Geography*, 21, (2), 381–392.
- Mainelli, M. (2006). Global financial centers: one, two, three . . . infinity? *The Journal of Risk Finance*. 7(2), 219–227.
- Mainelli, M. & Yeandle, M. (2007). The Global Financial Index Centres 1. <https://www.longfinance.net/publications/professional-articles/the-global-financial-centres-index-1/>
- Market Business News. (2022). What is a financial center? Definition and meaning. <https://marketbusinessnews.com/financial-glossary/financial-center-definition-meaning/#:~:text=A%20financial%20center%20is%20an%20area%20where%20there,huge%20volumes%20of%20international%20and%20domestic%20trading%20transactions>
- Masdar City. Masdar City Free Zone. <https://masdarcityfreezone.com/en/masdar-city-free-zone#-be-part-of-an-exciting-vision-for-the-future>
- Matolcsy, Gy. (2019). *The American Empire VS. The European Dream*. Pallas Athéné Könyvkiadó.
- Matolcsy, Gy. (2020). Az adat lett az új olaj, pénzügyi forradalom küszöbén állunk. *novekedes.hu* <https://novekedes.hu/hirek/matolcsy-az-adat-lett-az-uj-olaj-penzugyi-forradalom-kuszoben-allunk>
- Matolcsy Gy. (2021). Miért az Emirátusok? *novekedes.hu* <https://novekedes.hu/mag/matolcsy-gyorgy-miert-az-emiratusok>
- Matolcsy, Gy. (2022). Új fenntartható közgazdaság. In Baksay G., Matolcsy Gy., & Virág B. (szerk.) *Új Fenntartható közgazdaságtan. Globális vitairat*. (pp. 9–20). Magyar Nemzeti Bank.
- Meager, E. (2022). What makes a sustainable finance hub successful? *Capital Monitor*. <https://capitalmonitor.ai/asset-class/fixed-income/what-makes-a-sustainable-finance-hub-successful/>
- Ministry of Trade and Industry. The Future Economy Council. (2022). <https://www.mti.gov.sg/FutureEconomy/TheFutureEconomyCouncil>
- Monetary Authority of Singapore. Overview of Regulatory Sandbox. <https://www.mas.gov.sg/development/fintech/regulatory-sandbox>
- Moosa, I., Li, L., & Jiang, R. (2016). Determinants of the status of an international financial centre. *World Economy*, 39. (12), 2074–2096.

National Bureau of Economic Research. The Strongest Capital Markets are in Common Law Countries. (1997). <https://www.nber.org/digest/jun97/strongest-capital-markets-are-common-law-countries>

National University of Singapore. Asian Institute of Digital Finance. <https://www.aidf.nus.edu.sg/>
<https://www.visitdubai.com/en/business-in-dubai/newsroom/news-insights/finance-guide/measas-increasing-financial-influence>

Outline Development Plan for the Guangdong-Hong Kong-Macao Greater Bay Area. (2019). https://www.bayarea.gov.hk/filemanager/en/share/pdf/Outline_Development_Plan.pdf

PwC. PwC Global CBDC Index and Stablecoin Overview 2022. <https://www.pwc.co.uk/financial-services/assets/pwc-global-cbdc-index-and-stablecoin-overview.pdf>

QLTS School. Why English Law Governs Most International Commercial Contracts. (2016). <https://www.qlts.com/blog/why-english-law-governs-most-international-commercial-contracts>

Republic of Kazakhstan. (2015). Decree of the president of the Republic of Kazakhstan dated December 31, 2015 № on Approval of the Statute on The Astana International Financial Centre Management Council and its composition (with amendment as of January 9, 2019). <https://aifc.kz/files/legals/8/file/decreed-160-dated-30-december-2015-on-aifc-management-council.pdf>

Rutherford, D. (2013). *Routledge Dictionary of Economics*. Routledge Taylor & Francis Group.

Sassen, S. (1999). Global Financial Centers. *Foreign Affairs*, 78, (1), 75–87.

Sassen, S. (2005). The Global City: Introducing a Concept. *Brown Journal of World Affairs*, 11(2), 27–43.

Ship Technology. Size matters: inside the Tuas Mega Port project in Singapore. <https://www.ship-technology.com/analysis/size-matters-inside-tuas-mega-port-project-singapore/>

SkillsFuture. SkillsFuture Career Transition Programme. (2022). <https://www.skillsfuture.gov.sg/sctp>

Statista. (2022). Employment rate for residents aged 15 years and over in Singapore from 2011 to 2020. <https://www.statista.com/statistics/1009276/employment-rate-residents-15-years-old-and-above-singapore/>

Tarver, E. & Drury, A. (2020). First Mover Definition. Investopedia. <https://www.investopedia.com/terms/f/firstmover.asp#:~:text=1%20A%20first%20mover%20is%20a%20company%20that,producing%20or%20delivering%20a%20product.%20More%20items...%20>

Thrift, N. (1994). On the social and cultural determinants of international financial centres: The case of the city of London. In S. Corbridge, Martin, R. L., & Thrift, N. (szerk.), *Money, power and space*. (pp. 327–355). Blackwell.

Transport Housing Bureau of the Government of the Hong Kong Special Administrative Region. Hong Kong-Zhuhai-Macau Bridge (HZMB) Hong Kong Section. <https://www.hzmb.gov.hk/en/index.html>

United Arab Emirates. Dubai Plan 2021. <https://u.ae/en/about-the-uae/strategies-initiatives-and-awards/local-governments-strategies-and-plans/dubai-plan-2021>

Visit Dubai. MEASA's finance capital. <https://www.visitdubai.com/en/business-in-dubai/newsroom/news-insights/finance-guide/measas-increasing-financial-influence>

Wang, Weizhong (2022). Full text of report on the work of the Guangdong Government (2022) http://www.gd.gov.cn/gkmlpt/content/3/3813/post_3813969.html#45

Wardle, M. & Mainelli, M. (2022a). The Global Financial Centres Index 31. *Long Finance & Financial Centre Futures* <https://www.longfinance.net/publications/long-finance-reports/global-financial-centres-index-31/>

Wardle, M. & Mainelli, M. (2022b): The Smart Centres Index 5. <https://www.longfinance.net/publications/long-finance-reports/the-smart-centres-index-5/>

Woo, J. J. (2016). *Singapore as an International Financial Centre. History, Policy and Politics*. Palgrave Macmillan.

Zhao, S. X. B., Zhang, L., & Wang, D. T. (2004). Determining factors of the development of a national financial center: the case of China. *Geoforum*, <https://www.sciencedirect.com/journal/geoforum/vol/35/issue/535>
[https://www.sciencedirect.com/journal/geoforum/vol/35/issue/5\(5\),577-592](https://www.sciencedirect.com/journal/geoforum/vol/35/issue/5(5),577-592).

HORVÁTH LEVENTE

Nagyköveti Teaszalon
Szingapúrban és Indonéziában

NAGYKÖVETI TEASZALON SZINGAPÚRBAN ÉS INDONÉZIÁBAN

HORVÁTH LEVENTE¹

A Neumann János Egyetem Eurázsia Központja által indított „Nagyköveti Teaszalon Eurázsiaiában” című előadásorozat célja, hogy a hazai közönség számára bemutassa a távoli országokat a helyszínen állomásozó magyar külképviseleteket irányító diplomata szemszögéből. Délkelet-Ázsia ebből a szempontból kiemelt területnek számít, hiszen az elmúlt hónapok során Mongólia és Dél-Korea mellett, Szingapúrról és Indonéziáról is meghallgathattak előadást az érdeklődők.

Szingapúr

A „Nagyköveti teaszalon Eurázsiaiában” című előadásorozat második alkalommal megrendezésre kerülő eseményén az Eurázsia Központ igazgatója Dr. Horváth Levente Dr. Szerdahelyi Istvánnal, Magyarország Szingapúrba akkreditált rendkívüli és meghatalmazott nagykövetével, Kelet-Ázsia-szakértővel beszélgetett a délkelet-ázsiai ország történelméről, kultúrájáról, nemzetközi kapcsolatairól és a Magyarországhoz fűződő viszonyáról.

Dr. Szerdahelyi István neves Kelet-Ázsia-kutató, aki Kelet-Ázsia 19-20. századi történelmének, politika- és diplomáciatörténetének elismert szakértője. Japánban töltötte hároméves posztgraduális képzését, majd 1987-ben felkérést kapott, hogy az ELTE BTK Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszékén oktassa Kelet-Ázsia 19-20. századi történelmét. 2006-ban az ELTE BTK Japán Tanszékének vezetője lett egyetemi docensként, és egyetemi tudományos munkásságát diplomáciai szolgálatokkal is színesítette. 1990 és 1994 között a japán nagykövetségen Tokióban első osztályú titkár volt, majd 1999 és 2003, és 2011 és 2016 között is Magyarország rendkívüli és meghatalmazott nagykövete volt Japánban, 2016-tól pedig Magyarország rendkívüli és meghatalmazott nagykövete Szingapúrban.

Tekintve, hogy Szingapúr az 1965-ben megszerzett függetlenségét követően mekkora utat járt be a mai napig, arra a kérdésre, hogy mi a gazdasági fejlődésének titka, Dr. Szerdahelyi István válaszában

a bátorságot emelte ki, vagyis, hogy a kormányzat „olyan megoldásokat, olyan döntéseket hozott a gazdaságpolitika, a társadalompolitika területén, amely döntések abban az időben, és a világnak ezen a részen teljesen unortodoxnak mondhatók”. Szingapúr egyedülálló fejlődésével kapcsolatban, a sikeres szingapúri modellt vizsgálva a nagykövet fontosnak tartotta hangsúlyozni, hogy az alapító atyáknak, különösen Lee Kuan Yew-nak az a fajta gondolkodásmódja, hogy a környező országokkal szemben Szingapúr egy határozottan ellentétes, stratégiát kívánt követni, ma is meghatározza a városállam létét, egyúttal a külföld számára is hasznos példával szolgál. „Lee Kuan Yew minden kétséget kizáróan, valóban a 20. század egyik legkiemelkedőbb államférfia. Nagyon röviden azt lehet mondani, hogy a megfelelő ember, a megfelelő időben, a megfelelő helyen volt” – vélekedett a nagykövet. Noha a szingapúriak őt tekintik alapító atyának, az etnikai viszonyokat szem előtt tartva a többi maláj és az indiai származású politikusokról is méltóképpen nagy tisztelettel emlékeznek meg.

Dr. Horváth Levente rámutatott arra, hogy Szingapúr népességének háromnegyede kínai, és a városállamban az angol mellett a kínai is hivatalos nyelv, ami érdekes multikulturális jelleget ad az országnak. Válaszában Dr. Szerdahelyi István kifejtette, hogy „Szingapúr pont azért vált függetlené Malajziától, mert nem kívánta elfogadni a maláj etnikum, a maláj nyelv... az iszlám vallásnak a dominanciáját”. Lényegében Szingapúr a függetlenségétől kezdve nagyon vigyáz arra, hogy a kínai dominancia ne legyen irritáló a malájok és az indiaiak számára sem, ezért nem véletlen, hogy négy hivatalos nyelv létezik az országban, a mandarin, maláj, tamil és az angol. A diplomata megfogalmazása szerint „a multietnikai, multikulturális hangulat körbelengi a várost,” vagyis a különféle nációk békés együttélése mindenütt megfigyelhető, az egyes nemzetek közötti erőszaknak ma már nyoma sincs. A nagykövet szerint ez részben oda vezethető vissza, hogy „a szingapúri kormányzat nagyon szigorúan megtiltja az enklávék kialakulását, vagyis minden egyes lakóövezetben meg van határozva, hogy milyen arányban legyenek képviselve a különböző etnikumhoz, valláshoz tartozó emberek.” Nem kétséges, hogy ennek is nagy szerepe van abban, „hogy megtanulnak békésen együtt élni ezek a különböző kulturális gyökerekkel, vallással, nyelvvel rendelkező emberek.”

Dr. Horváth Levente felvetette, hogy mivel Szingapúrban a lakóházaknak a 80%-a állami tulajdonban van, ennek következtében felmerül, hogy a lakásvásárlás miként működik a gyakorlatban?

Dr. Szerdahelyi István megerősítette, hogy Szingapúrban a lakosság számára a lakhatásról alapvetően az állam gondoskodik, a nemzeti lakásépítési programon keresztül. A rendszer működéséről pedig elmondható, hogy „a lakásokat az állam kiközvetíti a lakosoknak és nagyon kedvezményes hitellel bérbe adja a lakónak 99 évre”. Ezzel gondoskodik arról, hogy a tulajdonosi szemlélet meghonosodjon a körükben, miközben egyetlen polgár se maradjon lakóhely nélkül. A lakásokat nézve, ma is alapvetően két típusról beszélhetünk, vagyis a drágább apartmanokról és a lakótelepi lakásokról, de a tendencia jól megfigyelhető, hogy utóbbiak színvonala is közelíti a drágább ingatlanokhoz.

Dr. Horváth Levente jogosan világított rá, hogy Szingapúr „55 éve őrzi függetlenségét, ehhez bizonyára nem kevés külpolitikai bravúrra volt szükség” vagyis, hogy jó kapcsolatokat alakítson ki Kelettel és Nyugattal egyaránt.

¹ Dr. Horváth Levente Ph.D., Eurázsia Központ igazgatója, Neumann János Egyetem

A nagykövet szerint a városállam az 1960-as évektől kezdve mindent megtett, hogy bizonyítsa életképességét, egyúttal megszüntesse a kitérttségét szomszédjaival szemben. Ennek fontos lépése volt a haderőfejlesztés, melynek során „Szingapúr átvette az izraeli honvédelmi, védelmi politikát, bevezette az általános hadkötelezettséget.” Nem elhanyagolható, hogy a szingapúri védelmi költségvetés ma is a GDP 4-5%-a közé tehető, ezért az sem meglepő, hogy Délkelet-Ázsiában Szingapúr rendelkezik az egyik legütőképesebb hadsereggel. Másodsorban az ivóvízellátás megoldása is prioritást élvezett – hogy ebből a szempontból ne függjön Malajziától – vagyis oly mértékűre fejlesztette a víztisztító kapacitását, hogy ezen a területen is képes legyen ellátni önmagát. A harmadik tényező, hogy olyan gazdaság felépítését tekintette céljának, „ami megfelelő háttérrel ad a diplomataknak arra, hogy hatékonyan képviseljék az országot”. Miközben az 1960-as években a többi harmadik világbeli ország a nyugati befolyás csökkentésére, a külföldiek kirekesztésére törekedett, addig Szingapúr pont az ellenkezőjét választotta és a külföldi tőke bevonását próbálta elérni.

Arra a kérdésre, hogy miként alakul Szingapúr sorsa a 21. századi világrendben és Euráziában, különös tekintettel az USA és Kína között zajló rivalizálásra a nagykövet arra hívta fel a figyelmet, hogy mivel Szingapúr „maximális mértékben haszonélvezője volt a nyugat által dominált nemzetközi rendnek” ugyanakkor a kínai gazdasági felemelkedésből is egyértelműen profitált, ezért ma is megpróbál úgy lavírozni, hogy a védelempolitikában az USA-hoz, miközben gazdaságilag Kínához kötődik jobban. A két nagyhatalom összeütközését mindenképpen szeretné elkerülni – számára az lenne a legrosszabb forgatókönyv – és a többi ASEAN államhoz hasonlóan nem szeretne térfelet választani, saját érdekeiből kiindulva mindkét féllel való együttműködést részesíti előnyben. Az Övezet és Út kezdeményezésben is részt vesz, az infrastrukturális fejlesztésekből sem szeretne kimaradni, hiszen az jelentős hasznot eredményezhet a számára.

A nagykövet úgy látta, hogy az aktuális fejleményeket tekintve, a mianmari katonai puccs mellett, hogy az ASEAN-t is megosztja, a szingapúri diplomáciát is komoly feladat elé állítja, ugyanakkor Szingapúr megpróbál kis országként viselkedni és a befolyásos szomszédjaival konszenzust megteremteni a témában.

A beszélgetés vége felé a magyar-szingapúri kapcsolatokra terelődött a szó, a továbbiakban az Eurázsia központ igazgatója erről faggatta vendégét. Érdekes kérdés, hogy a szingapúriak milyen ismeretekkel rendelkeznek Magyarországról? Hány magyar tanul a városállamban és hány diák jött hozzánk az utóbbi időben?

A szingapúriak Magyarországgal kapcsolatos ismereteit tekintve Dr. Szerdahelyi István úgy vélte, hogy az átlagpolgár ugyan keveset tud hazánkról, viszont a döntéshozó pozícióban lévő emberek a „magyar innovációs képességeket” jól ismerik, köszönhetően főleg Radda György (Sir George Radda) és Bollobás Béla professzoroknak. Utóbbi a jelenlegi miniszterelnök Lee Hsien Loong matematika oktatója volt Oxfordban. Vagyis a lényeg, hogy „a magyar innovációnak, a magyar agynak a kapacitásait, képességeit azt elég jól ismerik” – a fogalmazott a diplomata. Szingapúr és Magyarország között az együttműködés a kutatás-fejlesztés területén folyamatosan erősödik, jó példa erre az űrkutatás és az önvezető járművek területe. A kereskedelem viszonylatában pedig „messze meghaladja a magyar export volumene az Indonéziába, Malajziába vagy a Thaiföldre irányuló magyar exportot”.

Az oktatás területén is erősödik a partnerség, a magyar kormány évente 20 szingapúri diáknak kínálja fel a Stipendium Hungaricum ösztöndíjat, de ezzel párhuzamosan Szingapúrban is egyre több magyar folytat tanulmányokat.

Zárásképpen arra a kérdésre, hogy az új multipoláris világrend, benne az eurázsiai korszak kialakulása veszélyforrás vagy lehetőségek tára lehet Magyarország számára? a nagykövet határozottan kiállt amellett, hogy az új multipoláris világrend Magyarország számára mindenképpen új lehetőségeket jelent, hiszen „aki veszélynek látja az elveszett ember, a világ folyamatosan változik, ehhez alkalmazkodni kell és csak előre tekintve lehet fejlődést elérni, megijedve, félve semmit”.

Indonézia

A „Nagykövetségi teaszalon Euráziában” című előadássorozat negyedik alkalommal megrendezésre kerülő eseményén az Eurázsia Központ igazgatója Dr. Horváth Levente Karsay Lillával, Magyarország Indonéziába akkreditált rendkívüli és meghatalmazott nagykövetével, Délkelet-Ázsia-szakértővel beszélgetett.

Karsay Lilla több mint tíz éve foglalkozik Ázsiával, hat éve él Indonéziában és az egyik legnagyobb indonéz-magyar technológiai transzfer, az elektronikus útdíjfizető projekt egyik főkoordinátora volt az elmúlt években, miközben vállalkozóként és diplomataként is jelentős tapasztalatokra tett szert a régiót illetően. Korábban a Magyar Nemzeti Kereskedőház képviselőjeként is dolgozott, 2019-től a jakartai magyar nagykövetségen külgazdasági attasé, 2021 októberétől pedig Magyarország Indonéziába akkreditált rendkívüli és meghatalmazott nagykövete.

A beszélgetés elején az Eurázsia Központ igazgatójának kérésére Karsay Lilla Indonézia rövid bemutatásával kezdte előadását. Felhívta a figyelmet arra, hogy az ország „több mint 17000 szigetből áll,” földrajzi kiterjedését tekintve pedig sokat elmond, hogy egyszerre három időzónát ölel át, ami megfeleltethető a Lisszabon Moszkva távolságnak. A terület már ősidők óta lakott, az iszlám megérkezését követően portugál, majd 350 éven keresztül holland fennhatóság alatt állt, „ami a mai napig is nagyon erősen él az indonézekben.” Köztársasági államformáját 1945. augusztus 17-én nyerte el. A világ negyedik legnépesebb állama 2045-re szeretne a világ 4-5. gazdasági hatalmává válni, miközben politikai szerepe is erősödik. A fiatal társadalom, az olcsó munkaerő, a bőséges természeti erőforrások (Indonézia a világ első számú pálmaolaj termelője) révén az előrelépésre minden esélye meg is van. Amint Karsay Lilla megfogalmazta „Indonézia 270 millió fős lakossága évente 5 millió fővel nő”, vagyis óriási léptékű a népesség növekedés, miközben egy nagyon fiatal társadalomról beszélhetünk, ahol 29 év a medián életkor. A lakosság 86-87%-a muszlim, ugyanakkor több mint 600 féle népcsoport él az országban, melyek egy része pl. a 10-15 millió fős kínai kisebbség ma is őrzi identitását. A nagykövetszöveg szerint Indonézia világpolitikai szerepének értékelése során érdemes megjegyezni, hogy az Indonéz Köztársaság az első olyan fejlődő ország, amely a G20-as elnökséget is betölti, ami a jelenlegi geopolitikai feszültségek idején különösen megköveteli a körültekintő egyensúlyozást az indonéz külpolitika részéről, hiszen a Covid-19, majd az orosz-ukrán válság komoly nyomást helyezett az ország vezetőire.

Dr. Horváth Levente szerint Indonézia kulturális sokszínűségét jól bizonyítja, hogy az alapvetően iszlám többségű nemzet területén található a világ egyik legnagyobb buddhista temploma a 9. században épült Borobudur.

Erre reagálva Karsay Lilla szerint a Közel-Kelethez képest Indonéziában „enyhébb a közösség szabálykövető magatartása” az egyes etnikumok pedig jól megférnek egymás mellett, miközben a legélesebb ellentét a nyomornegyedek és a modern felhőkarcolók fémjelezte új városrészek között húzódik, viszont egyértelműen kedvező folyamatként értékelhető a közép- és nagyvárosok megerősödése.

Arra a kérdésre, hogy az indonéz kormányzat miként kezelte a Covid-19-et és az miként hatott a gazdaságra, a nagykövetség kihangsúlyozta, hogy a nyolc unikornis és egy dekakornis start-uppal rendelkező indonéz gazdaság teljesítménye „2010 és 2019 között között a gazdaság átlagos növekedése évente 5% felett volt” majd a Covid miatt 2020-ban 2,1%-kal esett vissza, de 2021-ben már ismét 3,7%-os volt a növekedés, vagyis a kormányzat alapvetően sikeresen kezelte a válságot, melynek keretében „49 mrd dolláros segélyeket eszközöltek” a kis és közép vállalkozásoknak. Tény, hogy a turizmus, „amely az indonéz GDP 6,3%-át teszi ki” komoly veszteséget szenvedett – ami különösen a turisták által kedvelt Bali számára volt súlyos, hiszen ott a gazdaság 60%-át adja a turizmus – de idén áprilisban már megnyitották az országot a külföldiek előtt, ami remélhetőleg a közeljövőben el fog vezetni a szektor újbóli fellendüléséhez.

Érdekes kérdés, az indonéz külpolitika vonatkozásában, hogy miként alakul a szigetország kapcsolatainak alakulása szomszédaival. Karsay Lilla – aki a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségénél is képviseli hazánkat – meglátása szerint a kül- és biztonságpolitikát nézve Indonézia központi szerepe az ASEAN-ban kezdettől fogva megkérdőjelezhetetlen, hiszen a régió legnagyobb gazdasága, amely egyben az integráció területén is követendő például szolgál más térségek számára is, elegendő, ha világ legnagyobb szabadkereskedelmi együttműködésére a Regionális Átfogó Gazdasági Partnerség megszületésére gondolunk. Utóbbi „a világ legnagyobb szabadkereskedelmi együttműködése” 2022. január 1-én lépett életbe és a világ lakosságának 30%-át, valamint a gazdaságok 30%-át fedi le.

Természetesen az indonéz külpolitika esetében a délkelet-ázsiai országnak a közel-keleti arab államokhoz fűződő kapcsolata is figyelmet érdemel. Amint arra Karsay Lilla rámutatott, az Iszlám konferencia szervezetében fontos szerepet tölt be Indonézia, az öböl-menti arab országokhoz és Törökországhoz fűződő viszonya kifejezetten jó. A Szaúd-Arábiával fennálló baráti viszonyt pedig az is kitűnően illusztrálja, hogy Mekkát a kvóta szerint 400 ezer fő látogathatja Indonéziából évente, miközben a szaúdi herceg is többször tett látogatást az országban.

Indonézia számára akárcsak a többi délkelet-ázsiai ország esetében nagy kihívás az Egyesült Államok és Kína közötti egyensúlyozás. Ezzel kapcsolatban Karsay Lilla úgy fogalmazott, hogy „Indonézia első számú külkereskedelmi és harmadik legnagyobb befektetési partnere Kína”. Peking számára a tengeri kereskedelem miatt Jakarta geostratégiai jelentőséggel bír – hiszen a tengeri kereskedelem 60%-a az országon halad keresztül, miközben az infrastrukturális fejlesztések (pl. a Jakarta-Bandung gyorsvasút) kínai segítséggel valósulnak meg. Annak ellenére, hogy az indonézek megtartják az egy lépés távolságot Kínától, de messze jobb a kapcsolatuk Kínával, mint Amerikával. Noha a biztonság területén az USA is fontos partner, jelzésértékű, hogy az ősszel esedékes G20-as találkozóra Joko

Widodo elnök annak ellenére is meghívta Oroszországot, hogy ennek esetére Amerika távolmaradással fenyegetett, ezzel együtt a bilaterális kapcsolatok is hullámvölgybe kerülhetnek.

A külpolitika után a nagykövetség az új fővárosról Nusantara-ról osztott meg érdekes információkat. A kormányzat részéről egyedülálló projekt az új főváros Nusantara felépítése – amelyre Jakarta folyamatos süllyedése miatt lenne szükség – amelynek 35 milliárd dolláros költségét az állam jelentős részben külföldi befektetésekből biztosítaná. Érdekes az elképzelés, mert a koncepció szerint „nem egy meglévő városba költöznek át, hanem a nulláról kezdik a felépítést.” Igazából a kormányon belül is megoszlanak róla a vélemények, de Joko Widodo elnök számára kiemelt projekt és számára fontos lenne, hogy még a 2024-es választások előtt megkezdődjenek az építkezések. Egyes vélemények szerint ettől Jakarta még továbbra is az üzleti élet központja maradna, de azt sem szabad elfeledni, hogy az éghajlatváltozás következtében a süllyedés nagy probléma „a fővárosnak 4,5 mrd dollárba kerül évente, hogy kezelje ezt a problémát”.

A beszélgetés során a magyar-indonéz kapcsolatok alakulása is komoly figyelmet kapott, ennek apropóján pedig Karsay Lilla a partnerség számos pozitív eredményét sorolta fel. 2020-ban ünnepeltük a diplomáciai kapcsolatok felvételének 65. évfordulóját. Véleménye szerint Magyarország Keleti Nyitás politikája Délkelet-Ázsia – ezen belül Indonézia – esetében is sikeres volt, hiszen hazánk már 2016 után Pach Judit nagyköveti megbízatása alatt „felkerült a térképre”. A fővárosi vízművek 2016 és 2019 között kötött segélyhitelből 36 víztisztítót épített országszerte 40 milliárd dollárból „500000 indonéznek biztosítva ivóvizet”. A 300 dolláros elektronikus útdíjfizetési projekt megvalósulása pedig újabb siker, hiszen amint Szijjártó Péter külügyi és külgazdasági miniszter megfogalmazta ebben az esetben „Magyarország gazdaságtörténetének legnagyobb technológia transzfer exportjáról van szó”. Itt lényegében arról beszélhetünk, hogy Magyarország építi, majd pedig üzemelteti is ezt a rendszert, az üzemeltetés pedig csupán 10 év múlva kerül át Indonéziához.

Rátérve az oktatásra, az Eurázsia központ igazgatója többek között azt a kérdést is feltette, hogy van-e olyan Magyarországon végzett indonéz állampolgár, aki hazatérve jelentős szerepet tölt be a gazdasági életben, Vietnámmal és Mongóliához hasonlóan?

Válaszképpen Karsay Lilla leszögezte, hogy az oktatás területén a partnerség szintén kiemelkedő. Az indonézek által indított Darmasiswa ösztöndíjprogram keretében „az elmúlt 24 évben több mint 300 magyar tanult Indonéziában”. De a magyar részről indított Stipendium Hungaricum legalább ekkora jelentőséggel bír, hiszen miközben 2016-19 között évente 50 hallgató jöhetett, addig 2019 óta évente már 100 indonéz hallgató kap lehetőséget arra, hogy alap, mester és doktori szinten Magyarországon folytassa tanulmányait. A nagykövetség szerint annak ellenére, hogy generációkon átívelő együttműködésről még nem beszélhetünk, a Magyarországon tanult indonézek hazatérve rendkívül hasznos szolgálatot tehetnek a magyar vállalatoknak, hiszen helyi képviselőként a bilaterális kapcsolatok megerősítése terén komoly potenciált képviselnek. A magyar vállalatok számára pl. arra is megvan az esély, hogy kinevelhetik a saját helyi képviselőiket.

Zárásképpen Karsay Lilla azt is hozzátette, hogy a bilaterális kapcsolatok területén fontos tanulság, hogy Magyarország aktív diplomáciai jelenléte a régióban megtérült, miközben az is bizonyosságot nyert, hogy a nemzetközi fórumokon az indonézeknek nyújtott támogatásért cserébe az ő jóindulatukra is mindig számíthatunk.

KISHORE MAHBUBANI – JEFFERY SNG: AZ ASEAN-CSODA

TÁRIK MESZÁR¹

Kiadó: Antall József Tudásközpont

Kiadás éve: 2020.

ISBN: 978-615-5559-72-3

Oldalszám: 382

A könyv szerzői Kishore Mahbubani a szingapúri külügyminisztérium korábbi munkatársa, majd a Szingapúri Nemzeti Egyetem professzora, dékánja, és Jeffery Sng író, korábbi Bankokban szolgálatot teljesítő diplomata. Könyvük alapvetően az ASEAN történetét, a nagyhatalmakhoz fűződő viszonyát, a 21. századi világban elfoglalt helyét, illetve a jövőbeli kihívásait mutatja be, de ennél azonban többet is tesz: kitűnő szintézisét adja Délkelet-Ázsia történelmének és kultúrájának, ezért a mű a felsőoktatási tankönyvként is hiánypótló jelleggel bír.

Az ASEAN jelentősége

A szerzők már rögtön a könyv elején rávilágítanak arra a tényre, hogy a nemzetközi szervezetek közül az ASEAN vagyis a Délkelet-Ázsiai Nemzetek Szövetsége jelentős érdeklődésre tarthat számot több szempontból is. Biztonságpolitikai értelemben az egyik legsikeresebb szervezet, hiszen a béke érdekében tett erőfeszítései globális értelemben is kimagaslóak. Nem véletlenül hangsúlyozzák a szerzők, hogy az ASEAN joggal tarthat számot a Nobel-békedíjra. A gazdasági, társadalmi, és kulturális integrációt tekintve az ASEAN szintén egyedülálló intézményi jelenség: rugalmassága, informális működése, korlátozott bürokráciája és alkalmazkodóképessége révén még az Európai Unió számára is példakép lehet. Mindezek ellenére Európában és az Egyesült Államokban sokan nem értik a délkelet-ázsiai társadalmakat, ezzel együtt a regionális szervezet valódi jelentőségét, így a könyv megszületését mindezen tényezők indokolták teszik.

A szerzők már az előszóban igyekeznek magyarázatot adni a mű címére, vagyis miért tekintik az ASEAN-t egy „igazi csodának”. Meglátásuk szerint nincs még egy olyan regionális szervezet, amely oly sokat tett volna több százmillió ember boldogulásáért, mint az ASEAN. Érdemei ellenére a szervezetnek hibái is vannak, ugyanakkor éppen a gyengesége révén nyerte el a nagyhatalmak bizalmát és

ennek következtében biztosítja a régió békés fejlődését már évtizedek óta. Délkelet-Ázsiában számos kultúra és civilizáció találkozásának vagyunk tanúi, ahol az 1960-as években súlyos megosztottság volt tapasztalható, amely a konfliktusok eskalációjával fenyegetett. Mára azonban a térségben béke honol, ami a világ többi része számára (pl. a Közel-Kelet) is tanulságossá teszi az ASEAN történetét. Ebből kiindulva a könyv a világban eluralkodó pesszimizmussal szemben is próbál fellépni, hiszen az ASEAN példáját felhasználva azt hangsúlyozza, hogy napjaink geopolitikai feszültségeire is van megoldás, az emberiség békés fejlődése nem csupán álom.

Mivel a szerzők maguk is elismerik, hogy Délkelet-Ázsiát nem lehet csupán az elmúlt 50 év alapján megérteni, ezért szükséges a kulturális gyökerek, valamint a régió korai történetének bemutatása is, ebből a célból kifolyólag a műben hat fejezetre bontva a kulturális sokszínűség mellett, az ASEAN békerendszerét, a nagyhatalmakhoz fűződő kapcsolatát, a tagállamok jelenlegi helyzetét, az ASEAN erősségeit, gyengeségeit és lehetséges jövőjét is részletesen bemutatják.

Kulturális hullámok

Az első fejezetben a szerzőpáros Délkelet-Ázsia történelmének megismertetésére helyezi a hangsúlyt, melynek során négy eltérő civilizációnak – az indiai, kínai, iszlám és a nyugati – térségbe való érkezését négy hullámként írja le. Elsőként az indiai hullám kerül bemutatásra, melynek kapcsán a könyv megjegyzi, hogy India és Délkelet-Ázsia kapcsolata 3000 évre nyúlik vissza, mély nyomot hagyva a régió történelmében. Az indianizáció folyamata a szárazföldi Délkelet-Ázsiában és a szigetvilágban egyaránt érezhető volt, a legfontosabb birodalmak ebben a tekintetben Funan, Angkor és Szrividszaja voltak. Habár kulturális értelemben az indiai hatás meghatározónak bizonyult, politikai és gazdasági viszonylatban a második hullám, vagyis a kínai hatás lett az erősebb. Kína és Délkelet-Ázsia között évszázadokon keresztül egy speciális kapcsolatrendszer működött, melynek értelmében a kisebb államok Kína vazallusává váltak, vagyis elismerték a kínai császár főhatalmát, cserébe viszont a kölcsönös előnyök alapján szabadon kereskedhettek Kínával. Az érintett államok belpolitikájába Kína nem szólt bele, csupán a külpolitikai orientációjukban kellett igazodniuk a „Mennyei királyság” elvárásaihoz. A 2013-ban meghirdetett Övezet és Út kezdeményezés egyben annak is emléket állít, hogy a múltban mennyire eredményes volt a Tengeri Selyemútként elhíresült kereskedelem a délkelet-ázsiai partok mentén. A harmadik hullám, az iszlám elterjedése egy olyan korhoz kapcsolható, amikor a nemzetközi kereskedelmi környezet forradalmi átalakuláson esett át, ami egyben mélyreható gazdasági és társadalmi változásokkal is járt Délkelet-Ázsiában. A 15. századtól a muszlim kereskedők uralták a távolsági kereskedelmet, ami elősegítette az indonéz szigetvilágban és a Maláj-félszigeten az uralkodók áttérését és az iszlám térhódítását. Ugyanakkor azt is ki kell emelni, hogy az iszlámmal szemben komoly ellenállás is létezett – nem véletlen, hogy a szárazföldön kevés helyen vert gyökeret – ezért a helyi animista, hindu-buddhista hagyományokra építve honosodott meg, biztosítva ezáltal a Közel-Keletől eltérő sajátos identitás kialakulását. A negyedik hullámot a nyugatiak érkezése jelentette, amely az elmúlt 150 évben teljesen átforgatta a régió politikai és gazdasági rendszereit. Az első gyarmatosítók közül a portugálokat kell legfőképpen megemlíteni, akik a kereskedelmi célok érdekében erőszakos módszerekkel léptek fel a helyiekkel

¹ Tárik Meszár, a Neumann János Egyetem Eurázsia Központjának kutatója

szemben. Az összefüggő gyarmatbirodalmak viszont csupán a 19. században jöttek létre, a francia, holland és brit terjeszkedésnek köszönhetően. A kizsákmányolás ellenére, a függetlenséget megelőző évtizedekben a gyarmatosítók a térség modernizációjához is hozzájárultak, amint azt a könyv szerzői is elismerik. Az európai gyarmatosítás kapcsán nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a ma ismert államhatárokat az európaiak alakították ki, ezért szinte „geopolitikai csodának” tekinthető, hogy ezek a későbbiekben működőképesnek bizonyultak, köszönhetően nagyrészt annak a ténynek, hogy a hagyományos történelmi entitások mentén húzódtak.

Az ASEAN békerendszerének tényezői

A második fejezet alapvetően azzal foglalkozik, hogy miként alakult ki tartós békerendszer a világ legsokszínűbb régiójában és melyek voltak azok a tényezők, amelyek ezt lehetővé tették. A szerzők öt különböző tényezőt sorolnak fel, melyek mindegyike fontos szerepet játszott az ASEAN megszületésében, fejlődésében és annak eredményességében.

- Az első tényező a kommunizmustól való félelem, vagyis, hogy az öt alapító tagállam mindegyike valós veszélyt látott a kommunizmus elterjedésében, amit a vietnámi háború később pedig a vietnámi expanziós szándékok is alátámasztottak. Ennek ellenére az ASEAN nagyon komoly geopolitikai bölcsességről adott tanúbizonyságot, amikor 1995-ben Vietnámot a tagjai közé fogadta, lehetővé téve a megbékélést az egykori ellenséggel. A szerzők itt arra is rávilágítanak, hogy ezzel szemben az Európai Unió vezetői mennyire megfontolatlanok voltak, amikor támogatták a NATO bővítést Oroszország határai mentén, tovább provokálva Moszkvát.
- Második tényezőként az olyan erős vezetőket kell megemlíteni, mint Suharto indonéz elnök, Lee Kuan Yew szingapúri miniszterelnök, Mahathir Mohamad maláj kormányfő és a thai külügyminiszter Sziddhi Szavetszila. Az ő jellemük, politikai, diplomáciai képességeik, szoros együttműködésük nagyban megkönnyítette a szervezet belső fejlődését, egyben a külvilággal folytatott eredményes interakcióját.
- Harmadik tényezőként a szerzők úgy látják, hogy a szerencsés geopolitikai körülmények is hozzájárultak az ASEAN eredményességéhez. A szervezet a hidegháborúban a győztes oldalra került, ráadásul Kína és a Szovjetunió szakítása szintén kedvezett a számára, akárcsak az 1980-as években Vietnám nemzetközi elszigetelődése. Mindezek során Kína és az Egyesült Államok egyaránt támogatta az ASEAN törekvéseit.
- Negyedik tényezőként a piacorientált gazdaságpolitika is figyelmet érdemel, melynek révén a tagállamok képesek voltak beilleszkedni a Kelet-Ázsiát jellemző virágzó gazdasági rendszerbe. A stabil makrogazdasági teljesítmény, a külföldi befektetők érkezése biztosította a tagállamok többségének versenyképességét, egyben előmozdította az integrációt.
- Ötödik tényezőnek a szerzők az ASEAN által kiépített ASEAN központú regionális illetve térségeken átívelő hálózatokat értik, melyek Dél- és Kelet-Ázsiában, továbbá a Csendes-óceán térségében mintaként szolgálnak a multilaterális béketeremtő erőfeszítésekhez.

Az ASEAN kapcsolatai a nagyhatalmakkal

A harmadik fejezetben a szerzők az ASEAN-nak a nagyhatalmakhoz fűződő kapcsolatait mutatják be részletesen. Az Egyesült Államok esetében három különböző szakasról beszélhetünk, hiszen az ASEAN alapvetően Amerika-barát szervezetként jött létre, a hidegháború végéig ki is tartott a szoros viszony, de ezt követően az USA elveszítette érdeklődését a térség iránt, ami a kapcsolatok leépülését eredményezte, egészen a 2001. szeptember 11-i eseményekig, amikor is a terrortámadások után Washington újra felfedezte a térség stratégiai jelentőségét.

Az ASEAN és az EU kapcsolatát elemezve a könyv szerint ugyan az utóbbi a világ legsikeresebb regionális szervezete, amelynek azonban megvannak a maga hiányosságai, ezért az EU több vonatkozásban is tanulhatna az ASEAN-től. Mianmar esetében az emberi jogokra hivatkozva az európaiak az ország elszigetelése mellett döntöttek, ami viszont az ASEAN-nal is kiélezte a viszonyt, mivel ők a párbeszéd fenntartásának szükségessége mellett érveltek. Az ASEAN Oroszországgal is mindvégig a kooperációt részesítette előnyben, miközben az EU hagyta, hogy az USA irányítsa a külpolitikáját megkísérelve Oroszország visszaszorítását. A szervezet működését tekintve is tanulhatna az ASEAN-től, pl. az ASEAN X elvét alkalmazva a felkészületlen tagállamokat nem kényszerítené olyan helyzetbe, amelyből a későbbiekben csupán csak hátránya lesz a szervezetnek) pl. Görögországnak az eurozónához való csatlakozása).

India esetében a kapcsolatok fejlődése sokáig vontatottan haladt, de az utóbbi időben Narendra Modi miniszterelnöksége idején kedvező elmozdulás figyelhető meg ebben a vonatkozásban, noha a bilaterális kooperáció többnyire a gazdasági területekre korlátozódik, ezzel együtt geopolitikai téren is megfigyelhető a növekvő érdekazonosság.

Japán és az ASEAN viszonylatában a stabil gazdasági együttműködés ugyan megfelelő alapul szolgál a kapcsolatok megerősítéséhez, ugyanakkor mivel Japán a délkelet-ázsiai országokat nem tekintette egyenrangú partnernek, megbízhatóság tekintetében pedig elmaradt az ASEAN államok elvárásaitól, szükség lenne az együttműködés ártértékelésére, de legfőképpen japán részről Délkelet-Ázsia megértésére.

Kína és az ASEAN esetében a kapcsolatok ismét három eltérő szakaszra bonthatók: az ASEAN alapítására Kína ellenségesen reagált, ráadásul a szervezet kommunista ellenessége sem tette lehetővé a kezdeti együttműködést. A második szakasz során viszont az 1970-es évektől a gazdasági partnerség fokozatosan kiteljesedett, a viszony egyre szorosabbá vált, egészen a 2010-es évekig, amikortól a „bizonytalanság új korszakában” a geopolitikai ellentétek miatt ismét a feszültségek kerültek előtérbe. A szerzők szerint mindkét félnek érdemes egy hosszú távú stratégiát kialakítani, hiszen akárcsak Kína az ASEAN számára, Délkelet-Ázsia is értékes partner Kína számára, ezért a rövid távú előnyökért Pekingnek sem éri meg eljátszani partnerei bizalmát pl. a dél-kínai-tengeri szigetviták ügyében sem.

Az egyes délkelet-ázsiai országok legfőbb jellemzői

A negyedik fejezetben a szerzők sorra veszik a délkelet-ázsiai országokat, rövid „vázlatokat” bocsátva közre az előttük álló kihívásokról, továbbá megpróbálják feltárni az államok valódi „lelkét” rávilágítva a térség sokszínűségére. Brunei esetében a könyv hangsúlyozza, hogy a szultánátus rendelkezik az ASEAN államok közül a második legmagasabb humán fejlettségi mutatóval. Jövőjét tekintve hasonlóan optimista, ugyanis a kis állam hatékonyan fejleszti erőforrásait, függetlenségét okosan őrzi és rendelkezik mindazon eszközzel, hogy biztosítsa a békét és a jólétet állampolgárai számára. A Fülöp-szigeteknél azt a kulturális problémát, melynek értelmében az ország az ázsiai és a nyugati identitás között órlódik, máig nem sikerült megoldani. Rodrigo Duterte elnök aktív külpolitikája, gazdasági elképzelései viszont előrelépést jelenthetnek, ráadásul a szervezet 2017-es elnökséget betöltő ország az 50 éves ASEAN közvetítő szerepét is megerősítheti. Indonéziánál ki kell emelni a rugalmasságot, amelynek a segítségével az óriási országot sikerült egyben tartani, továbbá az olyan nagy formátumú vezetők szerepét, mint Szukarno és Szuharto. Az ország jövőjét tekintve is optimisták lehetünk, noha számos probléma még megoldásra vár, mint pl. az erősödő nacionalizmus és a vallási extrémizmus. Kambodzsa bizonyos értelemben szerencsésnek tekinthető, hogy túlélte a Pol Pot rezsimet, jelenlegi fejlődése pedig biztató. Hun Szen kormányzatának szoros kapcsolata Kínával viszont az ASEAN-t is megosztja, ezért helyzete „ellentmondásosnak” minősíthető. Laosz a hidegháborúhoz hasonlóan ma is a nagyhatalmak geopolitikai rivalizálásának színtere, ráadásul szoros kapcsolat fűzi Vietnámmal és Thaiföldhöz, ezért hosszú távon kérdésesnek tűnik, hogy függetlenségét mennyire lesz képes megőrizni a külföldi befolyással szemben. Malajzia a harmadik világ egyik legsikeresebb országa, amely sokat köszönhet egykori miniszterelnökének Mahathir Mohamadnak. De a sikeres fejlődési mutatók ellenére az etnikai ellentétek akár negatív irányba is befolyásolhatják az „ASEAN központi országának” jövőjét. Mianmar fejlődése elmarad a többi ASEAN tagállamtól, de pozitívum, hogy a katonai diktatúra évtizedei után 2016-tól Aung Szan Szú Csí vezetése alatt demokratikus kormányzat került az ország élére. Szingapúr egyedülálló sikerességét a szerzők egyrészt az olyan kiemelkedő minőségű politikusainak tulajdonítják, mint Lee Kuan Yew, másrészt pedig a meritokrácia, pragmatizmus és tisztesség vezérelvének. A városállam az ASEAN szellemi központjaként is beazonosítható. Thaiföld igazi jellegzetessége, hogy soha nem állt gyarmati uralom alatt, ezzel együtt gazdag kultúrával rendelkezik, ráadásul az indiai és kínai kultúrát is jól ismeri. Nagy kérdés, hogy a politikai rendszerből fakadó bizonytalanságot miként sikerült kezelnie a jövőben. Vietnám geopolitikai helyzetét meghatározza a Kínához fűződő viszonya és hogy az Egyesült Államok segítségével miként törekszik Peking ellensúlyozására. A könyv szerzői szerint az elért eredményekre alapozva minden esély megvan arra, hogy az ország „Dél-Koreához mérhető” gazdasági erővé növekedjen.

A szervezet erősségei és gyengeségei

Az ötödik fejezetben a szerzőpáros sorra veszi mindazon tényezőket, amelyeket az ASEAN erősségének és gyengeségének tekint. Az előbbieket közül kiemelkedik a közösségi szellem, amely összeköti a tíz tagországot. Másodikként azokat az intézményeket említik, amelyek hivatottak erősíteni a kö-

zösségi szellemet és amelyek előnye átláthatóságukban rejlik (pl. Kiváló Személyek Csoportja). Az ASEAN számára kétségtelenül az is előnyös, hogy a nagyhatalmaknak (USA, Kína, India, Japán) érdeke fűződik a szervezet eredményes működéséhez.

A gyengeségeket tekintve az EU-val szemben – ahol Franciaország és Németország vezető szerepe magától értetődő – Délkelet-Ázsiában egyetlen államot sem találunk, amely magára vállalná ezt a szerepet. Mahbubani és Sng szerint Indonézia lenne a logikus választás az ASEAN „legfőbb gondviselőjének” szerepére, de akár Malajzia, Thaiföld és Szingapúr aktívabb részvétele is hasznos lenne. Az erős intézményi háttér hiánya szintén problémát jelent, csakúgy, mint hogy elsősorban a térség kormányai érznek felelősséget a szervezet iránt, nem pedig a polgárok, vagyis hiányzik a társadalmi felelősségtudat.

A veszélyek közül a legfontosabb a geopolitikai rivalizálás, ennek elkerülése a nagyhatalmak közötti ügyes egyensúlyozást kívánja meg a tagállamoktól. A gyenge intézményi jelleg és a vezetők belpolitikai leterheltsége, kiegészülve a külső fenyegetésekkel, akár a szervezet meggyengülését is okozhatják, amelyet mindenképpen el kell kerülni.

Jó hír ugyanakkor, hogy a könyv szerint „tengernyi lehetőség” áll az ASEAN előtt, amelyeket kihasználhat a jövőben. A multilateralizmus a világban komoly támogatásra talált, ami az ASEAN számára is előnyökkel jár. Az ázsiai és a csendes óceáni térségben zajló geopolitikai vetélkedésből szintén győztesen kerülhet ki a szervezet, ha Kínától és az USA-tól is képes lesz kiharcolni a maximális előnyöket. Ebben a kontextusban a Kína felemelkedését ellensúlyozni kívánó India, Dél-Korea és Japán is fontos szerepre tehet szert. Ázsia nemzetközi szerepének erősödése szintén pozitív folyamat, hiszen Kína, India továbbá a kelet-ázsiai térség fejlődése földrajzi közelségénél fogva Délkelet-Ázsia számára is komoly előnyökkel járhat.

A béke szolgálatában

Az utolsó fejezetben a szerzők mellett érvelnek, hogy az ASEAN „egyedülálló vívmányaival” kétségtelenül kiérdemelte a Nobel-békedíjat. Ezek közül ki kell emelni, hogy a szervezet 50 évnyi békét biztosított a tagállamoknak, emellett 600 millió ember életkörülményeit is javította, miközben a térségben jelen lévő nagyhatalmak szocializálására is képes volt.

Végezetül a szerzők három javaslatot fogalmaznak meg azzal kapcsolatban, hogy miként lehetne megerősíteni a regionális együttműködést a szervezeten belül, továbbá elérni, hogy az ASEAN a jövőben is erős, dinamikus szervezet maradjon.

1. Fontos lenne az állampolgároknak az ASEAN iránti elkötelezettségét megerősíteni, hiszen hosszú távon elkerülhetetlen, hogy a kormányok átengedjék a szervezetet az embereknek.
2. A szervezetek bővítése során az adminisztrációs képességek növelésére is hangsúlyt kell fektetni, melynek értelmében a jelenleg erősen korlátozott ASEAN Titkárságot egy olyan életerős intézménnyé kell formálni, amely képes a szervezet maradéktalan kiszolgálására.

3. Mint a világon az egyetlen multikulturális szervezet, az ASEAN lehetne a jövőben „az emberiség reménysugara”, vagyis mintául szolgálhatna a különféle kultúrák együttélését tekintve.

Kishore Mahbubani és Jeffery Sng műve olyan hiánypótló munka, amely komoly sikerre számíthat a szakértők és a laikus olvasók között egyaránt. Amellett, hogy a szervezet 21. században elfoglalt helyét kutatja, Délkelet-Ázsia történelmének és kultúrájának is kiváló szintézisét nyújtja. A szerzők kiemelt feladatuknak tekintik, hogy mindenki megértse és tisztán lássa a fontos összefüggéseket, eseménysorokat. Ennek alapját a megalapozott felkészültség, a korrekt megközelítés, a személyes tapasztalatok és természetesen a felhasznált források valós feldolgozása adja. A munka átgondolt, jól felépített. A terminológia használata jó, a mondanivaló könnyen követhető, élvezetes olvasmány. A felhasznált elemek mind-mind a helyükön vannak. Nem szakítják meg a logikai mondanivalót, sőt kitűnően épülnek a szövegkörnyezetbe. Így együtt lesz aztán teljes az a kép, amit a szerzők be kívánnak mutatni. A könyv terjedelménél fogva összefoglaló jellegű, de számos újdonságot is tartalmaz. Példának okáért, a szerzők az ASEAN integrációs tapasztalatainak fényében megszívlelendő javaslatokat fogalmaznak meg az Európai Unió számára, miközben az Egyesült Államok és Kína jövőbeli politikáját tekintve is hasznos útmutatással szolgálnak.

DAVID SHAMBAUGH: AHOL A NAGYHATALMAK TALÁLKOZNAK

ZOLTAI ALEXANDRA¹

Kiadó: Pallas Athéné Könyvkiadó

Kiadás éve: 2021.

ISBN: 978-963-5730-18-6

Oldalszám: 408

David Shambaugh professzor a Gaston Sigur ázsiai tanulmányok, politikatudomány és nemzetközi ügyek professzora és az Elliott School of International Affairs (George Washington University, Washington DC) Kína-politika programjának igazgatója, emellett a Brookings Institution vezető munkatársa. 2015-ben megválasztották, mint az Egyesült Államok második legbefolyásosabb Kína szakértőjének, ezen felül pedig Kínán belül is elismert szaktekintélyként tartják számon. Szakterülete Kína belpolitikája, külkapcsolatai, katonai és biztonsági, valamint ázsiai nemzetközi kapcsolatai, emellett tanácsadóként is tevékenykedett az Egyesült Államok kormányának, valamint számos magánalapítványnak és vállalatnak is. A 2013-ban megjelent *China Goes Global* című könyvét a *The Economist* beválasztotta az év legjobb könyvei közé.

A könyv gondolatmenete

A könyv alaptézise szerint a délkelet-ázsiai terület önmagában is rendkívül fontos, de ez a régió jelenti az Egyesült Államok és Kína közötti, világviszonylatban zajló nagyhatalmi rivalizálás mikrokozmoszát is. Az író könyvében először bemutatja az amerikai-kínai versengést, majd megvizsgálja, hogy milyen lehetőségei vannak Washingtonnak és Pekingnek a régióban, milyen történelmi lábnyomot hagytak a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségében (ASEAN), valamint annak tíz tagországában, továbbá ezek az országok jelenleg milyen politikát folytatnak a két nagyhatalommal szemben; végül pedig, hogy a jövőben milyen kilátások várhatók a régióban történő rivalizálás kapcsán. A könyv írója szerint mivel ma az Egyesült Államok és Kína közötti átfogó versengés a nemzetközi kapcsolatok leginkább meghatározó tényezője, és még nagyon sokáig az is marad, ennek a Délkelet-Ázsiában zajló stratégiai versenynek az alakulása nem csak nagy jelentőséggel bír, de globális következményekkel is járhat.

¹ Zoltai Alexandra, a Neumann János Egyetem Eurázsia Központjának kutatója

David Shambaugh művében többek között olyan kérdésekre keresi a választ, mint hogy milyen eszköztárral rendelkezik Washington és Peking a régióban? Milyen történelmi örökségeket hordoz a két nagyhatalom e régióval kapcsolatban? Hogyan viszonyul a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetségének (ASEAN) tíz országa az Egyesült Államokhoz és Kínához, és hogyan tudnak boldogulni a két nagyhatalom között?

Kínai-amerikai versengés Délkelet-Ázsiában

Az első fejezetben a szerző rögtön azzal kezdi, hogy a nemzetközi kapcsolatok mai bonyolult terepén egyetlen, minden más szempontot félresöpörő tényező tör a felszínre: mindenre kiterjedő verseny az Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság (KNK) között. Bemutatja a két nagyhatalom rivalizálásának kezdetét és jelen állását, majd elmondja azt az egyre népszerűbb megállapítást, hogy egy új hidegháború zajlik éppen. Leírja, hogy az új nagyhatalmi rivalizálás mutat némi hasonlóságot a hidegháborús időszakokkal, de ugyanakkor sok szempontból különbözik is attól. A szerző szerint a legnagyobb különbséget az jelenti, hogy Kína – a Szovjetuniótól eltérően – szervesen összekapcsolódott a nemzetközi intézményrendszerrel.

A szakértők véleményei egybehangzóan arra mutatnak, hogy a délkelet-ázsiai régióban egyre intenzívebbé válik a kínaiak és az amerikaiak közötti verseny, az Egyesült Államok és Kína versengését pedig az ASEAN tíz tagállama akár befolyásolhatja is. Azonban a szerző kiemeli, hogy más regionális, úgynevezett „középhatalmak” – különösen Japán, India, Ausztrália és az Európai Unió, valamint kisebb mértékben Oroszország – szintén szerepet játszanak a délkelet-ázsiai stratégiai sakkjátszmában, amit nem szabad elfelejteni.

Ezután a szerző bemutatja magát Délkelet-Ázsiát, amelyet egy rendkívül dinamikus területként ír le. Elmondja, hogy a régiót tizenegy nemzetállam alkotja, amelyek közül tíz ország az ASEAN tagja. A 636 milliós összesített népességével pedig Délkelet-Ázsia a világ egyik legnagyobb népsűrűségű területe. A hatalmas népességhez vallási sokszínűség is társul, és ez a sokszínűség határoz meg szinte mindent a térségben, valamint az író erre az okra vezeti vissza azt is, hogy az ASEAN annyira nehezen képes következetesen és közös célok érdekében fellépni. Végül pedig a könyv szerzője felvázolja, hogy mikor és hogyan jelentek meg a világ hatalmai a régióban és ez milyen hatással volt Délkelet-Ázsiára.

Az USA találkozása Délkelet-Ázsiával

A következő átfogó rész magába foglalja a második és a harmadik fejezetet. Mind a két fejezet az Egyesült Államok délkelet-ázsiai jelenlétét taglalja. A második fejezetben olvashatunk az amerikai örökségről Délkelet-Ázsiában, vagyis, hogy az Egyesült Államoknak milyen szerepe volt a történelem során a régióban és az egyes amerikai elnökök alatt milyen volt a viszony a délkelet-ázsiai régióval.

A harmadik fejezet már a jelent mutatja be és az a kérdést járja körül, hogy Délkelet-Ázsiában mi az Egyesült Államok mai szerepe. Ezt az író azért is tartja fontosnak, mert szerinte az Egyesült Ál-

lamok régióban játszott szerepét sok megfigyelő határozottan alulértékeli, sőt, magától értetődőnek tekinti. Összességében Shambaugh úgy látja, hogy az amerikai jelenlét és hatás Délkelet-Ázsiában több kategóriában is igen nagy és jelentős, még akkor is, ha ezek kevésbé érzékelhetők, mint például a kínai jelenlét. Három területet emel ki, ahol az amerikai jelenlét most is meghatározó: kereskedelem, biztonság, valamint a *soft power*. Leggyengébb területnek pedig az amerikai diplomáciai szerepvállalást tekinti.

Kína találkozása Délkelet-Ázsiával

A könyv második nagyobb része Kína délkelet-ázsiai jelenlétét dolgozza fel hasonló rendszerben, mint az Egyesült Államokkal kapcsolatban. A negyedik fejezetben megvizsgálja a kínai örökséget Délkelet-Ázsiában a történelmen keresztül, milyen kapcsolatuk volt Kína évezredes történelme során, a második világháború alatt, majd az egyes kínai vezetők hogyan viszonyultak a térséghez.

Az ötödik fejezet pedig már rátér Kína mai szerepére Délkelet-Ázsiában. A könyv szerzője az Egyesült Államokhoz hasonlóan Kínával kapcsolatban is megvizsgálja, hogy milyen szinteken van jelen az ország a délkelet-ázsiai régióban. A kínai jelenlétet négy kapcsolati dimenzióban határozza meg: diplomácia, emberek közötti érintkezések, kereskedelem és biztonság. Azonban felhívja a figyelmet arra, hogy Peking befolyásának mértéke ebben a négy különféle dimenzióban nem egyforma, hanem kategóriánként és országonként is eltérő. Leszögezi, hogy Kína gazdasági és kereskedelmi hatása a legnagyobb a négy dimenzió közül és ez növekszik a legdinamikusabban. A társadalmi szintű, emberek közötti kapcsolatokat sorolja a második helyre, ezt követi a diplomácia végül pedig a biztonság.

Délkelet-Ázsia találkozásai az Egyesült Államokkal és Kínával

A hatodik fejezetben a könyv írója azt vizsgálja meg, hogy az ASEAN-nak mekkora mozgásteret van a két nagyhatalom között, hiszen kihangsúlyozza, hogy a régió egyetlen országa sem áll kizárólag kínai vagy amerikai befolyás alatt. Úgy véli, hogy a tíz tagállam legnagyobb közös vonása, hogy ambivalenciát tanúsítanak mindkét nagyhatalommal szemben, és egyikben sem bíznak meg igazán. Felvázolja azokat az előnyöket és hátrányokat is, amelyek a Kínával és az Amerikával folytatott kapcsolatból származhatnak az ASEAN számára. Először a régiót egyben vizsgálja meg az író, majd rátér az egyes országokra is: Thaiföld, Mianmar, Laosz, Kambodzsa, Vietnám, Malajzia, Brunei, Szingapúr, Indonézia és a Fülöp-szigetek, amelyeket röviden bemutat, majd az Egyesült Államokhoz és a Kínához fűződő viszonyukat is elemzi.

A nagyhatalmi kapcsolatok jövője Délkelet-Ázsiában

Az utolsó, vagyis a hetedik fejezetben az író arra a kérdésre keresi a választ, hogy a kínai-amerikai versengés Délkelet-Ázsiában milyen kimenetelt ölthet, polarizációt vagy esetleg versengő egymás mellett élést. Mindkét nagyhatalom esetében rá lehet mutatni bizonyos komparatív előnyökre és hátrányokra is az egyes délkelet-ázsiai országokkal folytatott interakciói során.

Mindkettőnek vannak erősségei és gyengeségei. 2017 óta megfigyelhető egy nagyon jelentős kollektív elmozdulás Kína felé, Shambaugh hozzáteszi, hogy habár jól látható, hogy Kína pozíciója és befolyása jelentős mértékben megnövekedett a régióban, ezt nem szabad túlértékelni. Kína régióban gyakorolt diplomáciai és politikai befolyásáról a szerző úgy vélekedik, hogy jelenleg meghaladja Amerikáét, ezzel egyidőben pedig katonai képessége és jelenléte is folyamatosan növekszik. Az „Övezet és út” kezdeményezés és az ezzel járó regionális infrastruktúra építés pedig kifejezett komparatív előnyt biztosít Kína számára.

Az Egyesült Államok ma is igyekszik több területen jelen lenni a délkelet-ázsiai országok életében, vagyis valóban egy többdimenziós szereplőről beszélhetünk. A szerző azonban folytatva a gondolatmenetet felhívja a figyelmet arra, hogy az Egyesült Államok legnagyobb erőssége és legfontosabb eszköze továbbra is a nyers katonai erő, hiszen még ma is messze a legfontosabb tényező a délkelet-ázsiai haderők biztonságának támogatásában. Az ország kulturális vonzerője is szinte teljesen átszővi a délkelet-ázsiai mindennapokat, megjelenik a médiában, a filmekben, a különféle sportágakban, a felsőoktatásban, a technológiában és a befektetésekben, és messze meghaladja Kína régióban kifejtett kulturális hatását.

Amíg Kína intenzív munkával próbálja szélesíteni és mélyíteni jelenlétét az összes délkelet-ázsiai országban, addig az Egyesült Államok ezen a területen meglehetősen hanyag hozzáállást tanúsít a szerző meglátása szerint. Shambaugh pedig ebből eredezteti azt a mindent átható és uralkodó narratívát, ami a régióval kapcsolatban jelen van, hogy Kína „megkerülhetetlen” domináns hatalom, míg az Egyesült Államok jelentősége megállíthatatlanul csökken és hanyatlik. Ez a könyv empirikus megközelítéssel azonban azt állapítja meg, hogy ez a narratíva nem pontos és nem fedi a valóságot. Leszögezi, hogy az Egyesült Államoknak továbbra is mélyek a gyökerei, és sokkal átfogóbb hatalommal rendelkezik a délkelet-ázsiai régióban, mint Kína. Ugyanakkor kétségtelen tényként elismeri azt is, hogy az amerikai befolyás csökkenőben van és ennek az lehet a vége David Shambaugh szerint, hogy Kína maga alá gyűrheti a régiót, ha az Egyesült Államok nem fordít rá kellő figyelmet.

A könyv egy rendkívül aktuális témát dolgoz fel, hiszen napjainkban nagyon sok szó esik Kínáról és az Egyesült Államokról külön-külön is, de az egyre kielezettebb vetélkedésükről is, amit ez a könyv nagyon jól összefoglal még hozzá specifikusan a délkelet-ázsiai régióra koncentrálna, amelyről nagyon kevés szakirodalmat találhatunk magyarul. A könyv írója objektívan igyekszik rávilágítani Kína szempontjából arra is, hogy Kína jelenlétét a térségben nem lehet pusztán negatív színben feltüntetni, mint ahogy azt gyakran a nyugati média teszi. A könyv hasznos olvasmány mind az Ázsia iránt érdeklődők számára, hiszen nagyon jó alapot nyújt a térség jobb megismerésére és az ottani nagyhatalmak jelenlétére, de kutatóknak is, hiszen egy jó szakkönyv, ahol az író sokszor a személyes munkatapasztalatait is belefoglalja. A könyv egyik legfontosabb üzenete, hogy látszólag a gravitációs erő Kína felé sodorja Délkelet-Ázsiát, így Kína jelenlétét gyakran túlbecsülik az Egyesült Államok jelenlétét pedig gyakran alulbecsülik, holott ennél sokkal árnyaltabb és összetettebb ez a kérdés, amelyben a mű elolvasása után sokkal könnyebben tudunk majd eligazodni.

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

Az Eurázsia Szemle felhívja a tisztelt olvasók, leendő szerzők figyelmét, hogy szívesen fogad olyan tanulmányokat, amelyek multidiszciplináris megközelítésben Eurázsia egészét érintő és átfogó kérdésekkel foglalkoznak. A szerkesztőség az egyes rovatoknak megfelelően, Kína, Délkelet-Ázsia, az Iszlám világ, Oroszország, India és Dél-Ázsia témában várja a kéziratokat. A tanulmányok mellett konferenciabeszámolók és könyvismertetések közlésére is lehetőséget biztosítunk.

Az Eurázsia Szemle csak eredeti, máshol meg nem jelent tanulmányokat publikál, amelyek kettős vaklektorálást követően kerülnek közlésre.

Formai követelmények

A tanulmány hossza hozzávetőlegesen 6.000 szó

Szöveg

- MS Word formátum
- A4-es méretű papíron a baloldali, a jobb oldali, az alsó és a felső margó egyaránt 2,5 cm
- A használandó betűtípus: Times New Roman
- Fejezetek: 13 pt, normál, szimpla sorköz, térköz: 6 pont a bekezdések után, sorkizárt igazítás.
- Alfejezetek: 12 pt, normál, szimpla sorköz, térköz: 6 pont a bekezdések után, sorkizárt igazítás.
- A fejezetek és alfejezetek számozása decimális rendszerben történik. (1. fejezet, 1.1. alfejezet, 1.1.1. al-alfejezet stb.)
- Szöveg: 11 pt, normál, szimpla sorköz, térköz: 6 pont a bekezdések után, sorkizárt igazítás.

Táblázatok, ábrák, térképek

- Minden táblázatot, ábrát és térképet szerkeszthető formában (excel, word) kell elhelyezni a tanulmányban.
- Kép formában pl. (jpg-ben küldött) táblázatot, ábrát, és térképet nem tudunk elfogadni.
- Táblázatok és ábrák formai követelménye:
 - Cím: Times New Roman, 11 pt, normál (a cím a táblázat felett)
 - Forrás: Times New Roman, 11 pt, normál (a forrás a táblázat alatt)

Kivonat

- A tanulmányoknak kivonatot (absztraktot) kell tartalmazniuk: legalább 150, legfeljebb 300 szó terjedelemben mind magyarul és angolul.
- Az absztrakt alatt 4-5 kulcsszó megadása kötelező magyarul és angol.
- Teljes nevet, titulust és intézményi affiliációt kérjük megadni.

Hivatkozások

- A hivatkozásokat az APA formátumnak megfelelően kérjük elkészíteni. Részletesebben lásd: <https://libguides.library.usyd.edu.au/c.php?g=508212&p=3476096>
- Jegyzetek szerepeltetése a tanulmány végén végjegyzet formájában történhet.
- A tanulmány végén szerepeljen egy bibliográfiai jegyzék, ABC sorrendben

Az Eurázsia Szemle legfőbb célja egy olyan nemzetközileg elismert tudományos fórum létrehozása és megteremtése, amely multidiszciplináris megközelítésben a szűkebb régiók helyett Eurázsia egészét érintő és átfogó kérdésekkel foglalkozik. Céljaink szerint lehetőséget és keretet kívánunk biztosítani a különböző tudományágak képviselői között kibontakozó szakmai diskurzusra, az eltérő nézőpontok ütköztetésére, találkozására, továbbá mindazon trendek, kihívások és lehetőségek elemző bemutatására, amelyekkel a 21. század Euráziája és a nemzetközi rendszer szembenéz.

[www.eurasiacenter.hu/
euraszia-szemle](http://www.eurasiacenter.hu/euraszia-szemle)

[www.facebook.com/
euraziakozpont](https://www.facebook.com/euraziakozpont)